

Kürtgenin
Etimolojik Sözlüğü

55.
5

KÜRTÇENİN ETİMOLOJİK SÖZLÜĞÜ

- DENEME -

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

ANKARA, 1994

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI	VII-VIII
GİRİŞ	IX-LXIX
I. Eski Türkçe ve Doğu Anadolu Osmanlıcası	IX
II. Doğu Anadolu Ağızlarının Bazı Ses Özellikleri	XXVIII
III. Doğu Anadolu Ağızları Üzerine Bir İnceleme	XXXVIII
Kürmanç Ağzi	XXXIX
Kürmanç Ağzi Nasıl Meydana Geldi	XL
Kürmanç Ağzının Bugünkü Durumu	XLIII
IV. Doğu Anadolu Ağızlarında Kelime Oluşması ve Yapısı Üzerinde Deneme	XLVIII
1. Türkçe Kökenli Kelimelere Türkçe Eklerin Getirilmesi	L
2. Türkçe Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi	L
3. Farsça Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi	L
4. Farsça Kökenli Kelimelere Türkçe Eklerin Getirilmesi	LI
5. Arapça Kökenli Kelimelere Arapça Eklerin Getirilmesi	LI
6. Arapça Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi	LI
V. Palu ve Palu Ağızının Bazı Fonetik Özellikleri	LIV
Sözlükte Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri	LXX
Bibliyografa ve Kısaltmalar	LXXII
İl Adlarının Kısaltmaları	LXXVII
ETIMOLOJİK SÖZLÜK	1-155

ISBN: 975-16-0645-4

Dizgi : Ajans EMEK Tel: 0 (352) 231 20 80
P.K. 138 38001 Kayseri

Baskı : Türk Tarih Kurumu Basımevi, ANKARA

SÖZ

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY Türk dil birliğini bozmaya yönelik propaganda faaliyetlerine "Kürtçe'nin Etimolojik Sözlüğü-Deneme" isimli ilmî eseri ile cevap verdi.

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY, Türk Halk Kültürü'ne ilgisi: Ankara Üniversitesi DTCF, mensubu olduğu döneminde başlamıştır. Fırat Üniversitesi'ndeki hizmet yıllarında da ören bu ilgi, halen görevli olduğu Erciyes Üniversitesi'nde devam etmektedir. Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY'un araştırmaları; ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu halk bilimini kapsamakla birlikte, daha ziyade dil yoğunluklu olmuştur. Bölgede konuşulan Kürtçe ve Zazacık'ta konularında önemli çalışmaları olan Tuncer GÜLENSOY, bu vernaküler dillerin kadim ve günümüz Türkçesi ile karşılaştırmalarını yapmıştır. Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY'u; yazdığı kitap ve makaleleri, sunduğu tebliğ ve konferanslarının yanısına, bu sahada yetişirdiği genç bilim adamları ile de tanımaktayız.

GÜLENSOY'un "Kürtçe'nin Etimolojik Sözlüğü-Deneme" isimli eseri; Kirgız, Kazak, Özbek, Türkmen, Azeri ve Anadolu Türkçelerinin mukayeselerini içeren "7 Türk Lehçesinin Karşılaştırmalı Sözlüğü" isimli yayın esas alınarak hazırlanmıştır. Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY, sözü edilen Türk lehçelerinde tespit edilmiş kelimeleri, Kürtçe karşılıkları ile irdelemektedir. Bu irdelemede; Kürtçe kelimelerin Osmanlı ve Türkiye Türkçesi ile karşılaşmasını müteakip, diğer Türk lehçeleri ile de etimolojik tahlilini yapmaktadır.

Konuya yaklaşımında da ilk olarak, objektif perspektifler esas alınmıştır. Gerçeklerin araştırılıp gürültüsüz bir şekilde sunulması, halkın karıştırılması ve politik istismarının önlenmesi (Bu gerçeklerin hem inkârcıların gözleri içindan değişik biçimde göstererek halkın içine) ciddî çalışmaların yapılması gereklidir. Ancak, mevcut faaliyetin, yeterli organize ve planlı olduğu da ise, duyulan ihtiyacı karşılayacak güçte değildir. Ülkesinde yaşayan d

olmayan bir dil bilimcinin gerceği çarpitan çalışmalara da verilecek yanıtını olamayacaktır.

Kanaatimizce, Prof. Dr. GÜLENZOY'un çalışması türünden incelemeler artarken, araştırma alanlarını millet olarak inhisarımızdan çıkarmamayı, daha paylaşımçı, daha katılımcı olmayı bescermemiz gerekiyor.

Bölgesel dil çalışmaları farklı siyasi tercih sahibi dil bilimcilerimizi bir araya getirebildiği takdirde, ülkemizin dil sorununun sözcülerinin bizim dilcilerimiz olması sağlanmış olacaktır.

Sayın GÜLENZOY'u üzerinde çeşitli spekulasyonlar yapılmaya çalışılan bu konuya, bilimsel bir bakışla yaklaşmasından ve kültürümüze kazandırıldığı bu eserden dolayı kutluyorum.

Prof. Dr. Reşat GENÇ

GİRİŞ

I

ESKİ TÜRKÇE ve DOĞU ANADOLU OSMANLICASI

Türklerin tarih sahnesine çıkışları M.Ö. 3000 yılına kadar götürülebilir; Türkçenin Ana Altayca'dan ayrılp *en eski* Türkçe (Pre Turkic) adıyla anılması da yine M.Ö. ikinci binlere kadar uzatılabilir.

Ne yazık ki Hun Türklerine ait yazılı belgelerin henüz ele geçirilememiş olmasından dolayı, şimdilik, "Orhun Âbideleri" adıyla tanıdığımız, VIII. asıra ait eski Türk yazıtları, *en eski* yazılı belge olarak kabul edilmekte ve Türk dilinin tarihî gelişimi bu noktadan başlatılmaktadır.

Mesleği "Türkolog" olmayan okuyuculara, kısa da olsa bilgi verebilmek maksadıyla, Türkçenin tarihî gelişmesine temas etmek yerinde olacaktır:

"Orhun Âbideleri"nin bulunması Türkük için en büyük keşiftir. Bu keşifle ve keşfedilen âbidelerin Danimarkalı türkolog W. Thomsen tarafından çözülüp neşredilmesiyle birlikte, Türk dilinin pek çok meselesi halledilmiş, etimolojik çalışmaların seyri değişmiştir. I. ve II. Köktürk Kağanlıklarının yıkılmasından sonra tarih sahnesine çıkan Uygur Türkleri edebî sahada gelişmiş eserler vermeğe başladılar. Kullandıkları yazı, millî Türk yazılı olan "*Orhun*" yazısından farklı olduğu halde, dil bir öncekinin devamı ve daha gelişmiş idi. Uygur Türkleri'nin İslâmiyet öncesinde verdikleri ve sayıları hayli kabarık olan bu metinler de "eski Türkçe"nin en değerli belgeleridir.

Tarihî bilgilere göre Karahanlıların İslâmiyeti kabulü, tahminen, M. 932 yılı civarıdır. Arap tarihçi İbnü'l-Esîr, M. 960 yılında 200.000 çadırlık bir Türk zümresinin İslâmiyeti kabul ettiğini haber vermektedir.

Türklerin İslâmiyeti kabulu ile edebî eserlerin dili ve rûhunda da büyük değişiklikler ortaya çıktı. İlk Türk İslâmi eseri olarak kabul ettiğimiz "*Kutadgu Bılıq*" adlı muhteşem manzum eser (1069) ile ilk ve en büyük Türkçe sözlük "*Dîvânu Lâgâti't-Türk*" adlı eser (1070), Karahanlı sahasında yazılmış iki büyük âbidedir.

Orta Asya'da gelişip zengin edebî ürünler veren bu iki devrenin devamı olarak görülen "Çağatayca" da uzun yıllar geniş bir sahada işlenmiş ve sayısız şair, yazar ve bilginler bu dilde pek çok eser vermişlerdir. Yerini Özbekçe'ye bırakın Çagatayca'nın fonetik ve morfolojik özelliklerinden bâzlarının hâlâ devam ettiği görülür.

Orta Asya'da bu tür bir edebî gelişmenin hüküm sürdüğü yıllarda Anadolu, Irak - Azerbaycan, sonraları Mısır, Deş-i Kıpçak - Kazan ve Kırım gibi sahalarda da edebî gelişmeler görüldü. Fakat, yayıldığı geniş saha içerisinde, gerek coğrafi farklılıklar ve gerekse yerli unsurların tesiriyle fonetik bazı değişiklikler ortaya çıktı. Bugün Batı Türkçesi içinde yer alan Türkiye Türkçesi, Azeri Şivesi; Kerkük Şivesi arasında pek çok fonetik ve morfolojik farklar bulunmaktadır. Hattâ, XVI. yüzyılda Anadolu'nun ortasından Kıbrıs'a iskân edilen bugünkü Kıbrıs Türkleri'nin konuşukları Türkçe, kelime vurgusu ile fonetik ve morfolojik değerler açısından, Anadolu ağızlarına göre farklılıklar gösterir.

1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya akın akın gelen 24 Oğuz boyundan en az 23'ünün Anadolu'nun muhtelif yerlerine yerleşikleri, bugün Anadolu ağızlarında görülen farklı fonetik özelliklerin bu boyaların ağız özelliklerinden kaynaklandığı bilinmektedir.

Bu boyaların ağız özelliklerinin yanında, özellikle Bartın'dan itibaren Karadeniz sahil şeridi ağızlarında görülen Kıpçak özelliklerinden de, Anadolu'ya daha başka Türk boyalarının gelmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bizim, burada üzerinde durduğumuz Doğu Anadolu ağızları, aşağıda belirleyeceğimiz noktalardan dolayı büyük önemi hâizdir:

1. Doğu Anadolu bölgesi 1071'den çok önce Türk boyaları tarafından iskân edilmiş, bilhassa Saka Türkleri'nin bir boyu olan Part Türkleri bu yörede uzun yıllar hüküm sürdürmüştür. Ayrıca Batı, Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde tesbit edilen Kıpçak özelliklerinden bu yörelere Kumandan - Kıpçak Türklerinin yerleşikleri anlaşılmaktadır. Bu bakımından Doğu Anadolu ve Karadeniz ağızlarında tesbit edilen en eski Türkçe özellikleri yadırgamamak gereklidir.

2. 1071 sonrası büyük göçler neticesinde, Oğuz, Türkmen, Kanglı, Kıpçak, Yörük, Kurt vb. gibi Türk boy, soy, oymak ve aşiretleri uzun yıllar Doğu Anadolu'da kâh yerleşik, kâh konar - göçer hayat sürmüştür. Bugün Karacadağ yörelerinde ve Tunceli'nin pek

çok bölgesinde (Beritanlılar, Şavşat... vb.) göçerlerde tesbit edilen filolojik, antropolojik ve tarihî özelilikler Türkçele yakından ilgilidir.

3. İlk göçler sırasında Anadolu'nun Göller Bölgesi (İsparta, Burdur, Eğirdir), ...vb. yörelerine konar - göçer olarak yaşayan pek çok Oğuz - Türkmen boy, soy, oymak, aşiret ve cemaati, XVI. yüzyılda Yavuz Sultan Selim'in İsmail'e karşı uyguladığı iskân politikası neticesinde Doğu Anadolu'ya getirilerek Tunceli-Bingöl-Karacadağ-Diyarbakır hattı ile Urfa-Ushut yöresine yerleştirilmişlerdir. Bugün bu yörelerde, Orta ve İç-Anadolu ağızlarında görülen aynı fonetik özelliklerin tesbit edilmesini tarihî sebebi budur.

4. XI. yüzyıldan itibaren "Beylikler Devri Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Klâsik Osmanlıca, Türkçe Türkçesi" diye periyodik bir sıralamaya koyulmuştur. Oğuzca (Batı Türkçesi), kendi tarihî gelişmesinin yanında, hem dillerden olan Farsça ve Arapça'dan da ödünç kelimeler almıştır. Edebî eserlerin dilinde görülen Farsça ve Arapça kelime gösterme başlamış, bunun neticeye Farsça veya Arapçaları kullanmağa başlanmıştır. İşte, Türkçeye rağmen Doğu Anadolu'daki göçerler bu dönemin mirasıdır. İsyonu çıkmış, "Doğu Anadolu Osmanlıcası" diyebileceğimiz bir dil elişimiştir.

"Doğu Anadolu Osmanlıcası" deyimini biraz açmakta yarar vardır:

Yukarıda belirtildiği üzere, sonra Anadolu sahasında gelişerek gerek Farsça ve gerekse Arapça'da halkın anlayamayacağı bir "zümre dili" hâline gelmiştir. Bursa, Edirne ve İstanbul'un sırasıyla başkent ve edebî merkez olmalarını ele alırsak, Farsça ile karşılaşırız. Zamanla "Türkçe + Farsça + Arapça" dil olan "Osmanlıca"nın halk hâline gelmesi hâdiseydi. Doğu Anadolu'nun ölümü dâhil), hem bu sebepten p ve Fars iklimlerine yakınlığı dil hâline gelen Osmanlıca pek iktadır. İşte Doğu Anadolu'da tarihiyle az da olsa, Farsça ve

Arapça kelimelerin bulunması, Osmanlıca'nın devamından başka bir şey değildir.

1983 yılı temmuzunda yayınlanan "Kürmancı ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma. İnceleme - Sözlük" (TKAE yayını) adlı küçük kitabımızda, 877 kelimenin pek çoğunun Eski Türkçe menşeli olduğunu göstermiştık. Bu kitabın basımı sırasında ve basımından sonra da Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'nun Hakkâri - Diyarbakır - Siirt - Van (Erciş, Özalp) - Bingöl - Tunceli (Hozat, Nazimiye, Ovacık)- Elazığ (Palu, Keban, Baskil, Ağın merkez ve köyleri) ve Malatya yörelerinden derlediğimiz muhtelif aşiret ağızlarındaki Türkçe - Farsça - Arapça kelimeleri, aşağıdaki örneğe göre işledik ve etimoloji (=menşe, köken incelemesi) açısından değerlendirildik ve "Doğu Anadolu Osmanlıcası" (Etimolojik Sözlük Denemesi) (Ankara, 1986, 535 s.) adı ile yayınladık. Bu kitaptaki kelimelerin işlenisi şu şekilde yapılmıştır:

Kelimenin yörede kullanıldığı şekil = *mânâsı* (Kullanıldığı yerler (fonetik transkripsiyonla.) veya kaynaklar.)

~ *Yöredeki başka örnekleri* (Kullanıldığı yerler.)

krş. (karşılaştır demektir.) Anadolu Ağızları: (Burada, kelimenin Anadolu ağızlarındaki değişik şekilleri verildi. Kaynak olarak Türk Dil Kurumu yayını olan 11 ciltlik "Derleme Sözlüğü" kullanıldı.)

~ *TT.* (=Türkiye Türkçesi). (Burada kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki şekli verildi. Kaynak olarak "Büyük Türk Sözlüğü" kullanıldı.)

< *Kelimenin menşei.* (Burada kelimenin Türkçe, Arapça, Farsça vb. dillerindeki asıl şekli (veya en eski şekli) verildi. Kaynak olarak, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat", "Farsça-Türkçe Sözlük", "Lügat-i Nâci", "Abuşka", "Ettuffetü'l-Zekîye fi'l-Lügati'l-Türkîye", "Dîvânu Lûgâti'l-Türk", "Eski Türk Yazıları (sözlük bölümü)", "Alttürkische Grammatik (sözlük bölümü)", "Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Turksprachen" vb. kullanıldı.)

Bundan sonra, gerektiğinde o kelimenin Azerî Şivesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi gibi öteki Türk şive ve lehçelerindeki şekilleri verildi.

Yukarıdaki şemayı Türkçe, Farsça ve Arapça kelimelelere göre örnökleyece olursak:

adin = Öteki, öbürü (Kocaköy)

~*adiné* (Kocaköy)

diné (Kocaköy)

<ET. (Alt. Gr. 292 a): *adin, adhim, atim* : Bundan başka, başka, başka türlü; (DLT. I, 45, 76, 98; III, 151, 152); *adin, edin* = Başka, diğer, ayrı.

ağuz = Yeni doğum yapmış koyun veya ineğin ilk sütü (Şavak, Gözebaşı, Sarılı, Keban, El. ve yoresi)

krş.. Anadolu Ağızları: *ağuz, agız, ağan, ağaz, ağın, ağızlık, ağız sütü, ağoz, avız, avur, avuz* (DS I, 115 a-b)

~ TT, *ağız* (BTS. 24 b) < ET. (DLT. I, 55): *aguz, aguj* (>Fars. *âguz, âgez*. FTS. 7 b)

alf = Kişlik hayvan yemi (Hakkâri, Keban; KTS. 19)

~*alaf* (Arpaçay ve yoresi ağızları)

Krş. Anadolu ağızları= *alaf, alafa, alafi, alf* (DS I, 183 b)

~ TT. *alef* (BTS. 40 a)

< Ar. *a'lâf* ('lef'in çوغulu) : Hayvan yemleri (OTAL. 31 b)

avaz, aavaz, awaz : Gürültü, ses; bağırmak, bağırtı çağrı (FKT. "Ferheng Kurdî û Tırkı". 13 b)

~Osm. (=Osmanlıca): *âvâz, âvâze*=Ses, sedâ; nidâ (BTS. 82 b)

< Fars. *âvâz* (OTAL. 67 a)

Yörede muhtelif aşiret ağızlarında kullanılan, şimdilik, 7000'e yakın kelime derlenmiş ve yukarıda görüldüğü gibi işlenmiştir. Derleme çalışmaları hâlâ devam ettiği ve daha pek çok yöreden kelime tesbit işi sürdürdüğü için sayının bir hayli kabaracağını belirtmek isterim.

Yeri gelmişken şu gerçeği de açıklamakta yarar vardır. Doğu Anadolu ağızları ve Kürmancı ile Zaza ağızları bir dilcinin ilgisini çekecek kadar değişik karakterdedir. Verilen örneklerden de görüleceği gibi, yörede kullanılan kelimelerin menşeyini tesbit edebilmek için çok dikkatli olmanın yanında "Türkçe, Farsça ve Arapça'yı da iyi bilmek gerekmektedir. Meselâ,

anne kelimesi yörede fonetik değişikliğe uğramış olarak *ana*, *âne*, *ani*, *aniggo*, *anuko*, *anuko* şekillerinde kullanılmaktadır;

Eski Türkçe "Kitap, kılçık, yazı, yazma" manâlarında kullanılmış olan *bitik* kelimesi, yine de ve ağızlarında *bitik, witik*;

Türkçe *ördek* kelimesi *wetek* olarak karşımıza çıkmaktadır;

Eski Türkçede "bağırmak" karşılığında olan *bang* kelimesi Kürmanç ve Zaza ağızlarında *bañ, bañ, bang, bangla-, ven, veng* şekillerinde yaşamaktadır.

Çoğanlı (Baskil-Elazığ) mezarlarında konuşulan Kürmanç ağızındaki pek çok kelimeyi anlayamak için sonsuz dikkat gerekmektedir. Meselâ, bu ağızda *yossi* kelimesinin Türkçe *yatsı* (=yatsı vakti), *yosyon* kelimesini Türkçe *yatsılayın* demek olduğunu sanırım pek çok kimse anlayamaz.

Bunlara benzer yüzlerce Türkçe kelime olduğu gibi Farsça ve Arapça kelimeler de bir Farsın ve Arapın anlayamayacağı şekilde fonetik değişikliğe uğramıştır. Meselâ:

Farsça "arpa" manâsında *cav* kelimesi Kürmanç ağızında *ca, ceh, câ, cü* şekillerine girmiştir. Arapça "çeyiz" manâındaki *cihâz* kelimesi Kürmanç ağızında *cêz* olmaktadır.

* * *

Elinizdeki bu "*Kürtçe ve Kürtçenâlîca'nın Etimolojik Sözlüğü*" adlı çalışma, J. Blau adlı Hollandalı kürdolog tarafından hazırlanıp "*Kürtçe-Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlük*" (Ankara, 1975) adı ile yayınlanan sözlüğe dayanmaktadır.

Büyük bir iddia ile hazırlanan ve bilim dünyasına sürülmüş olan bu "sözlük" Türkiye'de yayılmış, ancak öteki örneklerine göre farklıdır. Meselâ:

Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın "*Kürtçe-Türkçe Sözlük*" (İstanbul 1978) adlı eserinde geçen yüzlerce Türkçe kelime bu sözlüğe kasden alınmamış, Arap ve İran bölgelerinden derlenmiş Arapça ve Farsça kelimeler ile türevlerine yer verilmiştir. Bu durum, "*Doğu Anadolu Osmanlicası*" adlı sözlük ile elinizdeki sözlük incelendiğinde açıkça görülecektir.

Aşağıda verdigimiz Türkçe kelimeler Kürmanç ağızında yaşadığı halde J. Blau'nun sözlüğüne alınmıştır.

¹. Bu mezarada ve civar köylerinde konuşulan Türkçe ve Kürmanç ağızında, (a) ünlüsü genellikle (o)'ya dönüştürülmemekte. Türkçe *yatsı* kelimesinin *yossi* olması da şyledir: *yatsı > *yotsı > yossi* (Gerilimci benzeme ile).

aba= abla	ayaz
abe= ağabey	ayrı
acar	babo, bav, bâvo, bâye,
acığ	bay=baba
acigıcı	bacanag
acice	baci
açı = ihtiyar (kadın)	bağ= düğüm
~eçe, eze, ezo	bak (=kurbaga), bek,
adin, adiné	kurkurbeg
ağa, aha	balçığ
ağıl	baltuz= baldız
ağu, ağı, aggu, avu, ahu, (axu)	balte
ağuz	ban (=ev, dam), bahn, bân
ahur, aho, ahu, afir	ban, bang, bangla-
alçağ	bardag
alevér, alver= alış veriş	basték= pestil
alma	baş= iyi, kaliteli
altun	başer= başarı
ama = amca	bat - (bun)
armanc, armanc	batağ
amoş	bebik= bebe
ana, anka =Şimdi, bu an	beg
ancah	beglik
ane, âne, anko, aniko, anuko, aniggo, anı = anne	behş= bağış
ap= amca	béle= böyle
apiş	belge
aprağ= yaprak	bilik= bölük
are	benek
argaç	bengu
arhadaş	beñz, begz, bekz= béniz
arhası sırin	beri= önce
arsum= belâ	bésli= semiz
askı	beşig
aşayı= aşağı	bevli
aşhana	beyserek ~ bisrek
aşırı	buç
aşırıme	buçuk, büçük, büçük, büçük,
ateş yeri	buçuki
atkı	bilezik
ay!	bilgar
	bulgul= bulgur

don = iç yağı
 dongiz
 dorgamah
 dorşeng, doşek, devşek
 (<döşek)
 doşırme = döşeme
 döl
 duman
 duz = düz
 duzgun
 düğme

 éca = iyice
 edik
 edük, edüklü, edekli, endekli
 ehte (<Moğ. agta)
 eke, eze, ezik, ekik = abla
 eksük
 eleg, elek
 éliese
 emeg
 epmek = ekmek
 erek (<arak) = raki
 erkeç
 eskötek (<eksik + etek) =
 kadın
 eşgi
 eşgin
 eriş
 ét = kalça
 éyce
 égit (<yigit)
 elek (=yelek) ~ eleg
 ém = yem
 ém(dan) = yem (lik)
 émeg = yemek
 engi, yengi = yeni
 varık = piliç (<ferik)

 firçe

galin (=başlık) ~ kalın, kalınd
 (<kalın)
 gaşga = kaşağı
 gavurga
 geçirin- = ol-
 gede (<Az. gede) = erkek
 çocuk
 gelac (=geveze) ~
 gelc(<keleçi)
 geli! gelo!
 gergû = kolye
 geri
 gevi = damat (<güveği)
 gevşek
 gidi
 gol = göl
 gorim = görümce
 govik
 gozel
 göbek = mantar (<göbelek)
 gógerçin
 gögün (=gönül), güyil(dar)
 góze
 guç = güç
 gulaş, güleş
 gur (=kurt) ~ guri
 gur = gürle-
 kerkeşun = kurşun
 güççük, giççik, giçik (<kiçik)
 güdü
 güdül
 güney
 gündüz
 güzgü
 güzlük

 hali
 hark
 havar = imdat < ha + var
 hédi = sahip (<h + idi)
 hatik (<hedik)

heke = eğer
 hekiz (<h + öküz)
 hel (<h + el)
 hınar (<hı + nar)
 hev (<hep)
 hindi = şimdi
 hok, ok = ilmik, kök
 homa(y) (<umay)
 huç, huçk (<h + uç)

 ilincak, iliçah, yalınçah,
 inçag = salıncak
 irak
 işkin, içgin, içkin

 içlik, içlik, işlik, éslık= iç
 çamaşırı
 igirmi = yirmi
 iğsi, otesgi, otleski
 ilan, ilon
 ilancıg
 ilhamor = ihmamur
 inan-
 inanca
 ince
 incik
 inne = iğne
 irelle-
 iskembe
 isot
 iş
 işbaşı
 işek = sidik
 itdirsegi
 itik = kayıp
 ivedi

kabalak
 kaban ~ kapan
 kaçağ
 kaçık
 kaçul
 kafik = kiremit
 kah, gah
 kaka (=amca), gakko
 kakuç = çekiç
 kal, kalık, kalo, kalık, kaliki
 kalın= kalın, yoğun
 kalın = başlık
 kali
 kaltağ
 kalun, kelun = pipo
 kam ? = kim ?
 kamçı
 kamir = kamuş
 kanad, kanet
 kançuh, kancıh
 kange = ne zaman
 kani (<kanı) = hangi
 kantır
 kap
 kapağ
 kapılma
 kapı
 kapkap
 karakura
 karık, kurik
 karımah
 karışmah
 karış et-
 karkar
 karlambaç
 karakuş, kardekunç
 kartal, kertel, kartel
 kartik, kertik = eşe
 kasık = bardak, tas
 kasnağ
 kaş

bili= beraber
 bîndeñ= fındık
 bitenê <bir + tane
 bitun= kabuklu yemiş
 bitun= bütün
 bizme= büzme, kolluk, yen
 bibi= hala
 biçenek= otlak
 biçim
 birebir
 bitik ~ vitik ~ vittik
 bitirim
 bo, bu= ol-
 bocik
 boc, boık= kuyruk
 boğ ~bohe= boğa
 boğaz
 bohçe
 bol
 bonduruh
 bot
 boyağ
 boz
 bozo
 bög=bögü, böcek
 böyük
 bud= but
 buk (=gelin) ~ bük
 bütün
 bütür-
 cacık
 cah= korkuluk
 ceren, ceyran
 çizgiz= çizgi
 cil= cul
 cir= sohbet, görkü
 cizme
 cot= çift, iki
 cum= gömülmek, batmak

çadır
 çag, çag
 çaga
 çakıl
 çakmak
 çakkuç, çakuç, çaket
 çal= büyük çukur
 çam
 çamur
 çante ~ çente
 çentik
 çap
 çapik, çapik, çapih, çalpih,
 çappik, çapuk, çepik,
 çepile
 çaplı
 çaput
 çarig, çarih, çaroh, çaruh
 çatle
 çatma
 çavik
 çavırme
 çaviş, çavuş
 çay
 çayır
 çaylağ
 çepig, çepigin
 çebiş, çepiç, çepiş, çepuş
 çek= silâh; süs eşyası
 çekçeko, çekçekok, çahçah
 çekurge
 çelak= gevezelik
 çeloğan = çalağan kuşu
 çemik= çubuk
 çene
 çep = çalmak
 çepedayı
 çepel
 çeper
 çepilik =alkışlamak
 çeple (lê dan)

çerçi
 çerez
 çetel
 çetin, çetin
 çejik = çocuk
 çibin
 çicuh
 çicik = meme
 çicirik
 çiltuk(<çeltik) = pirinç
 çığın = bohça
 çihre = yol, geçit
 çilpah
 cir (andin) = yırt-
 çırçırak
 cirçırok = destan
 çırık
 çırnah
 çırrı
 çırruk = çürük
 çivit
 çizgi
 çiçek
 çim
 cin (=omuz), ciyin
 çirok
 cit
 ciyan
 ciyit
 çok = diz
 çokal= çolak
 çol = çöl
 çolah
 çolak
 çol u çicuh
 çop (< çap-)
 çop =çöp
 çoreg
 çortun, çiriy, çirk, çörtük
 çov = sopa

çögenek, çogan, çögen,
 çögenek
 çemçik, çemciğ, çocık
 (<çömce)
 çucik = civciv
 çûr
 çuval
 çühur
 dade
 dagun, dadagan, dardagan
 dağ
 dağme, damge
 damanca, dermance
 damar
 damla
 daşır = helâ (< taş + ra)
 davar
 day
 dayağ
 dayık
 daykı = analık
 dayze, dayaza, dayas, diyaza,
 diyeze = teyze
 degme
 digirmi, dirimi (<değirmi)
 dehl (<tahil)
 dé-
 deng
 dengiz, dengiz
 deve, deve
 devsek (<döşek)
 deyirman
 direvçi= yalancı
 düzgün
 dilim
 direg
 dişeri
 divek
 dolame = dönemeç
 dolme

kaşık
 kat
 kate = yağlı ekmek
 katığ, katığ, gatığ
 katkatığ
 kav, gav, gav, gev = keklik
 kavırme
 kavis = oda, koğuş
 kavun, kavin, kavin
 kavurge, kavirge, kumirge
 kevit (<kavut)
 kavçı, kafçı, kefçi, kevç
 kevçi, gavçı = kaşık, kepçe
 kayış
 kaz
 kazah
 kazahî
 kazıl, kezil
 kazuh
 kabadayı
 kebe = kaba
 keçe
 kela = kalay
 kelebalig, kerabalig
 kelek
 kelpîç
 kelsek
 kemç, kemçik = kem
 kuyruğu
 kemire, kerme = gübre
 kenc
 kenger
 kepek, kapek, kelpik = ke
 kepenek, kepelek, kepelek
 kepez
 kepi, kepû
 ker, kard = bıçak
 kerağ
 kerdakunç = kırlangıç
 kereci = çingene
 kerem

kerkuş
 kerpiç
 kert
 kertik, kartik = eşe
 kervaş (<karabas)
 kes-
 kesek, kemsek
 kesme
 keşev = kaşağı
 keşik, kesikvan
 keşgek
 keşkol
 keşmer
 kete
 keven
 kevok
 keval
 kevşan
 keysi
 keytan
 kezeme = merdiven
 küçik, küçük, kico, kic = *
 küçük(<kiçik)
 kıldık, gıdık
 kif = küf
 kih, kihı, gi, gigi, gu = keçi
 gübresi
 kılavuz
 kılık, kılığ
 kılıç
 kılıç
 kin
 kin-
 kur
 kırac
 kırağ
 kırان
 kırav
 kırboz
 kıréc
 kirej, kir, kiret, kireti,

kirejehî, kirej(bun)= kir
 kırig
 kırık
 kırım = tırpan
 kırklık
 kırtık
 kırtış
 kısbe (=arpacık soğanı),
 kısga
 kışle
 kırıurge
 kıyme
 kızartme
 kızık, kizzık
 kızıl
 kızilkurt
 kızır
 kızrik, kizzık
 ki ? = kim?
 kici
 kimi = gibi
 kinga
 kip = sağlam
 kirkit
 kirşan
 kirşe
 kirva, küre, kıriv = kirve
 kiz = kız
 kiz ap
 kiz hal
 koc, kiloc, korç, kloç =
 boynuz
 koç
 koçan
 koçek
 koçık, köçik = kaşık
 kod, kodık = kovuk
 kofi, kofu
 kofik
 kok = kök, temel
 kol

kolan
 kolçak
 kole
 kolinç, kolunç
 konı, köm, kun, kon, kun,
 gom = ağıl, çadır.
 komçe
 komir, komira
 konağ, kunağ, konah
 konca
 kondere = kundura
 kop
 korç
 kori
 korok
 kort
 kortik
 kosegi, kösevi, kösey
 kosere
 kot
 kotan, köten
 kotek, kötek
 koti
 kotal
 kov
 kovik, kovuk
 koz, kozik
 kozir
 köç, kos
 köçük
 köpüç, körpüç, körpög
 körpe
 köşker, koşkal
 kötek
 kötev
 köynek
 közleme
 kîrêñ = kavga (<kiran)
 kuç, ku, ko = kucak
 kuçik, kûçik
 kul

kule = kula
 kuliğ = karakol
 kulp
 kulun
 kum
 kundır = kabak
 kur
 kurd = casur, yiğit
 kureken (<Moğ. küreken)
 kurh
 kurmuş
 kurode
 kurp
 kursağ
 kurt (=kısa) (< küt)
 kurtan
 kurut
 kuş
 kuçhane, kuşhane, kuşgane,
 guşhana, kuşkana, kuskanı
 = tencere
 kut
 kutek
 kutî
 kuze
 küncü, kunci, könci = susam
 küp, kup, kûp
 kûte
 laçın
 lav = oğul
 loh
 madak
 memik = meme
 (mengene)
 merek
 (mermer)
 (mertek, martak)
 narin = ince, zayıf, narin

neçe, nice
 nene, nenik
 nenî
 (nûmre) (<numara)
 oba
 ocah
 ocağkor
 oda, ode
 odegerân
 oflaz
 ogur, oğu
 oldaş (<yoldaş)
 once
 ordek
 ordi
 organ (<yorgan)
 orman
 ortağ, ortağı
 orte
 ortme
 otar-
 (otêl)
 otürme = balkon
 oya
 oyah, oyanıh
 oyçu = avci
 ögeç
 örek = yürek
 örken, erken = urgân
 örneg
 örtig
 örük
 öve
 paç, paçık
 pahar, paar, povar, puhar,
 pura = pînar
 pahir
 palçih

palto
 palit
 pambuh
 papah
 parç
 pastig
 paşa
 péj- = pişmek
 perçem
 piçuk, piçuk, piçûk, piç,
 piçik, piçug, piçek,
 piçik = buçuk
 pırçıklı, piçekli = havuç
 pırçık, pirc, porçık, pirçeyh =
 kil, tuy, zülûf
 pirti
 (pirtikal < portakal)
 pisik, pisik, pisik, pisik,
 pisinq, pisink,
 pisinq, piişik = kedi
 piskule
 pis pis, piş piş
 pis pis < fisfis
 piç
 pîrpar = semizotu
 pis, pisî, pisiti = pis
 poçik, poçık
 poğ, poh
 ponçak
 (potin)
 pörk
 pur, por, pırçık = saç
 puşkin
 püşürük
 raçal, riçal, riçal = reçel
 (radyo)
 riç (=tavuk gübresi) (<turiç)
 (roman)
 saçbagi
 sağ, sah

sağacah
 sağık
 sağlık, sahî, sah (bûn)
 saim (<sayım)
 sakgoy, sekey
 sal
 salığ
 salim
 salkı
 sançı
 sanki
 sap
 sarat, serad, sarrod = elek
 sarga
 sarme
 sassı
 savih, savuh
 saz
 sazak
 sazlığ
 séçim
 séçme
 sekü, sekun, seko
 semer
 sendal = sandalye
 (sibat < şubat)
 sicah
 sığırak
 silgi
 sindik = bulgur ufağı (<sün-)
 sînér
 sîpindu = süprüntü
 sîrga = küpe
 sîrke = sirke
 sîrt = sert
 sîvag, suvag, suvah = sîva
 sîvîk
 sîyîncâh, sîyîncâk
 sîzgeç
 sil
 silme = rende

soku = sokku	tas	topık, topuk, topuh	üreh
son, soğin	tawe, tavey, tavek =tava	tor	üskek, öskek
songur	tazi, çiptazi	torak	üstun
soz = söz, yemin	tegmen	torbe, turba	uti, uti
suc, súc	teğme	tore, töre	üvez, uyaz
suhme (<sökma)	tek, teg, ta = gibi	torın	überik, üzellik
sujik (<süz-)	teke	torı = çakal	üzek, üzüh = yüzük
suna	tekelek (<tekerlek)	tortone, tor tori	
suvar-, suar-	tekmok = tokmak	tosbaha	
sümüh = kemik	telaş = talaş	tosin	
süngü	telik	toy, tuy = düğün	
sürgü	(temel)	toy = acemi	
sürgün	teneke	toz	
sürü	tensiz	tuluk, tuluh	
sürücü	tepe	tuman, timan	
sürütme	tepik, tepbik	tunc	
süve	tepsi, tıfsî	tutmaç	
süyung, süyünk, süyung,	ter	tuzah	
sivik, sivig, sıvırme,	teres	tuzik	
sifirne, süük, süvük	terlan = güzel	tütün, titun, titün, titün (<tütün)	
süzek	terlul, tertüle = tırtıl	ucağ	yaban, yabun
	tesyi	ucağkor	yağ, yah
	teter = postacı (<Tatar)	uçkur	yağme, yeğme
	tetük	ufka, yuha (<yufka)	yahe
	tezek, tazık	uhuy = uyku	yalınız, yalavız, yalanız
	tinaz	ulaf = yulaf	yaldat-
	tirmih	umay	yanış, yanışı
	tırp	unce = yonca	yara-
	tike, tik = lokma, dilim	urdak, verdek, verdek (<ördek)	yarım
	tikme	urt = yurt	yarma, yarme, yarmı
	tipi	uşağı	yarpuz
	tisot (= biber) (<tissot)	uşgun, uşkun	yassi, yossi, yosyon, yassiyon = yatsı
	tof (<top)	uşne = vişne	yatağ
	toh	utulmah	yavaş
	tov = tokum	uca, üce = yüce	yar
	tol	ük = yük	
	top	üküntü	
	topık		
	topız		
	topli		
	toprağ, torpah		

yayle
yayyan, yalvan
yazi, yozi
yazuh
yédeg
yeke = iyi, büyük
yel
yengi, engi, ingi = yeni
yerken = yelken
yerli
yır, deyr, dêr, dir = türkü
yırgat
yoğun
yuha

yuhu
yun-
yuvaz = sivrisinek
yüzgeç = yüzme

zengo, zengü = üzengi
zobaşı (< subaşı)
zepo (< sopa)

'agit (< yiğit)
'ayar (< ayarla-)
'ur = fitik, ur
'ur = hendek (< urı)

Göründüğü üzere, Anadolu'nun bazı yörelerinde konuşulan "Kürtçe" (Kürmançça)de yaşadığı halde J. Blau'nun sözlüğünne alınmayan kelimeler hayli kabarıkтур. Bu konuda yapılacak olan ilmî araştırmalar Türkçe kelime sayısını artıracaktır.

* * *

Aşağıya aldığımız

II. Doğu Anadolu Ağızlarının Bazı Ses Özellikleri adlı bölüm tarafından kaleme alınmıştır.

III. Doğu Anadolu Ağızları Üzerine Bir İnceleme,

IV. Doğu Anadolu Ağızlarında Kelimelerin Oluşması ve Yapısı Üzerine Bir Deneme,

V. Palu ve Palu Ağzının Bazı Fonetik Özellikleri

adlı bölümler öğrencim ve bu konuda çok iyi yetiştiğine inandığım Yrd. Doç Dr. Ahmet Buran'a aittir.

Elinizdeki sözlüğü iyi kavrayabilmek ve meseleyi özümleyebilmek için, bu konuların mutlaka bilinmesi ve öğrenilmesi gerekiyordu. Bunun için ufak tefek ilâvelerle bu sözlüğün "GİRİŞ"ine alınmıştır.

II

DOĞU ANADOLU AĞIZLARININ BAZI SES ÖZELLİKLERİ

Anadolu ağızları içerisinde, fonetik ve morfolojik açıdan, belki en ilgi çekici olanı Doğu Anadolu ağızlarıdır. Bunun sebeplerini de Türk boyalarının bu yörelerde yurt tutması ile Farsça ve Arapçanın tesisinde aramak gerekir.

Doğu Anadolu bölgesi M.O.¹ ki yillardan itibaren çeşitli Türk boyalarının egemenlik sahisi olmuş, bu yörenin ilk sakinleri olan Urartuların tarih sahnesinden çekilmesinden sonraki yıllarda da bu egemenlik Türkülük lehine gelişmiştir.

Eldeki tarihî bilgilerimize göre Doğu Anadolu'nun doğu bölgelerinde Mamiklar, Saragurlar, Akatzırıcılar, Arsaklılar, Hazarlar, Büğdüzler, Barsulalar, Akhunlar, Sabırıcılar, Bulgar Türkleri, hıristiyan ve müslüman Kıpçaklar gibi Türk boyaları yerleşmişlerdir.

1071 Malazgirt zaferiyle Oğuz-Türkmen boylarına iyice açılan Anadolu'nun bu bölgesinde Kayı, Kınık, Bayındır, Bayat, Yiva, Eymir, Çavundur, Çepni, Avşar, Peçenek, Döğer, Beğdilli gibi Oğuz boyaları ile Bozoklu, Akköyuncu, Karakeçili, Uluğ Yörük, Harzemli, Saatlı, Alpavut, Cihangırı, Kaçar, Sürmeli gibi Oğuz-Türkmen boy, soy, oymak ve aşiretlerinin yaşadıkları görülür. XVI. yüzyılda, Yavuz Sultan Selim'in, Doğu Anadolu politikası neticesinde, Şah İsmail ve Şâliha karşı bir öncü kuvvet teşkil edilmek üzere, Konya, Karaman, Teke, Ankara ve Kayseri yörelerinde yaşayan Milan, Berezan, Karakeçi, Cıbıran, Hasenan, Sipkan, Hayderan, Zilan, Celâli gibi Oğuz-Türkmen aşiretleri bu yörelere göçürülmüşlerdir.

Aradan geçen uzun yıllar neticesinde bu yörelerde yaşayan pek çok Türk boyu öz dilleri olan Türkçeyi ya tamamen unutmuşlar veya ikinci bir dil olarak, kelime hazinesinin %75'ten fazlası Türkçe olan Kürmancı ve Zaza ağızlarını da konuşmaya başlamışlardır. Bununla birlikte, yukarıda adlarını sıraladığımız pek çok Türk boyu da, en güzel ve en eski leksikolojik özelliklerini taşıyan Türkçe konuşmayı sürdürmüşlerdir, ikinci bir şive ve ağıza gerek duymamışlardır.

Anadolu ağızlarının pek çok yöresinde kesin şeklini alarak kajdeleşmiş olan fonetik ve morfolojik özellikler, Doğu Anadolu'nun

pek çok yöresinde bir sınıflamayı sokulamayacak kadar karışıkta. Meselâ, bir *a* ünlüsü > e, i, ī, o, ö, ü, ī; bir *e* ünlüsü > a, ī, i, o, u, ü, değişikliğine uğrayabilmekte, bununla birlikte kesin bir kaide belirlenememektedir. Bu tür değişikliklere ötekilerde de rastlanır.

Yine bu ağızlarında görülen *b* > *v* / *v* (w), *g* > *h*- değişimleri önseste *y* = Ø olması, *h*+ protezi, *h*izikleşmesi önseste anorganik (*d*, *n*, *m*, *r*, *y*) ünsüzlerinin *tü*nesi gibi fonetik olaylar çok ilgi çekicidir. Bazı hallerde yörede *h*ızıusan Türkçe veya yabancı dillerden alınmış ödünç bir kelime *h*ızısan Türkçe veya başka bir dil ile ilgisini tesbit etmek, filologlar için *h*ızısan epey zor olmaktadır.

Burada verdigimiz örneklerde çok bu tür kelimeleri ihtiva etmekte, bazı örnekler Türkolog *h*ızısan epey uğraştıracak fonetik ve morfolojik özellikler taşımaktadır.

İlk olarak, her Türkolog *h*ızısan kolaylıkla anlayabilecegi bazı kelimeleri vermekle konuya girmeye çalışıyorum. Bu kelimeler kaideleri belirlenmiş fonetik özellikleri *h*ızısanları için çözümleri ve manâlandırılmaları da kolaydır=

dombız(Keban<domuz>-ünsüzü anorganik olup, -u->-i- değişmesi görülür.)

dovşan (Tunceli) < Tü. *dovşan* (krş. Azeri Tü. = *dovşan*)

döşeh(Şahaplı-Baskil-*Elazığ*)
düşsak(Çoğanlı-Baskil-*Elazığ*)
dorseñ(Elazığ yöresi)
devşek(Beykent-Siirt)

} < Tü. *döşek*

(Bu dört değişik örnekte ünsüzlerin ikizleşmesi, -ö->-ü-, -o- ile -e->-a- ünlü değişimleri ve -r-, -n-, -v- anorganik ünsüzleri görülür.)

diket<Ar. *dikkat*(ikiz *h*ızısan tekleşmesi ve -i->-i-, -a->-e- değişmesi görülür.)

dikan<Ar. *dükkân* (ikiz *h*ızısan tekleşmesi görülür.)

divek (Çoğanlı)<Tü. *diye* (-b->-v- değişmesi görülür.)

dişeri (Hozat-Tn.)<Tü. *dişeri* (Uyum değişmesi görülür.)

diyar (Çoğanlı)<Fars. *dayār* (-v->-y-değişmesi görülür.)

göl (Çoğanlı)<Tü. *gül*<Ar. *gül*

duz (Çoğanlı)<Tü. *düz*

dümon (Çoğanlı)<Tü. *demân*

dor(çoğanlı)<Fars. *dâr*

darmon(Çoğanlı)<Fars. *dmân*

dismol(Çoğanlı)<Fars. *dmâl*

dava(Keban),*deva*(Şahaplı-El)<Tü.*deve*
didan (Özalp-Van;Gölardı, Aşağıçakmak) <Fars. *dendân*
devêt/duvêt (Aşağıçakmak, Gölardı) <Tü. *divit*<Ar. *devat*
gibi.

Bu örnekleri her an çoğaltabiliriz.

Gördüğü üzere, yukarıda verdigimiz Türkçe, Farsça ve Arapça menşeli kelimeler, Doğu Anadolu ağızlarında kısmî fenotik değişiklikle uğrayan kelimeler için örnektir. Aşağıda vereceğimiz örnekler ise, nisbeten, çözümü ve manâlandırılması daha zor, hangi fonetik olaya bağlanması hususu tartışmalara yol açabilecek örneklerdir.

Şimdi, bu örnekleri fonetik özelliklerine göre inceleyelim :

I. Ünlü değişimeleri :

a>e

tezze<*taze* (Gözebaşı)
aze (Gözebaşı) < *aza*
ezo (Şahaplı) <*aza*
tekkit (Koruk-El.)<*takat*

a>i

siba(Keban yoresi-El.;Beykent-kurtalan-Si.)
~ *siva* (Şahaplı-Baskil-El.)
sibay (Altınolçek-Palu-El.)[*serisibay* = sabahleyin]
< Tü. *sabah* < Ar.
sibadan < *sabaha tegin* = sabaha kadar (Palu)

a>o

yossi < Tü. *yatsı* (Çoğanlı) [*yatsı*> *yassi*> *yossi*] *yosyon* (Çoğanlı) <Tü. Yatsılayın [*yatsılayın*>*yassılayın*> **yassiyın* > **yossiyın* > *yosyon*]
kitov (Çoğanlı) < *kitap*
sohon (Çoğanlı) < *sahan*
sol = yıl, sene (Çoğanlı) < Fars. *sâl*
tos (Çoğanlı) < *tas*

honi (Çoğanlı) < *hâne*
pollon (Çoğanlı) < *palan*
ezo (Çoğanlı) < *aza*
moşsa (Çoğanlı) <*maşa* (<Fars. *mâşa*, bzk. EWT. 330 a)
yova (Çoğanlı) < Tü. *yaba* / *yaba* * *yava* >*yova*/
doni (Çoğanlı) = hedik < Fars. *dâne*
dohol (Keban), *dol* (El. yoresi) < Tü. *davul* < Ar. *tabl*

Not: Doğu Anadolu'nun pek çok yöresinde görüldüğü gibi, Fırat nehrinin Baskil'e yakın sahilinde birkaç köy ve mezrada tesbit edilen yuvarlaklaşma olayını açıklayabilmek için Azerbaycan Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olan yuvarlaklaşma olayına işaret etmek gereklidir:

Başa Kırgız Türkçesi olmak üzere Türkçenin bir çok şivesinde de dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ünlülerini yuvarlaklaştırdığı bilinmektedir. Bu yuvarlaklaşma olayının Eski Türkçe döneminden beri devam edegeldiği pek çok örneklerle sabittir. Fakat Türkiye Türkçesinde bu tür yuvarlaklaşma görülmez. Aynı grubu (Oğuzca) dahil olduğu halde Azerbaycan Türkçesinde dudak ünsüzleri yanında yuvarlaklaşma olayı daha çok örnek verir. İşte, Anadolu ağızlarının Azerbaycan'a daha yakın olan bölgelerinde veya yıllar önce Azerbaycan'dan Anadolu'ya göç ederek adacıklar halinde yaşayan boy, soy ve aşiretlerin ağızlarının daha belirgindir.

Bu tür yuvarlaklaşmanın Kürtçe ağız konuşan yörelerde görülmemesi ilgiyi daha fazla artırmaktadır.

Azeri Türkçesindeki yuvarlaklaşma olayına birkaç örnek :

dovşan<*davşan*<*tavşan*<*tabışğan*
govun<*kavun*<*ķağun*
ov "av" <*av* <*ab*
toyuğ<*tovuk*<*tavuk*<*taguğ*<*takığ*
buhoy "bukağı" <*buhov*<*buhav*<*bukagu*
çoydar<*çovdar*<*çavder*
ohlov<*ohlay*<*oklagu*

a>ö

hittovi sövedo= *sabaha* kadar (Çoğanlı)< Tü. *sabah* <Ar.
söğr (El. yoresi)<*sahur*

a>u

suva (Çoğanlı) < Tü. *sabah*< Ar.

duhul (El. yöresi) < Tü. *davul* < Ar. *tabl.* (krş. *dohol*)

Not: Bu değişmenin örneklerine bazı Anadolu ağızlarında da rastlanır: *uva* < *baba* (Demirci-Mn.); (Karaçay aşireti) (Bkz. Derleme sözlüğü)

e>a

şav "gece" (Çoğanlı) < Fars. *şeb*

parrik ~ *par* = yaprak (Aşağıçamak) < Fars. *berk*
tazık (Çoğanlı) < *tezek*

e>i, i

kinnur (Çoğanlı) < *kendir*

mırtok (Çoğanlı) < *mertek*

tizbi (Çoğanlı) < *tesbih* (Ar. *subhan*'dan)

tıfsı (Kürtçe-Türkçe Sözlük, s.370 a) < Tü. *tepsi*

tazık (Çoğanlı) < *tezek*

zıman (Şahaplı) / *ziman* (Göлardi, Özalp) < Fars. *zebān*

doni (Çoğanlı) < Fars. *dâne*

doşırme (Kocaköy-Dy) < Tü. *döşeme*

e>o

mırtok (Çoğanlı) < *mertek*

tomuz = yaz (Dambüyüк-El.) < *temmuz*

e>ö

döylet (Çoğanlı) < *dövlet* < *devlet* < Ar.

köykür (Çoğanlı) < *kevgir* < Fars.

öy < *ev* < *eb*

e>u

purrik = yaprak (Göлardi) < Fars. *berk*

i>i

sinnor (Çoğanlı) / *sindor* (Aşağı Çakmak) < Tü. Tü. *sinir*

i>o

bkz. *sinnor*

Not: Dar ünlülerin yuvarlaşması olayına öteki Anadolu ağızlarında da rastlanır: *usot* = acı biber > *isot* (Malatya); *übük* < *ibik* (Bor - Ng.); *übübük* (Gördes - Mn. ; Kurşunlu - Çkr.) ~ *übübuk* (Bahçeli - Bor - Ng.) (Bkz. Derleme Sözlüğü)

i>

kutov. (Çoğanlı) < *kitap* [*kitab* > **kitob* > *kutov*]

o>

suva (Çoğanlı) < *soba*

tulli (Çoğanlı) [<*tolu* (<*dolu*)]

ö<

doşırme (Çoğanlı) < *döşeme*

u>

pałhar (Palu-El.) ~ *pagr* (Dambüyüк, Şahaplı) < *bungar* (> TT. *pinar*).
krş. Anadolu ağızları: *Dumlubuñâ* < Dumlupınar "Yer adı")

ü>

gor (Çoğanlı) < *kurt* (*gur* ve *guri* şekilde de vardır)

ü>i

tiv < *tüy* (Şahaplı)

Not: bkz. *yilar* (Maçka köyleri-T. < *yular*

* * *

II. Ünsüz değişimeleri:

suva (Çoğanlı) < *soba*

siven (Beykent-Si.) = şemsiye < Fars. *sâyehân*

yova (Çoğanlı) < *yaba*

vittik = askere çağrıma pusulası (Çoğanlı) / *vitik* = mektup (Kocaköy-Dy.) < Tü. *bitig*

veng = bağırmak (Ovacık-Tn.) < Tü. *bar*

Not: Öteki Anadolu ağızlarında da *vəñgilda-*, *vagilda-*, *vañila-* (Derleme Sözlüğü XI, s. 4089 b); *vengirde-*, *veñile-*, *venile-*, *vingilda-* (s. 4095 a); *vañila-* (4090 a); *verilde-* (4096 b), *vezilde-* (4097 b) şekillerine de rastlanır.

g- > *h-*

Bu tür ünsüz değişmesinin örneklerine çok rastlanır=
hafıl < *ǵafil*, *halıb* < *ǵâlip*, *haye* < *ǵâye*, *hazi* < *ǵâzi*, *helet* < *ǵalat*,
hem < *ǵam*, *herez* < *ǵaraz*, *herib* < *ǵarip* ... vb.

p > *f*

tifsi (Kürtçe-Türkçe Sözlük, s. 370 a) < Tü. *tepsi*.

y- = \emptyset

urgon (Çoğanlı)
urğan (Şahaplı)
orğan (Keban yöresi)

}

< Tü. *yorgan*

oldaş (Kocaköy-Dy.) < Tü. *yoldaş*
onca (Şahablı) / *once* (Özalp-Van) < Tü. *yonca*
uça (Erciş-Van) < Tü. *yüce*
aşıl (Zaza genel) < Tü. *yaşıl*
engi ~ ingi (Zaza genel) < Tü. *yeni* < DLT. *yangı*

Not: Öteki Anadolu ağızlarında da ön sesteki n-, h-, y- ünsüzlerinin düşüğü görülür. *ülfer* (Kn.) < *Nilüfer*; *üzür* (Koyundere-Ahiska-Kr.) < *huzur*; *üce* (Ay.; Afşin ve köyleri-Mr.; Kilis, Nizip Gaz; Vazıldan-Divriği, Çepni-Gemerek-Sv.; Fakiekin-ciliği-Pınarhan-Ky.; Ng.) (Bkz. Derleme Sözlüğü)

hissir (Çoğanlı) < Tü. (h+) *esir* < Ar. *esr*
hişik (Çoğanlı, Aşağıçakmak) < Tü. (h+) *eşik*
homa = Tanrı (Zaza genel) < Tü. (h+) *umay*
hosta (El. yöresi) < Tü. (h+) *usta* < Fars. *īstād*
höküz hekiz (Keban) < Tü. (h+) *öküz*
huç, huçk (Kocaköy- Lice- Dy.) < Tü. (h+) *uç* (+k)

Not: Bazı Anadolu ağızlarında da y+ protezi görülür;

yega (Yavuz, Şalcı-Şavşat-Ar.) *yège / yege* (Erciş- Van; Kr.) < (y+) *ege*; *yeğ* (Kaptanpaşa kröyleri-Çayeli-Rz.), *yığ* (Maçka Vakfıkebir-Tr.; < (y+) *iy*; *yurbiğ / yurbık* (Harmanpinarı-El), *yurbuh* (Arapkir-Ml), < (y+) *ibrik*; *yırgat* (Hozat- Tn.) < (y+) *ırgat*; *yilet-* (Kn.) < *ilet-*... vb.

-*h* dönüşmesi

tızbı (Çoğanlı) < Tü. *tesbih* < Ar.

y > *v*

tiv (Şahablı) < Tü. *tüy*

venca (Ovacık-Tn.) < Tü. *yonca*

Hece kaynağı

sivan (Beykent-Kurtalan-Si.) < Fars, *sâye-bân*

zan (Altinkent-Palu-El.) < Fars. *zebân*

dol (El. yöresi) < Tü. *davul* < Ar. *tabl*

dom (Çoğanlı) < Tü. *devam* < Ar.

Anorganik (d, m, n, r, y,) ünsüzleri

doşurme (Kocaköy) < Tü. *döşeme*

dermance (Özalp) < Tü. *tabanca*

derince (Ferheng-i Kurdi Türkî, s. 34 a) < Tü. *derece*

dorşeng (El. Yöresi) < Tü. *döşek*

keynter < Tü. *kantar*

pırtuk < ET. *bitig*

çekbend < Tü. *çekmen* "cepken"

kantr < Tü. *katır*

kalind "başlık parası" < Tü. *kalın*

pendir < *penir* < Fars. *peynir*

cırvit < Tü. *civit* (< ET. *cüvit*)

çartul < Tü. *catal*

sindor < Tü. *sinır* < Yun.

Not: Bu şekilde ünsüz türemesi olaylarına bazı Anadolu ağızlarında da rastlanır= *sansak* (Maçka) < *sansar*; *evrüşte* (Uluşiran, Şiran-Gm.) < *erişte*; *uydüll* (Bo.) < *ödüll* (Bkz. Derleme Sözlüğü)

Not: Öteki Anadolu ağızlarında da *vañgilda-*, *vagilda-*, *vañila-* (Derleme Sözlüğü XI, s. 4089 b); *vengirde-*, *veñile-*, *venile-*, *vingilda-* (s. 4095 a); *vañila-* (4090 a); *verilde-* (4096 b), *vezilde-* (4097 b) şekillerine de rastlanır.

g- > h-

Bu tür ünsüz değişmesinin örneklerine çok rastlanır=
hafıl < *ǵafıl*, *halıb* < *ǵalip*, *haye* < *ǵâye*, *hazi* < *ǵâzi*, *helet* < *ǵalat*,
hem < *ǵam*, *herez* < *ǵaraz*, *herib* < *ǵarip* ... vb.

p > f

tıfsî (Kürtçe-Türkçe Sözlük, s. 370 a) < TÜ. *tepsi*.

y- = Ø

urgon (Çoğanlı)
urğan (Şahaplı)
organ (Keban Yöresi)

< TÜ. *yorgan*

oldaş (Kocaköy-Dy.) < TÜ. *yoldaş*
onca (Şahablı) / *once* (Özalp-Van) < TÜ. *yonca*
uca (Erciş-Van) < TÜ. *yuce*
aşıl (Zaza genel) < TÜ. *yaşıl*
engi ~ ingi (Zaza genel) < TÜ. *yeni* < DLT. *yangı*

Not: Öteki Anadolu ağızlarında da ön sesteki n-, h-, y- ünsüzlerinin düştüğü görülür. *ülfer* (Kn.) < *Nilüfer*; *üzür* (Koyundere-Ahiska-Kr.) < *huzur*; *üce* (Ay.; Afşin ve köyleri-Mr.; Kilis, Nizip Gaz; Vazıldan-Divriği, Çepni-Gemerek-Sv.; Fakiekin-ciliği-Pınarhan-Ky.; Ng.) (Bkz. Derleme Sözlüğü)
hiissir (Çoğanlı) < TÜ. (h+) *esir* < Ar. *esr*
hişik (Çoğanlı, Aşağıçakmak) < TÜ. (h+) *eşik*
homa = Tanrı (Zaza genel) < TÜ. (h+) *umay*
hosta (El. Yöresi) < TÜ. (h+) *usta* < Fars. *üstâd*
höküz heküz (Keban) < TÜ. (h+) *öküz*
huç, huçk (Kocaköy- Lice- Dy.) < TÜ. (h+) *uç (+k)*

Not: Bazı Anadolu ağızlarında da y+ protezi görülür;

yega (Yavuz, Şalçı-Şavşat-Ar.,) *yège / yege* (Erciş- Van; Kr.) < (y+) *ege*; *yeğ* (Kaptanpaşa kröyleri-Çayeli-Rz.), *yığ* (Maçka Vakfıkebir-Tr.; < (y+) *iy*; *yırbiğ / yırbık* (Harmanpınarı-El), *yurbuh* (Arapkir-Ml), < (y+) *ibrik*; *yırgat* (Hozat- Tn.) < (y+) *ırgat*; *yilet-* (Kn.) < *ilet-*... vb.

-h düşmesi

uzbı (Çoğanlı) < TÜ. *tesbih* < Ar.

y > v

tiv (Şahablı) < TÜ. *tüy*

venca (Ovacık-Tn.) < TÜ. *yonca*

Hece kaynaşması

sivan (Beykent-Kurtalan-Si.) < Fars, *sâye-bân*

zan (Altınkent-Palu-El.) < Fars. *zebân*

dol (El. Yöresi) < TÜ. *davul* < Ar. *tabl*

dom (Çoğanlı) < TÜ. *devam* < Ar.

Anorganik (d, m, n, r, y,) ünsüzleri

doşırme (Kocaköy) < TÜ. *dögème*

dermance (Özalp) < TÜ. *tabanca*

derince (Ferheng-i Kurdi Türkî, s. 34 a) < TÜ. *derece*

dorşeng (El. Yöresi) < TÜ. *döşek*

keynter < TÜ. *kantar*

purtuk < ET. *bitig*

çekbend < TÜ. *çekmen* "cepken"

kantır < TÜ. *katır*

kalınd "başlık parası" < TÜ. *kalın*

pendir < penir < Fars. *peynir*

cirvit < TÜ. *civit* (< ET. *cüvit*)

çartul < TÜ. *çatal*

sindor < TÜ. *sınır* < Yun.

Not: Bu şekilde ünsüz türemesi olaylarına bazı Anadolu ağızlarında da rastlanır= *sansak* (Maçka) < *sansar*; *evrüste* (Uluşiran, Şiran-Gm.) < *erişte; uydül* (Bo.) < *ödüll* (bkz. Derleme Sözlüğü)

Benzeşme (Assimilasyon)

-ss- < -ts- = *yossi* (Çoğanlı) [yatsı> yassi > yossi]
 -nn- < -nd- = *kinnir* (Çoğanlı) < *kendir*

Göçüşme (Metatez)

ukuy (Dy. yörensi) < *uyku*
urgun (Gaz. yörensi) / *urgun* (Erz.)=gizli < *uğrun*
uhçur (Arapkir) < *uçkur*

Ünsüz ikizleşmesi

dumınız (Çoğanlı) < Tü. *domuz*
 (tonguz< tonuz< donuz<domuz<*dumız<dummız)
tulli (Çoğanlı) < Tü. *tolu* (dolu)
sinnor (Çoğanlı)< Tü. *sinır* < Yun. (krş. *sindor*, Aşağıçakmak)
pollon(Çoğanlı)< Tü. *palan*
sarrod= Büyükk delik kalbur (krş. Anadolu ağızları= *sarat,sarad*,
 Derleme Sözlüğü X, 3543 a)
purrik(Çoğanlı)< Tü. ~ *parrik* (Aşağıçakmak) = kanat;yaprak < Fars.
berk = yaprak
 (Ayrıca bkz. *perik* = yaprak / Özalp-Van)
tezze (Gözeabaşı) < *taze*
mossa(Çoğanlı)< Tü. *maşa* (< Fars. *mâşa*, EWT. 330 a)
vittik =askere çağrı pusulası (Çoğanlı)< Tü. *bitig*
 krş. *vitik* (Kocaköy)
tekküt (Koruk köyü-El.) < *takat*

İkiz Ünsüz Tekleşmesi

tomuz (Dambüyükk-El.) < *temmuz*

Hece Düşmesi

nana (Dambüyükk-El.) < *lahana*

Önseste Ünsüz Türemesi

vede < v+) Tü. *oda*
verdek < (v+) Tü. *ördek*
vake =abla, kız kardeş < (v+) Tü. *eke*
vegir < (v+) Tü. *ugur*

velçek (Kocaköy) < (v+) Tü. *ölcek*

vulan, vulan (Kocaköy) < (v+) Tü. *ulan*

vadera =orada, oralarda, orada burada (Kürmanç genel) < ET. (Alt. Gr. 292 b)= *adtra, ödüre* =öteye bir iye, orada burada

yazi/yazu = veya, yahut (Kürmanç, Zaz genel) < ET. (Alt. Gr.297b)=
azu, azuu,asu = yahut

-III-

DOĞU ANADOLU AĞIZLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME *

Son yıllarda, tarih ve sosyoloji alanlarında yapılan ilmî araştırmalar, Kürtler'in Orta Asya menşeli bir Türk boyu olduğunu ispatlar mahiyettedir. Tamamen emperyalist düşüncelerin mahsulu olan, bu Türk boyunu Türk Milletinden tecrid fikri, bu tarihî birliğin ispatıyla iflâs ederken, karşımıza ikinci ve daha önemli bir mesele çıkmıştır ki, bu da "dil" meselesiştir.

Millî birliği sağlayan en önemli unsurlardan biri ve başta geleni hiç şüphe yok ki, dil birliğidir. Tarih birliğinin ve sosyo-kültürel yapının şayâن-ı hayret sonuçlarını gören malûm zihniyet, bütün dikkatlerini dile çevirmiştir. Yapılmak istenen ise bellidir!

LEIBNITZ nazariyesine göre, beşeriyyeteki insanların akrabalık derecesi ve menşelerinin tayini ancak dil mukayesesи ile kabildir¹. Ali Karamanoğlu da, Ural-Altay dilleri teorisinden bahsederken, "... Tabii bu mesele milletimizin aslı, hakkındaki nazariyeler ile yakından ilgiliidir"² ifadesiyle, dillerin menşei ile milletlerin menşei arasındaki birliği işaret etmektedir.

"Kürtçe" olarak adlandırılan çeşitli mahallî ağızları başlı başına bir dil olarak gösterip, Hint-Avrupa dilleri arasına sarkanlar, dolayısıyla bu ağızları kullanan toplulukları menşe itibarıyle Türk Milletinden ayırmak, uzaklaştmak sevdasındadırlar. Çünkü, Hint-Avrupa dillerini konuşan milletlerden hiç birinin Türk Milleti ile bir yakınlığı yoktur. Oysa, L. RASONYI "Eleges anitindaki yazılı ifadelerden Kürtler'in o tarihlerde Türkistan'da Oğuzlarla birlikte yaşamış bir Türk boyu oldukları anlaşılımaktadır"³ demektedir. Yine bu soydaşlarımızın tarih ve sosyo-kültürel yapı bakımından Orta Asya menşeli olduğunu gösteren bir çok incelemenin yanında, Şeref Han tarafından yazılan "SEREFNÂME"de anlatılan efsâne de bu boyalar OĞUZHAN ile birleştirilmektedir⁴.

* Yard.Doç. Dr. Ahmet Buran, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II, (Ağızlar)*, Ankara, 1992, s. 1-13

¹ Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, I-II, İstanbul 1984, s.12.

² Ali Karamanoğlu, *Türk Dili*, İstanbul, 1978, s.11.

³ Prof. Dr. László Rásónyi, *Tarihte Türklik*, Ankara 1971.

⁴ Şeref Han, *Serefname*, İstanbul 1971.

Neméth'in de Göktürk İmparatorluğu içerisinde mevcudiyetini tesbit ettiği bu küçük Türk topluluk, zamanla mahiyetinde değişimeye uğrayarak, Doğu illerimizdeki tarihî Türk Devletleri'nin günümüze gelen yadigarlarına verilen genel ad olarak karşımıza çıkmıştır. Nitekim Dr. Phil. Hamit Zübeyir KOŞAY⁵ "Erzurum ve Çevresinin Dil Tarihi" isimli eserinde, bu konuda, "Anadolu'nun doğu kasabalarında Kürt Türkleri bize göre, coğrafyanın bu kesiminde yaşayan tarih boyunca kurulmuş çeşitli Türk Devletlerinin günümüze ulaşan hatırlasıdır. Bölgede uzun zaman varlığından südürken Arap ve Fars kültürü hâkimiyeti bu Türk uruğunda ⁶ özelliği değişimine yol açmıştır. Aralarında çeşitli Türk boyaları ⁷lığı için homogen bir yapı arz etmezler" demektedir.

Kürmançlar tarih boyunca diğer Türk boyaları ile Türkliğin hayatı verdiği her coğrafya parçasında izler bırakmışlardır. Macaristan'da, Kırım'da, Yugoslavya'da ⁸lerine dair tesbitler vardır. Türk dilinin varlığını koruyamadığı bu ⁹lerden zamanla Macarca ve Bulgarca'ya yerini terkettiğini biliyoruz. Kürmanç ağız ise Türkçe'nin tamamen Arapça ve Farsçalandan ¹⁰aison değişmesine uğramış şeklidir.

Öyleyse Kürt boyu, soy itibarıyle ¹¹Asya menşeli bir "Altay" kavmidir ve dilleri de bu kavmin içinde paralel olarak, Altay dillerindendir. Bu nokta-i nazardan herhalde, bu dili Türk dilinin muayyen bir ağız olarak kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Kürmanç Ağızı :

Bir dilin şübleri olan lehçe, şive ve ağızlar, konuşma dilinden doğarlar. Bu tabii bir dil hâdisesidir. Belki bir yazı dili geleneğine bağlı kalmaksızın, değişen zaman, mekân ve şartlar içinde; yaşanan siyasal ve sosyal muhit paralel; ihtiyaca göre gelişen ve değişen tabii bir dil hadisesi...

Ağız, yukarıdaki işaret edilen ¹²leplerden dolayı meydana gelmiş ve bir şive içinde mevcut olan, ¹³leyiş (fonetik) farklılıklarına dayanan küçük dil kollarına verilen addır. Bir ağızin meydana çıkması ve gelişmesi, dilin tarihî seyri içinde kolej ¹⁴ takib edilebilir ve söyleyiş farklarına dayanan temel özellikleri kolej ¹⁵ tespit edilebilir. Öyleyse, Kürmanç ağız nedir?

⁵ Dr. Phil. Hamit Zübeyir Koşay, *Erzurum ve Çevresinin Dil Tarihi*, Ankara 1984.

⁶ Prof. Dr. Muhammed Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Gaziçi Yayınları, İstanbul 1981, s. 10.

Önce, kabataslak da olsa bu ağızın konuşıldığı bölgenin sınırlarını çizmeye çalışalım:

Kürmanç ağızı, Anadolu'nun muhtelif yörelerinde küçük adacıklar hâlinde konuşulmakla birlikte, asıl olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin dağlık yörelerinde konuşulan ağızlara verilen ismidir. Genellikle şehir merkezlerinden uzak, dağ köylerinde yaşayıp, konar-göçer olarak hayvancılıkla uğraşan (Şavaklı ve Beritanlı Türkmenleri gibi) halkın bir bölümü bu ağızı konuşmaktadır.

Kürmanç ağını, gösterdiği özellikler ve kullanılan kelimelere göre üç bölgeye ayıralım. Bunlardan birincisi, İran sınırına yakın ve Fars kültür sahasının içine giren bölgedeki, burada Farsça kelimelerin sayısı ile fonetik ve sentaksının tesiri oldukça fazladır (Kars, Ağrı, Van, vs...). İkincisi, Güney ve Arap dil ve kültürünün tesir sahasında olan bölgedeki, burada da Arapça kelimelerin sayısı çoğuluktadır (Urfa, Mardin ve ilçeleri gibi.). Üçüncü bölge ise, Bingöl ve Elazığ'dan itibaren İç Anadolu'ya sokulan kısımdır. Burada ise, Türkçe kelimelerin sayısında bir artış görülür.

Kürmanç Ağızı Nasıl Meydana Geldi?:

Kürtler, Hazarlar, Hunlar, Avarlar, Sakalar, Uzlar, Kumanlar, Kıpçaklar, Peçenekler, Oğuzlar ... vs. Türk boyları gibi Orta Asya'dan batıya (Anadolu'ya) doğru göç eden konar-göçer olarak yaşayıp, hayvancılıkla uğraşan ilk Türk boylarından biri idi. Bu Türk boyu, yaylak ve kıslık hayatıyla hayvancılığın dışında tabii ki, yerleşik hayatı ait geniş bir kültüre sahip değildi. Yazılı bir edebiyat ananesi ve dili olmadığı gibi çok sınırlı kelimelere dayanan bir konuşma dilleri vardır. Belki bu kelimeler çerçevesinde meydana getirilmiş kısır bir sözlü edebiyatları da bulunuyordu.

Daha sonra yurt tuttukları coğrafya ile içine girdikleri kültür muhiti ve İslamiyetin tesiriyle dillerinde yavaş yavaş bir değişim meydana geldi. Kelime ve mefhum seviyesinde başlayan bu değişim, zamanla gramer ve cümle yapısına kadar ilerledi.

Çünkü, dilin dış tarihinin iç tarih üzerinde tesiri oldukça büyütür. Meselâ, Osmanlı Türkçesi de böyledir. Yeni coğrafya ile kültür muhiti ve İslam dininin tesiriyle dil edebiyatta tedrici bir değişim vücuda gelir. Daha sonra bu değişim, "klasik Osmanlıca" dediğimiz sunî dili doğurur. Ali Karamanoğlu, "Edebiyatımız 'Divan Edebiyatı' denilen bölümünün öyle nesir ve nazımları vardır ki, yer yer sadece

bazı edatlar ve yardımcı fiiller Türkcedir."⁷ cümlesiyle, bunu ifade etmeye çalışır. Eğer o sunî dile müdahale edilmemiş olsaydı, bugün "Osmanlıca"yı hangi ölçülerle değerlendirebilirdik? Aşağıdaki cümleler buna örnektir.

"...Bakin ey gürüh-i nâzenin ve ey çersaagan-ı şebistân-ı şehrâyın çelebilerim ve kuzularım!"

"Bakin, şu kâfir hodfürûşun kantâr-ı müşevves-ül-miktâr-ı, tâm-mülayar midir ve zele vü sirîni besli midir?"

"Vâkiâ hengâm-ı sürûr encâm-ı şerâyinde, rûşendayı-i sürünen ü esvak ile her kesin hayâlbân-ı tasavvuru ..."⁸

* * *

Dilin dış tarihi araştırma konusu yapılması gereken özellikler : Dilin coğrafi ve etnografik yayılımı ve yabancı dillerin bahis mevzuu olan dil üzerindeki tesirleridir. Ayrıca edebî bir dil mi, yoksa sadece canlı bir halk ağızına mı mensup olduğu, bu dili konuşan insanların mensup bulunduğu sosyal tabaka; geniş bir yayılma alanının bulunup bulunmadığı; zaman ve mekân itibarıyle dilin ne gibi durumlarda bulunduğuğunun tesbit edilmesi gerekdir⁹.

Çünkü her bir dilin, gerek iç, gerekse dış tarihleri, bir ilim objeleri olmaları hasebiyle, birbiri üzerinde karşılıklı tesir yapmaktadır. Dış tarihin iç tarih üzerindeki tesiri daha fazladır. Nitekim yabancı dil tesiri, dilin edebî bir şekle konulması, o dili konuşan kitlenin meslekî, ülkenin coğrafi durumu vs. dilin dış tarihine ait unsurlar, mutlak surette dilin iç bünyesindeki gelişme ve gerilemelerin başlıca ayırcısı sayılır.

Kürmanç ağızının ortaya çıkışında tarih faktörünün rolüne dair "Dağıstan-Aras-Dicle-Altay ve Türkistan Türk Boylarından Kürtler" isimli eserinde bilgi verirken; Prof. Dr. M. F. KIRZIOĞLU "Bu bölgelerde oturan aşiretlerin dilinde Arapça ve Farsça kelimeler pek fazla görülmektedir. Sadece 300 yıllık Sâsâniler dönemini düşünürsek, Farsça'dan bölge alkinin diline geçmiş kelimelere hak vermemiz gerekdir. Ayrıca sürekli değişen İranlılar'la Osmanlılar arasındaki sınırlarda zaman zaman bazı bölgelerin İran'ın hâkimiyetine girmesine yol açmuştur."

⁷. Ali Karamanoğlu, *Türk Dili Nereden Gelişiyor, Nereye Gidiyor?*, İstanbul 1972.

⁸. Agâh Sirri Leyend, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1980. (Enderûn Kitabevi), S. 289 - 290.

⁹. Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, Enderûn Kitabevi, İstanbul 1980, s.7.

"Bu bölgede yaşan Türklerin dilindeki Arapça kelimelere gelince, onların da mevcudiyeti yadırganmamalıdır. Bölge, Hz. Ömer döneminde İslâmiyet'e açılmıştır. Kürtlar için denilebilir ki, Türk boyları arasında İslâmiyet'i ilk kabul edenlerdendirler. Bu dönemi Abbasiler'in hâkimiyeti izlemiştir, öylece bölgedeki soydaşlarımız Arap dili tesisinde kalmışlardır. Bu hâle Arapça'nın İslâm dininin dili olduğu, bu kanalda da Türkçe'nin geneline bu dilden kelimeler girdiği, gireceği de unutulmamalıdır."

"Bölgdede konuşulan bu dile Arapça ve Farsça'nın dışındaki bir kısım ölü olan dillerin de tesiri olmuştur. Saka Türkleri'nden sonra geçen uzun zamanda bölgede varlığını sürdürmüş Roma gibi devletler düşünülür ise bu dile girmiş yabancı kelimelerin menşei kolaylıkla anlaşılabilir. Böylece denilebilir ki, günümüzde karşımıza Kürtçe olarak çıkan bu dil bünyesinde çok sayıda yabancı kelime ihtiiva eden bir Türkçe'dir" şeklinde açıklamasını yapmışlardır.

Bütün bunlar gösterir ki, soydaşlarımızın kullandığı bu ağız, bugün kelime hazinesinden tutun da gramer şekillerine kadar, Türkçe'ye göre bazı farklılıklar gösterse bile tarihî hakikat onu en azından Türkçe'nin içine sokmaktadır.

Kaldı ki, bu ağızlarda; Orta, Eski ve hatta Proto Türkçe'ye ait birçok arkaik kelime yaşamaktadır. Ayrıca Anadolu ağızları ile de sıkı bir münasebeti mevcutur. (geniş bilgi için bk. Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, "Kürmançı ve Zaza Türkçelerinin Anadolu ağızlarıyla ilişkisi", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 256; Doç. Dr. T. Gülensoy, "Doğu Anadolu Ağızlarının Bazı Ses Özellikleri", *VI. Millî Türkoloji Kongresi'ne sunulan tebliğ*).

Eski Türkçe ve *Divanü Lügati't-Türk*'ten tespit edilen yüzlerce kelime arasından rastgele seçtiğimiz şu birkaç kelime sadece yukarıdaki bilgilere örnek göstermek içindir:

Köktürkçe

kon	kon
köl	gol
kim	ki
kani	kani
bıç	bıçına
bez	baz
---	bak
kal (E:U:T:S:)	gal (kal)

Kürmanç Ağızı

konmak, çadır açmak	göl
kim	kim
hani	bıçmek
bez, içyağı	bez, içyağı
kurbağa	kurbağa
yaşlı, ihtiyar.	yaşlı, ihtiyar.

İstanbul Ağızı

Divanü Lügati't-Türk

kerpiç
kes
kewirek
kığ
küreş
tirig
tirsgek

Kürmanç Ağızı

karpiç
kasag
gawrag
kağ
gulaş
dırı
dirsag

İstanbul Ağızı

kerpiç
kes, kesek, parça
gevrek
güreş
diri
dirsek

Yukarıda anlattığımız şartlarda meydana gelmiş ve başta Türkçe olmak üzere çeşitli dillerden alınan öðenç kelime ve gramer şekilleriyle sunî bir dil hüviyeti almış olan Kürmançça, asıl itibariyle Türkçe'nin bir ağızıdır. Bu ağız konuşan halk da Türk'tür¹⁰.

Kürmanç Ağızının Bugünkü Durumu

Kürmanç ağızının, hiç bir devirde bir edebiyat ve yazı dili ananesi mevcut olmamıştır. Sadece konuşma diline dayanan bir ağız olduğu için de bölgeler, coğrafî çevreye, kültür muhitine ve halkın sosyal durumuna göre farklılıklar gösterir.

Meselâ bugün Diyarbakır veya Hakkâri yöresinde konuşulan Kürmanç ağız ile, Elazığ yöresinde konuşulan Kürmanç ağız arasında fonetik ve morfolojik açıdan farklar vardır. Ağrı'lı bir Kürmanç, Tunceli'de konuşulan Kürmanç ağızını¹¹ anlayamayacak durumdadır. Bunun yanında, göçeve hayat yaşıyanlar ile yerleşik hayatı geçmiş olanların dilleri de birbirinden farklıdır. Yine Arap ve Fars kültür çevresi ve tesir sahası dikkate alındığında, Bitlisli ya da Vanlı bir Kürmanç, Mardinliyi anlamakta zorluk çekmektedir.

Aynı sınırlar içinde yaşadıkları ve aralarında büyük mesafeler bululmadığı halde, bu insanların anlaşamamaları, bu dilin sunılığını göstermez mi?

Bugün fonetik bakımından değiendlendirdiğimiz zaman Kürmanç ağızının diğer Anadolu ağızlarındaki fonetik hususiyetleri gösterdiğini tespit ederiz. Hattâ, bu fonetik değişmeler neticesinde pek çok Türkçe kelimenin bile tanınmaz bir hal aldığı müşahade edilmektedir¹².

¹⁰. Daha fazla örnek için bkz. T. Gülensoy, *Kürmançı ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1983.

¹¹. Tunceli yöresinde konuşulan "Dersimî" ağız Kürmançça'dan çok farklıdır. (T.G.)

¹². Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, *Kürmançı ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1983.

bitik = witik (wittik); **koru** = gori; **dolu**=tolu(doli); **tudriç**= riç (hayvan gübresi); **ütlü**= öti; **yaşıl**= şil; **hani**=kani; =yavaş ol (yavaş bol) **yaş ba** vb.

Kürmanç ağızının bölgeler arasında gösterdiği bu farklılığı sadece komşu kültürlerde aramamak gereklidir. Bir diğer önemli faktör de Anadoluya göçen Türklerin farklı boylardan oluşmasıydı. İslak yerleri de farklı olabiliyordu. Nitekim bu gerçeğe parmak basarken "Hıristiyanlaşan Türkler" isimli eserinde; Prof. Dr. M. Eröz görüşlerini; "Anadolu'ya 1300 - 1400 yıl önce gelmiş olan Hıristiyan Türkler'in (Bulgar-Avar ve sonra Uz, Peçenek, Kuman-Kıpçak), buralara belki de daha önce gelmiş olan Kurt adı verilen diğer bir Türk topluluğu ile olan münâsebetidir. Kurtlar içinde, Oğuzlar'dan başka, Kalaç, Çigil, Kanglı, Karluk uruklarının olduğunu biliyoruz. Ancak, Bulgar, Kıpçak-Kuman, Avar ve Peçenekler'in tesiri de uzun incelemeden sonra meydana çıkarılabilir" şeklinde belirtmiştir.

Bu tarihî gelişmeyi bize Osmanlı Türk arşiv belgeleri de doğrulamaktadır. Arşivlerimiz çok kere değişik oba ve oymaklarımızın değişik birleşmelerle yeni kombinasyonlar meydana getirdiğini göstermiştir ki, bu hâl tabii olarak Türk ağızlarına da yansiyacaktı. Cevdet Turkey'in "Başbakanlık Arşiv Belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, (İstanbul 1979)" isimli eserinde belirtildiği gibi "bazı belgelerde ve defterlerde Türkmen Ekradı" deyişi geçmektedir. Bunun bugünkü konuşma dilimizdeki anlamı **Türkmen Kürtleri**'dir. 124 numaralı mühimme defterinin 51. sayfasında Payas Kadısına ve Halep mütesellimine yazılan bir hükümdede "Payas'da mukim Ekrat Türkmeni"nden bahsedilmektedir. Yâni, bazan **Ekrat Türkmeni** bazan da **Türkmen Ekradı** deyişleri kullanılmaktadır." denilmektedir.

Ayrıca; Kürmanç ağını değerlendirirken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Türk ağızlarını ve bu ağızların hususiyetlerini gözden uzak tutmamak gereklidir. Hattâ Kürmanç ağını, Doğu Anadolu Türk ağızları içinde mütalâa etmek daha yerinde olur¹³.

Doğu Anadolu Ağızları

dabança
witik
geviz, ceviz
çül (çül)

Kürmanç Ağızı

dabança
wittik, witik
güz
cil

13. bkz: Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, "Eski Türkçe ve Doğu Anadolu Osmanlıcası", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı: 251, 252, 253.

cift, çüt
mapushana
çuhur
ancah
güleş
bardah
çarîh
gatir

cot
mapishana
çuhur
ancah
gulaş (r ~l)
bardağ
çarıç
gatir, gantir

Bütün fonetik hadiseler dışında bazı kelimelerde de ilk veya son hecenin düşürüldüğü görülür. Bu amammen dilin keyfiyetine bağlı bir hadisedir. Sebebi ise ancak "kışma isteği" olarak açıklanabilir. Meselâ, aşağıdaki kelimelerin ilk hecenin düşürülmüştür.

Divanî Lügâti't- Türk

yaşıl = yeşil
tudriç = hayvan gübresi
manğıç = adım

Kürmanç ağızı

şil = yaş, yeşil
riç = tavuk gübresi
nığ = adım, ayak

Aşağıdaki cümlelerden seçtiği kelimeler yine Doğu Anadolu ağızları (Keban Ağızı) ile Kürmanç ağızının mukayesesine örnek ve benzerliğine delil olacak mahiyettedir:

"... ben meküm oldum. Mapışhananın pençirene girdim. Bahtım ki aşağıda gelinin göçü geli...". "Gardı, ben mapisa girdim.", " mudur beg ben bugün çihim..." (Hüseyin Can, Mir Ali köyü, Keban / Elazığ)¹⁴

Keban Ağızı

meküm
mapışhana
goç
mudur
beg

Kürmanç Ağızı

meküm, maküm
mapışhan
goç
mudur
beg

İstanbul Ağızı

mahküm
hapishane
göç
müdür
bez

Arap ve Fars dilleri gramer tekilleri, genellikle bu dillerden ödünç alınan kelime terkiblerde kendini gösterir. Kürmanç ağızı, bir konuşma dili olduğu için müstakil bir gramere sahip değildir. Bazı cümleler Türk cümle yapısına (sentakta) uyduğu halde, bazıları da Arap veya Fars sentaksına uyar:

14. Ahmet Buran, *Keban Ağızı*, Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Tezi, Elazığ 1984. (Yöneten: Doç. Dr. Tuncer Gülensoy).

Türkçeleri Üzerine Bir İnceleme adlı eserinde¹⁹; ben de "Doğu Anadolu ağzlarının kelime hazinesi"²⁰ adlı makalemde fonetik ile ilgili geniş bilgiler vermiştim. Burada ise, fonetik bahisten çok bölge ağzlarında kelimelerin oluşma biçimleri üzerinde durmak istiyorum.

Kürmanç ağzında çok sayıda Farsça ve Arapça ödünç kelime vardır. Tabii, meşele sadece kelime seviyesinde kalmamış, gramer kuralları da zamanla bu ağzılarda egemenlik kurmuştur. Ancak, ödünç kelime ve gramer şekilleri çıkarıldığında, Kürmanç ağzının kendisine has yapısı ve kelime yapma yolları söyledir:

1. Türkçe Kökenli Kelimelere Türkçe Eklerin Getirilmesi:

Örnek: <i>cavirme</i>	<	çevirme
<i>vérgu</i>	<	ver + gu (gi)
<i>zobaşı</i>	<	su + baş + i
<i>koçer</i>	<	göç + er
<i>éris</i>	<	er + iş
<i>çalımalı</i>	<	çak + mak
<i>sağlem</i>	<	sağ + la + m
<i>vittik</i>	<	bit(t) + ik
<i>gulaş</i>	<	gür + eş vb. gibi.

2. Türkçe Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi :

Örnek: <i>émdan</i>	<	yem + dan (yemlik)
<i>sahbun</i>	<	sağ + buden
<i>sahkirin</i>	<	sağ + kerden
<i>sahji</i>	<	sağ + i
<i>yazmişkar</i>	<	yaz+mış+kerden vb. gibi.

3. Farsça Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi:

Örnek: <i>korani</i>	<	kör + âni
<i>koremar</i>	<	kör + mar (é)
<i>korbun</i>	<	kör + buden
<i>girankırın</i>	<	giran + kerden
<i>giranbun</i>	<	giran + buden

¹⁹. bkz. Tuncer Gülensoy, *a.g.e.*, 1983 ve 1986.

²⁰. bkz. Ahmet Buran, "Doğu Anadolu Ağzlarının Kelime Hazinesi", *Belgelerle Türk Tarihi*, 5. s. 44 - 50.

germayî < germ + a + y + ī vb. gibi.

4. Farsça Kökenli Kelimelere Türkçe eklerin getirilmesi:

(Bu tür kuruluşun örnekleri fazla değildir.)

5. Arapça Kökenli Kelimelere Arapça Eklerin Getirilmesi:

Örnek: <i>hukumat</i>	<	hüküm + et
<i>himmet</i>	<	himm + et
<i>dayire</i>	<	dair + e
<i>cariye</i>	<	cariye

6. Arapça Kökenli Kelimelere Farsça Eklerin Getirilmesi:

Örnek: <i>haberbezin</i>	<	Ar. Haber + F. bezin
<i>hesbun</i>	<	Ar. hef (hafi) + F. buden
<i>heberdan</i>	<	Ar. haber + F. daden
<i>cefabun</i>	<	Ar. cefa + F. buden
<i>garbdost</i>	<	Ar. garb + dûst vb.

Diğer dillerden gelme özellikler de var mutlaka. Ancak buraya yalnız Arapça, Farsça ve Türkçe gibi en çok etkili üç dili inceleme konusuna dahil ettim.

Kürmanç ağzında yer alan Türkçe kelimelerin kök durumunda olması ve Farsça eklerin bu tür kökler üzerine getirilmesi oldukça önemlidir. Farsça kökenli kelimelere Türkçe eklerin getirilmesi ise oldukça az rastlanan bir durumdur. Bu, Arapça için de geçerlidir. Farsça'nın yoğun baskısı ve gramer sömürüsü bu örneklerde de açıkça görülmektedir. Ayrıca, Farsça asılı olan bazı kelimelerin, Farsça'dan alındıktan sonra çeşitli ünlü ve ünsüz türemeleri, değişimeleri veya düşmeleri ile tanınmaz bir hal aldığı da görülmektedir. Kelimelerde bu değişimeler meydana gelirken genellikle Türkçe'nin tarihî ve yaşayın fonetiğinin izleri çok belirgin bir şekilde kendini gösterir.

Meselâ, Kürmanç ağzında görülen bir ses hâdisesi olan *önsez* (*h+*) türemesi, Kaşgarlı Mahmud'un Oğuzlar'a atfettiği bir özellikleştir. Kaşgarlı, Oğuzlar'ın ünlü ile başlayan kelimelere bu sesi eklediklerini yazmaktadır. Örnek olarak da *emir* kelimesinin *hamur* şeklindeki telâffuzunu vermektedir.

Bu türeme Kürmanç ağzında oluşumun devamına güzel bir örnektir²¹. Zira (*h+*) türemesi hem Türkçe, hem Farsça ve hem de Arapça kelimelerde görülmektedir:

Örnek:	Türkçe:	<i>ozan</i> > h+ozan
		<i>eşik</i> > h+ışık
		<i>umay</i> > h+umay
		<i>uç</i> > h+uç vb.

Farsça:

<i>ebr</i> >	hevr
<i>asan</i> >	hesan
<i>ester</i> >	hester
<i>esp</i> >	hesp vb.

Arapça:

<i>ases</i> >	hesas
<i>esir</i> >	hesir
<i>okka</i> >	huka vb.

Bu (*h+*) türemesine bağlı olarak kelimelerin nasıl yapıldığı konusuna güzel bir örnek olarak da şu şekilleri verebiliriz:

Farsça:

im rüz

im sal

im şeb kelimeleri Kürmanç ağzına girerken *im* işaret sıfatının (*m*) sesini düşürüp, *iruz* > *iro*

isal

ışeb > *işev*

olmuşlardır. Bölge ağızlarının bir bölümünde de bu kelimeler (*h+*) türemesi ile birlikte: *h + iro* > *hiro*

h + sal > *hisal*

h + işav > *hişaw* biçimindedir.

Bu tür kelimeler böyle değişik şekilde duyan bir insan bunların Frasça'dan alınmış kelimeler olduğunu anlayamaz. Bu görünüşe aldanın bir çok kişi, Farsça kelimeleri aslı haliyle göremeyince, Kürmanç ağzının başlı başına bir dil olduğunu iddia edebilir.

²¹ Onseste *h+* türemesi bütün Anadolu ağızlarında görülür: *h+ates*, *h+ayva*, *h+avlu*, *h+esir*... vb.

Farsça asılı bazı kelimelerde *h* sesi Kürmanç ağzında (*j*)ye dönüşür:

<i>zehr</i> >	jehr
<i>zen</i> >	jin
<i>zir</i> >	jer
<i>ruz</i> >	roj
<i>namaz</i> >	nimej g

Bu arada, (*y*) türemesi *aman* > *yaman*, *kaim* > *kayim*; (*y*) düşmesi *yem* > *em*, *yelek* > *elek*, *yiğit* > *igit*; sonseste bulunmayan bazı çift ünsüzlerden birinin düşürülmesi: *sar* > *sar*, *merd* > *mer* ve önseste çift ünsüz bulunduran batı dillerindeki bazı kelimelerin ünsüzleri arasında bir ünlü türetmek: *stün* > *stün*, *tren* > *tiren* gibi Türkçe'nin bazı temel fonetik şekilleri ile birleşen biçimlerin yanında önemli bir olay da *b* > *v* değişmesidir.

Eski Türkçede kelime başı, ortası ve sonunda yer alan bazı *b* seslerinin batı Türkçesinde *v*'ye dönüştüğü bilinmektedir. Bu özelliğe paralel olarak Kürmanç ağzında da birçok kelimedede bu değişme meydana gelmiştir:

<i>ebr</i> >	ewr
<i>hab</i> >	hew
<i>sib</i> >	sev
<i>gülab</i> >	gulav
<i>bitik</i> >	vit(t)ik
<i>ibrışım</i> >	hevrişim gibi.

Ünlü ve ünsüzlerde meydana gelen fonetik değişimleri, çok daha geniş olarak, ayrı ayrı ve tek tek elemek mümkündür. Ancak, daha önce yapılan bazı çalışmaları konu incelendiği için burada daha çok kelimelerin oluşmasında etkili olan batı temel şekiller üzerinde durduk. Bu şekiller fonetik dengesizlikle birlikte bu ağızların morfolojisinde önemli bir yer tutmaktadır. Kürmanç ağzındaki ödünç Arapça ve Farsça kelimeler atıldıktan sonra kendi içindeki yapıyı nasıl oluşturduğu konusunun tespiti içi bunların bilinmesi gerekligi kanaatindeyim.

PALU VE PALU AĞZININ BAZI FONETİK ÖZELLİKLERİ

Palu, Doğu Anadolu Bölgesinde, Elazığ iline bağlı bir ilçedir. Doğu'da Bingöl, batıda Elazığ (merkez), kuzeyde Tunceli ve Elazığ'ın Karakoçan ilçesi ile çevrilidir. Yüzölçümü 2222 km² olan Palu'nun 141 köyü, 73 mezrası ve üç bucağı vardır²². 1985 nüfus sayımına göre ilçe merkezinin nüfusu 7562, toplam nüfus ise 88,512'dir.

1987 yılında ilçe haline getirilen Kovancılar ve Arıcak bucaklarının, bağlı köylerle birlikte, Palu'dan ayrılmışıyla, ilçenin köy sayısı, nüfusu ve yüzölçümü oldukça küçülmüştür.

Palu ilçesi, dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir. Belli başlı dağları, Akdağ, Sultandağ, Yeşildağ'dır. Büyük ve küçük Meydanek önemli yükseklikler olup, ilçenin güneyinde hemen hemen sınır teşkil ederler. Bu yükseklikler 2500-2700 m. civarındadır²³. İlçe sınırları içerisinde, doğudan batıya doğru akan Murat nehri, en önemli akarsuyudur. İlçe merkezi bu nehrin vadisinde kurulmuştur. Kara iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlıdır. Halkın başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

İlçe merkezi eski Palu'dan bugünkü yerine taşınmıştır. Eski Palu ve kalesine ait harabeler, günümüzde tarihî eser olarak ziyaret edilmektedir. Ayrıca burada, eski hükümdarlarca yaptırılmış bir zindan, hiyeroğrif yazıyla yazılmış bir taş kitabı ve Murat nehrinden içme suyu almak için yapılmış bir yeraltı geçidi mevcuttur. Örencik köyünde ise, Şimşat şehri adıyla anılan bir şato önemli tarihî kalıntılardandır²⁴.

Bu kısa bilgilerden de anlaşılaceği gibi, Palu oldukça eski ve önemli bir yerleşim merkezidir. İlçenin tarihini ve etnik durumunu daha iyi tesbit edebilmek için onu genel coğrafyasıyla, yani Doğu Anadolu bölgisiyle birlikte ele almak gerekir.

Doğu Anadolu, tarih boyunca siyaset ve stratejik öneme sahip bir bölge olmuştur. Onun için de bu bölge bir çok defa el değiştirmiştir ve değişik milletlerin hâkimiyet mücadelelerine sahne olmuştur.

M. Ö. 2000 yıllarında Fırat Havzası (Palu) bölgelerinde Hurriler'in veya bunlara akraba olan bazı kavimlerin yaşadığı tahmin

²² Elazığ İl Yıllığı (1967) Bingöl Matbaası, 1970 Elazığ, s. 57 - 62.

²³ a.g.y.

²⁴ a.g.y.

edilmektedir²⁵. Daha sonra Hititler, Urartular, İyonlular, Etrüskler, Frigler, Lidyalılar, Kimmerler ve Persler gibi genellikle "arî" ırka mensup kavimleri görüyoruz²⁶.

Bizim açımızdan M. Ö.' ki yıllara ait Doğu Anadolu Bölgesi ve onun etnik yapısının fazla bir önemi yoktur. Zaten, M.Ö.'ki yıllara ait etnik grupların -Türkler hariç- devamı olan hiç bir topluluk da bugün bu bölgede yaşamamaktadır. Dolayısıyla biz daha çok M. S.'ki yıllar ve özellikle de Türkler'in gelerek bu bölgeye yerleşmeleri ile Palu ve civarında yaşayan halkın etnik menşei üzerinde durmaya çalışacağız.

M. S. 1. yüzyıldan itibaren Romalılar ve daha sonra da onların devamı olan Bizanslılar Fırat Havzasına, dolayısıyla Palu ve civarına hâkim olmuşlardır.. Bizans'ın hâkimiyetinden sonra başlayan Bizans - Sasanî mücadelelerinde bölge bir kaç kez el değiştirmiştir ve daha sonra başlayan Bizans - Arap çekişmesi 10.yüzyıla kadar devam etmiştir. Kısa bir süre sonra da, 1071 tarihinde, Türkler ile Bizanslılar karşı kaşıya gelmişlerdir.

Anadolu'nun Türk yurdu olması her ne kadar 1071 tarihi ile başlatılıyorsa da, Türkler'in Anadolu'yu tanımları oldukça eski tarihlerde dayanmaktadır. Hun Türkleri'nin 395 yıllarında bölgeyi ziyaretlerine karşı, Prof. Dr. Mehmet Eröz "Hun Türkleri'nin Anadolu'ya geldikleri biliniyorsa da, ilk Türk yerleşme hareketini Bulgar Türkleri ile başlatmak gereklidir"²⁷ diyor. Bizans, 577 ve 620 tarihlerinde İranlılar'a karşı savaşmaları için bir kısım Avar Türkü'nu İran sınırlına, yani Doğu Anadolu Bölgesine yerleştirmiştir²⁸. Eröz'e göre, "Avar, Bulgar, Peçenek, Uz, Kuman-Kıpçak boylarının bir bölümü hristiyanlaşmışlardır." Bizans tarafından İranlılar'a, Ermeniler'e ve Araplar'a karşı Bizans topraklarını korumak üzere Anadolu'ya geçirilip, çeşitli yerlere iskân edilen bu hristiyan Türkler, Anadolu'nun yerleşme tarihinde mühim roller oynamışlardır. Bunlar Oğuz Türkleri'nin Anadolu'yu fethinden 4-5 asır önce gelip buralara yurt tutmuşlardır.²⁹ Bu arada Palu ve çevresinde yaşayan Zaza Türkleri'nin M.Ö.'li yıllarda Anadolu'ya gelen ilk Türklerin bakyeleri olduğunu da belirtelim³⁰.

²⁵ Nureddin Ardiçoğlu, *Harput Tarihi*, İstanbul 1964, s.6.

²⁶ Abdulkadir Yuvalı, "Fırat Havzasının Türk Tarihindeki Yeri", *Türk Kültürü*, Sayı 273 (Ocak 1986) s. 1 - 10

²⁷ Mehmet Eröz, *Hristiyanlaşan Türkler*, Ankara 1983, s.13.

²⁸ Mehmet Eröz, a.g.e. s.24.

²⁹ Mehmet Eröz, a.g.e. s.3.

³⁰ Hayri Başbuğ, *İki Türk Boyu Zaza ve Kurmançlar*, Ankara 1984, s. 13.

(Bu eserin 3 sahifesinde Başbuğ, "yapılan araştırmalar, Oğuzlar'dan çok önceleri esaslı Türk unsurları olan Su(Saka)'ların, Sabir (Subar)'ların, Kimmerlerin, İdil (Volga) Bulgarları'nın, Hunlar'ın Doğu Anadolu'yu iskân

Göründüğü gibi, 1071'den önce de Anadolu'da ve özellikle Bizans'ın siyaseti sonucu Doğu Anadolu'da Türk yerleşmesi vardır. Ancak kesin Türk yerleşmesi XI. yüzyıldan itibaren başlar.

1071 Malazgirt zaferinden kısa bir süre sonra Çubukoğulları Harput ve çevresini alır. Çubuk Bey, Selçuklu Türk beylerinden olup, Alparslan'ın ordusunda vazife almış bir kumandandır. Nurettin Ardıçoğlu'na göre bölge halkın ecadı Çubukoğulları ve onlarla beraber gelen Türkmenlerdir³¹.

Çubukoğulları'ndan sonra, Artukoğulları bölgeye hakim olmuşlardır. Artuk hanedanına adını veren Artuk Bey de Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensuptur. Artuklular'ın bünyesinde Kayı, Salur, Bayındır, Avşar, Zengi gibi boyalar bulunuyordu³².

1233'ten sonra Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubad Harput ve civarına hâkim olunca, Palu da Selçuklu hâkimiyetine girmiştir.

Bu bölgedeki Türk kesâfeti de Beylikler döneminde artmış ve Akkoyunlular'la son şeklini almıştır, diyebiliriz. Bölge bir dönem İlhanlılar'ın ve Dulkadiroğulları'nın hâkimiyetinde kalmış ve daha sonra Akkoyunlular'a intikal etmiştir. Akkoyunlular'ın bünyesinde, Bayındır, Bayat, Döger, Çepni, Özer, Çarıklı, Köpekli, Arapkirli, Biçer, Duharlı, Bayramlı, Hacılı, Musullu, Pirnek, Hoca Hacılı, Avşar, Cihangirli, Sa'dlu, Alpavut, Ağmalı, Kaçar³³, Ağaçeri ve Karakoyunlular'a tabi doğudaki Karaman³⁴ boyu ile Anadolu'daki Karamanoğulları'nın Osmanlılar tarafından tard edilmesi dolayısıyla Karaman devletine tâbi boy ve oymakların mühim bir kısmının Uzun Hasan tarafına geçmeleri bu bölgede çok sayıda Türk boyunu bir araya getirmiştir³⁵.

ettiklerini, yine Kars ve Van tarafından görülen Bulgar kütüpleri ile Peçenek kitalarının bu topraklara gelerek bölgeyi bir Türk yurdu haline getirdiklerini göstermektedir." diyor. Ayrıca Zaza Türkçesi ile yine Hayri Başbuğ'un *Göktürk, Uygur, Kurmanç, Zaza Lehçeleri* (Ankara 1984) adlı eserine bakılabilir.)

³¹. Nureddin Ardıçoğlu, *a.g.e.*, s. 34.

³². M. Fuad Köprülu, Artuk Oğulları, *İslâm Ansiklopedisi*, C. I., s. 617 - 652

³³. Kaçar (Kacar), Palu'da Çayıbaşı bucagına bağlı bir köydür. Akkoyunlular içerisinde Kaçar boyundan da bazı gruplar vardır.

³⁴. Karaman merkez bucaga bağlı bir köyün adıdır. Bu köyün ve Karabegan (Karabeyler) Arıcak nahiyesi halkın adından da anlaşıldığı gibi Karaman boyu ile ilgisinin olduğunu sanıyoruz

³⁵. Mükrimin Halil Yinanç, Akkoyunlular, *İslâm Ansiklopedisi*, C.I., s. 251 - 271.

Palu'daki Kaçar, Karaman ve Karabegan (Karabeyler) gibi boy adlarını taşıyan köyler de söz konusu etnik yapının mevcudiyetine şahâdet etmektedirler.

Yavuz Sultan Selim'in komuta ettiğinden Karçinoğlu Ahmet Bey Palu'yu Osmanlı topraklarına katmıştır.

Palu Ağızının Bazı Fonetik Özellikleri

Burada üzerinde ağız incelemesi yapacağımız kelimeler, Palu'dan derlenen ve "Palu Bülteni"³⁶de yayınlanmış olan kelimelerdir. Bülten Palu Halk Eğitim Müdürü Yusuf Bakıcı'nın üstün gayretleriyle yayınlanan mahalli bir dergidir. Bu dergide, yörenin folklorundan diline, tarihinden coğrafyasına kadar, hemen her konuda araştırmalar ve derlemeler yayınlanmaktadır. Nisan 1983'ten bu yana iki ayda bir çıkan bu bültende yer alan kelimeler ham malzeme olarak verilmektedir.

Palu'dan derlenen kelimeler üzerinde yaptığımız incelemede belirli fonetik ve morfolojik hadiselerin meydana geldiğini tespit ettiğimiz. Bu hadiseler büyük oranda diğer Anadolu ağızlarında görülenler ile ortaktır.

Doğu Anadolu ağızları, Anadolu ağızları içerisinde Azerî Türkçesine en yakın ağızlardır. Ancak bunları da kendi içerisinde derecelendirmek mümkündür. Meselâ Baskil ve Keban'da konuşulan ağızlar ile Ağrı ve Palu'da konuşulan ağızlar arasında bir karşılaştırma yapılrsa, ikincilerin Azerî Türkçesine daha yakın olduğu görülür. Bu iki ilçede, özellikle şimdiki zaman ekinin çekimdeki durumu, Azerî Türkçesiyle tamamen aynıdır.

Burada sadece "Palu Bülteni"³⁷de yayınlanan mahdud sayıda kelimeye göre bir ağız incelemesi yapacağımız için, fazla teferruatı girmeden, daha çok fonetik bakımından bazı ağız özelliklerini tespit etmeye çalışacağız.

A - Ünlüler

Palu ağzında, yazı dilimizde sekiz ünlü aynı özelliklerle kullanılmaktadır. Bunların dışında, diğer Anadolu ağızlarında da görülen bir ünlü daha vardır ki, bu da "kapalı e" (é) dediğimiz sestir: *yén, éyi, léymón, yér, gét* vb. kelimeler bu ses görülmektedir.

Ünlü Düşmesi:

Bazı kelimelerde ünlü düşmesi görülür: *benk* "benek", *ey* "iyi" (Bu kelimedede *y* sesi, soneses *i*'nin fonksiyonunu da üstlenmiş ve *i* sesinin düşmesine veya *y* ile kaynaşmasına sebep olmuştur.)

Ünlü Türemesi:

Palu ağzında kelimelerin ön, iç ve soneselerinde bazı ünlü türemeleri görülmektedir.

Sönseste: *eskere* "aşikâr"

İçseste: *mostura* "mostra", *sehen*, "sehn", *titetiro* "tiyatro"

Bu tür ses türemeleri genellikle yabancı kelimelerde yan yana bulunan iki ünlü arasında meydana gelmektedir.

Hece Kaynaşması:

Kısaltma ve kolay telâffuz isteğinden doğan hece kaynaşmasının örnekleri de boldur:

bildir < bi ıldır < bir yıldır

isot < issı ot < issig ot

lazut < laz otu

apar- < alıp var- < alıp bar-

eskötek: < eskük etek < eksük etek (kelimedede önce bir göküşme, daha sonra da hece kaynaşması meydana gelmiştir: ks>sk: *eksik*>*eskük*)

Ünlü Değişmeleri:

İnce ünlülerin kalınlaşması:

e > a : *bilabar* "beraber", *çimmah* "çimmek"

ö > o : *bocik* "böcek"

Kalın ünlülerin incelmesi:

a > e : *abre* "aha + bura", *fenos* "fanus", *koze* "koza"

i > i: *baci* "bacı", *kari* "kari" (kelimelerin sönseslerindeki birleşme Doğu Anadolu ağzlarının genel bir özelliği)

u > ü : *çül* "çul"

Geniş ünlülerin daralması : o > u : *léymun* "limon"

Dar ünlülerin genişlemesi : u > a : *mahkem* "muhkem"

Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi : u > a

Düz ünlülerin yuvarlaklaşması : i > u : *purun* "fırın", *damuzluhu* "damızlık"

e > ö : *cöyüz* "ceviz"

i > ü : *cöyüz* "ceviz"

ütürmek "yitirmek"

Göründüğü gibi, ünlü değişimlerinde, yuvarlaklaşmaya ve incelmeye bir temayül vardır. Bu da Azerî Türkçesinin temel özelliklerinden biridir.

B - Ünsüzler

Palu ağzında yazı dilimizde mevcut ünsüzler dışında *ñ*, *g*, *h* gibi ünsüzler kullanılmaktadır. Ayrıca Arapçanın tesiriyle bölge ağzında *ayın* sesi de görülmektedir.

Ünsüz Düşmesi :

Önses : *y-:igit* "yiğit", *ireg* "yürek", *ütürmek* "yitirmek" gibi Türkçe kelimelerin önseslerindeki *y*'ler düşürülmüştür. Kaşgarlı, Oğuz ve Kıpçak Türkelerinde önses *y*'lerinin eriyip kaybolduğunu veya *c*'ye dönüştüğünü yazar.(Bkz. DLT. I-31, 417, II-314, III- 30)

İçses: -r-, -v-

bikirtik "bir kırtık", *töbe* "tövbe"

Sönses: -h-

zebella "zebellah"

Ünsüz Türemesi:

Önses: -h-: *hark* "ark". Önseste h ve h türemesi Oğuzlar'a ait bir ağız özelliği(Bkz. Z. Korkmaz, Kaşgarlı Mahmut ve Oğuz Türkçesi, *Türk Dili*, DLT Özel Sayısı, 253 (Ekim 1972) s. 3 - 19).

İçseste: -n-: *ahnça* "aluça"

-y-: *géyraz* "kiraz", *léymun* "limon"

-ğ-: *neğlet* "lânet", *veğde* "vade". Aynı Arapça ve yine uzun ünlülű yabancı kelimelerde bazen ayın ve uzun ünlü *ğ* sesine dönüştürmektedir.

Sönseste: -m-: *birezim* "biraz, birazcık"

Ünsüz İkizleşmesi:

Ünsüz ikizleşmesi olayları bütün Anadolu ağzlarında görülfürse de asıl Azerî ve Azerî Türkçesine yakın ağzların temel özelliği olarak kabul edilir. Palu ağzındaki ikiz ünsüzler veya ünsüz ikizleşmeleri Azerî Türkçesindeki gibidir: *yeddi*, *sekiz*...vb. Derlenen kelimelerde şu örnekleri görüyoruz.

ı > ii: *dello* "deli"

s > ss: *essah* "esah"

t > tt : *kütte* "küte"

İkiz Ünsüzün Tekleşmesi:

tiyare < "teyyare" vb.

Göçüşme (metathése)

kş > şk: *eşki* "ekşi"

şf > fs > vs : *kevşet* - "keşfetmek"

fr > rf : *sırfe* "sofra"

ln > nl : *neğlet* "lânet"

Ünsüz Değişmeleri

c>s	: <i>bıskı</i> "bıçkı"
f>v	: <i>kevşet</i> - "keşfetmek",
p>p	: <i>purun</i> "fırın"
g>v	: <i>buzavi</i> "buzağı"
k>g	: <i>uşağ</i> "uşak"
k>g	: <i>gene</i> "kene", <i>geyraz</i> "kiraz"
k>h	: <i>bâstuh</i> "pestil", <i>ayahçe</i> "merdiven", <i>gaşuh</i> "kaşık"
m>b	: <i>bağdanos</i> "maydanos"
p>b	: <i>barmağ</i> "parmak"
p>v	: <i>pavuç</i> "papuç" "papus"
r>l	: <i>haral</i> "harar", <i>hasıl</i> "hasır", <i>mezellüğ</i> "mezarlık", <i>kolbağa</i> "kurbağa", <i>bilabar</i> "beraber"
s>c	: <i>cigäre</i> "sigara"
t>d	: <i>daş</i> "taş"
v>y	: <i>cöyüz</i> "ceviz"

Palu ağızda ümlü uyumlarına uymayan bazı Türkçe ve yabancı kelimeler uyuma sokulur: *minipis*, *mültemel*; "mütemadiyen", *neğlet* "lânet", *otopos* "otobüs".

Bazı kelimelerde uyum değişmesi görülür. *mele* "mala". Bu arada bazı kelimelerde de uyumun bozulduğu görülür : *örti* "örtü", *baci* "baci", *kari* "kari"

-A-

âbu	:Tür. <i>aha + bu</i> : bu
abdesthane	:Far. <i>ab + dest + hane</i> : desthane
abre	:Tür. <i>aha + bura</i> (bu + <i>a</i> "yön eki") bura, burası
alınça	:Tür. <i>alıç, aluç</i> , Kelimede anorganik bir <i>n</i> türemesi meydana gelmiştir (Bkz. DAO.s.41)
ama	:Tür. <i>apa</i> > <i>aba</i> > <i>ama</i> (Bkz. DAO.s. 42)
ano	:Tür. <i>ana</i> > <i>ane</i>
anoko	:Tür. <i>ano+k</i> (küçültme eki)+ <i>o</i> (O sesi genellikle yörede kısaltılan bazı isimlerin sonuna getirilir, <i>memo</i> , <i>haso</i> , gibi. Bazı ünleme bildiren kelimelerden sonra da bu ses kullanılmaktadır.)
apar	:Tür. <i>alıp bar-</i> > <i>alıp varlık</i> aparmak : götürmek (Bkz. DAO.s.45)
aru	:Tür. <i>artı</i> : temiz
aspap	:Ar. <i>esvap</i> , > <i>asbap</i> > <i>aspap</i> : elbise
âvre	:Tür. <i>aha + ora</i> : ora : rası (kelimede ünsüz düşmesi ve hece kaynaşması gibi fonetik olaylar meydana gelmiştir.)
âvu	:Tür. <i>aha + o</i> (aha kelimesinde <i>h</i> sesi düşünce iki ünlü yanyana gelmiş ve bu ünlüler kaynakarak tek ünlü halini almışlardır. Bu arada <i>aha + a</i> olunca, bu sefer de <i>a</i> ile <i>o</i> ünlülerini karşılaştırmıştır. Bu ünlü karşılaşmasında ise bir ünsüz türemiştir ve kelime <i>âvu</i> şeklinde girmiştir.)
ayahçe	:Tür. <i>ayak + çak</i> > <i>ayakçe</i> > <i>ayahçe</i> : merdiven (Bkz. DAO. s. 51)
ayam	:Ar. <i>eyyam</i> :hava, hava durumu
azab	:Ar. <i>azab</i> , <i>azeb</i> :evlenmemiş, yaşı ilerlemiş bekâr
baci	:Tür.(>Far. <i>baci</i> : kadın metçi (FTS. 41) (Bkz. DAO, s.55)
bağdanos	:Rum. <i>makedonesi</i> : maydanos (Bkz. DAO.s. 63)
barmağ	:Tür. <i>parmak</i> (kelimedeki <i>p</i> > <i>b</i> değişmesi olmuştu.)
bastuh	:Tür. <i>basmak</i> filinden: <i>pestil</i> (Bkz.DAO.s. 61)
bekmez	:Tür. <i>pekmez</i> (DLT.I-4 s.459)
bellor	:Ar. < <i>billur</i> , Far. < <i>bellor</i> : bardak, çay bardağı (FTS.s.55)

-B-

benk	: Tür. benek (kelimedede ünlü düşmesi maydana gelmiştir.) (DLT.I-386)
bergir	: Far. <i>bar + goristen</i> : yük tutan, yük kaldırın: beygir
bësleme	: Tür. <i>bes (i) + le + me</i> : hizmetçi
bicik	: Tür. <i>buzagi</i> , dana (Bkz. DAO. s. 75)
bildir	: Tür. <i>bir yıldır</i> > bi ıldır > bildir: geçen yıl
bışkı	: Tür. <i>bıç + ki</i> (kelimedeki ç sesi ş'ye dönüşmüştür.)
bibi	: Far. <i>bibi</i> : yaşlı hanım, büyük anne, hala, yaşlı hizmetçi (FTS.s.58)
bigillik	: üzüm tanesi < ? (bir gillik ?)
bikürtik	: Tür. <i>bir + kurt</i> (kert) + ik (küçültme eki): azıcık, çok az (Bkz. DAO.s. 81) r sesi düşmüştür.
birezim	: Tür. <i>bir + az + im</i> (Bu kelimenin sonundaki <i>m</i> sesi türeme bir ünsüzdür. Kelimenin yapısıyla direkt bir ilgisi yoktur. Aynı durumu <i>yohsam</i> (yoksa) örneğinde de görüyoruz)
bocik	: Tür. <i>böcek</i> (Krş DLT. Bög, III-131-141 Divan'da <i>Bög</i> kellimesi bir çeşit örümcek şeklinde açıklanmıştır. Bu kelime küçültme ekini alıp <i>bög + cek</i> şeklinde girdikten sonra kök sesteki <i>g</i> 'yi düşürüp böcek haline gelmiş olabilir.)
borani	: boran + i :pirpirim otu ile yapılan bir yemek.
bögöcek	: Bkz. <i>bocik</i> ve açıklaması
buzavi	: Tür. <i>buzagi</i> > <i>buzavu</i> > <i>buzavi</i> (DLT. I,59,466)

-C-

cağlama	: Tür. bahçe kapısı (Bkz. DAO.s. 91)
carit	: ateş küreği (Bkz. DAO. s. 93)
cazo	: Far. <i>cazu</i> : büyücü, cadı, uyanıklık yapan
cengер	: bakır tepsı, (Krş. lenger, DAO.s. 319)
cigare	: Amerikan yerlilerinin dilinden, Fransızca'ya, oradan da Türkçe aracılığıyla ağızlara geçmiştir: sigara
cilbakun	: Far. <i>cilve + kerden</i> : naz eden, nazlı, cilveli
cöyz	: Ar. <i>ceviz</i>
cückük	: Tür. <i>civciv</i> , kuş (Bkz.DAO.s.129)

-Ç-

çakçaku	: Tür. çekirge
çap	: Tür. ölçegin dörtte biri (tahil ölçügi) (Bkz. DAO.s.107)

çaydan	: Türk (Çin. çay + Far. dan + (Tür.lik) : çaydanlık
çemçe	: Tür. <i>kepçe</i> OT > (DLT.I-417) <i>çömçe</i> : kepçe
çemürle-	: Tür. çemre- (Krş. Çemçerek DS.III-1132 : koları sıvamak
çigit	: Tür. <i>çekirdek</i> (DLT-I-356): <i>çigit</i> : pamuk çekirdeği
çimmah	: Tür. <i>çimmek</i> , yıkamak, yüzmek
çin	: Far. <i>çin</i> : büklüm, kıvrım:omuz
çit	: Tür. (Bkz. DAO.s.125): yazma, baş örtüsü.
çögân	: Tür. <i>çevgen</i> , (Krş. DLT: I-187, 223, 242, 402): <i>çörgen</i> topu çekmek için kullanılan eğri bir değnek, çevgen
çuvaldız	: Far. <i>çuvaldız</i>
çül	: Tür. <i>çul</i>

-D-

dal	: Tür. < OT (DLT.I-142,II. 105 ; III.156) <i>tal</i> : sırt
domuzluh	: Tür. damızlık (BTS.200)
daş	: Tür. <i>taş</i>
dello	: Tür. <i>deli</i> > <i>delli</i> > <i>dello</i> : deli

-E-

enük	: Tür. (Krş. DLT. I-72) <i>enük</i> : yeni doğmuş hayvan yavrusu.
ereçel	: (Bkz.DAO. s. 164) : deli dolu , haylaz
erik	: Tür.(Bkz. DAO...BTS.s.286):kayısı
eskötek	: Tür. eksik etek > eksetek > eksötek : kadın, biçare kadın
essah	: Ar. <i>esah</i> , sahib olan, doğru, gerçek
eşkere	: Far. <i>aşikare</i> ; aşıkâr, açık
eşki	: Tür. <i>ekşi</i> > <i>eşki</i> (Kelimede ks> şk göçüşmesi olmuştur)
ey	: Tür. <i>iyi</i> > <i>edgü</i> > <i>eygü</i> > <i>eyü</i> > <i>eyi</i> > <i>ey</i>
eyvan	: Far. <i>eyvan</i> : balkon, avlu
eze	: Tür. <i>teyze</i> (Bkz. DAO.s.159)

-F-

fenik	: Tür. (Bkz.DAO.s.173):fenalaşmak, halsizleşmek
fenos	: Yun. <i>fanus</i> ; gemici feneri
fistan	: Yun. <i>foustanu</i> ;entari

-G-

gagıcı	:mavi kil toprak < ?
geceluh	:Tür. gecelik
gene	:Far. <i>kene</i>
geyraz	:Gr. kiraz (Bkz. DAO.s.190)
gidik	:Tür. oğlak
göyn	:Tür. <i>gönül</i> (genellikle ek aldığında kelime bu şekilde kullanılmaktadır. Meselâ: <i>göynü düş-</i>)
göze	:Tür. kaynak

-H-

habbe	:Far. dâne, habbe
hacat	:Ar. hâcet: alet, <i>hâcam</i>
hapahap	:Tür. (ses taklit) (Krş. DS. VII.2277): aniden, birden bire.
haral	:TT. harar (Ar. <i>garare</i>) büyük çuval (OTAL. s.332): büyük çuval
hark	:Tür. <i>ark</i> : kanal, ekk (kelime <i>h</i> protezi almıştır)
hasıl	:Ar. <i>hasır</i> : sazanın örülerek meydana getirilmiş yer örtüsü (BTS.s.399)
hayle-	:Tür. çağırmak, <i>haylamak</i>
hedik	:Tür. haslanma, <i>bağday</i> (krş. DAO.s.216)
herif	:Ar. <i>herif</i> : adam, koca, erkek: eş
heyve	:Tür. <i>ayva</i> (Kelimeden a>e değişmesi ile birlikte <i>h+</i> protezi meydana gelmiştir)
hulk	:Ar. <i>hulk</i> : yanılıştan, doğuştan olan huy, mizaç. (<i>hulku daralamak</i> , canı sıkılmak, ruhu sıkılmak)
hunk	:bağ evi (Krş. DS. VII.2443)
hirik	:Tür. kırık, hırık, <i>hirik</i> (Bkz. DAO.s.): zayıf, cılız, eski
hiyar	:TT. <i>hiyar</i> (BTS.s.525) < Far./Ar. <i>hiyar</i> : salatalık

-I-

idare	:Ar. küçük gaz hanabası
igit	:Tür. <i>yigit</i> > <i>igit</i> (kelimedede önses y'si düşürülmüştür.)
incas	:kara erik (Bkz. DAO.s.241)
ireg	:Tür. <i>yürek</i> > <i>irek</i> > <i>irek</i>
isot	:Tür. <i>tssig ot</i> > <i>ot</i> > <i>isot</i> :biber

-K-

kako	:Tür. <i>kaka</i> (Bkz. DAO.s.249): ağabey, kardeş
karazağ	:karga < Tür.?
kari	:Tür. <i>kari</i>
kaş	:Tür. yokuş, uçurum (Bkz. DAO.s.258)
kaşper üzüm	:kara üzüm (Palu'da yetişen bir cins üzüm)
kaşmer	:maskara, komik adam. (Krş. DS. VIII.s.2680-2681)
kaşuç	:Tür. kaşık
kazel	:Far. gazel: sonbaharda ağaçlarda dökülen yapraklar.
kazil	:kıldan yapılmış iplik (Bkz. DAO.s.261) Krş. kazil: sakal
kazik	:küçük kazan, bakraç (krş. DS. VIII. 2710)(+ilk eki küçültme fonksiyonu ile kullanılmaktadır. kazan kelimesinin kökü olan <i>kaz</i> 'dan "an" eki atılmış ve "ik" eki getirilmiştir?)
keçel	:Far. Kel (keçel başa şimşir darah)
keçik	:Tür. kız çocuğu (Krş. Türk. keçik = küçük. Keçiören, Keçiborlu yer adları <i>keçi/keçik</i> kelimesiyle ilgilidir.) (Bkz. DS.VIII. 2716)
keko	:Tür. <i>kak, kaka</i> (bkz. kako): kardeş, ağabey
kepenek	:Tür. kelebek(Bkz.DAO.s.269)
kevsek	:Ar. <i>kesf</i> + Tür. etmek (Kelimede f > v dönüşmesi ile birlikte bir de sg < fs görüşmesi vardır.)
kiranta	:Tür. kır, ak, beyazımsı, saçlı sakalı ağarmış yaşlı adam.
kilit	:Yun. <i>kilit</i> , anahtar
kodik	:çapın dörtte biri , bir tahl olceğ (Bkz. DAO.s.292)
kolbağa	:Tür. <i>kurbağa</i> > <i>korbağa</i> > <i>kolbağa</i> (u > o değişmesi ve r>l dönüşmesi meydan egelmiştir.)
kortik	:Tür. <i>kort</i> + <i>ik</i> : çukur (Bkz. DAO.s.298) Krş. kert ve kertmek.
koze	:Tür. <i>koza</i> (BTS.s.601)
köçek	:Tür. (Bkz. DAO.s.300-301) :oynayan, dans eden
kölge	:Tür. gölge
köstek	:Tür. cep saatinin zinciri (Bkz. BTS.s.606)
köynek	:Tür. gömlek
köz	:Tür. köz. kor
kufe	:küfe, sepet (Bkz.DAO.s.303-304)
kullik	:Far. küllah, takke
kuncik	:Tür. <i>konç</i> + <i>ik</i> (Krş.DS. VII-2916) :köşe, bucak
kurik	:Tür. < OT < (DLT III-223) :kuri kuri, kurih kurih: tay kısrağın arkasında geri kaldığı zaman, bu kelimelerle çağırılır.

somat	: yemek, sof ^a (gel somata somata, takla ata ata (Krş.DS.X.s.3662)
sucuh	: Tür. <i>sucuk</i> , <i>cicik</i>
suval	: Ar. <i>sual</i> > <i>sual</i> / (v türemesi olmuştur)

-Ş-

şelte	: Tür. (BTS.s. 186), döşek, minder:şilte
şemse	: Ar. <i>semse</i> , şemse
şeple	: sopa "ses takı"
şer	: Far. <i>gehir</i> > <i>ger</i> > <i>şer</i> : şehir, çarşı, şehir merkezi
şerr	: Ar. <i>şerr</i> , kötülük
şeve	: bir çeşit bilezik ?
şırbit	: Tür. <i>çırptı</i> :inc. uzun sopa
şoban	: sağnak halinde, ağan yağmur
şorik	: Far. <i>şür + ik</i> , şorik: salya
şorbe	: Far. <i>şürba</i> > <i>şorba</i>
şuşek	: Far. <i>şişek</i> :ikiliğinde dişi koyun

-T-

takat	: Ar. <i>takat</i> , güz, havvet
takavit	: Ar. <i>teka'ut</i> , enekli
tata	: Tür. <i>ta'tan</i> > <i>TT</i> (DLT) tat: yabancı: büyük ağabey
telük	: Far. <i>ter</i> + TÜLUK: terlik > telük : küllah
tellük	: Bkz. telük
teşt	: Far. çamaşır <i>şen</i>
tingirik	: Tür. takla atın <i>şen</i> , oynayıp zıplamak
tiretiro	: Yun. <i>tiyatros</i>
tiyare	: Ar. <i>teyyare</i> , usak
tokli	: Tür. <TT. < OT < (DLT.I -106,431) tokli altı aylık kuzu: altı ay ile 6 yaş arasındaki erkek koyun, koç.
töbe	: Ar. <i>tövbe</i> > <i>töv</i> > <i>töbe</i> (v sesi düşmüş)
tosbağa	: kaplumbağa (Krş.DS.X-3911)
tuman	: Tür. <i>ton</i> , don, lot

-U-

u	: o (uni: onu) o
urumtut	: rum dutu (karadut)

uşağ

uşağ	: Tür. çucuk, şaşkınlık ve hayret bildiren söz (Bkz. DAO. s.490). (Ayrıca Krş. DS. XI-4044) uş, şaşkınlık, sinirlenme, üzüntü
uşne	: Far, <i>vişne</i> >uşne (v sesi düşmüştür)
uya-	: Tür. bir şeyi çok istemek (Krş. DS.XI-4050)

-Ü-**üskek**

üskek	: Tür. <i>yüksek</i> > üskek (kelimedede önses y düşmüş ve ks > sk sesleri arasında göçümse meydana gelmiş)
üsküre	: kâse, tas (Bkz. DAO.s.493)
ütür-	: Tür. <i>yitirmek</i> , kaybetmek yitirmek > itirmek >ütürmek

-V-**veğde**

veğde	: Ar. <i>vade</i>

-Y-**yastık**

yastık	: Tür. <i>yastık</i>
yırla-	: TT < ET < Alt.Gr.
yuhı	b) : yır, ir : şarki, müzik < OT (DLT) yır : Tür. <i>uyku</i> : udıku > uyiku > yuhu > yuhı

-Z-**zebella**

zebella	: iri cüseli adam, zebella (Bkz. BTS. s. 1066)
zerde	: bir çeşit tatlı (Krş.DS.XI-4361) zerde :sütlac
ziğac	: kalles (Krş. DS.XI- 4366) ziğal:kurnaz
zibulluğ	: gübrelük, çöplük, zibil (OTAL.s.1427)
zornak	: ağaçtan yapılmış kapı anahtarı yuvası (Krş.DS.XI-4396), zornak:kapı sürgüsü.

kurut	:Tür. <i>kurut</i> : çökeleinin kurutulmuşu
kuşhane	:Tür. <i>kuş</i> + Far. <i>hane</i> > kuşhane: tencere, küçük tencere
külbe	: çapa (Krş. DS. VIII-s.3027)
küncü	: <i>susam</i> (Bkz. DAO.s.313)
kütte	:küte, acur (Bkz.DAO.s.314)

-L-

lazut	:Tür laz otu>latot>lazut
leymun	: <i>limon</i> GR. (Bkz.DAO.s.320)
lip lip bak-	:sürekli bir yere bakmak. < Tür. Bön bakmak.

-M-

mahmek	:Ar. <i>muhkem</i> : kuvvetli,
maşe	:Far. <i>maşa</i>
meğlüm	:Ar. <i>muallim</i> > meğlüm (Kelimeden asılındaki ayın sesi g sesine düşmüştür.)
mele	: Far. <i>mala</i> .
mezellüğ	: Ar. <i>mezar</i> + Tür. <i>lik</i> : mezellüğ ($r > l$ dönüşmesi vardır.)
minipis	: münübüs
mostura	: It. <i>mostra</i> : suratsız ,asık suratlı : örnek, numune, örnek olarak ,teşhir edilen şey (Bkz. BTS.s.704)
mozik	: topaç (Krş. Anadolu ağızları (DS. IX-3213) moz
murdar	: Ar. <i>murdar</i> : pis
mütemeli	:Ar. mütemadiyen

-N-

nahf	: Ar. <i>nafî</i> : fayda
neğlet	: Ar. <i>lânet</i> > <i>nâlet</i> > <i>neğlet</i> (göçüşme ln > nl olmuştur.)
nikire	: iki kulplu, bakardan yapılmış bir kap < ?

-O-

orçik	:pestil suçuğu (Krs. DS.IX-s.3286)
otopos	: Tr. otobüs

-Ö-

ölçek	: Tür. <i>ölç + ek</i> (30-36 kg'lık bir tahil ölçü birimi.)

örti

: Tür. *ört + ü* > ört-i:yatak

-P-**pavuç**

: Far. *pā* "ayak" + *pāç* "örten": pâpûç > papuş > payuş
terlik

payam

: Far. badam: badem

pılıpırtı

< TT *pitti*.*pılıpırtı*: eski eşya, elbiseler, yatak ve sair şeylerin eskisi (BTS.s.995): ufak tefek ve eşyası

pitik

: kısa boylu, küçük(Bkz.pot:DAO.s.394)

pişik

: Tür. *pişek*: kolay pişen, çabuk pişen (BTS.s.816):ciğer

post

: Far. deri, post

potik

: Bkz. pot (DAO.S.394) kısa boylu,bodur

puç

: Far. deri, post

pun

: Tür. pinekle- (krş.pin):tavuk kümesi

purun

: Yun. *fırın*

puvar

: Tür. *pinar*, çeşme [buñar < (bun "ses taklıdı) + ar"]

pükület

: Fr. *bisiklet*

-R-**ref**

: *raf*, terek

riçik

: ağaç kökü

-S-**sancı**

: Tür. *sancı*, acı, izdirap(hey oğul oğul, senden olan sanca)

sarat

: büyük kalbur (Bkz. DAO.s.410)

sedir

: Ar. *sadr*:oturulacak en iyi yer, sedir, divan

segirt

: Tür.koşmak, saldırmak

sehen

: Ar. *sahn* (OTAL.s. 1094):yayvan tabak

sekman

: silahlı koruyucu

sifre

: Tür. (BTS. s.899) : *sofra* (fr > rf sesleri arasında göçüşme meydana gelmiştir)

sini

: Far.tepsi

sirin

: Tür. sıyrılmak,kaymak (*sir*-kökünden)

sırkele-

: Tür. *sirk-*,sallamak

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

Abuşka = *Abuşka Lügati* veya *Çağatay Sözlüğü*, (Hazırlayan: B. Atalay), Ankara 1970
 ADDL = Azərbəycan Dilinin Dialektolojik Lügati (*Dialektologičeskiy Slovar' Azerbaydjanskogo yazyka*, Bakü 1964),
 AH = Abû Hayyân, *Kitâb al-İdrâk li-lisânat-Atrak* (Yayılayan: A. Caferoğlu), İstanbul, 1931
 AHYÖ = Ehliman Ahundov, *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri* (Yayımlayan: S. Tezcan), Ankara 1978.
 AKD = S. Olcay - A.B. Ercilasun - E. Aslan, *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, Ankara 1976
 Akkad = Akkadça
 Alt. = Altay Türkçesi
 Alt. Gir = A. Von Gabain, *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1950
 Ar. = Arapça
 Aram = Aramice
 Aşm = N. İ. Aşmarin, *Thereasurus lignuae tschuvashorum* I-XVII. M. Kasan-Tscheboksary, 1928-50
 Az. = Azeri Türkçesi
 Bar. = Baraba Türkçesi
 b kz. = Bakınız
 Blk. = Balkar Türkçesi
 Bsk = Başkurt Türkçesi
 BTLU = Z. Gombocz, *Die bulgarisch-türkischen Lehnwörter in der ungarischen Sprache*, Helsinki 1912. MSFOU XXX.
 BTS = *Büyük Türk Sözlüğü*, Hayat yayınları, İstanbul (tarihsiz)
 Buryat = Buryatça
 Bulg. = Bulgarca
 CC = K. Gronbech, *Komanisches Wörterbuch*, Kopenhagen 1942.
 Chuas. = *Huastuanist*, Ankara 1941
 Çağ. = Çağatay Türkçesi
 Çer. = Çeremisçe
 Çin. = Çince
 CLC = M. Räsänen, *Die Tschuwassischen Lehnwörter in der permischen Sprachen*, Helsinki 1903. MSFOU XXXI
 Çuv.: Çuvaşça

Çuv. Söz.= H. Paasonen, *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul 1950.
 DKK= *Dede Korkut Kitabı* (Yayınlayan: M. Ergin), Ankara 1953
 DS = *Derleme sözlüğü*, I-XI (TDK Yayımları)
 EİA = Esfrasyab Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, I-III, Ankara 1978.
 Erm.= Ermenice
 ET = Eski Türkçe (Orhun ve Uygur Devri)
 Ettusset.= *Ettuhsetü'z-Zekiyye fi'l-lâgâti't-Türkiyye*, (Yayınlayan: Besim Atalay), Ankara 1945. (TDK Yayımları)
 ETY = H. N. Orkun, *Eski Türk Yazılıları*, I-IV, İstanbul 1936-1941
 EUTS = Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968
 EWT = M. Räsänen, *Versuch eines Etimologischen Wörterbuchs der Türkssprachen*, Helsinki 1969.
 Fars.= Farsça
 Fin.= Fince
 FKT= Joyce Blau, *Ferheng Kurdî à Türkî*, 1975
 FTS= İ. Olgun - C. Drahşan, *Farsça-Türkçe Sözlük*, I-II, Ankara 1966
 Fr.= Fransızca
 FUF= Finnisch-ugrische Forschungen
 Gab.= Annemaria von Gabain
 Gold.= Goldca (Nanayca)
 Gr.= Grekçe
 Hak.= Hakas Türkçesi
 Hts.= M. Th. Houtsma, *Ein türkisch-arabisches Glossar. Nach Leider Handschrift*, Leiden 1894.
 IM= A. Battal (Taymas), *İbnü Mühenna Lügati*, İstanbul 1934.
 It.= İtalyanca
 JA= Journal Asiatique. Paris
 Joki= A. J. Joki, *Die Lehnwörter der Sajansamoedischen*, Helsinki 1952.
 MSFOU 103
 JSFOU = Journal de la Société Finno-ougrienne. Helsinki
 Kaç.= Kaç Türkçesi
 Kalm.= Kalmuk Moğolcası
 Kam.= Kamasince (-Samoyetçe)
 Kar. L. = Karaim Türkçesi (Luzk ağızı)
 Kar. T. = Karaim Türkçesi (Troki ağızı)
 Kaz = Kazan Türkçesi
 KB = Kutadgu Bilig
 Kç. = Kaç Türkçesi
 Kıpç.= Kıpçak Türkçesi
 Kır. = Kırgız Türkçesi
 Kırg. Sözl. = K.K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, I-II. Ankara 1945, 1948.
 Kkır. = Karakırgız Türkçesi
 Kklp. = Karakalpak Türkçesi
 Kmd. = Kumandı Türkçesi
 Kmk. = Kumuk Türkçesi

SÖZLÜKTE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

a	yuvarlak a.
â	a~o arası ünlü.
á	ince a. a~e arası ünlü
ä	uzun a
b	
c	
ç	
d	Eski Türkçe metinlerde (.) "noktalı dal" ile yazılan ünsüz.
e	
é	Kapalı e. e~i arası ünlü
é	uzun e.
f	
g	(gel, git, gül) gibi kelimelerdeki g ünsüzü
ğ	(gaz, gürk, gâz) gibi kelimelerdeki ğ ünsüzü
h	
h	girtlaktan çıkan h ünsüzü
v	
i	ince i. i ~ i arası ünlü.
ı	uzun ı
ı	yuvarlak ı.
ı	uzun i
j	
k	(kedi, köprü, kül) gibi kelimelerdeki k ünsüzü.
k	(kapı, kırık, kol, kum) gibi kelimelerdeki ڭ ünsüzü.
ڭ	küçük dilin hemen arkasından çıkan k'dan farklı ünsüz
l	
m	

n	
ñ	sağır n.
ńg	(teñgrî, donguz..vb.) gibi Eski Türtçe kelimelerdeki ńg (ئىڭ) ünsüzü.
o	
ö	o'dan incelmiş, o ~ ö arası ünlü.
p	
r	
r	kalın r ünsüzü
s	
ş	
t	
t	kalın t ünsüzü
u	
u	u'dan incelmiş, u ~ ü arası ünlü.
ü	yuvarlak u
ü	uzun u
ü	Yuvarlak ü.
v	
v	(w) Eski Türkçe metinlerde de görülen çift dudak ünsüzü (ۋ)
y	
z	
g	Ana Türkçede var olduğu farzedilen ünsüz. Bu ünsüzden d,r,t,y,z ünsüzleri türemiştir
<	kelimenin kökünü, ana biçimini, kaynağını gösteren işaret.
~	Değişik iki şekli veya kelimenin başka dillerdeki paralelini gösteren işaret.
*	Kelimenin var olduğu tahmin edilen şeklini gösteren işaret
ø	Düşme işaretti.
=	Eşitlik işaretti.

Kom. = Koman (Kuman) Türkçesi
 Kom. Wb. = K. Gronbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkisher wortindex zu Codex Cumanicus*, Copenhagen 1942.
 Kore = Korece
 Kow. = J. E. Kowalewski, *Dictionnaire Mongol-Russe-Français*, I-III, Kasan 1844-49.
 Koyb. = Koybal Türkçesi
 Krç. = Karaçay Türkçesi
 Krm. = Kırım Türkçesi
 krş. = Karşılaştır
 KSz. = Keleti Szemle, Budapest
 KTS = Yusuf Ziyaeddin Paşa, *Kürtçe-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1978.
 Küer. = Küterik Türkçesi
 KWb. = G. J. Ramstedt, *Kalmukisches Wörterbuch*, Helsinki 1935.
 Kzk. = Kazak Türkçesi
 Leb. = Lebed Türkçesi
 MA = A. Zajaczkowski, *Vocabulaire arabe-kiptchak de l'époque de l'Etat Manielouk*, Warschau 1954-1958.
 Ma. = Mançuca
 Mac. = Macarca
 MGT = Moğolların Gizli Tarihi
 Miş. = Mişer Türkçesi
 Moğ. = Moğolca
 MSFOU = Mémoires de la Société Finno-ougrienne.
 MTS = M. Räsänen, *Materiale zur Morphologie der türkischen Sprachen*, Helsinki 1957.stoXXI.
 Ord. = Ordos Moğolcası
 Ork. = Orkun Yazılıları (bkz. ETY.)
 Osm. = Tü. Osmanlı Türkçesi
 Osty = Ostakça
 OT = Orta Türkçesi
 OTAL = Ferit Deylioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1970.
 Oyr. = Oyrat Türkçesi
 Özb. = Özbek Türkçesi
 Pekarskiy = E. Pekarskiy, *Yakut Sözlüğü*, İstanbul 1943.
 Poppe = N. Poppe, *Vergleichende Grammatik der altaischen Sprachen*, Teil 1, Wiesbaden 1960.
 Radl. = W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuchs der Türk-Dialecte*, I - IV, Petersburg 1893-1911.
 Ramst. = G. J. Ramstedt
 Rus. = Rusça
 Sag= Sagay Türkçesi
 Sal. = Salar Türkçesi
 Sam. = Samoyetçe

Sarı-Uyg. = Sarı Uygur Türkçesi
 Sart. = Sartça
 Skr. = Sanskritçe
 Skor. = Sinokore
 Sırp. = Sırpça
 SKE = G. J. Ramstedt, *Studien in Korean Etymology*, Helsinki 1949-53, MSFOU XCV.
 Sogd. = Sogdça
 Soy. = Soyon Türkçesi
 Şor. = Şor Türkçesi
 Tar. = Tarançı Türkçesi
 Tara. = Tara Türkçesi
 TDAY = *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, Ankara.
 TE = F. Miklosich, *Die türkische Elemente in den südost - und osteuropäischen Sprachen*, Wien 1884-85.
 Tekin OT = T. Tekin, *A Grammar of Orkhon Turkic*, Indiana University - Bloomington 1968.
 Tel. = Tcleüt Türkçesi
 Tib. = Tibetçe
 TLC=M. Räsänen, *Die tararischen Lehnwörter im Tscheremissichen*, Helsinki 1923. MBFOU L.
 TLO = H. Paasonen, *Über die türkischen Lehnwörter im Ostjakischen*, FUF 2: 81 - 137.
 TLW = A Kannisto, *Die tatarischen Lehnwörter im Wogulischen*, FUF XVII, 1- 264.
 Tob. = Tobol Türkçesi
 Tohar. = Toharca
 Trkm. = Türkmen Türkçesi
 TS = *Türkçe Sözlük I, II.*(TDK yayını)
 TT = Türkiye Türkçesi
 Tub. = Tuba Türkçesi
 Tung. = Tunguzca
 Tü. = Türkçe
 UAW = M. Räsänen, *Uralaltaisches Wortforschungen*, Sto XVIII, 3.
 Ury. = Uryanghay Türkçesi
 Uyg. = Uygur Türkçesi
 Vasm. = M. Vasmer, *Russisches etymologisches Wörterbuch* 1-3, Heidelberg 1953-58
 Wog. = Wogulca
 Woty. = Wotyakça (Votyakça)
 Yak. = Yakutça

İL ADLARININ KİMLİĞİ ATMALARI

Ada.	Adana	Kr.	Kars
Adı.	Adiyaman	Ks.	Kastamonu
Af.	Afyonkarahisar	Ky.	Kayseri
Ağ.	Ağrı	Krk.	Kırklareli
Ama.	Amasya	Krş.	Kırşehir
Ank.	Ankara	Kc.	Kocaeli
Ant.	Antalya	Kn.	Konya
Ar.	Artvin	Kü.	Kütahya
Ay.	Aydın	Ml.	Malatya
Ba.	Balıkesir	Mn.	Manisa
Bil.	Bilecik	Mr.	Kahramanmaraş
Bn.	Bingöl	Md.	Mardin
Bt.	Bitlis	Mg.	Muğla
Bo.	Bolu	Mş.	Muş
Brd.	Burdur	Nş.	Nevşehir
Brs.	Bursa	Ng.	Niğde
Çkl.	Çanakkale	Or.	Ordu
Çkr.	Çankırı	Rz.	Rize
Çr.	Çorum	Sk.	Sakarya
Dz.	Denizli	Sm.	Samsun
Dy.	Diyarbakır	Sr.	Siirt
Ed.	Edirne	Sn.	Sinop
El.	Elazığ	Sv.	Sivas
Ezc.	Erzincan	Tk.	Tekirdağ
Ezm.	Erzurum	To.	Tokat
Es.	Eskişehir	Tr.	Trabzon
Gaz.	Gaziantep	Tn.	Tunceli
Gr.	Giresun	Ur.	Şanlıurfa
Gm.	Gümüşhane	Uş.	Uşak
Hak.	Hakkâri	Vn.	Van
Hat.	Hatay	Yz.	Yozgat
Isp.	Isparta	Zn.	Zonguldak
İç.	İçel		
İst.	İstanbul		
İz.	İzmir		

ETİMOLOJİK SÖZLÜK

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesinin deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesinin deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
abadin	ezeli	ebedî	s o n s u z , sonrasız, ölümzsüz	ebedî	< Ar. ebedî (TS.I, 429a)	
abid	dindar	âbid	çok ibadet eden	—	< Ar. âbid (OTABL.I, 20b)	~ OT. âbit (EWT.2b)
adem	insan	Âdem	insan soyu- nun ilk atası	Âdem	< Ar. âdem (TS.I, 15b)	
adet	adet, töre	âdet	g ö r e n e k , usul	âdet	< Ar. 'âdet (TS. I, 16a)	~ Az, Kmk.adat; Osm., Az., Krm.adât (> Blg., Srb.TE 241 adet, hadet), Blk. adet, Tar.âdat (EWT.5b)
adeti adetkirin	alışılmış alışmak	—	—	—	—	
adî	bayağı	âdi	b a y a g i , değersiz	âdi	< Ar. 'âdi (TS. I, 16b)	
afet	zarar,felaket	âfet	büyük felak- et	âfet	< Ar. âfet (TS. I, 18a)	~ Krm., Az. afat, Osm. afet; OTü. âpât (EWT.7a)
aflyet	sağlık	âfiyet	sağlıklı olma	âfiyet	< Ar. âfiyet (TS. I, 18b)	
aftawe agah agahkirin agahder agahdarî agahker	tava,leğen bilgili kimse	âgâh	bilgili, bilir	âgâh	< Fars. âb + tava < Fars. âgâh (TS. I, 19a)	~ Âfiyet olsun !
agir	ateş	âzer	ates	—	< Fars. âzer (OTABL.I, 123a)	
agirçav	gözüpek,atak	—	—	—	≤ Fars. âzer + göz "göz"	
agirxweş	sevimli,hoş	—	—	—	(OTABL. I, 123a)	

Önünde * bulunan kelimeler Türkcedir veya Türkçeleşmiştir.

aheng	vurgu, ritm	âheng, âhenk âhengdar	uyum, düzen, uyumlu	âhenk âhenktar	<Fars. âheng (TS.I,29a) <Fars. âheng-dâr (TS.I,29b)
aïdat	vürgülü, ritimli hasılat, gelir	aïdat	taahhüt edilen para, katılım payı	aïdat	<Ar. 'â'idât (TS.I, 319)
* al	bayrak	al	parlak kırmızı, kanın rengi	al	<Tu. al (TS. I,43b)
*alay	alay	alay	topluluk; eğlen- ce, orduda üç taburdan olu- şan birlik	alay	<Tu.alay<Fars.âlây(TS.I,46b)
aïlem	dünya, alem	âlem	kâinat; dünya	âlem	<Ar. 'âlem (TS. 48b)
aïlet	aïlet, araç	âlet	el vâsitâsi, nyat	âlet	<Ar. âlet (TS. I,49b)
alif	hayvanyemi	alef	ot, saman, yulaf, hayvan yemi	alef	<Ar. 'alef (OTABL.I,62b)
âli (e.) amade	yön, yan hazır	âmade	hazırlanmış, hazır	âmade	<Ar. <Fars.âmâde(OTABL.I,72b)
amade bun					
amede kîrin					
amdagirtî	umumi	âmm,âmme	u m u m i , herkese âit	amme	<Ar. "umum" dan 'amme (OTABL.I,77b)
an (bağ)	ya, ya da	an	-den	—	<Ar. 'an (OTABL.I,79b)
anîha	şimdi	ânî	bir anda, birden bire	âni	<Ar.'ânî (TS.I,70b)
*ap	amca	apa	amca	—	<Tu.(E.T.,Alt.Gr.294b; DLT.I,86):apa
*apa	hala	—	zekâsı geliş-	—	<Tu.(bkz.ap)
*apter	deli	aptal,abdal	memiş,safsil	aptal	<Tu. abdal(TS.I,2a; OTABL. I,18b)
~ MTÜ. âl, Trkm. âl, Uyg., Kom., Çağ., Osm. al (>Moğ. KWb. 6 al; Rus. al, aliy) (EWT.14b)					
~ Krm., Kar. âpâ, Osm.âbâ; Çuv. appa (EWT.21b)					

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
apterî agil agilane	delilik zeki, akilli akıllica	âkil âkilâne	âkılı âkilîca	âkil	bkz *apter <Ar.'âkil (TS.I,38a) <Ar. 'âkilâne (OTABL. I,50a) <Ar. 'âr (TS.I,78a)	
ar	utanç, ar	ar	utanılaçak şey, ayp	ar/arsuz/	<Fars.ârâm(OTABL.I,85b)	
aram	dinlenme	ârâm	dinlenme,dur- ma,konaklama	—	<Fars.ârâ"donatan,beze- yen(ón ek)(OTABL.I,84b)	
arastin	süslemek	ârâ	süsleyen , bezeyen	—	<Fars. <Ar. + Fars. âb <Ar. ârî(TS.I,84b)	
arasti arav ari	süslü çamaşırsuyu Ari	—	—	—	<ârî + nijad "ırk" <Tu. amaç(TS.I,61a).	
arânijad *armanc	Ari aftaç,ideal	ârî	Hind-Avr- pa dil aile- sine mensup	ârî	<ârî + njad "ırk" <Tu. amaç(TS.I,61a).	krş. Farsça: âmâç; saban demiri,hedef (OTABL.I, 72a)~ Srt.,Trkm.amaç (EWT.18b) (TS.I, 90a)
arzû-kîrin arzudar asê	istemek istikli isyançı, sert, zor,çök dik,	arzûlamak	istemek	arzûlamak	<Fars. ârzû(OTABL.I,94a) <Fars. ârzû + dâr <Ar. 'âsî (TS.I,92b)	
asêkirin aségah	sarp kale	âsî	isyan eden	âsî		
aso	ufuk	âsumân	gök,sema,felek	âsuman	<Fars. âsmân (TS.I96a)	~ Çağ. asman; Kzk., Kkir. aspan (EWT.29b)
*âs	değirmen	—	—	âş"bulgur pilâvi"	<Tu. aş (TS.I,96a)	~ bkz. EWT.29b.

aşē avē aşē bayī	sudeğirmeni yeldeğirmeni bilinen, apaçık	—	—	—	<as+ Fars. âb+i <as + Fars. bâd + i <Fars. âşikâr (TS.I,98b)
aşikar kırın aşikarı	bildirmek ilân, bildiri	—	—	—	—
aşiq	âşik, sevgili	âşik	âşik,tutkun, müpâtelâ	âşik	<Ar. 'âşik (TS.I,97a)
aşkirayî aşxane	açık lokanta, aşevişi	aşhâne	aşevi	—	krş. aşikar <Tûş+Fars.hâne(TS.I,97a)
av.	sulamak,	âb	su	—	<Fars. âb (OTABL.I,17a)
av dan	su vermek	—	—	—	—
av girtin	su çekmek	—	—	—	—
avkişandin	—	—	—	—	<Fars. âb-keşiden
av kırın	baurmak	—	—	—	—
avé lê kirin	ıslatmak	—	—	—	<Fars. âb-kerden
(dan)avé	suya girmek	—	—	—	—
avdank	kova	—	—	—	—
avdev	tükürük,salya	—	—	—	<Fars. âb+dan
avdonk	s a l ç a , e t	—	—	—	—
avevek	suyu	—	—	—	—
avgür	bataklik	—	—	—	—
avgost	kuyu	—	—	—	—
avi	et suyu	—	—	—	—
avjen	suda yaşa-	—	—	—	<Fars. âb + i
avkész	yan	—	—	—	—
avpiyaz	yüzdeci	—	—	—	—
	tulumba	—	—	—	—
	soğan sal-	—	—	—	—
	çası	—	—	—	<âb + piyaz "soğan" = soğan suyu

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Sekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
avühewa	iklim, hava	âb-i heva	su ve hava	—	<Fars.âb + hevâ	—
avzē	su kaynağı	—	—	—	—	—
avzēl	bataklik	—	—	—	—	—
awaz	gürültü,ses,	âvaz	ses, seda,nara, yüksek ses yüksek sesle	avaz(avaz)	<Fars. âvâz(TS.I,106b)	—
awaz awaz	haykırarak	âvaz âvaz	—	—	—	—
awaz kirin	vaaz etmek	—	—	—	—	—
awêne	ayna	âyne	ayna	ayna	<Fars. âyne (TS.I,115b)	—
ah (ün.)	ah!	ah	ah!	ah!	<Sestaklı,Tû.ah(TS.I,28b)	—
*axa	ağa	ağa	ağa,büyük, efendi	ağa	<Tû. ağa(BTS.21b)>Fars. âga.FTS.7a) <ah + Fars. keşiden	—
axinkışandin	ah çekmek	—	—	—	—	—
*axur	ahur	ahır	kapalı hay- van barınağı	ahır	<Tû. ahır (BTS.27.a)<OT. (DLT. I,7),skur(>Fars. âhor. FTS.4b)	— Trkm. ağa, Krm.aka, Şor.akka, Oyr. akku, Çağ.aga, Yak. aga (EWT.13a)
*axū	zehir	ağu, ağı	zehir	ağı,agu	<Tû. ağu (BTS.25b) < OT. (DLT. I,89):ağu	— Çağ. Osm.Az axur, Tar.okur, OTU. akor (EWT.10a)
ayende	câğlaş,sındiki	âyende	yarm,istikbâl; geçen, geçici	—	<Fars.âyende(OTABL.I,119a)	— Anadolu Ağızları: ağı, aggu, avu, ahu (DAO.37)
aza	bağımsız,atak	âzâd	—	—	—	—
(xvē)azakirin	kurtulmak	—	—	—	—	—
azad kirin	kurtulmak	—	—	—	—	—
azadanî	tatil	—	—	—	—	—
azadi	izin	azadî	serbestlik	—	—	—
azahi	hür	azadî	serbestlik	—	—	—
azar dan	paylamak	azarlamak	paylamak, çıkışmak	azarlamak	<Fars.âzâr "peylama"(TS.I,119b)	—
azardil	sıkıntı, acılı	—	—	—	<Fars.azar+dil "gönüll" = gönülü incinmiş	—

azerededili	buguntu, sıkıntı	—	—	—	—
-B-					
ba	da, yanında nezdinde	bâ	ile, li	—	< Fars. bâ(OTABL.I,127a)
ba	rüzgâr	bâd	rüzgâr, yel; hava; nefes	—	<Fars.bâd(OTABL.I,129a)
ba kırın	harman sa- vurmak	—	—	—	<Fars. bâd kerden
babidest	yoksun,muh- taç, tembel	—	—	—	<Fars. bâd-bedest "iflas etmiş" (OTABL.I,129b)
bac	vergi,borç	bac,bac	vergi,resim, hareç	—	<Fars. bac(OTABL.I,130a; TS. I, 125b)
bacanê reş	patican	—	—	—	<Fars.badincan+reş"kara"
bacanê sor	domates	—	—	—	—
bade	şarap	bâde	—	bâde	<Fars.badincan+sor"kimizi" <Fars. bâde (OTABL. I, 130a; TS. I, 125b)
badev	soğuk, rüz- gâr, bora	—	—	—	<Fars. bâd + ev
*bajar	kasaba,kent, şehir	—	—	bayar(soy adi)	<Tü. bayar
*bajarî	şehirli	bkz. bajar	—	—	<Tü.bayar+Fars.î
*bajarvan	burjuva, şehirli	bkz. bajar	—	—	<Tü.bayar+Fars.bân
*bajarvanî	burjuvazî	bkz. bajar	—	—	<Tü.bayar+Fars.bân+i
bal	orta sınıf kanat	bâl	kol, kanat	—	<Fars. bâl (OTABL.138a)
~ bâbâ "birlikte, beraber" (Duden *Acipayam-Dz.) (DS.II,447b). ~ Srt.bad, Krm. bâdî (>Srb.TE 252 bad) (EWT.54a)					
~ bac, bac "zorbalıkla alınan para" (*Metzifon köyleri-Ama.) (DS.II, 455a)					
~ baldırcan, baican,batlican, bayin- can~OTû.patingän(>Srb.patlızan;Gr. pathizana,Rus.badarjan)(EWT.54b)					
~ bayar = ekilmemiş toprak (DS II, 578a); Kerkük: bayar (DS.II, 647a)					
~ bal =çocukların oyun oynadıkları aşıkların girintili kıçılıklı kışları (DS II, 496a)					

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
balaſir	uçak	—	—	—	<Fars. bâl'dan	—
balaſirvan	havacı	—	—	—	—	—
balaſirgeh	hava alanı	—	—	—	—	—
balgîh	minder,yastık	—	—	—	—	—
balyozane	sefaret	balyos, balyoz	Osmanlı dev- letinde Vene- dik elçisi	balyos<Tü (TS.I,139b)	<Lât. bajulus + Fars. hâne	—
*ban	tavan, ses gürültü	ban	ezan	—	<Tü. ban < OT. (DLT. III, 355): bang = bağırma bkz. DAO. 58-59.	bkz.bankirin.
*bankirin	haykirmak	—	—	—	<Tü. ban + Fars. kerden	~ Banglamak, banlamak, baunamah, baynamak, baynamah, (DS.II,521)
*bang	bağırmak	—	—	—	—	~ banga "yankı" (-Or.) (DS.II,519b)
*banghin- dêran	çağırmak	—	—	—	—	krş. bangır bangır bağırmak.
*banikirin	seda,ses gö- rülü, çağrı	—	—	—	—	—
*baneke	ilân etmek	bkz.bang	—	—	—	—
*banseat	çağırmak	bkz.bang	dükkanlarda teşhir tezgâhi	banko<Tü	<lt. banco (TS.I,141a)	—
*bapir	taraça, bal- kon	banko	—	—	—	—
baq	duvar saatı	—	—	—	<Tü.ban + Ar. sâ'at	—
	büyük baba	—	—	—	<Tü. baba + Fars. pîr	—
	çicek demeti	baq	bağlanmış sey vb.	baq	<Tü.baq <Fars. bâg (TS. I,126a)	—
bar	yük,ağırlık	bâr	ağırlık,yük	—	<Fars. bâr "yük, zahmet" (OTABL. I,140a)	—
barkirin	yüklemek	—	—	—	<Fars. bâr + kerden	—
baran	yağmur	bârân	yağmur	—	<Fars. bârân (OTABL. I, 140a)	—
~ borana "sulu sepken" (iskele *Biga- diç- Ba.) (DS.II,738b).						—

baran barın	yağmur yağı- mak	—	—	—	<Fars.	
baranparêz	yağmurluuk	—	—	—	<Fars.	
barek	yük	—	—	—	bkz. bâr	
*bargemî	kargo, gemi yükü	—	—	—	<Fars. bâr + Tû. gemi	
bargır	beygir	bargır	beygir	beygir	<Fars. bârgîr (TS. I, 178a)	
barkeşî	taşımak	bârkeş	yük çeken	—	<Fars. bâr + keşiden	
barût	barut	barut	barut	barut < Tû.	<Fars. bârûd < Yun. (TS. I, 144a)	
barxane	kervan	—	—	—	<Fars. bâr + hâne	
*baş	iyi	baş	temel, esas vb.	baş	<Tû. baş (TS. I, 147-149)	~ baş "iyi, güzel" (DS. II, 549a)
*baştir	daha iyi	—	—	—	<Tû. baş + tir	
*bav	baba	—	—	—	<Tû. baba <bava <bav	
bawesin	iyipaze	—	—	—	<Fars. bâb'ân	
bawişk anîn	esnemek	—	—	—	<Fars. bâb'dân	
bawişkin	esnemek	—	—	—	<Fars. bâb'dân	
bazar	çarşı, pazar, pazarlık	bazar	pazar, alış veriş	pazar	<Fars. bâzâr (OTABL. I, 148a)	
bazırgan	tüccar	bazargân, bazergân	tüccar, esnaf	bezırgân	<Fars. bâzergân (TS. I, 180a)	~ baza, bazar, bazitesi, bazarötesi, bazarrıh, bazertesi (DS. II, 586)
bezırganî	ticaret	bebek	bebek, küçük çocuk	bebek	<Fars.	
*bebik	bebek	bebek	talihsız	bedbaht	<Tû. bebek (TS. I, 161a)	
bedb:xt	m u t s u z , bedbaht	bedbaht	talihsız	bedbaht	<Fars. bed "kötü" + baht "talih" (TS. I, 161b)	
bedbextane	mutsuzca	bedbahtâne	talihsızce	—	<Fars. bed + baht + âne	
bedaxfî	mutsuzluk	beden	gövde, vücut	beden	<Fars. bed + baht + î	
beden	vücut	beden	kale duvarı	beden	<Ar. beden (TS. I, 162a)	
beden	sur, duvar	beden	—	—	<Ar. beden (OTABL. I, 151a)	
KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bedenparê- zî kırın	beden terbi- yesi jimnas- tik	—	—	beden eğitimi	<Ar. + Fars	
bedew	göz kamaş- tırıcı, güzel, hoş	—	—	—	<Fars. be "aşırı derecede" + dev "çok büyük"	
bedrekî	kötülük	bedrek	fena damarlı, huysuz	—	<Fars. bed'den.	~ bedirik "pis, kirli" (DS. II, 595b)
bedrû	kötü, fena (kişi)	—	—	—	<Fars. bed. "kötü" + huy "mizaç"	
bediwaz	d ü ş m a n , hasmane	—	—	—	<Fars. bed + hwaz	
*beg	bey	beg	bey	bey	<Tû. beg / bek beg, begi (TS. I, 177a)	~ begi "baba, amca" (-Kr.) (DS. II, 597b)
behanê	bahane	bahâne	sebep, vesile	bahâne	<Fars. bahâne (TS. I, 130b)	~ bahana, mahana, bağana (DS. II, 487a)
behr	pay, parça bölüm; deniz	behre	hisse, pay, kismet, nasip	beher, behre, behresiz	1<Fars. behre "nasip, pay" / beher "her, her bir" (OTABL. I, 154a) 2<Ar. bahr, bahir "deniz" (OTABL. I, 133b)	~ behr "nizam, âdet, görenek" (DS. II, 599b)
behit	1)mucize 2)garip	behredar	hayret, şaş- kınlık	—	<Ar. beht (OTABL. I, 156a)	
behitandin (bibehitîne)	şâşırmak	behreli	—	—	<Ar. beht	
behitin	şâşırmak	behremed	—	—	—	
*bejin	boy, endam	behresiz	—	—	—	
beht	—	—	—	—	—	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bedenparê- zî kırın	beden terbi- yesi jimnas- tik	—	—	beden eğitimi	<Ar. + Fars	
bedew	göz kamaş- tırıcı, güzel, hoş	—	—	—	<Fars. be "aşırı derecede" + dev "çok büyük"	
bedrekî	kötülük	bedrek	fena damarlı, huysuz	—	<Fars. bed'den.	~ bedirik "pis, kirli" (DS. II, 595b)
bedrû	kötü, fena (kişi)	—	—	—	<Fars. bed. "kötü" + huy "mizaç"	
bediwaz	d ü ş m a n , hasmane	—	—	—	<Fars. bed + hwaz	
*beg	bey	beg	bey	bey	<Tû. beg / bek beg, begi (TS. I, 177a)	~ begi "baba, amca" (-Kr.) (DS. II, 597b)
behanê	bahane	bahâne	sebep, vesile	bahâne	<Fars. bahâne (TS. I, 130b)	~ bahana, mahana, bağana (DS. II, 487a)
behr	pay, parça bölüm; deniz	behre	hisse, pay, kismet, nasip	beher, behre, behresiz	1<Fars. behre "nasip, pay" / beher "her, her bir" (OTABL. I, 154a) 2<Ar. bahr, bahir "deniz" (OTABL. I, 133b)	~ behr "nizam, âdet, görenek" (DS. II, 599b)
behit	1)mucize 2)garip	behredar	hayret, şaş- kınlık	—	<Ar. beht (OTABL. I, 156a)	
behitandin (bibehitîne)	şâşırmak	behreli	—	—	<Ar. beht	
behitin	şâşırmak	behremed	—	—	—	
*bejin	boy, endam	behresiz	—	—	—	
beht	—	—	—	—	—	

*beyinbost	cüce	—	—	—	<Tu. beyin + bost (<Tu. bos "boy, boy şekli") <Ar. belâ (TS.I,164b)	
bela	bela, kaza, riziko	belâ	1) felaket, 2)sıkıntılı iş, kaza veya k i m s e ; 3)tasa, kaygı bedava, cabanlı, karşılıksız, emeksiz Belçika	belâ	<Ar. belâ (TS.I,165b)	-bele "belâ" (DS. II, 608)
belas	b e l e s , bedava	beleş	—	beleş	<Ar. beleş (TS.I,165b)	-beleç "beleş" (DS. I, 608)
belçike belçili *belekbirdin	Belçika Belçikalı kızıl saçlı	belçika	—	Belçika	<Tu. <Belçik + i <Tu. belek	
*belengaz	fakir,yoksul, talihsiz, inanızsız	—	—	—	<Tu.	
*belengazi belé berg *belge	yoksulluk evet sayfa kanıt, delil, makbul se-nedi	beli berg	—	—	<Fars.beli(OTABL.I,160a) <Fars.berg(OTABL.I,166a) <Tu. belge (TS.I, 165b)	~ belgi "nişan; hedef" (DS. II, 616) ~ berge (Kerkük) "iz, eser, belge"(DS. II, 633) < OT. (DLT. I, 427, 428):belgî : alâmet, nişan, belge.
ben	ip, sicim, kaytan	—	—	—	<Fars. bend'den(OTABL. I, 161a)	
bend(1)	m a k a l e , şerit, sırm	bend	bağlama,bo-ğum,mafsal; madde,fikra vb.	—	<Fars. bend (OTABL.I, 161a)	-bende"1. Kadınların boyunlarına bağlayıp ellerini yüzlerini sildikleri bir çeşit mendil; 2. Göğüslik; 3. İplik çilesi"(DS. II, 626a-b).
bend(2)	y a s a k , yasaklanmış yasaklanmış olmak	—	—	—	<Fars.	
bend bân	—	—	—	—	<Fars.	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bend kirin benda avê	yasaklanması baraj, su bendi engel	bend	baraj	bend	<Fars.bend-i âb"su bendi" <Fars. bend	
bendek	—	—	—	—		~ bend bağlamak "su bendi yapmak" (Mut köyleri - İçel. DS. II, 626)
bendemani bendewari bendêr	bekleme çıkar, ilgi liman	bender	ticari liman, iskele	—	<Fars. <Fars <Fars. bender (OTABL. I,161b)	~ bendek "çuval; ot demeti; odun demeti; hayvanın sırtına iki taraflıvurulan yük; yük sarmak için semere takılan ip" (DS. II, 626) ~ bendek "kul, köle, öksüz"
bendgore	çorap bağı, jartiyer	—	—	—	<Fars. bend. "bağlama" <Fars. bend "bağlama"	
bendik	birleştirme	—	—	—		
benefş	çizgisi, tire menekşe	benefş	1)menekşe 2)mor	menekşe	<Fars. benefsec"menekşe"; benefş, "menekşe rengi, mor" (OTABL. I, 162a)	
benerx	değerli	—	—	—	<Fars. be + narch "bir malın azami fiyat"	
benqe	banka	banka	para veya ser-maye alış-verışı yapılan ticarethane	banka<Tu.	<It. banca (TS.I, 140b)	
*beq	kurbaga	—	—	—	<Tu. baka (<ET., Alt. Gr. 300b; DLT. I,73)	
ber	taş; ürün, gelir	ber	kara,yer,toprak	—	<Ar.	~bek, bekke, bag, kurkurbeg <ET. (DLT. I, 73; II, 226) baka : "kurbaga" > Fars. bâhe =kaplumbağa (FTS. 41a)

ber	önce	ber	"gibi, özere" (edat)	—	<Fars. ber (OTABL.I,1626)	
*beran	koçbaşı	—	—	—	<Tu.	beran "koç" (DS.II,630b) crş. Kaz bärän "Lamm"(>Rus. baran); Cuv. (Aşın. 9: 299 - 300) puram (EWI. 62 b)
beranek	baş parmak	—	—	—	<Fars.	
*berbajar	banliyö	—	—	—	<Fars. ber + Tu. bayar "şehir"	bayar, bayer, beyar ~ Kerkük: beyar (DS II, 647)
berbanik	taraça	—	—	—	<Fars. ber "yer"	
berbar(1)	hamal	—	—	—	<Fars. ber + bâr "yük"	
berbar(2)	sorumluluk,	—	—	—	<Fars.	
berbar(3)	mesuliyet, yük	beraber	eşit, eşdeğer, birlikte, bir seviyede	beraber	<Fars.	
berbaran	eşit	beranı	vaşmurluk	—	<Fars. ber + bârân	~ baran, beran, varan "vaşmır" (DAO)
*berbük	çögürlerin	—	—	—	<Fars. ber + Tu. bük "sa ağaçlık, fundalık" (BTS, 147b)	~ bük "ova ve dere kıyılarında çan ve diken topluluğu; funda, çalı; kavun ve karpuz ekilen yer" (DS II, 783) ~ bük crş. Karabük
berçav	apaçık	—	—	—	—	
berçav anın	işaretetmek	—	—	—	—	
berçavık	gözük	—	—	—	—	
berçavkirin	temsil	—	—	—	—	
berdan	bırakmak	—	—	—	<Fars. berdan + dest "el"	
berdandest	a t e ş k e s , mütarake	—	—	—	—	
berdar	verimli	berdar	meyveli	—	<Fars. berdar (OTABL.I,165a)	
berdest	hazır	—	—	—	<Fars. ber + dest	
berdil	aziz, sevgili	—	—	—	<Fars. ber + dil "gönül"	
*berê	eskiden, bir zamanlar	beri	yakın mesafe; bir vakitte başlaya-	—	<Tu. beri, berü ~ beri (TS.I, 173a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLI
berf	kar	berf	rak devamlılık	—	<Fars. berf (OTABL.I,166a)	
bersende	çığ	—	kar	—	<Fars. berf + ende	
bersireh	geniş, rahat	—	—	—	<Fars. ber+Ar. serâh "geniş, bol rahat" (BTS. 532a)	
bersî	zambak	—	—	—	<Ar. berf + î	
bergeh	ufuk, görünüş, panorama	—	—	—	<Fars. ber+geh/gâh "zaman veya mekân eki" (BTS. 374a)	
berger	yönetici	—	—	—	<Fars. ber + ger"+ci, +ci eki vazifesi görür" (BTS. 388a)	
bergeranî	yönetim, idare	—	—	—	<Fars. <Fars.	
bergerin	yönetmek	—	—	—	—	
berhewa	beyhude	berheva, berhava	boşa gitmiş	berhava	<Fars. ber+Ar. hevâ (TS.I, 173a)	
beri	çol	beriye	çol	—	<Ar. beriyye (OTABL.I, 167a)	
*beri	önce, evvel	beri	önce	beri	<Tu. beri, berü (TS.I,173a)	
berkar	garson	—	—	—	<Fars. ber + kâr	
berkëkitêb	kitaplık	—	—	—	<Fars. + Ar. kitâb	
bermalî	hizmetçi kız	—	—	—	<Fars. + Ar. mal (gözel kız)	
bernav	küçük ad	—	—	—	<Fars. ber + nâm "ad, isim"	
beros	tencre, gülçe	—	—	—	—	

~ baruş, baroş, beroş, beruş, barguç
"küçük kazan" (DS II, 535, 53b)
~ bervar "dağ eteğindeki düz yol" (DS II,
638)

berwar	tarih, gün; dağ yolu	—	—	—	—	
berx	kuzu	—	—	—	—	
berxvan	çoban	—	—	—	—	~ berivân "süt sağan kimse" (Şavak Türkmenleri)
beryeki	özel	berzah	mesafe	—	<Fars. berh+bâñ"+ci, sahip"	
berz	yüksek,uzun topaz, sarı safr	zerin,zerrin	1) altından mamul,2) altın rengeinde,sarı kâfi, yeter, yetişir	zerrin	<Ar. berzab(TS. I, 174a) <Fars.	
bes	yeter	bes	—	—	<Fars. bes(OTABL. I, 169b)	~ besa, besdi, besti (DS. II, 638)
bes bûn	yetmek	—	—	—	<Fars.	
bes kirin	durdurmak	beste	1)bağlanmış, bağlı, 2) k l a s i k musikimize form	beste	<Fars. <Fars. beste(TS I,175a)	
bestek	top	—	—	—	<Fars. beste(OTABL.I, 171a)	~ bestek "tavan", "dayanak, destek"; "Av köpeği" (DS II, 641)
bestekar	bestekâr	bestekâr	beste yapan kişi	bestekâr	<Fars. beste+âr(TS.I,175a)	
bestir	bez, kumas dokuma	bez	dokuma	bez	<Ar. bezz (TS. I, 179b)	
beş	hisse, pay	bes	hisse,pay; dağınma,yayma	—	<Ar. bes	~ bës "ortaklık" (DS II, 642)
beşkirin	paylaşmak,	—	—	—	<Ar. + Fars.	
beşdar	iştirakçı	—	—	—	<Ar. + Fars.	
beşuş	güleç	beşüş	güler yüzü, güleç	beşüş (eski)	<Ar. beşüş (TS. I, 176a)	
beşuşandin	t a t m i n etmek	—	—	—	<Ar. + Fars.	
beşuşandi	t a t m i n olmuş	—	—	—	<Ar. + Fars.	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
betal	kötü, fay- dasız	battal	1)hükümsüz, içe yaramaz, 2)hantal	battal	<Ar. battâl (TS. I,158a)	~ betal "serseri, başıboş" (DS II,645)
betalkirin	kaldurmak, iptal etmek	—	—	—	<Ar. + Fars.	
betar	f e l â k e t , riziko	beter	daha fena, daha kötü	beter	<Fars. bed - ter	
berçe	bahçe	bagçe	bahçe	bahçe	<Fars. bag "bahçe" + çe "küçültme eki"	~bagça, baça (DS II, 476)
berçevan	bahçivan	bahçivan	bahçe bakıcısı	bahçevan	<Fars.bağçevân(TS.I,131a)	
* bexşin	bağışlamak,	bağış	bağışmak+ba- ğış	bağış	<Tu.bağış(+in) (TS.I,128a)	
bexşis	b a x t u d a y s	b a x t u d a y s	—	—	<Fars.bağış (TS.I,128a)	~bagış, bağış, bağış, bağış, bağış "bağış" (DS.II,560b); bağış, bakış (488b).
bext	'şeref, onur	baht	kader,talih	baht	<Fars. baht (TS. I, 131b)	
bext dan	başlaşmak, af etmek	—	—	—	<Fars.	
behte baran	a y : 2 1 Mayıs-21 Haziran	—	—	—	<Fars.beht "iyi"-i + bârân "yağmur"	
bextiyar	mutlu	bahtiyar	bahti açık, talihli,mesut, mutlu	bahtiyar	<Fars. baht-yâr(TS.I,131b)	
bextiyarı	mutluluk	bahtiyarık	mutluluk	bahtiyarık	<Fars. bahtiyarı (OTABL. I, 136a)	
bextreş	mutsuz	—	—	—	<Fars. beht + reş "kara" <Fars. baht + reş + i	
bextreş	mutsuzluk	—	—	—		

beyâban	cöl	beyâban	cöl, sahra		<Fars. beyâbân (OTABL. I, 175a) <Ar. beyan <Tu. bayar, krş. bajar	
beyâni *beyar	sabah 1) İşlenmemiş, issiz, çorak 2) kîraç toprak	—	—	—		~ bayar "şehir" - bayer "kasaba" ~ beyar "stırılmış tarla" (DS. II, 578; DAO, 63; Kerkük)
beyhude	boşuna, yararsız don yağı, iç yağı	beyhude	boşuna, faydasız vücutun çe- şitli yerlerin- de bulunan uzuv, gudde kelimelerin başına gelen olumsuzluk takısı	beyhude	<Fars. bi- hûde (TS. I, 178a) <Tu. bez (<DLT. bez "etle- deri arasındaki bez")	~ beze "bünhe, vücut-yapış" (DS. II, 649) ~ bez için bkz. EWT. 72b.
bê (bêi)	-siz, -si bulunmayan (olmayan)	bî-	—	—	<Fars. bî (OTAL. 124a)	~ beçare, bêçare, beyçare "biçare; zavallı; çaresiz" (DS. II, 593)
bêar	utanmaz, hayasız	—	—	—	<Fars. bî + Ar. ar "utanma, haya" (BTS. 47a).	
bêaram	sabırsız, tedirgin	biarân	durup din- lenmek bil- meyen; rahatsız	—	<Fars.	
bêavi	kuraklık	—	—	—	<Fars. bî "-siz" + âb "su" + i	
bêbext	namussuz, sahtekâr, hâin	bibaht	bahtsız	—	<Fars. bî + baht	
bêbehti	ihanet na- mussuzluk	—	—	—	<Fars.	
bêbehtikirin	ele vermek, ihanc etmek	—	—	—	<Fars.	
bêçare bêçareti	yoksul gerekşim ihtiyaç gaddar, kıy- ıcı, zâlim	bîçare	çaresiz, zavallı	bîçare	<Fars. bîçare (TS. I, 183a) <Fars.	~ beçare, bêçare, beyçare (ÖS. II, 593)
bêdad	—	bîdâd	1) zulüm, 2) zu- lüm yapan	—	<Fars. bî - dâd "zalimlik; zulüm" (OTAL. I, 181b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bêdeng bêseyde	dilsiz boşuna, yararsız, faydasız	bîfaide	faydasız	fayda(+siz)	<Fars. <Fars. bî + fayda (<Ar. fâ 'ide)	
bêguman	1) Küsküsüz 2) kesin, katı	bîgûman	şüphesiz, doğru	—	<Fars. bî + gûmân "zan, tahmin"	
bêhal	yoksun, mah- rumbitkin, halsiz	—	—	hal(+siz)	<Fars. bî + Ar. hal	
bêhalî	yorgunluk, halsizlik	—	—	hal(+sizlik)	<Fars. bî + Ar. hal + Fars. î	
bêhed bêhedi bêhemid bêhengam	sonsuz, sınırsız aşırılık zorlu can sıkıcı (kişi)	bîhad	sinirsız, çok	—	<Fars. bî + Ar. hadd. <Fars. bî + Ar. hadd + î <Fars. + Ar. hanid <Fars. bî + heşgân "zurâen, devir, çağ, vakıt" <Fars. + Ar. imkân	
bêimkan bêjedarı	ımkânsız, temas, do- kunma	—	—	—		
bêjekar	hâtîp, konuş-macı	—	—	—		
bêjin	dul erkek, bekâr	—	—	—	<Fars. bî "+siz"+zen "kadın" = kadınsız	
bêkar	1) işsiz, 2) Bekâr	bekâr	evlenmemiş kimse	bekâr	1) <Fars. bî + kâr "iş" = işsiz 2) <Ar. bekâr	~ Osm., Krm. bâkar, kaz. bekâr, Srt. bikar (EWT. 68a-b).
bêkér	yararsız, faydasız	bîkâr	işsiz	—	<Fars. bî + kâr	
bêmad	solgun, soluk, somurtkan	—	—	—	<Fars.	

bēmal bēmeyve	serseri verimsiz, meyvesiz,	—	—	meyva(+sz)	<Fars. bī+Ar. mal = malsız <Fars. bī+meyva
bēnav	işeyaramaz, etkisiz, başarisiz	binam	namsız, işimsiz	—	<Fars. bī+nām "isimsiz" (OTABL. I, 187b)
bēpayan	sonsuz	bipāyan	sonsuz, bitmez tükennmez	—	< Fars. bī+pāyan " sonsuz" (OTABL. I, 188a) <Fars.
bēpejni bēpere bēperwa	sıkın, sessizlik bedava	—	—	para(+sz)	<Fars. bī+para "parasız" <Fars. bī+perva(TS.I,192a)
bēram	zorlu, sert, yılmaz, pervasız	biperva	pervasız, laubali; çekinmeden	biperva (eski)	<Fars. bī+rām "teslim olmuş; muti, tābi"
bērē	sabırsız, sıkıntılı, tedirgin	—	—	—	<Fars. bī+rēk "yol"=yolsuz
bērēzi	yasadışlı, kabul	—	—	—	<Fars. bī+rāzi "hoşnutolan"=hoşnut olmayan
bēro	çırkin	—	—	—	<Fars. bī+rū "yüz, çehre"
bēsebeb	sebepsziz	—	—	sebep(+sz)	<Fars. bī+Ar. sebep
bēsebr	sabursız	—	—	sabur(+sz)	<Fars. bī+Ar. sabr
bēser	aptal, budala, sersem	biser	başsız	—	<Fars. bī+ser
bēserüberi	kargaşa, düzensizlik	—	—	—	<Fars. bī+ser u bertî
*besuç	masum, suçsuz	—	—	suçsuz	<Fars. bī+Tu.suç "cürüm"
bēş	para cezası	bış	çok, fazla, artık	—	<Ar. beş'at "kabahat, suç"(OTABL.I,171a)
bēşerm	utanmaz, ha yasız	bışerm	utanmaz	—	<Fars. bī+şerm

~ krş. beşbes "para" (DS.II,642a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bēşik	kuşkusuz, şephesiz	bışek	şüphesiz	—	<Fars. bī+Ar. şekk	—
bētedbirī bētir	tedbirsizlik daha fazla	beter	daha fena, daha kötü	—	<Fars. bī + Ar. tedbir+i <Fars. bed+ter "daha kötü" (TS. I, 176b)	—
bētir kırın	artmak,fazla- laşmak	—	—	—	<Fars.	—
bētirin	azamı	—	—	—	<Fars.	—
bētirs	atılgan, kiz- gin	—	—	—	<Fars.	—
bētiwan (i)	güçsüz, bit- kin	—	—	—	<Fars.	—
bēxulk	sabursız	—	—	—	<Fars. bī + Ar. bulk "iyi huylar, mizaç"	—
bēxwedi	serseri, yal- nuz (kisi) ile	—	—	—	<Fars.	—
bi	bi-	he,ye,ile,çin	—	—	<Ar. bī (OTABL. I, 180a)	—
blaram	sabırılı	bıarām	1)durup dinlenmek bilmeyen, 2)bir dözi- ye,3)rahatsız	—	<Fars. bī + īram (OTABL.I, 85b)	—
bibexşī	affedersiniz! pardon	—	—	—	<Ar.bī+Fars. bahş "bağışla- ma, ihsan"+i	—
bicēj	lezzetli	—	—	—	<Ar. bī + Fars. çeşni "tad, lezzet" = lezzetli	—

— Not: Anadolu ağızlarında bī ile yapılan isimler: bīdūzeye "arasız, hiç durmadan", bīhallan "zorlukla", bīhava " hemen, çabucak" ~ bīhoya (bkz.DS.)

bidar ve kırın	asmak	—	—	—	<Ar. bî + Fars. dâr "ağaç" -kerden
bidiget	dikkatli	—	—	—	<Ar. bî + dikkat
bidizî	gizlice	—	—	—	<Ar. bî +Fars. -diz "eklen- diği kelimelelere [siyah] anlamı verir"
bidom	sürekli	—	—	—	<Ar. bî + devâm "daim olma, sürüp gitme"
bidor bün	sıralamak ard arda gitmek	—	—	—	<Ar. bî + devr "bir şeyin etrafında dönmek"+Fars.
bidor batın	sıralanmak a r d a r d a gelmek	—	—	—	<Ar. bî + devr + Fars.
biedeb	kibarca	[bığuman	—	—	< Ar. bî + edep
biguman	şüpheli	şüphesiz]	—	—	<Ar.bî+Fars.güman"şüphe"
bîha	fiyat, paha	paha,	—	—	<Fars. bahâ (TS. I, 130b)
	değer	baha	—	—	~ bahalı, bahallı (DS.II,487a)
biharanavîn	Nisan	—	şüük,gençlik çağı	—	<Fars. bahar-i nevin "yeni bahar" / nevin "yeni"
biharapaşîn	Mayıs	—	—	—	<Fars. —
bîharapêsin	Mart	—	—	—	<Fars. bahar-i pîş (in)= ön / ilk bahar
bîhistin	duyma, iştirme	—	—	—	<Ar.bî+his"duygu"+tin
bîhpakî	erdem fazilet	bican	1)cansız,2)câ- nunu esirge- meyen, yiğit	—	<Fars. bî + cân "cansız"
bijan	sağlıksız	—	—	—	—
bikerhatî	işe yarar, etkili	—	—	—	<Ar. bî + Fars. kâr+hatî
*bikotekî	faydalı zorla, meç- buriyetle	—	—	—	<Ar. bî + Tû. kötek"dayak,"

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLI
bila	-diği, ki	bilâ	başına geldiği kelimeyi olumsuz yapar	—	sopa, dövme"= dayakla, sopayla. (<Fars. kûtek. TS. I, 916a) <Ar. bilâ "...siz / siz" (OTABL. I, 184b)	~ bilbil, bulbul (DS II, 690a).
bilbil	bülbül	bülbül	bülbül kuşu	bülbül-Tû.	<Fars. bulbul(TS. I, 236a)	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bilgar	Bulgar	bulgar	Bulgar	bulgar	<Tû.bulgar(<ET.bulga-r)	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bilind	yüksek	bülend	yüce,yüksek, âlı, ulu	bülend/t	<Fars. bülend (OTABL. I, 196a)	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bilindbun	yükselmek	—	—	—	<Fars.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bilindkirin	yükseltmek	—	—	—	<Fars.	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bilindahî	yükseklik	—	—	—	<Fars.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bilindbêj	hoparlör	—	—	—	<Fars.	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bilindcik	yükseklik	—	—	—	<Fars.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bilindîne	yüce, üstün	—	—	—	<Fars.	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bilindtir	üstün, âlâ	—	—	—	<Fars.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bilo	örümcek	—	—	—	<Fars.	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
bîjûl	emzik(kap)	—	—	—	<Fars.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
bîn av bün	dâhînlîms.be- tmîlîms(suya)	—	—	—	<Fars.bin"altında"+âb"su"	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)
binanî	kurma, temel	bina	ev,tesis,yapı; yapı kurma	—	<Ar.	~bililik "fiskiye" (DAO,77)
binçeng	koltuk altı	—	—	—	<Fars. bin "altında"+ çeng "ponce"	~ bilo "Fino köpeği" (Trabzon, DS.II, 695)

<i>bindeq</i>	<i>fındık</i>			<i>fındık</i>	<i><Tu.<Yun. <Lat. (nux) pontice</i>	<i>~Tr. fiaduk (Çarşıbaşı) ~Trkm. punduk, pindik, Az. fındık, Krm. funduk. (EWT.145a); Fars. fındık, fındok.</i>
<i>bindest</i>	itaatlı,uyusal, <i>söz_</i> dinler	—	—	—	<i><Fars. bin+dest "el"</i>	
<i>bindest bün-</i>	boyun eğme	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>bindest kırın</i>	boyun eğdir- mek, ita at	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>bindestavetin</i>	altına almak	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>bindesti</i>	somrigecilik	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>binerdi</i>	iteat,basęzme yer elması	—	—	—	<i><Fars. bin "altında" + Ar. arz "toplak, yer, zemin"</i>	
<i>binerdin</i>	tünel	—	—	—	<i><Fars.+Ar. (bkz. binerdi)</i>	
<i>bingeh/bin- gehin</i>	temel, esas	—	—	—	<i><Fars. bin+geh "yol"</i>	
<i>bingehdanın</i>	anayasa	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>bingehziman</i>	dilbilgisi,gra- mer	—	—	—	<i><Fars. bin+geh+zeban "dil, lisan"</i>	
<i>binke</i>	temel	—	—	—	<i><Fars. bin+geh</i>	
<i>binkeş</i>	koltukaltı	—	—	—	<i>< Fars. (krş. binçeng)</i>	
<i>binyad</i>	temel,kurma	<i>bünyad</i>	temel, esas; bina	—	<i><Fars. bünyâd "temel, esas" (OTABL.I, 196b)</i>	
<i>*birh</i>	kuvvet,güç	<i>berk</i>	sert,kuş,sağ- lam, metin	<i>berk</i>	<i><Tu. berk (TS.I,173b)</i>	
<i>*birh avê</i>	su akışı	—	—	—	<i><Tu. berk+Fars. âb (+ê)</i>	
<i>birinc</i>	pirinç	<i>pirinç</i>	tanelerinden pilav ve çor- ba yapılan bitki	<i>pirinç</i>	<i><Fars. birinc(TS.I,1186a)</i>	
<i>birg</i>	şimşek	<i>berk</i>	şimşek	—	<i><Fars. berk "şimşek çak- ması" (DTABL.I,1&b)</i>	
<i>bisiklet</i>	bisiklet	[velesbit]	bisiklet	—	<i><Tu. <Fransızca. bicyc- lette (TS.I,199)</i>	

~ *berk*, *bek* "kuvvetle, sıkı olarak,
sağlam bir şekilde" (DS II,635)
~ Ayrıca bkz. EWT.71a.
~ Krm.pirinç, Krç. frinc., Kom. brinç
>Srb.TE. pirinç, Trkm. bürinç (EWT.
385b).

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı- Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKİLİ
<i>bışahî</i>	memmehük- la, neşeye baca, ocak	—	—	—	<i><Ar. bi "ile" + Fars. şah "güzel, mükemmel"+î <Ar.buhâri (OTAL,139)</i>	
<i>bixêri</i>	bac, ocak	—	—	—		
<i>*bizin</i>	keçi, teke	—	—	—	<i><Tu.</i>	
<i>*bizmar</i>	civi	<i>biz</i>	saraçlar ve kunduracılar tarafından kullanılan ve işgelye yol açmaya yarayan alet	—	<i><Tu. biz+Fars.mâr "yılan"</i>	
<i>bî</i>	soğut	—	—	—	<i><Fars. bid (TS.66a)</i>	
<i>*biber</i>	biber,kırmızı biber	<i>biber</i>	biber	<i>biber, büber</i>	<i><Yun. piperi <Tu.- Skr. pippola (>>Orta Tu. bibli butmul) (EWT.75a)</i>	
<i>bîbok</i>	iris	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>bîkar</i>	marangoz rendesi	—	—	—	<i><Fars.</i>	
<i>*bileti</i>	bilet	—	—	<i>bilet</i>	<i><Tu.<Fransızca. billet <It. biglietto (TS.I,186a)</i>	
<i>bîr</i>	kuyu;bellek, hatıra,ani	<i>bîr</i>	kuyu	—	<i><Ar. bl'r (OTAL.134a; OTABL.I,188a)</i>	

~ *bî, bû, bîh,* (DAO.80)
~ Azerî: *bîdmîşek* <Fars. (AHYÖ. 472)
~ *bûber, bîbar, bîbe, bûver* (DS II, 811)
~ Azerî: *bîbar* (AHYÖ.472)
~ Kıpçak: *bîber* (et-Tuhfetü'z-
zekiyye,152a)

bir	isim ve fi- iller türe- tilmiştir: bilen, haber- dar, vâkif				
bir birin	bilmek, farketmek				
bir bun	farkına varmak				
bir kâdân	kulağına dayayıp dinlemek				
bir vedan	düşünüp taşınmak				
(amin)kârahwe (hatin) bîr	hatırlamak				
(ji) bira kirin	hatırlamak				
biramî	unutmak				
birbler	mühtura				
birborî	uyruk				
birdarî	bilincsiz				
birkatî	anıt				
bırjîyan	hatırlama				
birmayî	unutulmaz,	[jeyân,jîyân]	coşmuş,kük- remiş[<Fars.]		<A.bîr+Fars.dâr"ağaç"+î
birübawerî	şanlı				<Ar.bîr+Fars.jîyan/ Jeyan (BTS.558)
birübîr	hatırlama				
bîrvema	teori, zan				
biryarı	tartışma				
bist	öne mli,				
bistu yek	belirgin				
	niyet, kasıt				
	yirmi				
	yirmi yır	bek	bir		<Fars. bist (FTS.606) <Fars.

NOT: Osmanlıca ve Anadolu
ağızlarında, "Tavla" oyununda, yalnız
"yek" (=bir) sayısı kullanılmıştır.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'nde deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'nde deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
bîstan	meyvebahçesi	bostan	1)sabze bah- çesi, 2)kavun karpz yetiştirilen tarla	bostan	<Fars. bûstân (FTS.56b)	~ bostan, bösdan, bostan borusu "salatalık" (DS II,742); bostan bocigi "dana burnu"; bostancı; bostan höyü "korkuluk" vb.
bîstemîn	yirminci				<Fars.	
bîşeng	salkımsöğüt				<Fars.	
bîşik	hekîm				<Fars. pîzîk	
bîşikî	tip				<Fars.	
blûcîstan	Belucistan	belûcîstan	Belûcîstan	Belûcîstan	<Fars.Belûcî+stan "yer bildiren ek"	
blûcî	Belûcî	Belûcî	Belûcî	Belûcî	<Fars.	
blûr	flüt				<Fars.	
bole	aptal,bulada	budala	aptal, bôn, eblek	bûdala	<Ar.	
*bombe	bomba	bomba	bomba	bomba<Tr.	<İtalyanca. İtalyanca: bomba	~ bomba "varil" (DS II,736)
*borî	boru	boru	iki ucu açık, silindir şeklindeki âlet	boru	<Tr. boru (TS.I,210b).	~ boru "sögütten yapılan düdük"; kadınların saçlarına taktıkları zincir" vb. (DS II,741)
borse	para kesesi			borsa<Tr. "değerli kağıt alım satım işi"	<Fransızca. bourse. - İtalyanca: purse. (TS.I, 210b)	
bostan	meyvelik	(bkz.bîstan)				
*boş	bol	bos	(pek çok an- lamı vardır, bkz.BTS.134)	boş	<Tr. boş (TS.I,211a)	~ Anadolu ağızlarında, boş kelimesiyle pek çok kelime türetilmiştir. (DS II,742- 743)
*boş bun	artmak					

*boşaḥi *poxe	böllük boğa	boğa	boğa	boğa	<Tu. boğa (<OT. DLT.II,79;III,226: boka <Tu. boz (<OT. DLT. III, 122: boz)	~ bog, bohe, bogi, (DAO,83)
*boz	gri,külreniği	boz	toprak,kül veya deve tüyü rengi	boz	<Tu. boz (<OT. DLT. III, 122: boz)	~ boz "boz renk, gri", bozzik, bozo "sarı" (DAO,845)
bra	erkekkardeş	birâder	erkek kardeş	birâder	<Fars. bérâdér (FTS: 49b) bkz. bra	~ bira, biro (DAO,78)
brader	dost,arkadaş	birâder		birâderlik	<Fars.	
bratî	kardeşlik	birâderlik			<Fars.	
brazi	yeğen	Brezilya	Brezilya	Brezilya	<Lat.	
brezîl	Brezilya				<Fransızca.	
budce	bütçe	bühtan	iftira,haksız suç isnat etme		<Ar.+buhtân "kara çalma, iftira" (TS.I,235b) (Fars. kerden)	
buhtankirin	iftira etmek, kara çalmak		yaptığı bir şeyden ötürü üzulen,nâdim	pişman	<Fars. péşmân (FTS.71a)	
bujma	kederli,mah- sun pişman, zavallı	pişman				
bujmayî	keder,htzün, pişmanlık, tövbe	—	—	—	<Fars. bkz. bujma	
burc	kale,kule, burç	burç	kule, hisar	burç	<Ar. burc (TS.I,231a).	
*bük	yeni evli kız ya da gelin (oyuncak)	—	—	bük (TS. 1,235b)	<Tu.	
bükik	bebek	—	—	—	<Tu.buk+ik "küçültme eki"	~ buk, bük "gelin" (Zile ve köyleri Tokat: buk "gelin". DS II,783)
bün	var olmak	—	—	—	<Fars. bon "temel, kök, dip" (FTS.55b)	~bukiyh "köpek yavrusu" (DS II,784) ~bukuk "yavru" (İçel; DS II,784)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
-C-						
camekân	vitrin, ca- mekân	camekân	camlık yer veya kışım	camekân	<Fars. câme-kân (TS. I, 242b)	
camêr	kibar adam, centilmen, cesur adam	cōmert ~ civan- mert	para ve ma- lını esirge- meden ve- ren, eli açık, semih	cōmert	<Fars. cēvān-merd (TS. 1, 263a)	
camêri	eli açıklık, cōmertlik, cesaret, yiğitlik	civan-mert	mert yara- dılışlı, yiğit	civan- mertlik	<Fars. cēvān-merd-i.	
can	rūcūt,beden, hayat,rūh,can	can	can; yaşama	can	<Fars. cān (TS. I,243b)	
camêş	aci,istirap, keder,hüzün	—	—	—	<Fars.	
canxiraş	tüyler ür- pertici, iğ- renc, mer- hametsiz	canhîraş	iç tırmala- yan, yürek parayayan, tüyler ürpert- ici	canhîraş	<Fars. cān-hirâş (TS. I, 24b)	
canzer	sağlıksız, zararlı	—	—	—	<Fars. cān-zehr	
cazu	büyüçükadın, cadı	cadı	1)hortlak, 2) büyük kadın, kötü huylu koca kari	cadı	<Fars. cāzū. (TS.I,241)	

ceban	korkak,alçak	ceban	korkak,alçak	—	<Fars. ceban (FTS.104)	
cebanı	korkaklık, alçaklık	—	—	—	<Fars.	
*cebilxane	c e p h a n e , mühimmat	cebehane	cephane	cephane	<Tu.-Moğolca: cebe "zırh, cevşen; silâh"+Fars. hâne (BTS.157)	~ cebe+ci. (>Fars.caba) (EWT.124b)
cesfakêş	ezilmiş, zul- me uğramış, eza cesâ çe- ken	cesfakêş	cefa çeken, cefali	cesfakêş	<Ar. cesâ+Fars.-keş (TS.1, 250)	
cegerperlitî	yaralı bereli	cigeri par- çalanmak	çok acı ve üzüntü çek- mek	cigeri parçalan- mak	<Fars. ciger - pâre + (Tu. -lenmek)	
ceh	arpa	—	—	—	<Fars.cev (OTAL.167)	
cehd	çaba	cehd	çalışma,çaba- lama; azimli gayret	—	<Ar. cehd (BTS.159)	
cehd kirin	çaba harca- ma	—	—	—	<Ar. cehd+Fars.kerden	
cehennem	cehennem	cehennem	tamu	cehennem	<Ar.cehennem (TS. I, 250b)	
cem	de,nezdinde	cem'	toplama	—	<Ar.cem "toplama, yığma" (BTS.160)	
cemidandin	dondurmak	—	—	—	<Ar. cemedî "soğuk, buz gibi" (BTS.161)	
cemidîn	dormak, buz tutmak	—	—	—	<Ar.	
cenawir	yurtıcı,vahşi	canavar	yırtıcı hay- van; kurt	canavar	<Fars. cân-âver (TS.I, 246)	
*cendirme	jardarma, polis	jandarma	askeri polis	jandarma	<İtalyanca: gendarme (TS. I ,743)	
cenet	cennet	cennet	uçmak,behîş	<Tu. cennet	<Ar.cennet (TS.I,252b)	
ceng	savaş,cenk	ceng, cenk	savaş	cenk	<Fars. ceng (TS.I,252b) <Fars. ciger'den	
cerg	karaciğer	—	—	—		

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
cerîme	paracezası	cereme	1)başkasının sebep olduğu zararı çekme, 2)suç,kabahat, 3)ceza, para cezası	cereme	<Ar.cereme(>Fars.cerîme)	~ cereme
ceres	zil,çungurak	—	—	—	<Fars. cerr "birşey yırtılırken çıkan ses" (FTS.105)	
cewahir	mücevher	cevâhir	cevherler	cevâhir	<Ar. cevâhir (>Fars. cevâher) <Ar. cevîr (OTAL.169)	
cew kirin	1)kirkmak, k e s m e k 2)çanını	cevr	haksızlık edip, incitmek	—		~ cevâhir yumurtlamak "saçma sapan sözler söylemek"(BTS.164)
cewşen	muharece	cevşen	örme, zinciri ve pullu zırh, cebe	cevşen	<Fars. cevşen "zırhı" (OTAL. I, 224b)	
ceza	ceza	cezâ	uygun görül- meyen tepki ve davranışları ölçmek için üzüntü, sıkıntı,aci ve- ren uygulama	cezâ	<Ar. cezâ (TS.1,255)	
cil	elbise,giysi, yen	çul	çul	çul	<Ar. cûl (OTABL.I,234a)	
						~ cil, çul ~ Kıpçak Tu.: çulhacı=dokumacı (et- Tuhfett'l-z-Zekiyye, 163b)

*cıl	haşa(at)	yılık	at sürüsü, başboş gezen at	yılık (at)	<Tu. yılı	~ Yılık, yılı atı, cılık
cilēn xwe li xwe kirin	giyinmek	—	—	—	<Fars.	
cilēn xwe ji xwe kirin	soyunmak	—	—	—	<Fars.	
cilēn xwe danin	soyunmak	—	—	—	<Fars.	
cilen xwe wergirtin	giyinmek	—	—	—	<Fars.	
cildank	elbiselerabi	—	—	—	<Ar. cül+Fars. dān "kap, muhafaza" = elbise kabı	
cılıço	çamaşırıcı kadın	—	—	—	<Ar.cül+Fars.şosten "yıkamak" - söy <Tu. canggal (TS.L276b)	
*cingsel	eskeğəslılıb cins	cinsel	delli bedak- lıcık	—		~ engil engil "ekl kocak tenceli kocak"
cins	tür,cins,çeşit	cins	tür,çeşit,soy, kutuk, asıl yakışıklı	cins	<Ar.cins (TS.L261b)	
ciwan	genç,güzel, yakışıklı,hoş	civan	genç erkek veya kadın	civan	<Fars.cevân (TS.L26a)	
ciwan kirin civan bext	gençleşmek eliaçık,cömert, alicenap	civanbahçı	bahtı yáver, talihî açık	—	<Fars. cevân+kerden	~ Türkiye Türkçesi ve ağızlarında: civanmert "yüce gönüllü, yiğit" civanmertlik "civanmert olma durumu", civan kişi "bir tür nakış ve işleme", civan perçemi "kandil çiçeği".
civanmér	kibar,nazik	civanmert	mert yaratılış, yüce gönüllü,yiğit	civanmerti	<Fars. cewân+merd	Osmanlıcada: civanı "gençlik" civanmerdan "civanmertler".
civanmérane	kibarılıkla, soylulukla	civanmer- dane	civanmertlik	—	<Fars.cevân+merd+âne	
cizdan	c û z d a n , portföy	cüzdân	küçük çanta	cüzdan	<Ar.cüz'+Fars.-dân (TS.L265b)	
ciran	komşu	cîrân	müşteriler, komşular	—	<Ar.cîrân (OTABL.I, 231)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AÇIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
cirankî	yakın	cîrân	civarda olan yerlerköşküler akarsu,ırnak, nehir,bâr.	—	<Ar.cîrân (OTABL.I,231b) <Fars.cû (OTAL.176)	
co	kanal,mecra	cûy	eliaçık, sa- havetli	—	<Tû.<Fars.cevân+merd'den galat (OTAL.176)	~ comart (DS III,996)
*comerd	eliaçık, cömert	cömert	cömert(çé)	cömert(çé)	<Fars	~ Türkiye Türkçesi ve ağızlarında: cömertleşme "eli açık olma işi"; cömertleşmek "cömertçe davranış- mak".
*comerdane	cömertce	cömertlik	cömert(lik)	cömert- (lik)	<Fars.	
*comerdi	cömertlik	—	—	—	—	
cot	çift,(topak işleme)	çift	çift, toprağı sürmek için birlikte ko- şulan iki hayvan	çift	<Fars.cuſt,çift (TS.L308A).	~ Anadolu ağızlarında: cot, cüt, coſt, çit, çüt, çifl.
	—	—	—	çift (sür- mek)	<Fars.cuſt+kerden	Türkiye Türkçesinde: çift çubuk "çiftçilik yapabilmek için gereken her türlü araç", çift koşmak "hayvanları sabana koşmak", çift zamanı, çiste gitmek, çiste koşmak.
cot kirin	çift sürmek	—	—	—	—	~ cihû, cuhi; çifit.
cotemenî	tarumbilim	—	—	—	<Fars.cuſt	
cotkar	çiftçi	—	—	—	<Fars.cuſt+kâr	
cotkarî	çift sürme	—	—	—	<Fars.	
cotyari	zirai	—	—	—	<Fars.	
cuhî	m u s e v i , yahudi	cühûd	Yahudi cemaaetine mensup	çift (TS. L299a)	<Fars. cehâd (<Ar. Ya- hûdî'den)	~ cihû, cuhi; çifit.
-ç-	—	—	—	—	—	
*çadir	çadir	çadir	çatma,tente, hayme,oba	çadir (TS. L. 267b)	<OT.(DLT.I,406: çatır, çayırlı,çatır)	~ Azeri: çatra, Kıpçak: çatır (et-Tuhfetü'l-Zekiye,

"çaket	ceket	ceket	elbiselerin üsttine giyilen kollu ve yakalı bölümü	ceket	<Tu.<Fransızca: jakquette (TS.I.251a).	161a), Türkmen: çâdir, Doğu Türkçesi: çâçır, çâşır (Protobulgar>Macar: sâtor. EWT 101b). ~ çaket, çakit, çaketa, çeket, ceget, ceğet, çekit (DS III.1111; DAO.105)
*çakûç	çekiç	çekiç	civi çakmak, madenleri dövmek için kullanılan ve bir sapla dövecek bir maden bölmenden yapılmış ekipman tepe (BTS.182a)	çekiç (TS.I.267a)	<Tu. Orta Tu. çekük	çekülç: CC. çakuç, Çağ., Az. çekük, Çağ. çüküç, ~ Osm., Trkm. çekiç, Osm. Krç. çöküç, Blk. çöögüç, Kaz. çükeç, Bşk. sükeç (>Cer. TLC.79: çökés, çögöt; Rus. çakuşka; Fars. çakûç. EWT. 103). ~ Anadolu ağızlarında: çakkuc, çakut, çakoç, çeküç, çançak (DS III.1046, 1116; DAO.106). ~ Azeri Tu. çala "çukur"
"çal	kuyu	çal	çipialı tepe (BTS.182a)	çal "sulu düz ova, vb." (BTS. 1046b)	<Tu	
çalak	çevik, atık, kıvrak, hızlı	çalâk	atık, çevik, yükseltmek, çabukluk, çevilik, atılık (BTS.182a)	çalâk	<Fars. çâlâk (OTAL.184b, TS.271b)	
çalaklı	çeviliklik	çalâkî	—	—	<Fars.	
çalav	kuyu	çal	—	—	krş. çal <Tu. çal+Fars. âb "su"-su kuyusu	
"çap	basım	—	—	—	<Azeri Tu. çapmak	
"çap kirin	basmak, yâynılmak	—	—	—	<Tu.+Fars. kerden	
*çap berî	baskı	—	—	—	<Tu.+Fars.	
*çapxane	matbaa	—	çarşaf, üst ortuslu, sal	—	<Tu.+Fars. hâne	
"çar	yelken	çar	—	—	<Tu.	
						~ çar

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve SİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
çar	dört	câr	dört	—	<Fars. çâr (OTAL.185) ~ cihâr	
çarçive	çerçeve	çerçeve	resim, yazı, ayna, cama geçirilen kenarlık	çerçeve (TS.I.294b)	<Fars. çâr-çûbe "dört çubuk" (TS.294)	~ çarçifa, çerçibe, çerçise, çerçeve (DS III.1044)
çarde	ondört	çârdéh	ondört, aynı ondört, dolunay	—	<Fars. çâr (<çihâr)+deh "on"	
çardehemîn çare	ondördüncü araç, deva	çâre	kurtuluş yoluyla yardım	çâre [çâresiz, çâresizlik]	<Fars. <Fars. çâre (TS.I.278b)	
çaremîn çarenin çargoşe	dördüncü kaçınılmaz kare	—	—	—	<Fars. <Fars. <Fars. çâr-gûse (OTAL. 185)	
çarik	peçe	—	—	—	<Tu.çar "çarşaf, üst ortusu"+ik "küçülme eki" <Fars. çâr "dört"+pâ "ayak" BTS.183)	
çarpê, çarwa	dörtayaklı	çarpâ	dört ayaklı (hayvan)	—	—	~ Uşak: car "kara çarşa"
çarwa çarşemb	bkz. çarpê çarşamba	çarşamba	sali ile perşembe arasındaki gün	çarşamba	<Fars. çâr "dört"+şenbe "gûn" (TS.281)	
çaryek	çeyrek	çâryek	çeyrek	çeyrek	<Fars. çâr+yeğ=dörtte bir (OTAL.186) <Fars. çesm <Fars.	
çav çavberda	göz saydam, şeffaf	—	—	—	—	

çavdır-	d e n e t c i , m ü f e t t i s	—	—	—	<Fars.	
çavderi	d i k k a t , g ö z e t i m	—	—	—	<Fars.	
çevderi kirin	denetlemek, yoklamak	—	—	—	<Fars. ç e ş m + k e r d e n	
çavkiri	açıkgöz,aklı dikkafalı,	—	—	—	<Fars.	
çaygerm	i n a t ç i	—	—	—	<Fars. ç e ş m " g ö z " + g e r m "sıcak"	
çaygirti	s a f , c o c u k s u , d e n e y i m s i z	—	—	—	<Fars.	
çayhebin	c e k c i , c a z i p	—	—	—	<Fars.	
çavlêgerok	z i y a r e t (b i r - y e r i)	—	—	—	<Fars.	
çawneri	d e n e t i m l e n e	—	—	—	<Fars.	
çavok	g ö z l ü k (o k u - m a)	—	—	—	<Fars.	
çavşor	y i g i t , g ö z ü - p e k k a h r a - m a n , k o r - k u s u z	—	—	—	<Fars. ç e ş m + s o r h " k u m - z i " = g ö z ü k u r m u z	~ krş. Tü. g ö z ü k a r a " k o r k u s u z " (TS.571b)
çavşori	y i g i t l i k	—	—	—	<Fars.	
çavşken	k o r k u n ç	—	—	—	<Fars. ç e ş m + ş i k e s t e n	
çavşkêndî	m o r a l i	—	—	—	<Fars. ç e ş m + ş i k e s t e n	
çavtari	b o z u l m u ş	—	—	—	<Fars.	
çavtâriyâi	k ö r	—	—	—	<Fars.	
çavzeliâi	k o r k m u ş	—	—	—	<Fars. ç i " n e ? n a s l ? "	
çawan	m e r a k	—	—	—	(OTABL.I,247a)	
"çar	n a s l ?	—	—	—	—	
	d ö n e m , z a m a n , a n	ç a g	z a m a n i n b i r b ö l ü m ü , v a - k i t , e s n a	ç a g (BTS. 2001)	<Tü. [<*çâk, *ç a g. Uyg. ç a k, Ç a g. ç a k, Kzk. Şor. Kaç. Ş a k, Ha k. sa h, Sag. Koyb. s â - Moğol: ç a g (EWT.95; KWb.419)]	~ ç a g " s a a t ", ç a g, ç a g " z a m a n , d ö n e m " (DS III,1033; DAO.104)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimeden Osmanlı Türkçesi'nde ki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimeden Türkiye Türkçesi'nde ki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
"çay	çay	çay	çay ağacının yapraklı kay- natılarak ya- pılan içecek	çay	<Tü. [<<Çince'den: ç a (EWT.95)]	
"çek	çek	—	—	çek	<Tü. <Fransızca. cheque ~ In-gilizce: check, cheque. <Çek dilinden: Tchéc, Czech.	
çek	Ç e k o s l o v a k - y a l i	çek	Ç e k o s l o v a k - y a l i	çek	<Tü. çek-Fiilinden.	
*çek	zırh,arma	—	—	—	—	
(bi)çekkirin	s i l ä h l a n d i r -	—	—	—	<Tü. çek+Fars.kerden	
çılıçek kirin	s i n a h s i z l a n - d i r m a k	—	—	—	<Tü.+Fars.	
çek danin çeleng	m ü t a r e k e z a r i f , s i n i n c e	ç e l e n k , ç e l e n g	cevahirle donatılmış sorguç (BTS.217)	ç e l e n k "ç i ç e k , d a l v e y a p - r a k l a r l a y a p l i m i ş h a l k a " (TS.291)	<Tü.+Fars. <Fars. ç e l e n k (OTAL. 187)	~ Anadolu ağızları: çek "hallaç tokmağı; harmandan sap yiğinlarını yıkmak için kullanılan uzun saplı çengel" (DS III, 1108).
çeleng kirin çeleý navin	g ö z l e s t i r m e k o c a k a y i	—	—	—	<Fars. <ç e l e + Fars. nevin "yeni" = yeni ay	
çem	a k a r s u , d e r e , ç a y	ç e ş m e	k a y n a k , p u n a r	ç e ş m e	<Fars. ç e ş m e (OTAL. 190)	

	bögriççaya, çomak	çomak	böynük tahta kepçe	çömce	<Tu. [OT.(DLT.I,417: çömce "kepçe")]	- çömce, çemce, çemcik, çemçig, çoçuk, çemçük gasuh, cemce, comca, cömce, cömcek, cömce, çemce, çoça, comcu, comça (DSIII, 1284; DAO, 129)
çenbul	kulp	çenber, çember	merkeze eşit uzaklıktaki noktalanan teşkil ettiği yuvarlak dairesi, halka (BTS.196)	çember	<Fars.çember (TS. I,292)	
çend	ne kadar	çend	birkac, her ne kadar, tâki		<Fars.çend (OTAL. 188a)	
çendane	kimi zaman, bazen, ise de	—	—		<Fars.çend+ane.	
çende	o kadar	çendân	o kadar		<Fars.çend+te.	
çendek	baz, biri	—	—		<Fars.çend+ek	
çendetexlit	çeşitli	—	—		Fars.çend+H+Ar. taklid.	
çendemî	geçici, muvakkat	—	—		<Fars.çend+tem+i	
çendrojani	geçici muvakkat	—	—		<Fars.çend+rûz+anî+i	
çeng	kolkanatıyen, pençe	çeng	el; pençe		<Fars. çeng (OTAL. 188a)	
(xwe)çeng	sığramak	—	—		<Fars.	
kirin	—	—	—			
*çente	valiz, bavul	—	kösele, meşin, kumaş gibi hafif malzemeden yapılmış kullanılan kap	çanta	<Tu. çanta (TS I, 277)	~ Anadolu ağızları: çente

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
*çentebask	valiz, bavul	—	kösele, meşin, kumaş gibi hafif malzemeden yapılmış kullanılan kap	çanta	<Tu.çanta+(bask)	
*çentedest	—	—	—	—		
*çentezend	el çantası	—	—	—	<Tu.çanta+Fars. dest "el"	
çep	deri çanta	—	—	—	<Tu. + Fars.	
çepedeyî	sol kurnazlık	çep-çep-endâz=çep-endâz=çep	sol hilakâr hilekârlık	—	<Fars. çep (OTAL. 188)	
çepel	pis, pesaklı	çepel	1)koyu, kişi, kılıç, bulanık, 2)karışık (BTS.197b)	çepel (TS.1,234)	<Tu.çepel	
*çeplik lê xistin	alkışlamak	—	—	—	<ses taklidi	~ Anadolu ağızları: çapık, çapık, çapılıh, çalpılıh, çappik, çapuk, çeplik, çepile, çepük "alkış" (DS III,1075, 1143) ~ Kerkük: çaphin.
çeple lê dan	alkışlamak	çerm	insan ve hayvan derisi	—	<ses taklidi	<OT.(DLT.II,149):çapmak"vurmak"
çerm	deri, meşin, kösele	çerm	—	—	<Fars.çerm (OTAL.189b)	
çermekêrçavi	göz kapağı	—	—	—	<Fars. çerm "deri"+çesm "göz"	

çerx çeşti kırın *çetel	tekerlek tatmak çatal	çarh — çatal	çark, tekerlek 1)iki veya daha kollu değnek; 2)Yol, ağaç gibi, kollara aynan şeylerin ayrılmaya yeri	çark — çatal	<Fars. çarh(OTAL.185b) <Fars. çeşiden(TFS.436a) <Tu. çatal (TS.1,282)
*çetin	zor	çetin — —	zor, güç, muskül	çetin	<Tu. çetin (TS. 1, 296b; BTS. 220b)
*çetini çej	zorluk tat, lezzet, çesni	çesni	tat, lezzet	çetinlik çesni	<Tu. çetin+Fars. i <Fars. çâşnî(OTAL.186a)
çejkirin çejandin	çatmak t a d i n i	— —	— —	— —	<Fars. <Fars.
çejdar	çikarmak	—	—	—	<Fars. çâşnî+dâr
*çejik	lezzetli çocuk	çocuk	çocuk, kız ve erkek evlat	çocuk	<Tu. [OT. (DLT. I, 381)] çocuk "herşeyin kaçıguna"
*çelek	inek	—	—	—	<Tu
*çeli	kuşak, nesil, kopya	—	—	—	—
çeran(bičare)	otlamak	çerâ	otlama; otlak	—	<Fars. çerâ (OTAL.188b)
çerandin	otlatmak	—	—	—	<Fars.
çere	otlak	çerâ	—	—	<Fars. çerâ
çeregeh	otlak	çerâ	—	—	<Fars. çerâ+geh "yer"
çerin/çeri-yan	otlamak	—	—	—	<Fars.
çestin	tatmak	çi	—	—	<Fars.
çi	ne? hangisi? n e y i ?	nc?	—	—	<Fars. çe (OTAL.190b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*çikolata	çikolata	—	—	çikolata	<Tu.<İtalyanca: cioccolata (TS. 1, 310b)	
çil	kırk	çihil	kırk	—	<Fras. çihil (OTAL.190b)	
çilo	nasıl	—	—	—	<Fars. çe+lo	
çilokok	çahilik	—	—	—	<Fars. çe+ma	
çima	niçin	—	—	çimento	<İtalyanca: cemento (TS.1,311b)	
*çimento	çimento	—	—	çimento	<Fars. çün, çünki(OTAL. 192)	
çimki	çunku	çün, çünki	mademki, zira	çünkü	<ET.(DLT.III,357): çinq, çinq=çınlama. ~ Türkiye Türkçesinde: çingirak, çingir çingir, çingirdamak, çingirti, çınlamak, çınlatma, çınlama.	
*çingin (bi- çinge)	çınlamak	çınla	çınlamak	çınlamak "çin di-ye ses ci karmak"	<Fars. rez"bağ kütüğü, asma" (OTAL.1068b) <çip "delik"+Tu. boru (TS.210b)	
çinina rezan	bağ bozumu	—	—	—	<Fars. rez"bağ kütüğü, asma" (OTAL.1068b) <çip "delik"+Tu. boru (TS.210b)	
*çipborı	tüp, boru	boru	çiçi boş, uçları açık uzun ve dar silindir	boru	<Anadolu: çipik "Tencere'lere açılan küçük delik" (DAO;121)	
*çiqas çikli	ne kadar	—	—	—	<Fars. çe+Tu. kaç	
*çira (<TT.'nden)	dal (ağaç)	—	—	çira	<Fars. çerağ(TS.1,305a)	
*çirindin	lamba	çerâğ	fitil, mum	—	<Tu.[OT.(DLT.I,323);	
	yırtmak	—	—	—	<Anadolu ağızları: çira, çırhma, çırakma, çırak-man, çıraklı, çrapha, çırappa (DS III, 1184b) ~ Osm., Krm. çyrag (EWT.109b)	

çirav çire	bataklık niçin?	—	—	—	çır=elbise yırtmakta, yırtılmakta çıkan ses.] <Tu. çır=Fars. āb "su" <Fars. çī "ne" (çirā=nasıl. OTAL.191a) ~ Fars.çırka "kivilcüm" (FTS. 204b) <Tu.[OT.(DLT.II,120): çit=təzəri alaca nakiş Çin ipeklisi]	— Anadolu ağızları: çit, çit: 1)başörtüsü, yemeni, 2)basma. (DS III,1240b; DAO,125)
*çitare	bez, kumaş	çit	kenevirden örmüş kaba bez (BTS.209)	çit "pa- muktan dokumus basma" (TS.I,313)	<Fars. çī <Tu.<ses taklidi.	— Anadolu ağızları: çocuk,çucul, çuğu, çucuk, çucul,=kuş yavrusu; körpe, kırık. (DS.III, 1923a) ~ çucuk, cicik, cüçük (DS.III,1021-1022)
çito *çivik	nasıl kuş	—	—	—	—	—
çiyayı *ç i ç e k (<TT.'nden)	dağlı çiçek	çiçek,çecek (OTAL.187a)	çiçek	çiçek (TS. 1,307a)	<Fars. <Tu.[OT.(DLT.I,119),179, 193,vb.):çecek]	— Moğolca: çeçeg, çeçek (KWB.428); Uyg.Çağ.çäçäk, Küer.çäzäk, Başk. säskä EWT.102a) ~ Anadolu ağızları: çicik, çice, çicik "membe"(DAO,119)
çığık	meme	—	—	—	<Tu.<ses taklidi.	—
çimen	çimen, çayır	çemen (OTAL.1187b)	yeşil ve kısa otlu yer, çimen	çimen (TS.I,313)	<Fars. çemen	—
çimenzar	çayırlık	çemen-zâr	çimenlik	—	<Fars.çemen-zâr (OTAL. 188a)	—
çin / çin - çin(1)	alaca, alaca bulaca	çin	kırınım, bük- lüm,çatulkılık, buruşukluk	—	<Fars.çin (OTAL.191a)	—
Çin(2) çincinkiri	Çin alaca bulaca	Çin bkz çin(1)	Çin	—	<Çin kavim adından	—

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
Çini *çirok	Çinli masal, öykü, roman	Çini	—	Çinli	<Çin.+Fars.ī <Tu.[T.T.yırlamak=sarkı söylemek. BTS.1253b] <OT.(DLT.II,14,135 vb): yır=kоşma, türkү, hava, ir, gazel. <Tu. çit. <OT. (DLT.I,320): çit	— Anadolu ağızları: çırçırok, çırlamak
*çit (<Tu.'den)	ince duvar	çit	çalı,çırçı,ince odun,kamış vb. malzemeler ile yapılan ara bölmeleri veya çevre duvarı(BTS. 209b)	çit(TS.I, 313b)	<Fars. çit (OTAL.191b)	— Anadolu ağızları: çit, çiten, çitembik, çitilik (DS III,1241,1242)
ço	asa, değnek	çüb	ağaç değnek odun,sopa,çop	çop	<Fars. çüb (OTAL.191b)	—
*çok (<Tu'den)	diz	—	—	—	<Tu. çök'ten. bkz ET. (Alt. Gr.308a): çökit-, çöküt-, çökünd=diz çökmek <çök+it-	—
*çol (<Tu'den)	kır, kırlık	çöl	susuz ve kumluğlu büyük dözlük	çöl	<Tu. çöl (TS.I,321b)	Not: Bu kelimenin Farsçası: bayā-bān, Arapçası: beriyye'dir.
*çolkarî çû çûdarî çûk çûnbarî	k i r s a l g i t m e k mesâfe kuş taşit, nakil vasıtası	—	—	—	bkz. çol <Fars. <Fars. <Fars. çûn+bâr=yük" (FTS.517b)	—

çûngeh	yol, geçit	—	—	—	<Fars. çûn+geh "yol"
-D-					
dad	adalet	dâd	adalet, doğruluk (OTAL. 193a)	—	<Fars. dâd
dadigeh	mahkeme	dâd-gâh	adalet yeri, mahkeme divanı	—	<Fars. dâd-gâh
dadkar	a da let li, dürüst	dâd-ger	nsaflı, doğru	—	<Fars. dâd-ger
dahêher	mucit	dâhî	deha sahibi	dâhî	<Ar. dâhî (OTAL. 194a)
daimen	her zaman, daima	dâimâ	hervakit	daimâ	<Ar. devam'dan (OTAL. 195a)
*damar (<tü'den) dan<="" td=""><td>sinir</td><td>damar</td><td>damar</td><td>damar</td><td><ET.(DLT.1,362;III,201): tamar, tamir, tamur <Fars. dân,dâne (OTAL. 197a-b).</td></tü'den)>	sinir	damar	damar	damar	<ET.(DLT.1,362;III,201): tamar, tamir, tamur <Fars. dân,dâne (OTAL. 197a-b).
dâne	üzüm tanesi; armağan; sekiz saatlik süre	dân	tane	tane	
dandestki	merkezileş-tirmek	—	—	—	<Farsça. dân "tâne"+dest "el"
danêr	y a r g i ç , hâkim	dânâ	bilen,bilici, bilgiç	—	<Fars. dânâ(OTAL. 197a)
danêrkirin	yargılamak	—	—	—	<Fars.dânâ+kerden
*dapir	büyük anne	—	—	—	<Tü.day "anne"+Fars.pîr "büyük"
dar	odun, kereste; ağaç ağaççık, çalı	dâr	dar ağaç	dar ağaç	<Fars. dâr
dar kolik	sedir ağaç	servi,servi	selvi ağaç	selvi,servi	<Fars.
dara selwê	sedir ağaç	servi, selvi	selvi ağaç	selvi,servi	<Fars.dâr+servi
dara	zorlama,	—	—	zorlamak	<Fars.
servizadê	kısıtlama	—	—	—	<Fars. dâre"vazife"+zûr "kuvvet, güç"
dara zorê	—	—	—	—	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEBÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
darbest	tabut, sedye, testere	—	—	—	<Fars. dâr "ağaç+ beste "kapalı"	
darbindeq	fındık ağaç	fındık	fındık ağaç ve meyvası	fındık	<Fars. dâr+Tü. fındık (<Yun. pontikos)	
darbir	odun kesici	—	—	—	<Fars.dâr"odun"+berîden "kesmek"	
darçin	tarçın	dârçin (<dâr-ü-yî Çin)	tarçın	tarçın	<Fars.dârçin[<dâr-ı Çin "Çin darısı"] (OTAL.199b)	
darda kirin	asmak ağaçlı	—	—	—	<Fars.dâr"ağaç"+kerden	
daredar	kiraz ağaç	—	—	—	<Fars.	
dargiliyas	kiraz ağaç	kiraz	kiraz ağaç ve meyvası	kiraz	<Grekçe (EWT.272a)	~ Anadolu Ağızları: geyraz (DAD.190)
*dargûz	ceviz ağaç	koz	ceviz ağaç ve meyvası	koz	<Tü.koz(BTS.750)[<OT. (DLT.I,382);III,347]: Kosık, kosuk=fındık.	~ Anadolu ağızları: goz, göz, guz, güz, gügüz, gos, (DS.VI, 2112a; DAO, 97)
daristan	orman	—	—	—	<Fars. dâr "ağaç" + -stan "yer bildiren ek"	
darkarçık	armutağacı	—	—	—	<Fars.	
darquesb	h u r m a a g a c i , palmiye	—	—	—	<Fars.	
darteam	m e y v a a g a c i , palmiye	—	—	—	<Fars. dâr "ağaç" + Ar. ta'am "yemek"	
dartû	dut ağaç	dut	dut ağaç ve meyvası	dut	<Fars. dâr+tût (TS.413b)	
dartraş	marangoz	—	—	—	<Fars. dâr "ağaç" + tıras "üstten ve düz olarak yontma" (OTAL.1335a)	~ Anadolu ağızları: tu, tû, tut, tuy, tû (DS.X,3997a; DAO,485)

darxurme	hurma ağacı	hurma	hurm ağacı ve meyvası	hurma	<Fars.(BTS.486b)	
das dav	orak tuzak	dâs,dâse dâm	orak tuzak, ağ	dam(TS. 1, 335a)	<Fars. (OTAL.201a) <Fars.dâm	
dawet	evlenme, zi- yafet, şolen	dâvet	çağırma, çağrı, dua;ziyafet	davet	<Ar.da'vet (OTAL.202a)	
*dayik	anne anne	—	—	—	<Tü. [ET. *tây (EWT.455b)] <Tü. day (<*tay)+ik "küçültme eki"+i	~ Anadolu ağızları: day,da,dayık,dade, dē "anne, ana, anaç" (DAO.136)
*dayiki	anne gibi, a n a y a yakışır	—	—	—	<Tü. day'dan	
*dayin	süt anne, dadi	—	—	—		
dayindest	teslim et- me, verme	—	—	—	<Fars.dâden"vermek"+dest "el"	
debance	tabanca	tabanç	el ayası, avuç içi (OTAL.1208a)	tabanca "el silâhi"	<Fark.tabanç (OTAL. 1208a)	~ Anadolu ağızları: damanca, darmance (DAO. 133)
def deskirin	tef,darbuka itmek	deff def(et-)	tef,daire öteye itme, savma	def,def def(et- mek)	<Ar. deff (OTAL.203b) <Ar.def' (OTAL.203b) +Fars.kerden	
defihandin defter	itmek defter	bkz.yukarı defter	dikilmiş kağıt me- muası	defter	<Ar. ~ Fars.defter <Grek-çe (OTAL.204a)	
degel	acayıp, ga- rip; mukte- dir, aklıllı, uzak görüs- lü, basiretti	dagal	1)hile,dubârâ, 2)geçmez akça	—	<Fars.dagal(OTAL.193b)	
deh yanzde donzde sêzde	on onbir oniki onuç	deh	on	—	<Fars.	Not: Sayıların hepsi Farsçıdır.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimemin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimemin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
çarde	ondört					
panzde	onbeş					
şanzde	onaltı					
hevde	onyedi					
hejde	onsekiz					
nozde	ondokuz					
dehîşandin	d e h s e t e düşmek	dehşet	şâşma,ürkme	dehşet	<Ar.dehşet'ten	
dehliz	dehliz	dehliz	hol, koridor	dehliz	<Fars.dehliz, (TS.347b) ~ Ar.dehliz, dihliz (OTAL. 204b)	
dehol	davul	davul	kasnığın iki tarafına ger- gin şekilde deri geçirre- rek yapılan vurmalı çalğı	davul	<Ar.tabl (OTAL.1210)	
delal	aziz, sevgili, dostça	delâl	naz,işve,cilve; insana güzel, sevimli gö- rünecek hal durum	—	<Ar.delâl (OTAL. 205b)	
delâli	şefkat, düş- kîmlük,sevgi	—	—	—	<Ar.	
delav	körfez, göl- cük	—	—	—	<Fars. delv+âb.	
*demokrasî	demokrasi	—	demokrasi "halkın egemenliği"	—	<Tü.<Fransızca: démo- kratie <Yunanca: demos "halk"+kratos"iktidar,erk"	

"demokrat	demokrat	—	—	temeline dayanan yönetim biçimi" (TS.1,353b)	<Tu. <Fr. démocrata.
delfil	1) kanıt, d e l i l 2) kılavuz, rehber, işaret kova	delfil	yol gösteren, kilavuz, şahit, belge su kovası an, vakit, saat, zaman	demokrat "demokrasi yanlısı" delil dem	<Ar. delil (OTAL.205b) <Ar. delv (OTAL.206a) <Fars. dem (TAL.206a)
delûv	—	delv	—	—	—
dem	1)dönem, çağ, devir 2) zaman (dilbilgisi)	dem	—	—	—
deman	v e r m e , ödün, taviz	—	—	—	<Fars.
demangeh	sıradan,	—	—	—	<Fars.
demberê	bayağı önceden, evvelce	—	—	—	<Fars. dem+Tu. beri "konuşanın öndeki uzaklıktan kendisine göre daha yakın olam" (TS.173a)
demborî	süresi dolmuş, gerçekliği kalmamış	—	—	—	<Fars. dem+Tu. boru
demdarî	stare	—	—	—	<Fars.
demgirêdayî	g e c i c i , muvakkat	—	—	—	<Fars.

~ Türkiye Türkçesinde: dem çektmek,
dem vurmak. (TS.1,351a)
Anadolu: dem "pişirilen yemeklerin
kvama gelmesi" (Zara-Ama; Kerkük
(DS.IV,1415a))

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
demveh demûrû	çağdaş yüz, cehre	rû	yüz, cehre	—	<Fars. <Fars. dem+(ü)+rû"yüz, cehre"(OTAL.1075a)	—
den	su küpü, küp	denn	büyük küp,küp	—	<Ar. denn (OTAL.207b)	—krş. denden "küçük sahan" (Kirka- ğaç-Manisa); "kenarları oymalı bakır" (Balıkesir) (DS.IV,1420a)
dendek	çekirdek (meyve)	—	—	—	<Fars. dâne	— Anadolu ağızları: den "kabuğu dö- ğüllerek soyulmuş buğday" (Erciş); dene "tane; tahl"; dendün (Kerkük) (DS.IV, 1420-21) — dangirdak "çingurak" (DS.IV,1359a)
"deng	gürültü, ses, seda	—	—	—	<Tu. [<OT.(DLT.III,357): tang tung et="tan tan diye ses çıkarmak"] <Tu. + Fars.	—
"deng ketin	s e s i kısılmak	—	—	—	<Tu. +bêje "söz".	Not: Farsçada şarkıcı "âvâze-hwân" (TFS.414b)
*deng bêj	şarkıcı	—	—	—	<Tu. +bêje "söz".	—
dengdar dengdér dengegaz	sessiz harf sesli harf az konuşur	—	—	—	<Tu. deng (+dar). <Tu. deng (+dér)	— Anadolu ağızları: deng (Kerkük), dengeser (Gaziantep); dengi (Elazığ), denk (Lapseki-Çanakkale; Kütahya; Malatya) "sersem, dengesiz, akılsız, dalgin, kendini bilmeyen, terbiyesiz" (DS.IV,1423a-b)
dengê...kirin dengvedan	ışitmek yankı akış	—	—	—	<Tu. deng+Fars. kerden <Tu. deng (+vedan). Not: Farsçası: in'lkâs (<Arap- ça'dan) veya in'lkâs-i sadâ'dır. (TFS.497b)	—

*dengzar denimerke	gürültü danimarka	—	—	Danimar- ka	<Tu. deng (+zar) <Danmark	
dep	tahta levha	—	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: depdevir "kitük" (Şebinkarahisar-Giresun) (DS.IV,1426b)
depreş der	karatahta 1)-de 2)yer, m a h a l , mevki, arazi	der	1)de, içinde 2)mağara	—	<dep "tahta" +reş "kara" <Fars. der (OTAL.207b)	
derb	parçası, arsa d a r b e , vuruş, atış (silahlı)	darb	döğme, vurma	darbe	<Ar. darb(e) (OTAL. 199a)	
derbaz bün	aşmak, geç- mek, girmek	—	—	—	<Fars.	
derbaz kırın derbeder	geçirmek yoksul, fakir	der-beder	1)kapı kapı gezen, ser- seri; 2)peri- şan, dağınık	derbeder	<Fars. <Fars. der-beder (OTAL. 208a)	~ Anadolu ağızları: derdala "başı boş, başına buyruk, hoppa" (*Düzce- Bolu) (DS.IV,1431b).
derbederi	s e f a l e t , yoksulluk, fakirlik	—	—	—	<Fars.	
derbend	dağ geçidi, dağ boğazı	der-bend	boğaz,dargeçit	derbent	<Fars. derbend (OTAL. 208a)	
derbiwari	bereレンmis, çürümüş	darbe(le- mek)	vurmak, çarpmak	darbe(le- mek)	<Ar. arb(e)	~ Anadolu ağızları: devrent, devrend, devret (DS.IV, 1444b)
derd	aci, istrap, huzur	derd	dert, gam,	dert	<Fars. derd (OTAL.208a)	
derdû keder	hüzün, dert, keder	derd ü keder	keder, tasa	—	<Fars. derd+Ar. keder "tasa,kayı" (OTAL.601a)	
derece	dereece	dereece	1)basamak, 2)kerte,rüte, 3)miktar	dereece	<Ar. (OTAL.208b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçe'si'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçe'si'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
dereng	geç	—	—	—	<Fars.	
derew	yalan	—	—	—	<Fars.derüg (TFS.495a)	
derewkirin	y a -l a n söylemek	—	—	—	Fars. derüg+kerden	
derewin	y a l a n , aldatıcı	—	—	—	<Fars.	
derewker	yalancı	—	—	—	<Fars.	
derewzin	sahtekâr	—	—	—	<Fars.	
dergeh	avlu kapısı	dargâh,	tekke	—	<Far. der-geh/gâh(OTAL. 209a)	~ delavci "yalancı" (Yenişehir-Bursa) (DS.IV,1408a)
dergevan	kapıcı	dergeh	—	—	<Fars.der-geh+bân	
deriçk	bina önü merdiveni, basamaklı seki	—	—	—	<Ar.derece "basamak, rüte" (OTAL.208b)	
derince	merdiven	—	—	—	<Ar.derece. [kelimedeki -n- sesi anorganiktir]	
derî derînamî derîzan derman	kapı atma, ilraç eşik ilaç	der	kapı	—	<Fars.der <Fars. <Fars. <Fars.dermân (OTAL. 209b)	~ Anadolu: dereç "taş merdiven" (*Birecik-Urfâ; Kilis-G.Antep) (DS.IV,1432a)
dermankirin	t e d e v i etmek	—	—	—	<Fars.dermân+kerden	

<i>dermansıraş</i>	eczacı	—	—	—	<Fars. <i>dermân "ilâç"</i> + fürûş "satan" =ilaç satan (OTAL.209b-325a)	
<i>dermankarî</i>	pansuman	—	—	—	<Fars.	
<i>danîn</i>	yapmak	—	—	—	<Fars. <i>der+pâ/pây</i> "ayak" (OTAL.1018b)	~ Anadolu ağızları: derpe "dizlik, don" (Sivas) (DS.IV.1436a)
<i>derpi</i>	don	—	—	—	<Fars.	
<i>derkel</i>	parçacık	—	bir şeyi öğ-	—	<Ar. <i>ders</i> . (OTAL.211a)	
<i>ders</i>	ders	ders	renmek için	—		
			öğrenmeden	—		
			azar azar a-	—		
			linan vazife	—		
<i>dersdar</i>	öğretmen	—	—	—	<Ar. <i>ders</i> +Fars. <i>dar</i> .	
<i>dersxane</i>	d e r s l i k , dershane	ders-hâne	ders yeri	dersâne	<Ar. <i>ders</i> +Fars. <i>hâne</i>	
<i>derşütin</i>	lavabo	—	—	—	<Fars.	
<i>derwaze</i>	araba kapısı	dervâze	kapi, kale kapısı	—	<Fars. <i>dervâze</i> (OTAL. 211a)	
<i>derxwin</i>	kapak	—	—	—	<Fars.	
<i>derya</i>	deniz	deryâ	deniz	derya	<Fars. <i>deryâ</i>	
<i>deryadar</i>	denizci	—	—	—	<Fars. <i>deryâ</i> "deniz"+ -dâr "tutan"	
<i>deryavan</i>	denizci	—	—	—	<Fars. <i>deryâ</i> +bân	
<i>deryavanî</i>	d e n i z	—	—	—	<Fars.	
<i>derz</i>	yankı, çatlak	derz	yiv,dikiş,yivi	terzi	<Ar. <i>derz</i> (OTAL.21b)	
<i>derzî</i>	igne	derzî	terzi	—	<Fars. <i>derzî</i> (OTAL. 211b)	~ Kom., Osm., Kmk. dârzi, Osm., Krm. târzi (EWT.136b)
<i>derzi dan</i>	aşı yapmak	—	—	—	<Fars.	
<i>desgirti</i>	nışanlı	—	—	—	<Fars. <i>dest-gîr</i> "elinden tutan"	
<i>dest</i>	el	dest	el	—	<Fars. <i>dest</i> (OTAL.212a)	
<i>destavêtin</i>	başlamak, dokunmak,	—	—	—	<Fars. <i>dest</i> +âver "getiren, taşıyan"	~ Krm. dâst; Osm. dâstâ (EWT.136b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
<i>dest avêtin</i>	ele geçir- mek, saldır- mak	—	—	—	<Fars.	
<i>hev</i>	kavga et- mek,tartış- mak, da- la ş m a k	—	—	—		
<i>dest bi dest</i>	birlikte, beraber	dest-be- dest	elele,eldenele	—	<Fars. (OTAL.212a)	
<i>dest birinxwe</i>	dikkat et- mek, sa- vumak	—	—	—	<Fars.	
<i>1)dest dan</i>	dokunmak	—	—	—	<Fars.	
<i>2)destê xwe</i>	—	—	—	—		
<i>dan</i>	—	—	—	—		
<i>destar</i>	eldeğirmeni	dastar	başörtüsü	dastar	<Fars. <i>destar</i> (OTAL. 212a)	
<i>destbeser</i>	mahkûm	—	—	—	<Fars. <i>dest-be-ser</i>	
<i>destbikar</i>	muktedir	—	—	—	<Fars.	
<i>destblav</i>	cómert	—	—	—	<Fars.	
<i>destikri</i>	el yapımı	—	—	—	<Fars.	
<i>destikşandin</i>	i s t i f a , çekilme	—	—	—	<Fars.	
<i>destkurt</i>	güçsüz	—	—	—	<Fars.	
<i>destmal</i>	mendil	dest-mal	elbezi	—	<Fars. <i>dest-mâl</i> (OTAL. 213a).	
<i>destnimêj</i>	apdest alma, gusul	—	—	—	<Fars. <i>dest</i> "el"+namâz "namaz"	

destnivis	el yazması, müsvette beceriksiz,	—	—	—	<Fars. dest "el"-nūvīs "yazan" (OTAL.1016b)
destpelixî	sakar	—	—	—	<Fars.
destpêk	başlangıç	—	—	—	<Fars.
destpêkî	giriş	—	—	—	<Fars.
destço	leğen, lavabo	—	—	—	<Fars.
destûbird	hazırlamak,	—	—	—	<Fars.
kirin	üzerine atul- mak, fırla- yıp hızla koşmak	—	—	—	<Fars.
deztüpê	hizmetçi kız	destür	izin, ruhsat; savunulun!	destur	<Fars.
destür	ruhsat, izin	—	—	(IS.1,364)	<Fars. destür(OTAL.213b)
destvala	işsiz, yok- sun, yoksul, tembel	—	—	—	<Fars.
destvekiri	eli açık, cömert	—	—	—	<Fars.
destxet	m e s l e k , zanaat	—	—	—	<Fars.
destxwazî	ihtiyaç	dest-yâr	yardımcı,arka	—	<Fars.
destyar	s e v i m l i , cana yakın	—	—	—	<Fars. dest-yâr (OTAL. 213b)
destyarî	hoşlanma, cana yakın- lık	dest-yârâ	yardım	—	<Fars.'dan
destyaw	ödünç alma	—	—	—	<Fars.'dan
standin	—	—	—	—	—
deşt	ova	deşt	ova,sahra, kır, çöl	—	<Fars.deşt "çöl; sahra, ova,kırç (OTAL.213b)
destgirti	hasis, pinti	—	—	—	<Fars. dest-gîr"elinden tu- tan,yardımcı"(OTAL.212b)

~ Anadolu ağızları: deştiye, deşteye,
deşti "toprak sulanmadan yapılan
tarım" (DS.IV,1439b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
destgir	1) Nâzik , y a r d i m a h a z i r 2)yardım ele geçir- mek	destgir	yardımcı	—	<Fars.'dan	
destgirkirin	—	—	—	—	<Fars. dest-gir kerden	
destgiran	nışanlı kız	—	—	—	<Fars.'dan	
desthevî	ittifak	—	—	—	<Fars.'dan	
destîr	bir avuç	destî	dar ağızlı, genişkarılı, toplaktan pişirilerek yapılan su kübi	testi	<Fars.'dan	
destî	demet(cicek)	—	—	—	<Fars.destî.(OTAL.213a)	
destîhev	müttefik	—	—	—	<Fars.'dan	
destkar	ış, zanaatçı	dest-kâr	ış,el işi (OTAL.231a)	—	<Fars.dest-kâr	
destkarî	el sanatı	—	—	—	<Fars.'dan	
destkêş	kalın eldi- ven	dest-keş	1)el çeken 2)el uzatan, dilenci 3)kazanç (OTAL.213a)	—	<Fars.dest "el"+keşiden "çekmek"	
dev	ağzı	dehân	ağzı	ağzı	<Fars. dehân'dan	
dev girtin	bırakmak, vazgeçmek	—	—	—	<Fars.	
						~ Anadolu ağızları: devge "alık, bôn, ahmak" (Tokat, Bozan-Eskişehir) (DS.IV,1443a)
						~ devlip "yalancılık, hilecilik" (DS.IV,1444a)

devezmankî	d a m a ğ a ilişkin	—	—	—		
devgirtek	kapak	—	—	—		
devgirtî	basiretli, ihtiyatlı	—	—	—		
devite	tıkaç, tapa, mantar	—	—	—		
devistan	fundalîk, çalılık	—	—	—	<devî "çâh"+Fars.-stan	
devkenok	güleç, neşeli	—	—	—		
devkî	sözlü	—	—	—		
devtejî	geveze	—	—	—		
destbra	yakın dost (arkadaş)	—	—	—	<Fars.dest-birâder'den	
destbratî	dayanışma	—	—	—	<Fars.dest-birâder'den	
destdan	d o k u n m a	—	—	—	<Fars.dest "el"+-dân "yer, mahsaza kap"	
destdanitî	duygusu	—	—	—	<Fars.	
destrêj	ittifak	—	—	—	<Fars.	
destrêjî	saldırgan	—	—	—	<Fars.	
destrêjk	saldırganlık	—	—	—	<Fars.	
kerpeten	kerpeten	—	—	—	<Fars.	
1) d e s t e	m a n g a ;	deste	1) demet, ta- kım2) kabza, tutacak yer	deste	<Fars. destek	
2) destî	çiçek demeti	—	—	—	<Fars.	
destedeng-	koro	—	—	—	<Fars. destek + Tu. deng "ses" + Fars.bej	
bej	birim, parça	destek	1) dayanak 2) iş 3) elçik, küçük el	destek	<Fars. destek "dayanak"	
destek	hizmetçi	—	—	—		
destemo	mali sıkıntı	—	—	—		
desteng	içinde olan	—	—	—		
destgiran	kimse	—	—	—		
	beceriksiz	—	—	—		

~ Anadolu ağızları: deste "göğüse takılan elmas iğne" (Urfa) (DS.IV, 1436b)

~ Anadolu ağızları: destek "senet" (Amasya) (DS.IV, 1437a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLI
devtelî	sürtme ağ; etek kuyruğu; çit	—	—	—		
devxvarin	tayın, asker	—	—	—	<Fars.dev [<dehân]"ağız" +hvârin"yemek,tüketmek"	krş. Türkçedeki "ağız" (=kesilmiş süt, ilk süt) ile aynı.
dew	kesilmiş süt	—	—	—	<Fars.	~ krş. Farsça: devân=koşan, seğirten (OTAL.214a)
dewan	suyu	—	—	—		~ krş. devgirtek
dewân	târîşma, mûzakere	—	—	—		~ Anadolu ağızları: davar "inek, öküz, katur, eşeğe verilen ad" (Şenoba-Uludere-Hakkâni) (DS.IV, 1378b)
dewâng *dewar (<Tu.'den)	kapak büyük baş hayvanlar	davar	koyun, keçi gibi hayvanlar	davar (TS.1,341a)	<Tu.[<DLT.I,22,79,86 vb.]: taraw "mal, mülk, esya"]	~ krş. Anadolu ağızları: devlik "dört peşli uzun elbise" (Peşenit-Domaniç-Kütahya) (DS.IV, 1444a)
dewêt	mûrekkep	devît	hokka	divit	<Ar. devât, devît (OTAL. 214b)	
dewlemend	hokkası	devletmend ~devletli	refah,saadet ve nimet sahibi (OTAL. 215a)	devletli (TS.1,367a)	<Ar.+Fars.devlet+mend	
dewletmendî	zengin	dewlet-mendî	zenginlik	—	<Ar.devlet+Fars.mendî	
dewletî	e r m i ş , evliya	dewlet	büyük rütbe, meyvî	devlet	<Ar.	
dewlik	kova	—	—	—	<Ar.dêlv "su kovası" (OTAL.206a)	~ krş. Anadolu ağızları: devlik "su değirmeninin parçalarından biri" (Bahçe-Adana) (DS.IV, 1444a).
dewr	d ð n e m , devir, çağ	devr	dönme	devir	<Ar. devr (OTAL.215a)	
dewran	çağ, zaman	devrân	dünya,felek,	devran	<Ar. devrân.	~ Anadolu ağızları: devramel, dev-

			zaman, tarih; kader, devir		
dehî	meyvelik, m e y v e bahçesi	—	—	—	~ krş.Kerkük: dehrem "olgunlaşmamış cevizin yeşil olan kabuğu" (DS.IV,1406a)
deyin deyin dayın deyin kirin	borc borç vermek ödünç almak; görünmek	duyn	borc	düyun	<Ar. duyn (OTAL.216b) <Ar. <Ar. duyn+Fars.kerden
deyindar dezgâh	b o r ç l u t e z g ā h , makina	dest-gâh	dezgâh, do- kuma aleti	tezgâh	<Ar.+Fars. <Fars.dest-gâh (OTAL. 212b)
*dēj	anne, ana	—	—	—	<Tu.[ET. *tay(EWT.455b)]
dēl	dişi	—	—	—	<Ar.delv'den
*dēmari *dēubav	kaynana ebeveyn, ana- baba	—	—	—	<dē[<Tu.tay]"anne"+mari <Tu.dē[<tay] "anne" +ū "ve"+Tu.baba [>bab>bav].
*dēza (<Tu.'den)	teyze	bkz.dē maddesi.	—	teyze	<Tu. teyze [<tay+eze-si. bkz. Talat Tekin, TDAY 1960,s.291]
					~ Anadolu ağızları: da, day, dayık, dadé (DAO.136) Not: Bu Türkçe kelimededen Anadolu ağızlarında: dayze, dayaza, dayas, diyaza, diyeze, dayas, dayıza, dayza, daza, deyzə,deyzə,deza, dēze, déze, dezeana, dize =TEYZE (DS.IV,1386b, 2387a; DAO,136)<Tu. tāy+eze-si. ~ Anadolu ağızları: del, delik "dişi köpek" (DS.IV,1408a)
					~ Türkmen:dayza. Mukaddimetü'l- Edeb: tagza (EWT.455b) El-idrâk: dayza, diyaza, diyeze. ~ Anadolu ağızlarındaki söyleyişler için bkz. yukarıdaki dē maddesi.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
didandin dijmin- dijmin dijminahî	çığnemek hasım, mu- arız, düşman düşmanlık	düşman	yağlı, hasım	düşman	<Fars.dendân "diş"den. <Fars. duşmân, düşmân, düşmen (OTAL.23b)	
dijwâr	sert, haşin, güçlü, sağ- lam, çetin, atıl- gan, ateşli.	düşvâr	güç, zor	düşman-(+lik)	<Fars. düşvâr (OTAL . 231b)	
dikan diktor	dükkan doktor	dükkân	dükkân	dükkân doktor	<Ar.dükkân(OTAL.229a) <Tu. doktor <Fransızca: docteur (TS.1,392a)	
dil	kalp, yürek	dil	gönül, yürek, kalp	dil	<Fars. dil	
dil...borin	bayılmak	—	—	—	<Fars.	Not:"Dil" ile ilgili kelime ve deyimler FARSÇA'dır.
dilavêr	cesur, yiğit	dil-âver	yiğit,yürekli	dilâver	<Fars. dilâver (OTAL. 219a)	~Krş.dilâver "söz ustası"(İrişli-Bayburt; Sarıkamış-Kars.) (DS.IV,1490b)
dilawerî dilber	cesaret güzel	dil-ber	gönü'lü alıp götürmen,güzel	dilber	<Fars. dilber (OTAL. 219a)	
dilberî dilbestî	güzellik ilgi	dil-bestî	gönü'lü bağı- muş, aşık	—	<Fars. <Fars.	
dilbiguman	g ü v e n s i z , kuşkulu	—	—	—	<Fars.dil"gönü'l"+bigümân (bi-gümân) "şüphesiz" (OTAL.127a)	
1)dilbirin 2)dilçûn	iştah	dilcu	gönü'l çeken, gönü'l arayan	—	<Fars.	

dildanî	etkileyici, dokunaklı âşik erkek âşik erkek sur eglendirmek	— dil-dâr dilkeş dil-germ	— sevgili gönü'l çekici gönü'l kız- muş, öfke- lenmiş gönü'l çekici	— — — — —	<Fars. <Fars. <Fars. <Fars. <Fars. dil "gönü'l"+germ "sıcak"+kerden
dilges	m u t l u , me m n u n , hoşnutt	dil-keş	—	—	<Fars.
dilgeşî	d o y u m , t a t m i n , memnunluk	—	—	—	<Fars.
dilgiran bûn	kıznak	dil-gîr	gücenik, kırgrün	—	<Fars. dilgîr(OTAL.220a)
dilgirêda	ç e k i c i , sürükleyici	—	—	—	<Fars.
dilgirêdayî	c a n d a n , yürekten, samimi	—	—	—	<Fars.
dilgîr	k i z g i n , öfkelî	dil-gîr	gücenik, kırgrün	—	<Fars.
dilhebin	e t k i l i , dokunaklı	—	—	—	<Fars.
dilhişkî	k ö t ü l ü k , gaddarlık	—	—	—	Fars.
dilkeçik	çıktırıldım, ürkek	—	—	—	<Fars.
dilkeş	çekici, căzip	dil-keş	gönü'l çekici	—	<Fars. dil-keş (OTAL. 220b)
dilkocer	sevimli, şâ- kacı, neşeli	dil-güsâ	gönü'l açan, iç açan	—	<Fars. dil-güsâ
dilkul	ke d e r l i , üzüntülü	dil-hûn	içi kan ağlayan	—	<Fars. dil-hûn

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
dilkulî	k e d e r , üzüntü'l	—	—	—	<Fars.	
dilin	duyu	—	—	—	<Fars.	
dilniwaz	çekici, căzip	dil-nüvâz	gönü'l okşa- yan	—	<Fars. dil-nüvâz (OTAL.221a)	
dilop	damla	—	—	—	<Fars.	
dilovan	ş e f k a t l i , merhametli	—	—	—	<Fars. dil'den	
dilovani	sevgi, acıma, merhamet	—	—	—	<Fars.	
dilpak	temizyürek- li, dürüst, sadık	dil-i pak	temiz gönü'l	—	<Fars. (OTAL219a)	
dilpaki	t e m i z yüreklik, dürüstlük	—	—	—	<Fars.	
dilparsek	sevimli, ne- şeli, şakacı	—	—	—	<Fars.	
dilrahati	h u z u r , sessizlik	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+Ar. râhat "üzüntüsüz" (OTAL. 1046b)+î	
dilrazi	me m n u n , doyumlu	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l+Ar. râzî "rîza gösteren"(OTAL. 1055a)	
dilrehmî	merhamet, acıma	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+Ar. rahm "acıma, esirgeme, koruma" (OTAL.1047b)	
dilrenci	iç sıkıntısı, kaygı, boguntu	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+renc "ağrı, siz" (OTAL.1062b)	

dilsar kirin	iğrenmek, tiksintmek	—	—	—	<Fars.
dilsirtî	kötülük, fenalık	dil-sîr	gözü gönü tok	—	<Fars. dil-sîr (OTAL. 221a)
dilşa	n e s e l i , memnun	dil-şâd	gönülhöş, sevinnmiş	—	<Fars. dil-şâd (OTAL. 221a)
dilşewat	korkunç, dehşetli, canavarca	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+şeb "gece"den.
dilşewitî	berelenmiş, çürümüş, mahzun	—	—	—	<Fars. dil+şeb'den
dilteng bûn	c a n i sıkılmış	dil-teng	yüreği dar, kederli, sıkıntılı	—	<Fars. dil-teng (OTAL. 221b)
diltengî	iç sıkıntısı, k a y g i , boğuntu	dil-tengî	içsıkıntısı, gönü'l dar- lığı	—	<Fars. dil-tengî
diltenik	duygulu; korkak	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+ tenik "ince" (bkz. KTS.296)
diltenikî	duygululuk, yumuşak	—	—	—	<Fars.
kalplilik, korku		—		—	
diltepîn	duygu	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+tep "darbe"
diltirsîti	kaygı, tasa	—	—	—	<Fars. dil+tirs "korku"
dilkwaz	dilek	—	—	—	<Fars. dil "gönü'l"+Ar.hazz "hoşlanma, zevklenme, sevinç"
dilxwestin	iştah	—	—	—	<Fars. dil'den
dilxweş	memnun , hosnüt	dil-hûş	gönü'l hoş, yüreği rahat	—	<Fars. dil-hûş (OTAL. 220b)
dinê, dinya	d ü n y a , evren, hava	dünyâ	âlem yuvar- lığı, kûre	dünya	<Ar. dünyâ (OTAL.229b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
dinya sare	hava soğuk	—	—	—	<Ar. dünyâ+Fars. serd "soğuk"	
dinyaxweşे	hava güzel	—	—	—	<Ar.dünya+Fars.hûş"hoş"	
dinyadîti	deneyimli	—	—	—		
dinyanasî	kimse	—	—	—		
dinyanedîti	deneyim, tecrube	—	—	—		
diplome	saf, bôn, ço- cuksu; de- neyimsiz	—	—	diploma "icazetna- me, saha- detname" (TSL.380b)	<Tr.<İtalyanca diploma	
diqet	d i k k a t , endişe	dikkat	dakiklik, in- celik,doğru- luk	dikkat	<Ar. dikkat(OTAL.218b)	
dirist	d o g r u , dürüst, âdil	dürüst	doğru,düzgün sağlam;tam	dürüst	<Fars. dürüst	
*dış	haktanır,	—	—	—	<Tr.	~ krş. Anadolu ağızları: dışi galek, dışi · galik, dışi gelek "kadın" (DS.IV, 1524a)
dişwar	görümce , b a l d i z , yenge	—	—	—		
diyar	zor, güç yer, mahal	diyâr	güç; zor memleket, ülke	diyar "ülke"	<Fars.düşvâr(OTAL231b) <Ar. diyâr (OTAL.224a)	
1)diz	hursiz	düzd	hursız,uğru	—	<Ar. düzd (OTAL.232b)	
2)diz	kale	diz	kale, sur	—	<Fars.diz (OTAL.224b)	

*dizcente dizdar	ev hırsızı muhafiz, b e k ç i , nöbetçi	dizdâr	kale muhafizi	— — — —	<Ar. düzd+Tü. çanta <Fars. dizdâr	
dizgirtî	n i ş a n l i erkek veya kuz	—	—	—		
dizi	gizli, yasa dişi	—	—	—	<Ar. düzd (+i)	
dizin	hırsızlık, soyun	—	—	—	<Ar. düzd'den	
dizin(bidize)	çalmak	—	—	—	<Ar. düzd'den	
diznêro	casus	—	—	—	<Ar. düzd'den	
dîdevan	n ö b e t ç i , gözcü	dîde-bân	gözcü,bekçi, kolcu,nöbetçi	— — —	<Fars. dîde-bân (OATL. 218a) <Fars.	~ krş. Tü. argo: dîdzıcı "dolandırıcı" (TS.1,370b)
dîdevanî	g ö z e t i m , denetim	—	—	—		
dil	tutsak, esir	dîl	nokta	—	<Fars.	
dîn	din	dîn	Allah'a inanma ve bağlanma	—	<Ar. dîn	~ Kom.,Osm.din, Bar.tin, Kaz.d n, Çuv.t n (EWT.138a)
dînemêr	y i g i t , kahraman	—	—	—	<dîn "deli"+merd "yigit, kahraman" (OTAL.740a)	
dînemerî	y i g i t l i k , cesâret	—	—	—	<Fars.	
dîrok	tarih, hikâye	—	—	—		
dîwan	oda	dîvân	büyük meclis	divan	<Fars.dîrin"eski,kadim"den <Ar. divân (OTAL.223a)	~ Çağ.Krm.divan, Kmk.duvan, Kaz.duan (EWT.138b)
dîwane	deli,çılgin, aptal,sersem	dîvâne	deli,budala	divane	<Fars.divâne (TS.I, 385b)	~ Çağ.Osm.divană, Kzk.duana (EWT.138b)
dîvaneti	delilik	—	—	—	<Fars.	
dîwanhane	oda, salon	dîvân-hâne	büyük sofa, salon	—	<Ar. divân+Fars. hâne	
diwar	duvar	dîvâr	duvar	—	<Fars.dîvâr(OTAL.224a)	
dojeh	cehennem	dûzah	cehennem (OTAL.227b)	—	<Fars.dûzah (FTS.38a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
dol dolab	çeşit,tür e l b i s e dolabı	dolâb	içine eşya vs. konulan raflı veya rafsız göz (OTAL.224a)	dolab (TS.1,394)	<Fars.tôr (FTS.46b) <Ar. dolâb (OTAL. 224b)	~ Anadolu ağızları: dolap, dolop (DS.IV,1544b)
dolik	küçük vadi	—	—	—		~ dol: Bir kısım yer, vatan parçası (Konya ve köyleri) (DS. IV, 1541a)
domkirin	d e v a m etmek	devâm(et-)	bir işe,bir memuriyete gidip gelme	devam	<Ar. devâm (OTAL 214a)	
domahi domdarî	süresince stırüp gitme, devam	devâm	—	devam	<Ar. devam'dan <Ar. devâm'dan	
*don	iç yağı	—	—	—	<Tü. don- fiilinden	
donzde dor	oniki d ñ n m e , d ñ n ü š ; civar, çevre	devr	dönme, bir- şeyin etrafı- ni dolaşma	devir	<Fars. <Ar. (OTAL.215a)	
dorgortin	kuşatmak	—	—	—	<Ar. 'den	
dorandin	yaymak	—	—	—	<Ar. 'den	
dorbidor	o r a d a , burada	—	—	—	<Ar. 'den	
dorhel	çevre, etraf	—	—	—	<Ar. 'den	
dormador	1)çevresinde, etrafında 2)çevre,etraf	—	—	—	<Ar. 'den	

dos	dost	dost, düst	sevilen kimse	dost	<Fars. dost, düst (OTAL. 224b) <Fars. dost+ik "küçültme eki" <Tu. dosya <Fransızca: dossier (TS.1,400b) <Fars. dûşâb (OTAL. 227a)	~Anadolu ağızları: dos (Bolu, Samsun, Kars, Gaziantep) (DS.IV, 15566)
dostik	âşık kadın	—	—	—	<Fars. dost+ik "küçültme eki"	
*dosye	dosya	—	—	dosya	<Tu. dosya <Fransızca: dossier (TS.1,400b)	
doşav	şurup	düşâb	üzüm ve burma pekmezi; pekmez yatak	—	<Fars. dûşâb (OTAL. 227a)	
*doşek (<Tu.'den)	şilte, doşek	döşek	—	döşek	<Tu. döşek [OT(DLT.I,387,511); tőşek]	
dot	kız	—	—	—	—	~ Anadolu ağızları: doşek, dorşeng, doşek, döşek, döşeh, döşek, dülek, düşak, dévsek, (DS.IV, 1559a-b; DAO. 153) ~ Azeri Türkçesi: döşekçe "küçük şilte" (AHYO.484) ~ krş. dotri "pezevenk" (Dinar-Afyon; Isparta) DS.IV, 1567b)
dotdersdar	öğretmen hanım	—	—	—	<dot "kız" +Ar.ders +Fars. dâr.	
dotin(bidoşe)	süt sağmak	—	—	—	<dot'an	
dotira roje	ertesi gün	—	—	—	<Fars.(dotira)+rûz "gün"	
dotmam	kuzin	—	—	—	<dot "kız"+mam "anne" [mader 'den]	
dotxwendekar	kız öğrenci	—	—	—	<dot "kız" + xwende	
dozdeki	düzine	—	—	[krş. düzine]	[hân "okuyan"]+kâr	
dran	diş, sıvri diş, kanca, çengel	dendân	diş	—	<Tu. düzine <İtalyanca: dozzina (TS.1,426b) <Fars. dendân (OTAL. 207a)	
drandin	d i ş l e yırtmak	—	—	—	<Fars.	
dranker	diş hekimi	—	—	—	<Fars. dendân+kâr	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLI
dranki	dişe yada dişçiliğe ilişkin	—	—	—	<Fars.	
dransaz	diş hekimi	—	—	—	<Fars. dendân "diş"+-sâz "yapan"	
drêj	uzun	dirâz	uzun	—	<Fars. dirâz (OTAL. 217a)	
drêjkirin (xwe)dréj kirin	abartmak uzatmak	—	—	—	<Fars. dirâz+kerden	
drêjhâjî	uzunluk	durâzî	uzunluk	—	<Fars.	
drêj...kirin	saldırmak	—	—	—	<Fars.	
drêji	uzunluk	durâzî	uzunluk	—	<Fars.	
drêjker	u z a t m a , büyütme	—	—	—	<Fars.	
dri	diken	—	—	—	—	~ krş. dirî "saman sapının, bugdayın irisi" (Karadere-Anamur-İçel; Muğla) (DS.IV, 1515b) ~ dirî "gül fidanına benzeyen dikenli bir çal" (Eşke-Diriği-Sivas) (DS.IV, 1469a)
drün drün(bidrû)	dikiş bicüp topla- mak(ekin), dikiş	—	—	—	<Ar. dir' "savaşta giyilen zırh"+Fars. -kâr "-ci, -	
drünker	dikmek terzi	—	—	—	217a, 586b)	
drûv drûvandin	şekil, biçim ş e k i l vermek	—	—	—	<Fars.tür (FTS.417a) <Fars.	

<i>du</i>	<i>iki</i>	<i>dü</i>	<i>iki</i>	—	<Fars.dü (OTAL.227b)	
<i>duclar kirin</i>	<i>te k r a r</i>	—	—	—	<Fars.	
1)ducari	etmek	—	—	—	<Fars.	
2)duçen-	çift iki kat	—	—	—	<Fars.	
dane						
<i>d u ç e n d e</i>	<i>iki katına</i>	—	—	—	<Fars.	
<i>kirin</i>	<i>çikarmak</i>	—	—	—		
<i>duhül</i>	<i>d a v u l ,</i>	<i>davul</i>	<i>davul</i>	<i>davul</i>	<Ar. tabl	
	<i>trampet</i>	—	—	—		
<i>duhulok</i>	<i>tef</i>	—	—	—	<Ar.tabl+(o)k "küçültme eki"	
<i>dureng</i>	<i>iki reng</i>	—	—	—	<Fars. dü-reng	
<i>durust kirin</i>	<i>düzeltmek</i>	<i>dürüst</i>	<i>doğru,düzung,</i>	<i>dürüst</i>	<Fars. dü-rüst (OTAL. 231a)	
			<i>sağlam</i>			
<i>durün</i>	<i>işaret,sinyal</i>	—	—	—	<Fars.	
<i>durüyü</i>	<i>iki yüzülük</i>	<i>dü-rü</i>	<i>iki yüzlü</i>	—	<Fars.	
<i>dusibe</i>	<i>öbürgün</i>	—	—	—		
<i>dustur</i>	<i>a n a y a s a ,</i>	<i>düstür</i>	<i>kanun,kaide</i>	<i>düstür</i>	<Fars.dü "iki"+Ar.sabah	
	<i>kuruluş</i>	—	—	—	<Ar.düstür(OTAL.231a)	
<i>duşemb</i>	<i>pazartesi</i>	<i>düşenbih</i>	<i>pazartesi</i>	—	<Fars.	
<i>dû [<Fars.</i>	<i>duman</i>	[duman]	<i>duman</i>	<i>duman]</i>	<Tu. duman[<OT.(DLT. I; 130,236); tuman]	
<i>dûd]</i>						
<i>dûdik</i>	<i>ışık</i>	—	—	—	<Fars. dü'dan	
<i>dûkel</i>	<i>is, kurum</i>	—	—	—	<Fars. dü'dan	
<i>dûkêl</i>	<i>istim, buhar</i>	—	—	—	<Fars. dü'dan	
<i>dûkes</i>	<i>baca, ocak</i>	—	—	—	<Fars. dü'd+keş	
<i>*dûman</i>	<i>sis</i>	<i>duman</i>	<i>duman</i>	<i>duman</i>	<Tu. duman (bkz. dü maddesi)	
<i>dûndan</i>	<i>kuşak, nesil</i>	<i>dûdmân</i>	<i>soysop,</i>	—	<Fars. düzman (OTAL. 225b)	
			<i>kabile, ocak</i>	—		
1)dûr	<i>uzak</i>	<i>dûr</i>	<i>uzak</i>	—	<Fars. dür (OTAL.226b)	
2)dûrin		—	—	—		
dûri te	Tanrı seni korusun!	—	—	—		

~ Anadolu ağızları: dohol, dol, doğul
(DS.IV,1539;DAO.150)

~ Anadolu ağızları: dümon, düman
(DAO.154)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
dûr kirin	uzaklaşımak	—	—	—	<Fars. dür+kerden	
dûrxistin	<i>a y i r m a k ,</i> uzaklaşımak	—	—	—	<Fars.	
1)dûrakî	<i>m e s a f e ,</i>	<i>dûrî</i>	<i>uzaklık</i>	—	<Fars.	
2)dûri	<i>uzaklık</i>	—	—	—		
dûrdest	<i>uzak, irak</i>	<i>dûr-dest</i>	<i>erişilmesi</i>	—		
			<i>gûç şey,</i>	—		
			<i>uzak,uzum</i>	—		
dûrin	<i>uzak</i>	<i>dûr-endisi</i>	<i>ilerisini dü-</i>	—	<Fars.	
dûrendisi	<i>bilgelik,</i>		<i>sümmek,tedbirli</i>	—	<Fars. dûr- endis	
	<i>basiret</i>		<i>olma, akıllı</i>	(OTAL.227a)		
dûrge	<i>adacık</i>	—	—	—	<Fars. dûr "uzak"+gâh "yer"	
dûring	<i>a r a l i k ,</i>	—	—	—	<Fars.	
dûş	<i>mesafe</i>	—	—	—	<Fars.	
dûşdar	<i>y ö n ,</i>	<i>dûş</i>	<i>omuz</i>	—	<Fars.	
	<i>doğrultu</i>	—	—	—		
dûşdar	<i>y a n d a ş ,</i>	—	—	—	<Fars.	
	<i>taraftar</i>	—	—	—		
dûv	<i>kuyruk</i>	<i>dûm</i>	<i>kuyruk</i>	—	<Fars. dûm (FTS.232a)	
-E-						
ebloqe kirin	<i>kuşatmak,</i>	—	—	—	<Tu. abluka [<Italyanca: abloco (TS.2a)]+Fars. kerden	
	<i>sarmak</i>	—				

*ebükat	avukat	—	—	—	<Tü. avukat [<İtalyanca: avvocato (TS.107a)] <Ar. 'acele (OTAL.76)	
ecèle	acele	acele	çabuk, çabukluk	acele		~ Anadolu: ecèle DS.IV,1659b).
ecem	acem	Acem	iranlılar	acem	<Ar. 'acem	
ecêb	g a r i p , açayıp, tuhaf	a'ceb	acaip, garip, tuhaf	—	<Ar. a'ceb	
ecêbmayî	şâşmîs, hay- ran kalmış	—	—	—	<Ar.	
(lê)ecêbmayî	şâşırmak	—	—	—	<Ar.	
man	—	—	—	—	<Ar.	
ecêbmayin	şâşkînlîk, hayret	—	—	—	<Ar.	
ecibandin	t a k d i r e t m e k , beğenmek	—	—	—	<Ar. 'acâ'ib'den	
ecibin	şâşırmak, h a y r e t etmek	—	—	—	<Ar.	
ecizîn	sıkılmak, bîkmak	—	—	—	<Ar. 'âciz "zayıf,, güçsüz" (OTAL.9a)	
edalet	adâlet	adâlet	hak tanırlık, hakkılık, doğruluk	adâlet	<Ar. 'adâlet (OTAL.10a)	
edeb	kîbarlık, nezaret	edeb	iyi terbiye, naziklik, zariflik	edep	<Ar. edeb (OTAL.241a)	
edilandin	iyileştirmek, islah etmek	—	—	—	<Ar. 'adî "doğruluk"tan	
efganê	Afganî	—	—	Afgan+lu		
esriqê	Afrika	—	—	Afrika		
esriqi	Afrikalı	—	—	Afrika+h		
efsûnkar	s i h i r l i , büyülü	—	—	afsun+lu	<Fars. efsûn'dan	
efû	genel af	afv	suçunu bağışlama	af	<Ar. afv (OTAL.14b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
eger	eger	eger	eger, şayet (şartedati)	eger	<Fars. eger (OTAL. 247b)	
* e g i d (<Tü'den)	kahraman, yiğit	yiğit	kahraman, cesur	yiğit	<Tü. yiğit ~ Anadolu: eğit "kabadayı, yiğit" (Gaziantep; Ankara)(DS.V,1680b)	~ Uygur, Orta Türkçeye, Çağatay Tü., Türkmençe: yiğit, İbn Mühendîs: yikit, Abu Hayyan'da: yât, Osmanlı: yiyyit, yit, Azeri: ikid, Kumuk: iyit vb. (EWT.203)
ehd	a n l a ş m a , pakt	'ahd	sözverme; and, yemin	ahdî "antlaşma- ya göre olan" (TS.1,29a) [ahmak+ça]	<Ar. 'ahd (OTAL.18b)	~ Moğolca (KWb.218): yigede. ~ Anadolu: éht (İrişli, Bayburt; Sarıkamış-Kars) (DS.V,1690b)
ehmekane	a h m a k ç a , aptalca	ahmak- âne	ahmakçasına		<Ar. ahmak+Fars. âne. (OTAL.21b)	
ehmeqî	ahmâkîk , aptallık	ahmâkî	ahmâkîk, akılsızlık	—	<Ar. (OTAL.21b)	
ejnû	diz	zânû	diz	—		
elalet	kalabalık, yığın	—	—	—	<Fars.	~ krş. elâlem "yabancılar" (Uşak)
elbik	kutu	—	—	—		
elemdar	sâğıksız, keyif- siz, rahatsız	elem-zede	elemli, kederli	elem+li	<Ar. elem (OTAL.255a) +Fars. dâr	
elfabe [<Tü'den]	abece, alfabe	[elisbâ, elif- be<Ar.'dan	alfabe] bilgi, biliş, okuyarak	alfabe	<Tü. [<Fransızca: alpha- bet (TS.1,50a)]	
elimandin	öğretimek	ilm [OTAL. 513a)	okuyarak öğrenilen bilgi	ilm	<Ar. 'ilm'den	
elimin	öğretimek	ilm	" "	ilm	<Ar. 'ilm	~ Anadolu: élîm "bilm" (Gaziantep) (DS.V,1717b)

elmas	elmas	elmâs	değerli bir taş	elmas	<Ar. elmâs <Yunanca.
emerika	Amerika	—	—	Amerika	<İngilizce.
emerikani	Amerikalı	—	—	—	<Ing.+i
emir	ömür, yaş, çağ	'omr	hayat	ömür	<Ar. 'omr
emir kırın	buyumak, emir vermek	emr, emir	buyruk	emir	<Ar. emr
emir	prens, emir	emîr	birkavmin, bir şehrin başı	emir	<Ar. emîr (OTAL.260a)
emûdî	düşey	amûdî	yukarıdan aşağıya dik key olarak	amut	<Ar. amûd (OTAL.41a)
enaze	geometri	—	—	—	<Ar. endâze'den bozma.
enazeyer	mühendis	—	—	—	<Ar.
enbar	anbar	anbâr	depo, ambar	anbar	<Fars. anbâr (TS.1,62a)
encam	sonuç, alın yazısı	encam	nîhâyet, son âkibet	encam	<Fars. encâm (OTAL. 263b)
(anın) en-	s o n a	—	—	—	
câme	erdirmek	endâm	vücut, beden; boy, boypos	endam	<Fars. (OTAL.264b)
endam	1) boy 2) kol, bacak, organ	endelîb	bülbül	—	
endeli	bulbul	endîşe	düşünce, vesvese,	endişe	<Ar. andelîb (OTAL.42b)
endişe	uzunlu, tasa, kaygı	—	merak, kaygı	—	<Fars. endîşe (OTAL. 265a)
endişenak	üzüntülü	endîş-nak	düşünceli, stantılı	endişe(+hi)	<Fars.
enexdar	tüfek	—	—	—	<Türkçe: anahtar <Yunanca'dan. (Farsçada:tüfenk)
engast	kusur	naks	noksan, eksiklik	—	<Ar. naks'dan (OTAL. 960b)
					~ Çağ. anaktar, Krm. anahtar, Osm. anahtar, anattar (EWT.19b)
					~ Anadolu ağızları: enkaş "şaka, yalan" (DS.V,1758b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
enirandin	kızdırırmak, öskelenmek	—	—	—	<Fars. enîr "çırkin huy, fena tabiat"(OTAL.267b)	
enirin	" "	enîr	çırkin huy	—	<Fars.	
enişk	dirsek	—	—	—		
enî	alın	—	—	—		
eqil	akıl	ak(i)l	akıl	akıl	<Ar. 'akl	
eqilmənt	akılı, zeki	[äkül]	akılı	skul(+hi)]	<Ar. 'akl+Fars.+mend	
eqilməndane	a k i l i c a , bilgece	äkulâne	akılıcasına	[fakil (+lîca)]	<Ar.+Fars.	
(dan)eqlê xwe	düşünmek, akıl yürüt- mek	—	—	—	<Ar.+Fars.	
erd	toprak	arz	yeryüzü	arz	<Ar.+ 'arz	
(bin)erd	gömmek, saklamak	—	—	—	<Ar.+Fars.	
kırın	toprağı sürmek, kazmak	—	—	—		
erd rakırın	dünyasal coğrafya	—	—	—	<Ar.+Fars.	
erdin	coğrafya	—	—	—	<Ar.	
erdnigari	coğrafya	—	—	—	<Ar.+Fars.(nigârî"ressam")	
ereb	Arap	A'râb	çöl arapları	Arap	<Ar.	
erebane	tef, zilli tef	—	—	—	<Ar.+Fars. "arap işi"	
*erebe	araba	—	—	—	<Tu. (TS.1,79a)	
erê	evet	ârı	evet	araba	<Fars. ârı (OTAL.48b)	
erêdanî	riza, kabul	—	—	—	<Fars.	
eriyandın	kabul etmek	—	—	—	<Fars.	
erîmî	idia	—	—	—	<Fars.	

erjetini ermenî erzan	Arjantinli Ermeni ucuz	Ermeni	ermenî	Ermeni		
esil esker eskeregh esmer	soylu asker kuşlu esmer, yağız	asıl asker asker-gâh esmer	soylu er, asker askerkampı buğday	asil asker esmer	<Ar. asıl <Ar. 'asker <Ar.+Fars. <Ar. esmer (OTAL.280a)	~ krş. erzen "suç", "ceza" (DS.V,1778a) ~ Bosn. askär, Osm., Az., Kzk. askär, Kmk., Blk., Krç. asker (EWT.29b)
eşir eskere	aşiret açık, aşikâr	aşiret aşikâr, aşikâre	karayağz kabile, oymak belli, açık	aşiret aşikâr	<Ar. aşiret (OTAL.59b) <Fars. aşikâr (OTAL.60a)	~ Anadolu ağızları: eşkere, eşgire, eşgire (DS.V,1793b)
evd	k ö l e , hizmetkâr	'abd	köle		<Ar. 'abd	
evser ewistiryayı ewistralyayı ewle	taç, çelenk Avusturyalı Avustralyalı güvenilir, kesin				<ev+Fars. ser "baş" <Avusturya+yı <Avustralya+yı <Ar. evlâ' (OTAL.288b)	
ewle bün ewle kırın ewlewandin	emin olmak yatıştmak g ü v e n vermek		daha uygun, daha iyi, üstün		<Ar.+Fars.: bûden <Ar.+Fars.: kerden <Ar. *Fars.	
ewleyî	g ü v e n , güvenlik				<Ar.+Fars.	
ewliya ewqedr ewr ewretiriske ewrüpa eyb	evliya kadar, gibi bulut yıldırıム Avrupa u t a n ç , kusur, ayıp	evliyâ ebr bulut 'ayb	erenler bulut utanılacak şey, kusur, ayıp, leke	evliyâ bulut Avrupa ayıp	<Ar. evliyâ' (OTAL.289a) <ew "bu"+Ar. kadar <Fars. ebr <Fars. ebr'den <Ar. 'ayb (OTAL.68b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
eylet	aile	'âile	akraba; ev halkı	aile	<Ar. 'âile (OTAL. 25b)	
"ez ezab ezabandin	ben acı, istirap z u l u m etmek	öz azâb	işkence, keder	öz azap	<Tu. öz <Ar. azâb (OTAL. 70b) <Ar.+Fars.	~ Anadolu: ez "sahip" (Tosya-Kas.) (DS.V,1828a)
ezibin ezman "em	aci çekmek gökyüzü besin, gıda, yem	âsmân	gök, sema yem	âsuman yem	<Ar.+Fars. <Fars. âsmân (OTAL.56b) <Tu. yem (y+düşmüştür)	
"erîş	h u c u m , salduń	—	—	eriş- "bir yere ulaşmak" (TS.1,463a)	<Tu. eriş- fiilinden	~ Anadolu: emlik "bir tür ot" (DS.V,1739b) ~ Anadolu: eriş- "sataşmak; boğuşmak; tartışmak" (DS.V,1772b)
*erîşkirin êş "êt	saldırmak acı, sancı kalça, kaba	—	—	—	<Tu.+Fars. <Tu. et (TS.1,473b)	~ krş. eşi "ekşi" (DS.V, 1791a)
êwar êwarîweş	akşam iyi akşam- lar!	—	—	—	<êwar "akşam"+ Fars. hôş "iyi"	
*êzing	odun	—	—	—	<Tu. odun [<OT.(DLT.I, 14,67,70 vb.); otung.	~ Anadolu ağızları: éznik, ezzik, ezzik, izzig, izzim "odun" (DAO.170).
-F-						
fanûs	fener, lamba	fânûs	fener, abajur	fanus	<Ar. fânûs <Yunanca. (TS.1,488a)	~ Anadolu ağızları: fanis "gaz yağı lámbasi" (Antalya ve köyleri-Hatay), fenos, fennos, fennus, fennüs, fenüs, fenüs "gemici feneri" (DS.V,1844).

farsî fas fasid kirin	İranh, acem Fas bozmak, kötüleşmek	farisi Fas fesâd	iranlı bozukluk	Farisi Fas fesâd	<Fars.+Ar. <Ar. <Ar. fesâd (OTAL.312b)
fasi fasûli	Fash fasulye	—	—	fasulye	<Fas.+i <Tu. fasulye <Yunanca. ~ Anadolu ağızları: fasila (Çoganlı-Elazığ) DAO.172), fasilla, fasil (Hasanoğlu-Ankara) (DS.V,1838a) ~ fasil, fasile, fasille.
fatüre felat	fatura 1)kurtuluş, güvenlik	felâh	kurtuluş, selâmet	fatura felâh	<Tu. <İtalyanca. 1)<Ar. felâh(OTAL. 305a) 2)Ar. felât
felitandin felitin fen	2)çöl kurtarmak kurtulmak	felât	susuz çöl	—	<Ar. felâh'dan <Ar. felâh'dan <Ar. fenn (OTAL. 306b)
fenik	1)teknik, fen 2)hile, kurnazlık	fenn	hüner,marifet sanat	fen	<Ar. fenn'den
ferheng	hile,kurnazlık, düzen, dolap sözlük	ferheng	—	—	<Fars. ferheng (OTAL. 310a)
feriște ferman ferman kirin fermander fermande fermani	melek büyük,yasa buyurmak	feriște ferman	melek emir,buyruk	ferman	<Fars. firiște(OTAL.311a) <Fars.fermân(OTAL.310b) <Fars. <Fars. <Fars. <Fars.
(bi)fermû ferq	komutan yüksek rütbeli subay	—	—	—	<Fars. <Ar. fark (OTAL. 299b)
fers	(dilbilgisi) emredersiniz fark düz kaya	fers	ayrılık, başkahık 1)hali,taş vs.döşeme	—	<Ar. fers. (OTAL.311b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AÇIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
ferşenî *feruç	alın kuş, kuş yavrusu	—	2)yaygı, şilte,halı 3)yeryüzü, kur,sahra	—	<Ar. ferş'ten <Tu. ferik, flirk (BTS. 376b)	~ krş. Anadolu ağızları: ferik, flrig, flirk "piliç"; ferik "genç, taze, körpe"; ferik "tanık"(DS.V,184b a-b)
ferzine	mutlak	ferzâne	hâkim, feylezof	—	<Fars. ferzâne (OTAL. 312a)	~ Osm.Krm. fayda (>Blg. fayda TE 295), Kzk. bayda, Kür. bâytâ, Tar., Kmk.,Kzk.,Kaz. payda (EWT.143a)
feyde	yarar,sonuç, fayda	fâ'ide	fayda, men- fiat,kâr,kazanç	fayda	<Ar. fâ'ide (OTAL. 297b)	
seydedar	f a y d a l i , yararlı	—	—	—	<Ar.+Fars.	
seydekar seyizdar	iş yarar verimli, doğurgan, zengin(topak)	feyz-dâr	feyizli, gür	feyiz(+li) "çok ürün veren, verimli" (IS.1,498a)	<Ar.+Fars. <Ar.+Fars.	
seziletdar	er demli, faziletli	—	—	—	<Ar. fazilet "güzel vasif, iyi huy, erdem"+Fars. dâr	
seziletdarı	e r d e m , fazilet	—	—	—	<Ar.+Fars.	
feki fîlbaz	meyva a c ı k g ö z , kurnaz	—	—	—	<Ar. fâkihe (TİAFS,537) <fel "hile; sihir" (blk. DS.V,1841a)+Fars.bâz	
fîr	ders	fer	1)parlaklık, aydınlık,	fer	<Fars. fer (OTAL. 306b)	

fērbūn	e t ü t , incleme	—	2)zinet, nūfuz, iktidar	—	<Fars.
fērbūnī	çıraklık, öğrenme	—	—	—	<Fars.
fērbüyī	uzman	—	—	—	<Fars.
fērdarī	e g z e r s i z , alıştırma	—	—	—	<Fars. <Fars. fer+büden
feri..būn	öğrenmek	—	—	—	<Fars.
feri..kirin	öğretmek	—	—	—	<Fars.
fidakar	b a g l i , fedakâr	fedâ-kâr	fedâ eden, cömert	fedakâr	<Fars. fedâ-kâr (OTAL. 303b)
fidakarî	fedâkârlık	fedâ-kârî	fedakâr olanın hâli, fedakârlık koparma, kesme	—	<Fars.
82	fik	yank	sekk	—	<Ar. sekk (OTAL.304b)
	fik kirin	ç ö z m e k , ayırmak	—	—	<Ar.+Fars.
	fikar	k a y g i , s i k i n t i , üzüntü	efkâr	düşünceler	efkâr
	fikr	fikir, düşün	fikr	fikir	<Ar. fikr (OTAL.318a)
	filan	filan	fulan	filân	<Ar. fulân (TS.503b)
	film	film	—	film	<Tu. [<İngilizce(TS.1,505b)]
	floke	kayık	—	filika	<Tu. [<İtalyanca: feluca] (TS.1,504b)
	fincan	kahve finçanı	fincan	fincan	<Ar. finçân (TS.1,505b)
	findank	mum, kandil, şamdan	—	—	<fin + Fars. -dân
					~ Osm.fincan,fincan,Krm.filcan (>Srb. finçan, filçan TE 297) (EWT.145b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
fir	yudum	—	—	<Tu. firt (TS.1,501a)	<Tu. ses taklidi.	~ krş. Anadolu ağızları: firt "yudum, bir içim" (Refahiye-Erzincan; Diyarbakır; Nizip-G.Anter; Kesme- Divriği-Sivas; Enez-Keşan-Edirne) (DS V.1856b)
firavan	çok, bol	fîrâvân	çok, bol, fazla	—	<Fars. firâvân (OTAL. 320b)	
*firçe	fırça	—	—	fırça	<Tu. [<Yurancıdan. TS.1,499a]	~ Anadolu ağızları: firçı "domuz kılı; firça" (DS.V.1853b)
firçe kirin	fırçalamak	—	—	fırça (+lamak)	<Tu. (<Yun.)+Fars. ferah	
82	ferh	geniş,ferah	ferâh	bol, geniş, yayvan, açık	<Fars. ferâh (OTAL. 307a)	<Fars. ferâh (OTAL. 307a)
	fireh kirin	genişletmek, ferahlatakmak	—	—	<Fars.	<Fars. perîden (TİAFS. 828)
	fırın	úçmak	—	—	<Fars. fırın (Iğdır-Kars) (DS. V.1856b)	
	firne	fırın	fûrun	fırın	<Tu. [<Yunanca] (TS.1, 500a)	
	firoher	ruh	—	—	<Ar. fi "içinde,-de"+Ar. rûh	
	firsend	fırsat	fûrsad	fırsat	<Ar.fûrsat (OTAL.323a)	
	fikav	ışlık	—	—	bkz. fikav	~ krş. file çekmek, file çekmek "ışlık çalmak" (Kerkük) (DS.V.1864a)
	fikin	i s l i k çalmak	—	—		
	fil	fil	fil	fil	<Ar.fil (OTAL.319a)	
*filel	ayakkabı, çark	—	—	—	—	~ krş. fila "terlik" (Keşan-Edirne); filal "çocukların giydiği yazlı sandal" (Zermut-Torul-Gümüşhane) (DS.V, 1864b)

fildran fistan	fildisi entari,	—	—	fistan	<Ar. fil+fars. dendân "diş" <Tu. [<Yunanca] (TS.1, 506b)
fişeng	fişek, kartuş	fişeng	fişek	fişek	<Fars. fişeng (TS.1,507a)
*fitik	ıslık	—	—	—	(krş. fikav) < Tu.
fizar	şikayet, sızlanma, yakınma	zâr	ağlayan, inleyen	—	<Fars.(fi)zâr
*fort	övme, övgü, övünme,tafra	—	—	—	<Tu.
frenk	frank(para)	—	—	[<Tu. frank]	<Fransızca'dan: franc (TS.1,514b)
frensiz	Fransız	—	—	[<Tu. Fransız]	<Fransızca'dan
frümaye	bayağı	—	—	—	<Fars. fûrû "aşağıda, âciz, beceriksiz"+Fars. mâye "maya, asıl, esas"=mayaşı bozuk anlamında
fürin	kaynatmak, haşlamak, kaynamak	—	—	—	<Osm., Krm. furun, firin (>Blg. TE 298 furun) (EWT.147b)
füt fütdan	ıslık ıslık çalmak	—	—	—	<ses taklidi. <ses taklidi+Fars.
-G-	—	—	—	—	—
ga	öküz	gav	öküz	—	<Fars. gâv (OTAL.334b) ~ Anadolu ağızları: gâ (Altınlık- Elazığ), gâu (Şahaplı-Baskil-El.) (DAO.179)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
gameş	manda,çamız, su sığırı	câmûs	su sığırı, manda	camız	<Ar. câmûs (OTAL.153b)	—
gasingeh	ana meydan	—	—	—	<gasin "çarşı, pazar"+ Fars.gâh/geh	— krş. Anadolu ağızları: gav "adım" (DS.VI, 1937a)
gav	an, lahza, adım	—	—	—	—	— krş. gavannamak "gözetmek" (Bozan-Eskişehir) DS.VI.1937b)
gavan	ç o b a n , sırtırmacı	gâv-bân (OTAL.335a)	sığırmaç	—	<Fars.gâv "öktür"+bân "-ci, ci,-cu,-cu"=sığırıcı, sığır bakıcısı.	— krş. Anadolu ağızları: gazin etmek "şikâyet etmek" (DS.V,1954b)
gazi kirin	seslenmek, çağırmak	—	—	—	—	— krş. Anadolu ağızları: gadak, gadek, gedek, gedeyh "manda yavrusu; kışın doğan kuzu" (DS.VI,1965a).~ gede "erkek çocuğu" (1964b)
*gedek	oğlan,çocuk; malak, man- da yavrusu	—	—	—	<Tu.	— krş. geflemek "dögmek ya da zarara sokmak için uygun zaman beklemek" (Ağın, Keban-Elazığ) (DS.VI,1968b)
gef	tehdit,duyu	—	—	—	—	—
gefa dan gefandin	eziyet etmek tehdit etmek e z i y e t etmek	—	—	—	blkz. gef blkz gef	— krş. gaha "yüksek yer" (Kuzköy *Ünye-Ordu) (DS.VI,1894b)
geh	yer	gâh, geh	yer bildiren edat	—	<Fars. gâh, geh (OTAL. 328a)	—
geh bi geh geha berêz	ara sira yaban do- muzu ini	geh	bazı, arasıra	—	<Fars.geh (OTAL. 328b) <Fars. geh "yer" (+berêz "domuz")	—
gel	millet,halk	Fars.gele (OTAL.338B)	sürü	—	<Fars.	—

gelek	çok,fazla	bkz.gel;krş.	—	—	—
gelekî	bolluk	krş. gel	—	—	—
gelér	kalabalık, çokluk	krş.gel	—	—	—
geli	dağ geçidi, boğaz	gelü	boğaz	—	<Fars.gelu (OTAL.338b)
gemar	pis, kirli	kem	fena, kötü, bozuk	kem	<Fars. kem (OTAL.605b)
gemaro	muhasara	—	—	—	<Fars.dür gemer gesi besin (TFS.230b)
gemarodan	etme	—	—	—	bkz. gemaro
gencine	kuşatmak	—	—	—	<Fars. genc, gencine (OTAL. 338b)
genéral	hazine	genc, gencine	hazine, define	general	<Tu. [<>Almanca, general, Fransızca: général. (TS.1, 539a)]. <Fars.gendüm(OTAL.339a) <Fars. gendide (OTAL. 339a)
genim	general	—	—	—	<Fars.eger (TS.1,434b)
geni	buğday	gendüm	buğday	—	—
ger	çırımıçırı,	gendide	kokmuş	—	—
ger	kokmuş	—	—	—	—
ger	eğer, ise	ger	"eger" kelimesinin kısıtlımsı	eger	<Tu. [<>Fransızca: garage (TS.1,523a)] <Fars.gerden(TS.1,541a)
geraj	garaj	—	—	garaj	—
gerden	gerdan	gerdan	vücutun omuzlarla baş arasındaki bölümü	gerdan	—
gerdendayı	başegmiş	—	—	—	<Fars.
gerdendayın	başegmejet	—	—	—	<Fars.
gerdeni	gerdanlık	—	—	—	<Fars.
gerdenparéz	eşarp, atkı	—	—	—	<Fars.
"gerek	zaruri,gerekli	gerek	lazım	—	<Tu. gerek (TS.1,541b) <ET.kergek.

~ Anadolu ağızları: gerdana "boyun,
gerdan" (DS.VI,1995b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
gerang	önemli,ciddi,büyük taşı	girân	büyük, ağır, sakil	—	<Fars.girân(OTAL.345a)	—
gerger	—	kâr-gîr	taştan veya tuğladan yapılmış bina	kârgîr	<Fars. kâr-gîr (OTAL. 588b)	—
*gergû	gerdanlık	—	—	gergi	<Tu. ger-'mek fiilinden - gi ile yapılmış isim. <Fars.germ(OTAL.341a)	—
germ germ kırın germav	sıcak ısıtmak kaplıca,ılıca	germ	sıcak	—	<Fars. germ kerden <Fars. germ "sıcak"+âb "su"	—
(ketin) germavê germiyan	yıkanmak	—	—	—	—	~ Anadolu: germav "kaplıca" (Bitlis) (DS.VI,2004a)
germiyandın germî	kış tarımı, yağmur ve fırtına mevsimi canlandırmak sıcak	germî	sıcaklık	—	<Fars. <Fars.germî (OTAL. 341)	Not: Anadolu'da Germiyan adı ile bir Türk devleti vardı. (XV.yüzyıl)
germidan germkér germkérîhev	ısıtmak ısıtıcı merkezi	—	—	—	<Fars. <Fars. <Fars. <Fars. <Fars. germ + Ar. hazz "hoşlanma"	—
germxwazî	ısıtma talep	—	—	—	—	—
ges	parlak,ışıklı	ges	güzel, hoş	—	—	~ krş.geşik "gökkuşağı" (Kemaliye- Erzincan) (DS.VI,2007b)
			(OTAL.341b)	—		

gever bün gewher	ölmek mucevher	gevher	elmas; değerli taş	gebermek gewher "cevher"	<Tu. (TS.528b) <Fars. gevher (OTAL. 342b; TS.1,545a)
gewheri gewr gewri gez	kuyumcu beyaz, ak boğaz,gürtelik isırık, diş yarası	gevheri gurre	kuyumcu aklık	—	<Ar. gurre (OTAL.352a) <Fars. gelü (TFS.107a) <Fars. gâz (OTAL.337a)
gez kırın	isırmak, dişlemek	gâz	diş, dişle tutma,ısrıma	—	<Fars. gâz kerden
geztin	isırmak, dişlemek	—	—	—	<Fars.
gij	sert, hasın	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: gij "aptal", "çabuk kızan" (DS.VI.2075b)
gilgil	huysuz misur	—	—	—	~ krş. gilgil, gilgil darişı "küçük taneli dari" (DS.VI.2077a)
*gilyas	kiraz	—	—	kiraz	<Tu.[<Yunanca:kerasi] (TS.2,875a)
giram	saygı	kirâm	ulular, şerefiler	—	<Ar. kirâm'dan (OTAL. 624a)
giramgirtin	1)sayıduy- m a k 2) saygı, ihtiram	—	—	—	<Ar. kirâm+Fars.
giran	güç, zor, pa- hah,ağır,cidî	giran	1)ağır,sakil, 2)fena, bozulmuş 3)biktinci	—	<Fars. girân (OTAL. 345a)
giranbarî giranbiha	sinama çok değerli, pahalı	girân-bahâ	pahası ağır, kiymetli	—	~ Anadolu ağızları: giran "çok kilolu olan hayvan" (Şavak Türkmenleri) (DAO.193)
girane	ö n e m l i , büyük	—	—	—	<Fars. <Fars.girân-bahâ (OTAL. 345a) <Fars.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLI
gigransıroşî	yüksek fi- yata satmak	—	—	—	<Fars. girân+firoş+î	
giranî	ağırlık	girânî	ağırlık	—	<Fars.girânî(OTAL.345b)	
girav	ada	—	—	—	<Fars. gir+âb "su"	
girave	yarımada	—	—	—	<Fars.	
girdav	uçurum	girdâp	teplikeli yer	girdap	<Fars. girdâb (OTAL. 336; TS.1,550b)	
girde	kalça, kaba et	girde	değirmi, yuvarlak	—	<Fars.	
giriftar	sefil, zavallı	giriftâr	düşkün,türkün	—	<Fars.giriftâr(OTAL.347a)	
giriftarkirin	şâşırtmak, bunalmak	—	—	—	<Fars.	
giriftarı	s e f â l t , yoksulluk	giriftârî	giriftarlık	—	<Fars. (OTAL.347a)	
*giriş	kırış,metek, direk, kalas	kiriş	ok atılan ya- ynın iki ucundaki esnek bağ	kiriş	<Tu. (TS.2,876a)	~ Kom., Çağ.,Osm.kiriş, Oyr. kırış, Kaz.kereş,Yak. kiris, kiris (EWT.272a)
giş	bütün	—	—	—	—	
giya	bütki,ot,çayır	—	—	—	—	
gil	çamur	gil	balçık, kil	kil	<Fars. gil (OTAL. 344b)	
*gîse	gişe	—	—	gişe	<Tu. gişe [<Fransızca: guichet] (TS.552a)	~ krş.gişi "çirkin,kötü" (Erkilet-Kayseri)
gîti	d ü n y a , varlık	gîti	dünya	—	<Fars. gîti (OTAL.348b)	~ krş.giye "çamgillerden bir çeşit ağaç" (Aşağıurmaklar-Ardanuç-Artvin) (DS.VI. 2086a)
*gol	göl	göl	göl	—	<Tu. göl [<ET.köl]	aynaca bkz. EWT.270a).
golik	dana, buzağı	—	—	—	—	

Elaçığ; goldik (Havsu-Kelkit-Gümüşhane), gollo (Kars ve kıyıları)
(DS.VI,2097b; DAO.195)

~ krs. gong "ayağa giyilen şeylerin aşık kemiginden yukarı kismı" (DS.VI,2100b)

~ krs. gongç "ayağa giyilen şeylerin aşık kemiginden yukarı kismı" (DS.VI,2100b)

~ Anadolu ağzları: gor "mezar" (Amasya, Trabzon, Gümüşhane, Sivas, Kars, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Van yöresi) (DS.VI,2103b)

~ krs. goran "ağlı" (Nazmiye-Tunceli); goran "eline geçen paray (DS.VI,2104a)

~ krs. gorah "çorap" (Gölgard-Elaçığ; gore (Ozalp-Van), gorak "siyah softan dikiilmiş kadın mantosu" (Bigadiç-Balıkesir) (DS.VI,2104; DAO.196)

~ Anadolu: görüm, görür, gorüm, görüp göründüe" (DS.VI,2163a)

gon gonandın gong	renk, göreninş boyamak kök	gün —	renk —	<Fars. gün (OTAL..350b)
goni goniker gor	boya, renk boyacı mezar	gür —	kız konf (TS.2892a)	<Fars. <Fars.
goran	çayır, otlağ	—	—	<Fars. gün'dan <Fars.
gore	çorap	—	—	<Fars. gün (OTAL..351a)
*gorim	görümce, y e n g e , baldırz, elti	—	—	—
goristan	mezarlık köşe et	güristan güç güst	görümce "karya nusbetle kocanın kız kar- deş"	<Tu. gör- üm+vee
goşe gost goşte kızırandı gostifiroş	uzgara et kasap	mezarlık köşe et uzgara et kasap	mezarlık köşe, bucak et	<Fars. (OTAL..351b) <Fars. güç (OTAL..352b) <Fars. güst (OTAL..353a) <Fars. goşt-i (+Tu. kız-ar-) <Fars.

KÜRİÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçe'sindeki Sekili	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçe'sindeki Sekili	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	Aynı LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİL
göstifiroş	k a s a p dikkâni etçil, et yiven	—	—	—	<Fars.	
göstixer	konferans,	—	—	—	<Fars.	
gotar	nutuk	—	—	—	<Fars. güsten "soylemek"ten	
gotar dan	konferans vermek	—	—	—	<Fars.	
gotin	söz, sözük tarüşma	—	—	—	<Fars. gösten'den	
gotugo *göz	ceviz	—	—	—	<Tu. koz [<ot. (dlt.i,<br=""></ot.> 382;III,347): kosik,kosuk "findik"]	
*guç	kenar, saçak	—	—	—	<Tu. koz (TS.2, 847b)	
gustugù	tartışma, söylenti	güft ü gü	—	—	<Fars. gün ü gü (OTAL.. 354a)	
guh guh dan guhan	kulak dinlemek memetiniek vb.)	güz kühän	—	—	<Fars.	
gül	gül	—	—	—	<Fars. güllü (OTAL.. 354a)	
gulan guibeñ	maysıy ince üzün, narın çiçek vazo	—	—	—	<Fars. güllü(+ân) <Fars.	
*gulicék, guldank	—	—	—	—	<Fars. güllü+Tu. şıçek <Fars. güldan (OTAL.. 355a)	
	gül	—	—	—	<gul (TS.1,580a)	

gulgeşt	bahçe	—	—	—	<Fars. gül "gül" +gest "gezme, seyretme, dolaşma" (OTAL.341b) <Fars.	
gülî	dal, bukle, kıvrım	gülü	gül renkli	—		
guman	ş ü p h e , kuşku	gümân	zan, sanma, sezme	—	<Fars. gümân (OTAL. 356b) <Fars.	~ Anadolu: guman "umut" (Kırşehir, Elazığ, Rize, Erzincan) (DS.VI,2221a)
guman kirin	şüphe etmek	—	—	—	<Fars.	
gúmanbar	şüpheli	—	—	—	<Fars. gümbed (OTAL. 357a) <Fars. güm-râh (OTAL. 357a)	~ Anadolu: gümbet "çukur" (DS.VI, 2221b)
gumbet	t o n o z , kümbeğ	günbed, kümbed	kubbe, kümbeğ	kümbet	<Fars. gümrah "bol, sık, çok, gür" kent "şehr"	~ Anadolu: gümrahla- "azmanlaşmak" (Bor-Ng.) (DS.VI,2223a)
gumrehî	i h m a l , savsaklamak	güm-râh, gümreh	1)yolunu şasılmış, 2)bal	—	< Soğda: kanth (TS.2, 838a) <Sogd.+î <Sogd.kanth+Fars.-vâri "benzer,gibi"(OTAL.1367a) <Fars.günâh(OTAL.357a) <Fars. günâh-kâr.	
gund	köy	—	—	—		
gundi	köylü	—	—	—		
gundvarî	kırsal	—	—	—		
güneh	günah	günâh	dini suç	günah		
günehkar	günahkâr	günâh-kâr	günah işleyen	günahkâr		
gur	kurt	—	—	—	<Fars.gurg TLAP,Sözlük,473)	~ Anadolu: guri "kurt" (DS.VI,2198b)
gurgur	gök	—	—	—	<ses taklidî.	~ Anadolu: gur gur "koyn ve keçi çağırma ünlemi" (Sarıca, gölköy-Ordu) (DS.VI,2198b)
gurz	d e m e t (çiçek)	—	—	—	<Faras. gürs "kâhkûl" (OTAL.358b)	~ Anadolu: gürüz "ormanada yeni yetişen çam filizleri" (DS.VI,2239b)
guvah	şahit,tanık	gûvâh	şahit, delil	—	<Fars. güvâh	
guvahî	şahitlik	gûvâhî	şahitlik	—	<Fars.	
guyahî	ş a h a d e t etmek	—	—	—	<Fars.	
kirin	in, hayvan ini	—	—	kovuk "bir şeyin oyuk du-	<Tü. kov+uk (TS.2, 904b)	
*gûv	—	—	—	—		~ Anadolu: güze "gunes görmeyen yer" (Sinop) (DS.VI,2239b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
gwiz	ceviz	cevz	ceviz	rumda iç bölüm" —	<Ar. cevz (OTAL.169b)	
-H-						
hacireşk ~hecheçoq	kırlangıç	—	—	—	<Ar. hâcr+reşk "siyah"	~ krş. Anadolu ağızları: hacibaba "leylek", hacikuş "baykuş", "kırlangıç" ~hachacık,hacıősüp "kurbağa", hacir-vüçür "kırlangıç" (DS.VIII,2248a-b)
hakim	y a r g i ç , hâkim, bey	hâkim	herşeye hükümeden, Tanrı. oluş, bulunuş, durum ihtimalle	hâkim "yargıç"	<Fars. hâkim (OTAL. 375a)	~ Tar. hekim, Kzk. hâkim (EWT.153a)
hal	durum, hal, şart	hâl	—	hal	<Ar. hâl (OTAL.376b)	~ Tar.hâl, Kmk. hal, Blk. Krç. hal, Kaz. ăl (>çer.TLÇ 19 al, k'ăl) (EWT.153b)
(her)hal	olsa da halde	her hal(de)	—	her hal-de"büyük bir ihti-malle"(TS. 1,635a)	<Fars. her+Ar.hâl.	
hamûn	ova	hâmûn	büyük sahra, düz ova, bozkır	—	<Fars. hâmûn (OTAL. 386a)	
harî	k u d u z hastlığı	—	—	—	<Fars.har (TEAPS.,467)	
hazîrî	h a z i r bulunma, bulunmuş	hâzır	huzurda, meydanda	hazır	<Ar.hâzır (OTAL.426b; TS.1,628b)	

hab	az bir miktar, tane, tohum, parça, baş	habb	tane, tohum, çekirdek; hap	hap	<Ar. habb (OTAL. 361b)	
hebskirin	hapsetmek	habbs	hapis, alıkoyma	hapis	<Ar. habs (OTAL.364a)	
heci	hacı	hâci	hacca giden	hacı	<Ar. hâci (OTAL.365b)	
hed	sınır, son	hadd	sınır, derece	had	<Ar. hadd (OTAL.367a; TS.1,593b)	
hedres	s o n u ç , netice	—	—	—	<Ar. hadd+reş	
heft	yedi	heft	yedi sayısı	—	<Fars. heft (OTAL.419a)	
heftan	yedinci	—	—	—	<Fars.	
heftanî	h a f t a l l i k ücret	—	—	haf	<Fars.	
hefte	hafta	hefte	7 gün	hafta	<Fars.(TS.I,595b)	
heftemin	yedinci	—	—	—	<Fars.	~ Osm. Krm. Kaz. hefte, Kzk, apta, äptä (EWT.152a)
hefteyî	haftalık	—	—	—	<Fars.	
heftî	yetmiş	—	—	—	<Fars. heft+i [Farsçada: heft-âd]	
hejîr	incir	—	—	(incir)	<Ar.+Fars. incir.	~ Anadolu ağızları: hicir, hecir (Elazığ ve yöresi) (DOA.229)
heke	eğer	—	—	—	<Tu.	~ krş. Anadolu ağızları: hege, heğe, hehe, heye=Evet (DS.VII,2323b)
helaket	f e l â k e t , yüküm	felâket	müsibet, belâ	felâket	<Osmanlıca'dan (önseste h-<f-olayı vardır.)	
hemâ	h e m e n , derhal	hemân	derhal, o anda, çarçabuk	hemen	<Fars. hemân (OTAL. 421a)	
hemahema	h e m e n hemen	—	—	hemen	<Fars.	~ Anadolu ağızları: heme, he mi (DS.VII,2337b)
hemakî	y a k i n d a , birazden	—	—	hemen	<Fars.	
hemam	h a m a m , banyo	hammâm	banyo	hamam	<Ar. hammâm (OTAL. 385a)	
						~ Osm.Kar. Kmk. hamam (EWT.154b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*hembejar	yurttAŞ, vatandaş, hemşeri	—	—	—	<Fars. hem+Tu.bayar.	
hemberî hev	karşı karşıya, yüz yüze	hem-ber	yakın, beraber olan	—	<Fars.	
hemderd	dert ortağı	hem-dert	dart ortağı	hemdert	<Fars. hem-derd (OTAL. 422a; TS.1,633a)	
*hemî	h e r k e s , bütün, her	hamî,kamu	hepsi	kamu	<Tu.: kamu	~ krş. Anadolu ağızları: hamî, hamisi, hamîsi, hamîmî, hamî "hepsi" (DS. VII,2267a-b)
hemîn	z a t e n , evvelce	hemîn	bu bile, tipki bu	—	<Fars. hemîn	
hemşar	hem ş e r i , yurttAŞ	hemşehrî	memleketli	hemşeri	<Fars. hem-şehrî	
henek	saka, alay	—	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: hanek, henek, heneklih, hernek, hevek, hunek "söz, lakkırdı; şaka; konuşma" (DS. VII, 2272b)
heq	adalet, hak	hakk	Allah;doğru-luk,insaf;pay	hak	<Ar. hakk (OTAL.375a)	
heq dan her	hak vermek	her	bütün, hep	her	<Ar. hakk+Fras.	
-çend ji	her bir	her-çend	—	—	<Fars.	
-du	rağmen	—	—	—		
-giz	her ikisi	—	—	—		
-hal	her zaman	—	—	—		
-kes	ne olursa olsun	—	—	herhal(de)		
herkesini	herkes	-kes	—	herkes	—	
	o r t a k , müşterek	—	—	—	<Fars.	

hero	her gün	—	—	—	<Fars. her+rûz "gün"
heroji	gündük	esb	at	—	<Fars.
hesp	at	his	duygu	his	<Fars. esb
hest	duygu	—	—	—	<Fars. his
*heşin	mavi	—	—	—	<Tu.
*heşinatî	sepze,	—	—	—	<Tu. yeşil [<OT. yaşıl]
*heşinatînoş	yeşillik	—	—	—	<Tu. yeşil+at [<ot]+Fars.
*heşinboz	m a n a v ,	—	—	—	<Tu. yeşil+Tu.boz
heşmetîn	sepzeci	haşmet	büyüklük,	haşmet(i)	<Ar. haşmet'ten (OTAL. 403a)
heşt	kur at	heşt	heybet	—	<Fars. (OTAL.428a)
heştemîn	haşmetli,	—	sekiz	—	<Fars.
heştir	gösterişli	—	—	—	<Fars. şutur'dan(TIAFS,161)
heştîrvan	sekiz	—	—	—	<Fars. şutur+bâñ
heşti	sekizinci	—	—	—	<Fars.
heştiyemîn	deve	—	—	—	<Fars.
hevirkîrin	deve sürücü	—	—	—	<Fars.hamîr+Fars.kerden
hev	seksen	—	—	—	<Fars. hem
heval	sekzeninci	hem	daş, -des,	hem	<Fars.+Ar. (OTAL.423a; TS.1,633a)
hevalbend	yogurmak	—	-i bir	—	<Fars.+Ar.
hevalbendi	beraber,	hem-hâl	bir halde	hemhal	bkz. hevalbend
hevaldâri	birlikte	—	bulunan,hal-	—	<Fars.+Ar.+Fars. dâr
hevalkar	d o s t ,	—	leri birbirine-	—	"tutan"
hevcihan	arkadaş	—	ne benzeyen	—	<Fars.hem+Ar.
hevalbend	müttefik	—	—	—	hâl+Fars. kâr "iş"
hevalbendi	müttefik	—	—	—	<Fars.hem+cîhân
hevaldâri	s a d a k a t ,	—	—	—	
hevalkar	bağlılık	—	—	—	
hevcihan	meslektaş	—	—	—	
meclis,	—	—	—	—	
topluluk	—	—	—	—	

~ Anadolu ağızları: hisin (Özalp), işin (Göldarı-Elazığ), şin (Özalp)
 ~ OT. I, 41,330,394 vb): yaşıl

~ Tar. hemir (EWT.154b)
 ~ Çağ. hem, CC ham (EWT.158a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
hevdar	o r t a k , arkadaş	—	—	—	<Fars.hem+dâr	
hevde	onyedi	hefte	yedi	hafta	<Fars.	
hevdenk	kafije	—	—	—	<Fars.hem+deng	
hevkarî	işbirliği	—	—	—	<Fars.hem+kâr+i	
hevpîmanî	ittîfâk	—	—	—	<Fars.hem+peymân "yemin, and"+i	
hevîrê	a r k a d a s , yoldaş	hem-râh	yoldaş	—	<Fars. hem+râh (OTAL. 424a)	
hevri	benzer	—	—	—	<Fars.	
*hevrişk	kürt çorbasi	—	—	—	<Fars.hamîr+Tu.ış (=hamur işi)	
hevîrûşim	ipek	ebrîsum	ipek iplik	ibrîşim	<Fars.ebrîsum (TS.1, 672a) [<Ar.ibrisüm] (OTAL. 482a)	
hewa	hava	hava	hava	hava	<Ar.havâ (OTAL.408b)	
heva ketin	havalanmak	—	—	—	<Ar.+Fars.	
hewd	banyo, leğen	havz	suya girme;	havuz	<Ar.havz'havuz"(OTAL. 410b)	
heyf	pişmanlık, h a y i f , üzüntü	hayf	yazık ki, heyhat	hayif	<Ar.hayf (OTAL. 412b)	
heyf hilanîn	öç almak	—	—	—	<Ar.+Fars.	
heykel	heykel	heykel	heykel	heykel	<Ar.heykel(OTAL.430a)	
heykeltraş	h e y k e l yontan	heykel	heykel	heykel-turaş	<Ar.+Fars.	
*heylo	y a z i k , heyhat!	—	yapan kimse	—	<Tu. hey! "seslenmek veya ilgi çekmek için söylenilir, sitem, yakınma, azar"+lo	

heyran	aziz dostum	hayrân	çok tutkun	hayran	[<i>ogul+an>og-lan>ulan/ülen>lan/len >la/le>lo gelişmesi görülür.</i>]<Ar.hayrân (OTAL.413a) <h+Tû. ay blkz.heyv
*heyv	ay,hilal,ayça	—	—	—	
*heyveron	ay ışığı, mehtap	—	—	—	
heywan	hayvan	hayvân	canlılık; canlı şey	hayvan	<Ar.hayvân (OTAL.414a)
hez kırın	sevmek	hazz	hoşlanma; sevinç	haz (duy-)	<Ar.hazz (OTAL.418a) +Fars. kerden
hezar	bin	hezâr	bin	—	<Fars. hezâr
hezm	sindirim	hazm	sindirme	hazim	<Ar. hazm (OTAL.417b)
hêk	yumurta	—	—	—	
hêçi	öfke, kız- gınlik	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: heğ, heg, heğe, hek, hey, heye, heyg "meyve ve sebze taşımaya yarayan büyük sepet, kufe" (DS.VII,2329a)
hêl	çevre, etraf	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: heke "öfke, kızgınlik, heyecan" (Maçka ve köyleri- Trabzon) (DS.VII,2329b)
hêlim	buhar, istim	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: hel "gelin süsü, gelin teli" (İlyas-Keçiborlu-Isparta; Tokat) (DS.VII,2330b)
hêmenî	sabır	—	—	—	~ krş. Anadolu ağızları: helimlenmek "yemek koyulaşmak" (Zile-Tokat) (DS.VII,2334a)
hêmin	s a k i n , yatılmış	—	—	—	<Ar.helime"pelteleşme"(OTAL.420b)
hêmi	nemli, ıslak	—	—	—	
hêrs	ö f k e , kızgınlık	hirs	öfke, kızgınlık	hirs	<Ar.hirs (OTAL.433a)

~ krş. Anadolu ağızları: heğ, heg, heğe,
hek, hey, heye, heyg "meyve ve sebze
taşımaya yarayan büyük sepet, kufe"
(DS.VII,2329a)

~ krş. Anadolu ağızları: heke "öfke,
kızgınlik, heyecan" (Maçka ve köyleri-
Trabzon) (DS.VII,2329b)

~ krş. Anadolu ağızları: hel "gelin süsü,
gelin teli" (İlyas-Keçiborlu-Isparta;
Tokat) (DS.VII,2330b)

~ krş. Anadolu ağızları: helimlenmek
"yemek koyulaşmak" (Zile-Tokat)
(DS.VII,2334a)

~ krş. Anadolu ağızları: hers "öfke"
(Maçka-Trabzon; Uluşivan-Şivan-
Gümüşhane; Yusufeli-Ardahan; Zarşat-
Kars) (DS.VII,2347b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
hêsanî	kolay	âsânî	kolaylık	—	<Fars. âsanî (OTAL.52b)	
hêsanîher	elverişli, pratik	—	—	—	<Fars. (bk. hêsanî)	
hêstir	katr	ester	katur	—	<Fars.estér (OTAL. 281a)	
hiçhar	k i r m i z i biber	—	—	—		~ krş. Anadolu ağızları: heç, hic, hecis "Tuz" (DS.VII,2325a)
hikim	k a r a r , hüküm	hüküm	emir,komuta	hüküm "karar, hüküm"	<Ar.hüküm (OTAL.463b)	
hikinkirin	yargılamak	—	—	—	<Ar. hüküm+Fars.kerden	
hikinxvari	mahküm	—	—	—	<Ar.+Fars.	
hikmet	bilgelik	hikmet	hâkimlik; sebep	hikmet	<Ar.hikmet (OTAL. 440b)	
hikûmet	hükümet	hükûmet	devlet;hükû- met konagi	hükûmet	<Ar. hükûmet (OTAL. 464a)	
hinar	nar	nâr	nar	nar	<Fars.nâr (OTAL.965a) [h+öntüremedir.]<enâr (TİAFS.578)	
hinarik	e l m a c i k	—	—	—	<Fars.(h+) enâr+ik "kü- çültme eki"	
*hindî	kemiği o zaman, öyleyse	imdi	buna göre,su	imdi	<Tû. (h+) imdi (TS.1, 701b)	
hiner	b e c e r i , ustalık	hüner	marifet, bil- me; ustalık	hüner	<Fars. hüner (OTAL. 465b)	
hinerwer	u s t a , bercerikli	hüner-ver	hünerli, marifeli	hüner(+li)	<Fars.hüner+ ver	
hirmet	saygı,hürmet; evli kadın	hürmet	1)saygı; 2)havanlık	hürmet	<Ar. hürmet (OTAL. 466a)	

hirmetkar	saygılı	hürmet-kâr	saygı, sayan	hürmet (+kâr/+li) hîrs	<Ar. hürmet+Fars.kâr	
hîrs	hîrs, tutku	hîrs	öfke, kızgınlık; azgınlık; sonu olmayan arzu	hîrs	<Ar.hîrs (OTAL.433a)	
hisap hişk	hesap katı, sert	hesâb,hisâb	hesap,sayma	hesap	<Ar. hisâb (OTAL.444a)	~ Anadolu ağızları: hisirik "çok kurumuş şey" (Ersis-Yusufeli-Ardahan) (DS.VII,2389a)
hizeyran	haziran	haziran	altinci ay	haziran	<Ar. haziran (<Süryani-ceden) (TS.1,630a)	
hîç	hiç, asla	hîç	yok denecek kadar az olan şey	hîç	<Ar. hîç (OTAL.439a)	~ CC. heç, Krm. Kar. T. hâç, àç Tel. Kmd. àş, Kzk. eş, iş (EWT.160a)
hîçahî	y o k l u k , hiçlik	—	—	—	<Fars.	
hîle kirin	aldatmak	hîle	oyun, aldatma	hîle	<Ar. hîle	
him	temel	him	huy, tabiat	—	<Ar.him	~ krş. Anadolu ağızları: him "temel; köşe, aralık" (DS.VII,2385a-b)
hîm danin	temelini atmak	—	—	—	<Ar.+Fars.	
hînga	şu anda	—	—	—	<Ar.hîn "an, zaman, vakit" +ga	
*hîzar (<Tû'den)	b i ç k i , testere	harâs	bîçki	hîzar	<Fars. harâs "hayvanla döndürtilen değirmen" (OTAL.391a);(TS.1,642b)	
ho	akıl,veden	—	—	—	<Tû.'den [<Fr.hall <Eng. hall] (TS.1,650a)	~ krş.hoday "akılsız" (Boynuyoğun-Adana) (DS.VII,2392a)
*hol (<Tû'den)	oturma oda- si, salon, hol	—	—	hol	<Tû.(h+) öyle ya da (h+) öyle	
*holê ya da holî	böyle, söyle	—	—	—		

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
holik	kulübe	—	—	—		~ krş. holluk "bostanları beklemek için yapılan çardak" (Palha-Divriği-Sivas) (DS.VII,2397b)
hor	nazik, mer- hametli, şefkatli	hor	değersiz, bayağı	hor	<Fars.hor (OTAL.448a)	~ krş. Anadolu ağızları: hor: 1)kin, 2)yilik; gösterişsiz, sevimsiz hor: bereketsiz hor: kişiñ yol bulabilmek için dağlarda yol kenarlarına konulan taş, hor: eskimiş şey (DS.VII,2407a-b)
hov	vahşi	—	—	—		~ krş. Anadolu ağızları: hov: 1)Siddetli istek, heves. 2)Hız 3)Hünç 4)Siddet (DS.VII,2421a)
hûrbîn	mikroskop	—	—	—	<hûr "küçük"+Fars. bîn "gören"	
hût	şeytan, ifrit	hût	1)büyük balık, 2)balık burcu	—	<Ar.hût (OTAL. 460b)	
hûtîk	keskin, sıvri	—	—	—		
-i-						
ibadetgeh ibrânî	tapınak Yahudi	ibadetgâh ibrânî	ibadet yeri Yahudi kav- minden olan	ibadetgâh ibrânî	<Ar.ibâdet+Fars.gâh <Ar.	~ krş. huta "kağıñ kayışının ucuna sokulan parmak kalınlığında meşé ağaç" (Sorgun-Yozgat) (DS.VII, 2446a)

ihtiyatkar	sakıngan	ihtiyat-kâr	sakıngan	ihtiyatkâr	<Ar.ihtiyât+Fars.kâr (TS.1,688a)
ihtiyatkâr	sakınganlık	ihtiyat-kârî	sakınganlık	—	<Ar.+Fars.
imtihan	sinav	imtihân	sinav	imtihan	<Ar.imtihân(TS.1,703a)
imza	imza	imzâ'	imza	imza	<Ar. imzâ' (OTAL.518b)
înbik	înbik	înbik	damutıcı	înbik	<Ar. înbik (OTAL.520a)
îndonezî	Endonezyalı	—	—	Endonezyalı	<İngiliz+Fars.+stan
îngilizstan	îngiltere	—	—	—	<Ar.înkâr (OTAL.524b)
înkâr	înkâr	—	reddetme, tanımama	înkâr	<İngiliz+Fars.+stan <Ar.înkâr (OTAL.524b)
înkarkirin	înkâr etmek	—	—	—	—
îraq	Irak	Irak	Irak	Irak	<Ar.+Fars.
îraqî	Iraklı	Iraklı	Iraklı	Irak(+li)	<Ar. 'îrâk (OTAL.471a)
îsbatkirin	isbat etmek	—	—	isbat(et-)	<Ar.
îsrailî	îsrailî	—	—	îsrailî	<Ar.+Fars.
îşaret	i ş a r e t , belirti	îşaret	bir şeyi gös- terme;iz,alâ- met, nişan	îşaret	<Ar.isrâ'il+î <Ar.îşaret (OTAL.558a)
îşaret dan	i ş a r e t	—	—	—	— Tar. şârât (EWT.174b)
îtaet	yapmak	itâ'at	boyun eğme, dinleme	îtaat	<Ar.+Fars.
îtaetkar	uyaş	itaat-kâr	söz dinler	îtaat(+li)	<Ar.itâ'at (OTAL.560b)
îzin	izin, yetki	îzn	izin, müsa- ade; ruhsat	îzin	<Ar.itâ'at+Fars.kâr <Ar.îzn (OTAL.569a)
îzin dan	izin vermek	—	—	—	<Ar.îzn+Fars.-dân
îlon	eylül	—	—	Eylül	<Ar.eylül (TEAPS.221)
în	cuma	âdine	Cuma	—	<Fars.âdine (TEAPS. 112)
înce	o zaman, o e s n a d a ,	—	—	—	<Fars.(tâ)encâ'(â) (TEAPS.619) "öylesine" sözünün "encâ" bölümü almış.
încas	öyleyse	—	—	—	<Ar.îccas (TEAPS.32)
îran	armut	—	—	—	<Fars.
îro	îran	—	—	—	<Fars.imrûz(TEAPS.92)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
îromî	g ü n c e l , şimdiki	—	—	—	<Fars.	—
îsal	bu yıl	—	—	—	—	—
*îsot [<Tu'den]	biber, toz biber	—	—	—	<Fars.imsâl <Tu.îsot[<issig "sıcak"+ot]	~ krş. Anadolu ağızları: issi=yakıcı ve bunaltıcı sıcak, ısı. issi=hamam (DS.VII,2559b) issot, isot "Aci biber" (gös. yer.) ~ istot.~ issi için bkz. EWT.173b. ~ Trkm. iş, Uyg. iş, iş, Kaz. §, Kzk. is (EWT.174a)
*îş [<Tu'den]	iş	iş	iş, görev	iş	<Tu.îş	—
*îşker îtalya	emekçi, işçi îtalya	—	—	îş(cî) îtalya	<Tu.îş+Fars.+kâr <Tu. [<îtalya]	—
-J-	—	—	—	—	—	—
jakaw	yırtıcı, vahşi	—	—	—	—	—
jar	zayıf, siska	zâr	zayıf, dermansız	—	<Fars.jegand(OTAL.570a) <Fars.zâr (OTAL.1405a)	—
jar ketin	zayıflamak	—	—	—	—	—
jari	zayıflık	—	—	—	<Fars.	—
jarin	yakınmak, ağlamak	—	—	—	<Fars.	—
jarxane	dispanser	—	—	—	<Fars.zâr"zayıf"+hânc"ev" [Not: Farsçada derman- gâh'tır.]	—
jehr	zehir, ağu	zehr	ağu, zehir	zehir	<Fars.zehr(OTAL.1413b)	—
jehrdar	zehirlenmiş, zehirli	—	—	—	<Fars.	—

jehrín	zehirlenmiş, zehirli	—	—	—	<Fars.
(li) jer	aşağıda, aşağı kat	—	—	—	<Fars.jerf"derin"(OTAL. 570b)
jérin	alçak, aşağı, alt	—	—	—	<Fars.
jin, jinik	kadın, zevce	zen	kadın	—	<Fars.zen (OTAL.1417a)
jin anın	evlenmek	—	—	—	<Fars.
jin bay	üvey ana	—	—	—	<Fars.zen+Tü.baba
Jinnîr	kraliçe, prenses	—	—	—	<Fars.zen+mîr"âmir,baş"
jinsal	yaş, dönem, çağ	—	—	—	<Fars.
-K-					
ka	saman	kâh	saman,saman çöpü	—	<Fars.kâh (OTAL.577b)
kabaret	gece kulübü, meyhane	—	—	kabare	<Tu.<Fransızca: cabaret (TS.2,750b) < Tu.
*kabra	birey, fert, iyi adam,	—	—	—	
kade	babalık pasta	—	—	—	
*kal [<Tu'den]	i h t i y a r adam, yaşılu adam	—	—	—	<Tu. [OT. (DLT.I,409: kal "yaşılu adam] (EWT. 224a)
*kaleq	üvendire, an ığnesi	—	—	—	< Tu.

~ Anadolu: kâhan "tarladaki zararlı otlar" (DS.VIII,s.2597a).

~ krş. Anadolu ağızları:
kabran"ıhtiyaç" (Orhaniye-Bursa)
(DS.VIII,2584a)

~ Anadolu ağızları: kade "ortası
yağlı, bir çeşit ekmek "Bitlis"
(DS.VIII,22589)

~ Anadolu ağızları: kal, kalk, kalo;
kalılık "dede", kalał "büyük"; kaluk,
kalk "evlenmemiş yaşlı kız"; galuk
(DS.VIII,2608b; DAO.250)

~ krş. Anadolu ağızları: kalek
"burun, burun ucu", "boru biçiminde
bir tarafı dar diğer tarafı geniş olan
sey", "ceviz ağacı kabuğundan yapılan
bir çocuk düdüğün" (DS.VIII,2608a-b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*kamir [<Tu'den]	kamuş, saz	—	—	—	<Tu. [ET.(Alt. Gr.326b; DLT.I,369,439 vb.)= ka- muş.(Kelimenin son sesinde -ş-r değişmesi vardır.) <Fars.kâm-rân (OTAL. 584a)	
kamran	m u t l u , muzaffer	kâmrân	muthu, arzu- suna kavuş- muş	kâmuran	<Fars.kâm-rân (OTAL. 584a)	
kam	mutluluk, saadet	kâm	arzu, enel, istek	kâm	<Fars.kâm (OTAL.582b; TS.2,773a)	
kamranî kan	başarı maden oca- ğı, maden yatağı	kâm-rânî kân	mutluluk 1)maden ocağı; 2)bir şeyin menbaî	—	<Fars.kâm-rân <Fars.kâm	
kanbore	kahraman	—	—	—	<Ar.Kanber "Hz. Ali'nin kölesi" adından. <Fars.kân'dan.	
kanî	p i n a r , kaynak	—	—	—	<Fars.kân'dan.	
kar	1)kazanç, iş, kâr 2)yemelem, çalışma	kâr	ış, güç, kazanç	kâr	<Fars.kâr (OTAL.586a)	
kar kirin	çalışmak	—	—	—	<Fars.	
kara xwe	tuzla	—	—	—	<Tu.kara+Fars.xwe	
karbîdest	müdür	—	—	—	<Fars.kâr+be+dest	
karçık	armut	—	—	—		
kardanî	eylem, fiil	kâr-dânî	ışbilirlik	—	<Fars.kâr-dânî (OTAL. 588a)	
kardar	memur	kâr-dâr	ıştutan, eli iş tutan	—	<Fars.	

~ bkz. EWT.235a).

~ Anadolu ağızları: karçın "yaban
armudu, ahlat" (DS.VIII,2656a)

karderi kargeh *karik	şirket, firma işlik, atölye oglak	kâr-gâh	işyeri	—	<Fars.. <Fars.	~ krş. Anadolu ağızları: kur "tay, sipa", kûrn; kûr, kûdik, kûrk, kûr, kûrik, kûro, kûr, kûrik, kûrrik, kûrûk, kûrûk, kûr, kûrûk, kûrû, kûrûk (DS.VIII.2822a-b); karik "sipa"; karik, "keçi yavrusu" (DS.VIII.2664a)
karik	silo	—	—	—		~ Kıpçak: koduk OT. (DLT: kurn kurn, kurnh kurnh= tay çağırmak için nida.
karin karker	yapabilmek m e m u r , görevli	—	—	—	<Fars.kâr "iş"ten <Fars.kâr+kâr "-li,-ci, -eden,-edici" (OTAL. 586b)	~ krş. Anadolu ağızları: karik, "kışın hayvanların yem yedikleri yer" (Şebin- karahisar-Giresun) (DS.VIII, 2661b)
karkeri karniyar karpék kardbar karubaré şeri karwan	daire, ofis talip olan iş, elisi, eser iş, fil, eylem taktik	—	—	—	<Fars. <Fars. <Fars. <Fars.kâr'dan <Fars. <Fars.	
karxane	kervan, konvoy	kârvân	yolcu katarı, kafile	kervan	<Fars.kârvân (OTAL. 590a)	~ Çağ.Osm.Az. kârvan, Krm. kârvan, Kmk.keruan,Tar.keriban (EWT.257b)
karzana	f a b r i k a , değirmen	kâr-hâne	işyeri	kerhâne	<Fars.kâr+hâne (EWT. 256b)	~ Uşak:karna"tuğla, kiremit fabrikası"
kasik	uzman, usta, hünerli	kâr-dân	işbilir	—	<Fars.kâr-dân	
kaşkirin	k a s e , bardak, tas sürüklemek, çekmek	—	—	—	<Fars.kâse+k	~ Anadolu ağızları: koşma "....çekme" (DS.VIII,2934a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
kaxez	kağıt	kâgaz	kağıt	kağıt	<Fars.kâgaz,kâguz (OTAL. 577b, TS.2,760a)	
keç	kız, pire	—	—	—		~ krş. keç:1) Nemli yer, 2) Samandan ayrılmış buğday, 3) Bal peteği, 4) Destek (DS.VIII,2715a)
keçik	büyük kız çocuğu	—	—	—		~ krş. keçilik: "4 ayrı manası var" (DS.VIII, 2716)
kef	el ayası; yosun	—	—	—		krş. kef: Orakçıların kullandığı parmak uçları tahta meşin eldiven (DS.VIII, 2718b)
kefçi	kaşık	kepçe	—	kepçe	<Fars.kefçé (TS.II,838a)	~ krş. kefçigi (kefki): Su kabağından yapılan derin kepçe (DS.VIII,2719b)
kefen kefgir	kefen küçük süz- geç, kevgir	kefen kevgir	kefen	kefen	<Ar. kefen (TS.II,829b) <Fars.kef-gir "köpük tutan" (TS.II,846b)	~ krş. keflir: Su etkisiyle delinen göz göz olan taş (DS.VIII,2719b)
kej	şarşın, kızıl saçlı	—	—	—		~ krş. kej:Tiftik (Bitlis)(DS.VIII,2722a)
*kelek kelem	sal, kelek koru, lahana	—	—	—		~ kelek: sal, kayık (DS.VIII,2727a) ~ kelem/kelam/kellem: lahana (DS. VIII,2727b)
kelik	sepet	—	—	—		~ kelik: (12 aynı manası var)(DS.VIII, 2732-33)
*kelpic	kerpiç, tuğla	kerpiç	ilkel tuğla	kerpiç	<Tr. (TS.II,840a) (-r->-l- değişimi olmuş)	~ AH. kerpiç, Kom. Kum. kerpiç, MA. kirpiç, Kaz. kirbiç (>Rus. kirpiç) (EWT.256b)
keman	keman	kemân	dört telli yaylı çalgı	keman	<Fars.kemân(TS.II,832b)	

kemançe	kemençe	kamançe	kemana benzer üçtelli yaylı çalgı	kemençe	<Fars.kemânce(TS.II.833a)	
*kemyon kenar *kendil	kamyon kenar, kıyı ip, sicim	kenâr kendir	kıyı kenevir	kamyon kenar kendir	<Tü.kamyon<Fr.camion <Fars.kenâr (TS.II.834a) <Tü.kendir (TS.II.837a)	(-r>-l değişimi olmuş), krş.kendilik: kenevir (DS.VIII.2741b) kendir: Urgan, ip (DS.VIII.2741b)
*kendir *kepez	kendir otu y a m a ç , bayır	kendir kepez	kenevir yüksek tepe, dağ	kendir kepez	<Tü.kendir. <Tü. (TS.II.838b)	~ krş. kepez: Yüksek tepe, dağ (başkaca 8 ayrı manası daha var) (DS.VIII.2747a) ~ krş. kepîr: (14 ayrı manası daha var) (DS.VIII.2748-49)
*kepir	külâbe	—	—	kepir (=çorak, verimsiz toplak)	<Tü.kepîr (TS.II.838b)	
kepi	burun	—	—	—		~ krş. kepi: (8 ayrı manası var) (DS.VIII.2747-48)
*kepitalizm ker kerdinal	kapitalizm eşek kardinal	ker kardinal	eşek Papayı seçen papazlardan soyluluk; iyilik, lütf	kapitalizm kardinal	<Tü.<Fr.capitalizme. <Tü.<Fr.cardinal (TS.II.798a) <Ar.kerem (TS.II.839a)	ker: Eşek, sipa (DS.VIII.2751a)
kerem	cömertlik	kerem	—	—		~ Krm.kerem, Kzk. kârim (EWT.255a)
kergû	y a b a n i tavşan	—	—	—	<ker "eşek" +gû[<Fars. hâr "eşek"+gûş "kulak"] <Tü.	~ krş. keri: Koyun sürüsü; karı, eş (DS.VIII.2754b)
*kerî	sürül	—	—	—		
*kert	oyun kartı	—	—	kart	<Tü.kart<Fr.carte (TS.II.805b) <Rus.kartofel	
*kert ol	patates	—	—	—		~ krş. kartol, kardof, kardoğ, kardu, kartal, karton, kartol, kartop, kartul, kortal, kortol: patates (DS.VIII.2671a)
*kerton	karton	—	—	karton	<Tü.karton<Fr.carton (TS.II.806a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
kes keser *keuçük	kişi hüzün,keder kauçuk	kes keder	şahıs,kimse acı	— kauçuk	<Fars.kes (OTAL.611b) <Ar.keder (TS.II.828b) <Tü.kauçuk<Fr.caoutchouc [Ekvator yerlilerinin dilinden] (TS.II.815a) <Tü.göv (<kök)+%.	
*kevok	gövercin	—	—	—		~krş. Çuvaşça: kavak "gök"; kavakarçan "gövercin".
kewar	arı kovanı	—	—	—		~ krş. kever: Topraktan yapılan arı kovanı (DS.VIII.2775b)
kewkurt	kükürt	kükürt	sulf	kükürt	<Tü.<Fars.gûgird (TS.II.945b) <Tü.<Ar.keyf (OTAL.615a)	~ Anadolu: kükürt "kübrit" (DS.VIII.3026b)
keyf	keyif, zevk	keyf	zevk, neşe	keyif	<Tü.<Ar.keyf (OTAL.615a)	
kezep kezeba reş *kér	akıcığerler karaciğer birçak	— — —	— — —	— — —	<Fars. <Fars. <Tü. [DLT.III.174: kerey: ustura] ~ ker: Bıçak,çaklı (DS.VIII.2751a) <Tü.ker+lık "küçültme eki"	~ Anadolu: ker "Bıçak, çaklı" (DS.VIII.2751a)
*kêrik	çaklı	—	—	—		
*kêşik(van)	n ö b e t ç i , gözçü	keşik	sıra, nöbet	—	<Tü.<Moğ.keşlik+Fars.bân	~ krş. keşik/keşik: Sıra, nöbet (DS.VIII.2771a); keşikçi: Nöbetçi, bekçi. keşiklemek: Sıraya girmek, keşik olmak: Sıra ile yardımlaşmak, keşik tutmak: Sıra beklemek
*küçük	küçük, ufak	küçük	ufak	küçük	<Tü.kiçik [<DLT.kiçik]	~ krş. kiçili, küçi, küçiyih, küçib, köçce: Küçük, ufak (DS.VIII.2869b)
*küflenmek	küflenmek	küf(len-)	küf olusmak	küflen-	<Tü.küf (DS.II.944b)	

kifrit	kibrıt,kükört	kibrıt	kibrıt,kükört	kibrıt	<Tü.kibrıt<Ar.kibrít (OTAL.622a)	
*kilit	kilit	kilit	kapama aleti	kilit	<Tü.kilit<Fars.kelid,kilid	~ Anadolu: kilit (DS.VIII.2871b)
kinise	kilise	kilise	hristiyan tapınağı	kilise	<Tü.kilise<Yun.ekklezia (TS.II,871a)	
kinsol	konsolos	—	—	konsolos	<Tü.<Lât.consulus (TS. II,894a)	
kirê	kira	kira	icar	kira	<Tü.<Ar.kirâ(TS.II,875a)	
*kitan	keten bezi	keten	keten doku-ma	keten	<Tü.keten<Ar. kettân (TS.II,846a)	
kitêb	kitap	kitap	herhangi bir konuda ya-zılmış eser	kitap	<Ar.kitâb(TS.II,878a)	~ K.B.Osm.Kaz.kitap,kitap (EWT.273a)
kitêbdarî	kitaplık	—	—	—	<Ar.kitâb+Fars.dar"ağaç" +î	
kitabxane	kitabevi	kütüphane	kitaplık	kütüphane	<Ar.kutub+Fars.hâne(TS. II,952a)	
kilo	kilo	—	—	kilo	<Ar.<Fr.kilo(<Yun.)(TS. II,872a)	
kin	kin, garez	kin	garez	kin	<Fars.kin	
*kindar	kinci	kindar	kinci, kinli	kindar	<Fars.kin+dâr(TS.II,874a)	
*kom	grup, kitle, yığın	—	—	—	<Tü.kom<Moğ(KWb.150)	krş. kom: Ağıl, davar ağılı (DS.VIII, 2913a). Fazla bilgi için bzk. (DAO), 294.
komand	muharebe	—	—	com-mando	<Fr. commando (TS.II, 889b)	
komander	komutan	—	—	komutan	<Fr.commandet (TS.II, 926b)	
*komisyon	komisyon	—	—	komisyon	<Tü.<Fr.commission	
*komünist	—	—	—	komünist	<Tü.<Fr.communiste.	
*kömünizm	—	—	—	komünizm	<Tü.<Fr.communisme.	
*kon	çadır	—	—	kom "yayla evi"	<Tü.(TS.II,889a)	
konser	konser	—	—	konser	<Tü.<Fr.consert(TS.II,893b)	kon: Konut; çadır (DS.VIII, 2914b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*kop	tepe, doruk	kop	zirve	—	<Tü. (DLT.kop)	~krş. kop: İnsan ve hayvan vücutundan kabarık şış, kabartı ç(DS.VIII,2919b)
*kopal	d e g n e k , bambu	küpâl	değnek	—	<Fars.küpâl:(OTAL.630b)	~krş.kopal: 1) Tokmak (Rize), 2) Baston
kor	kör	kör	amâ, kör	kör	<Fars.kör (OKAL.630b)	kor: Fındık kirmaya yarayan ağaçtan yapılmış araç; tokmak
*kort	alan, meydan; kutu uşurum	—	—	—	~ Tü.bkz.	~krş.kor: kör (DS.VIII,2923a)
*kortal	—	—	—	—	~ Tü.	~krş.kort: Uzun süre sürülmemiş tarla (DS. VIII,2927b)
kor derzi	toplu içgne mağara	kovuk, koğuk	içi boş, oyuk	kovuk	<Fars.kor+derzi "iğne"	~krş.kofalak: İçi boş,kof (DS.VIII, 2899a)
*kov	—	köz	kor, ateş	köz	<Tü.kovuk(TS. II, 904b) (DLT.kovı, kovuk)	kova: Kuyu (DS.VIII,2938a)
*koz	köz	—	—	—	<Tü.köz (TS.II,904b) (DLT.köz)	~ Kocaköy: kozir (DAO,300)
*kralice	kralice	—	—	kralice	<Tü.<Sl.kralitsa (TS.II, 918a)	~ krş.kulek: Su kovası (DS.VIII, 2995b)
kulek	delik, çukur	—	—	—	—	~ Anadolu: kuncu, kunci, kuncük, kündüç, künlü "susam tanesi" (DS.VIII,3036a)
*kunci	susam	künci	susam	künci	<Tü.(<ET.[Alt.Gr.317b]): kümçit ~ OT.(DLT.III, 121); kuç	~ bkz.karı, kurik, kari, kurik, kirik, körik, kurik, kuri, kurik,kürü, kü-rük: Sipa (DS.VIII,2822a)
*kurd	kurt	kürt	kürt	kürt	<Tü.	
*kurin	sipa	—	—	—	<Tü. (DLT.): kurni kurni "tayı çağırmak için nida"	

kursi küçe	kürsü,iskemle dar yol	kürsü küşe	sandalye iki sokağın kesiği yer	kürsü köşe	<Ar.kursî (DS.II,950a) <Fars.gûše (TS.II,915a)
küzeker	çömlekçi	—	—	—	<Fars.kûze "su testisi"+ker
-L-					
lal *lastik	dilsiz lastik	lâl	dilsiz	lâl lastik	<Fars.lâl (TS.II,957a) <Tu.lastik<Fr.élastique (TS.II,959b)(EWT.315a)
laş	leş, ceset	laş,leş	kokmuş hayvan ölüsü	leş	<Tu.<Fars.lâş (TS.II, 963a) <Tu.[oğul+an>oğlan > ulan/ülen>lan/len> lav>bkz. DAO,317.
*law	çocuk, oğul	—	—	—	~ Anadolu: la, lay, layn, lan, le, len, lo, loğ, loğ, "ulan" (DS.IX,3062b).
layinq *legen	lâyık legen	layık legen	uygun bakurdan yapılan ve üzerinde el yikanan kap	layık legen	<Tu.<Ar.lâyık(OTAL.650a) <Tu.legen <Ar. leken (OTAL.654a)<Gr.(EWT. 316b)
*lempre	lamba	lamba	lamba	lâmba	<Tu.lâmba<Yun.lampas (TS.II,957b)
leşker leşkeregh	asker kuşla	leşker leşker-gâh	asker kuşla	—	<Fars.leşker(OTAL.656a) <Fars.leşker-gâh(OTAL. 656a)
leylak	leylak	leylâk	salkım şek- linde mor ve beyaz renk- lerde bir çi- çek ve bunu veren ağaç	leylâk (TS.II,964a)	<Ar.leylâk (OTAL.658a) <Fars.leylak (EWT. 316a)
*leymün	limon	leymun	limon	limon	<Tu.<Fars.limû(OTAL.660b) <Gr.limnu (EWT.317a)
lezet lev	lezet, tat dudak	lezet leb	tat dudak	lezet	<Ar.lezzet (TS.II,964a) <Fars. leb (OTAL.651a)
					~ Anadolu: leylim, leyulum "limon" (DS.IX,3075a) ~ krş.Doğu Tu.: lezzet (EWT.317a) ~ Tu.Tu.lebalep "ağzına kadar"

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
ling *îfre *liste *lok	bacak, ayak lira liste, tarife dişi deve	leng — lûk	topal, aksak — dişi deve	— liste — — — —	<Fars.leng (OTAL.655a) <Tu.lira<It.lira(EWT.317b) <Tu.<It. <Tu.<Fars.lûk (OTAL. 662b)	
*lokomotiv	lokomotif	—	—	lokomotif	<Tu.<Fr.locomotive (TS. II, 969a) <Ar. lûbiya EWT.318b)	~krş. lok, lök, lökü: 1)Erkek deve, 2)İğdir edilmiş deve (DS.IV,3089a) MA. AH. lök, Çağ.Kzk. lök, Osm. lük (>Fars.lök) (EWT.318b)
lovik	fasulye	—	—	—	—	
lûle	boru, tüp	lûle	boru	lûle	<Tu.<Fars.lûle: Sigara ağzığı (DS.IX,3093b) <Tu.<Ar. (TS.II,975a) <Fars. mâder (TS.II,975b) <Tu.mâl<Ar.mâl (TS.II, 982b)	~ Anadolu: lûle (Bağlıca *Ardanuç- Artvin) (DS.IX).
maden mader mal	maden anne 1)konut,ev, yuva,ocak, aile, çadır 2)varlık, servet, malmûlk	maden mader mal	mineral anne taşınmaz varlıklar	maden mader mal	—	~Anadolu ağızları için bkz.DS.IX,3107a. ~ Trkm.mâl, Yak. mâl, mal, Çağ. Osm. mal, Çuv. mul. = Moğ. (KWb.254) mal "Viçh" (EWT.323b)
maldarı mana manîdar	varlık,servet anlam,manâ a n l a m l i , manîdar	manâ manidar	anolam anolamh	manâ manidar	<Ar.+Fars. <Tu.>Ar.ma'nâ(TS.II,985a) <Ar.ma'nî+Fars.dâr(TS. II,986b) <Fars.mar	
mar marması	yalan	—	—	—	<mar+mâsi	
*mase	yılan balığı	—	—	masa	<Tu. <It.mensa <Lat. (TS.II,992a)	

masî meger ko	balık meger ki	megerki	meğer ki	meğerki	<Fars.(TS.II,1001b)	-krş.masî: Tatlı su balığı (DS.IX.3131b)
meh mekîne	ay makina	mâh, meh	ay	mah makina	<Fars.mâh (OTAL.673a) <Tu.<lt.machina (TS.II, 981b)	- krş.mer: Meğer (Gaziantep) (DS.IX, 3165b)
mela	muhtar,molla	molla	1)Büyük ka- di,2)Medrese öğrencisi 3)Büyük bilgin kesme aleti	molla	<Tu. molla<Ar. (TS.II, 1033b)	- Krm.mah (EWT.321a)
meges	makas	makas	makas	makas	<Tu.makas<Ar.mikass (TS.II,980b)	
*merhem	merhem	merhem	merhem	merhem	<Fars.murham<Ar.(TS. II,1009b)	~ Osm. melhem, merhem (EWT. 335a)
*merkez	merkez	merkez	özek	merkez	<Tu.merkez<Ar.markaz (TS.II,1010a)	
*mermer	mermer	mermer	bir tür kireç taşı sorun	mermer	<Tu.<Ar.mermer<Yun. marmaron (TS.II,1010b) <Tu.<Ar.mes'ele (TS.II, 1012a)	
*mesele	mesele,sorun	mesele		mesele	<Ar.Mesîh+i. <Fars.matbah (TS.II, 1048a)	
mesihî metbez	hristiyan mutfak	mesihî mutfak	hristiyan yemek piş- rilen yer örnek alın- acak söz	mutfak	<Ar. (TS.II,1012a).	krş. metel.: 1. Öykü, masal; 2. Masal- ların giriş bölümündeki koşuk; 3. Bil- mec; 4. Atasözü; 5. Şiir, mersiye; 6. Şarkı, mâni (DS.IV,3173b-3174a)
methelok	atasözü	mesel		mesel		
*metin	metin(yazı)	metn	—	metin	<Tu.<Ar. metn (TS.II, 1016a)	
meydan	meydan	meydân	alan, saha	meydan	<Tu.<Ar.meydân (TS.II, 1018b)	
meyildârı	eğilim	meyil	eğiklik,egitim	meyil	<Tu. meyil<Ar.meyl (TS. II, 1019b)	
*meywe	meyve	meyve	yemiş	meyve	<Tu.meyve<Fars.mive (TS.II,1020a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
meywexwer meyxwes	yemişcil mayhoş	— mayhoş	tadı şekerli ve az ekşi olan yeraltı depo- su	— mayhoş	<Fars. <Fars. mey-hoş (TS.II, 997a)	~ Anadolu: mayhoş "davranışları serserice olan" (DS.IX.3140b)
mexzen	m a h z e n , depo lezzet, tat	mahzen		mahzen	<Ar.mahzen (TS.II,979b)	
meze		meze	içki içilir- ken yenilen yiyecek	meze	<Fars.meze (TS.II,1021a)	
mezedar mezheb meziyet	lezzetli mezhep nitelik	mezhep meziyet	mezhep,öğretि bir kişi veya nesneyi ben- zerlerinden üstün göste- ren nitelik	mezhep meziyet	bkz. meze. <Ar.mezhep (TS.II,1021a) <Ar.meziyyet (TS.II, 1021a)	
mêmur	memur	memur	görevli	memur	<Tu.memur <Ar.me'mur (TS.II,1005b)	
mêmûz	mahmuz	mahmuz	mahmuz	mahmuz	<Tu.<Ar.mihmâz (TS.II, 978b)	
mêr	erkek,koca	merd	yiğit, güve- nilir	mert	<Fars.mert (TS.II,1011b)	
mêrani mêş	œsaretyiğidik sinek	— —	—	—	bkz.mêr.	-krş. meşe: Balarısı (DS.IX,3173b) -bkz.mêş
mêşa	arı	—	—	—		
mêzén	terazi	mizan	—	mizan	<Ar.mîzân (TS.II,1032a)	
mihendiz	mühendis	—	terazi, tartı	mühendis	<Ar.muhendis (TS.II, 1052b)	
mihlet	mühlet,süre	mühlet	vade, melül	mühlet	<Ar.muhlet(TS.II,1053a)	

millet *min miqtar miqewa	millet,ulus ben,benim miktar mukavva	millet men(Doğu) miktar mukavva	ulus ben nicelik karton	millet men(Doğu) miktar mukavva	<Ar.millet (TS.II,1026a) <Tu.men <Ar.mıldār (TS.II,1025b) <Ar.mukavva (TS.II, 1034a) <Ar.merâk+Fars.dâr. <Ar.murekkeb (TS.II, 1057b)
miraqdar kirekeb	kaygılı,tasah mûrekkep	merak(lı) mûrekkep	müttecessis yazı için kul- lanılan sıvı madde	mûrekkep	<Ar.merâk+Fars.dâr. <Ar.murekkeb (TS.II, 1057b)
misal misilman	örnek,misal müslüman	misâl müslemân	örnek islâm dinin- den olan geçici	misal müslüman	<Ar.misâl (TS.II,1030a) <Ar.muslim+Fars.ân (TS.II,1059a) <Ar.muvakkat (TS.II, 1059a)
mîde	mîde	mîde	karın bölgesi	mîde	<Tu.mîde<Ar.mi'de(TS. II,1023a)
mîr	emir,prens	mîr	baş, amir, bey	mir	<Fars.mîr<Ar.emîr (TS. II,1029a)
mîrat	mîras	mîrâs	öldenen kalan mal mâlik, para bir soyuluk sanı	miras	<Ar.mîrâs (TS.II,1029a)
mîrzâ	bay, bey	mirza	büyük çivi	mirza	<Fars.mîrzâ (TS.II, 1029b)
mîx *mobilye	mîh mobilya	mîh	—	mîh mobilya	<Fars.mîh (TS.II,1021b) <Tu.<It.mobilia (TS.II, 1032a)
mor moz	mûhûr	mûhr	damga, kaşe	mûhûr	<Fars.muhr.(TS.II,1053b)
mû mujank	muz kul, tûy	mû	—	muz	<Ar.mû (TS.II,1049b)
mujank	kirpik	mûjgân	kirpik	mûjgân (kişi adı)	<Fars.mû(OTABL.II,988b) <Fars.mûjgân (OTABL.II,1070b)
mûri	karınca	—	—	—	<Fars.mûrçe "küçük ka- rinca" (OTABL.II,1030a)
mûsiqi	mûzik	musikî	mûzik	musiki	<Ar.mûsîkî (TS.II, 1046a)

~ Çağ. mîr, Osm. mir (>Srb.Blg. TE 129 mirija) (EWT.339a)
~ Çağ. mîras (>Bla. TE 128 miraz, meraz), Az. mîras, Kom. miret (EWT.339a)

-krş.mor: Mûhûr (DS.IX,3208b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensej)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
mûsîqîzan	mûzisyen	musikişinas	mûzikçi	musikişinas	<Ar.mûsîkî+Fars.-şînâs (TS.II,1046a)	
mûteber	gerçi,sağlam	muteber	sayıgın,itiherî	muteber	<Ar.mu'teber(TS.II,1047b)	
-N-						
naçari	naçarlık, çeressizlik ağlamak	nâçâr	degersiz, önemsiz	naçar	<Fars.nâçâr (TS.II,1067b)	
nâlin	nâlân	nâlân	inleyen, sizlayan	nâlân (kişi adı)	<Fars.nâlân (OTABL.II, 1182b)	
name	mektup	nâme	—	name	<Fars.nâme (TS.II,1071a)	~ Anadolu: nâme "mektup".
namedor	genelge	—	—	—	<Fars. bkz.nâme	
namenivisi	yazışma	nan	—	—	<Fars.	
nan	ekmek	—	ekmek	—	<Fars.nân(OTABL.II,1186a)	~ Azeri, Özbek, Kazak, Kirgız ve Uygur Türkçeleri: nan
nankor	iyilik bilmez	nankör	iyilik bilmez	nankör	<Fars. nân-kûr (TS.II, 1072a)	
nankorî	nankörlük	nankör(lük)	nankör ol- ma, gâfil	nankör(lük)	<Fars.	
nânpêj *narîn	ekmekçi	—	—	nârin	<Fars. <Tu.<Mog.narin (EWT. 351a)>Fars.nârin.	~ Yak. narîn, narîn, Soy. narîn<Moğ. (KWb.273) narîn (>Fars.nârin>Çağ. narîn) EWT.351a).
nav	ad, isim	nâm	ad, isim	nâm	<Fars.nâm (OTABL.961b)	
navdar	tanılmış	nâmâdâr	ünlü,şöhretli	nâmâdâr(eski)	<Fars.nâmâdâr (OTABL. II,1184a)	
nay	ney	ney	kamuştan tif- leme çalgısı	ney	<Fars.neý (TS.II,1085a)	
nayzen	neyzen	neyzen	ney çalan	neyzen	<Fars.neý-zen (TS.II, 1085a)	

naz nazdar	işve, cilve nazlı	nâz nâzdâr	cilve naz yapan, şımarık narın; saygılı davranan yumuşak	naz naz (+li)	<Fars. nâz (TS.II, 1074b) <Fars. nâzdâr (OTABL. II, 1193a)	~ Kaz.Krm. Klur. naz (EWT.351b).
*nazik	nazik, ince	nâzik	nâzik	nazik	<Fars. nâzik (TS.II, 1075b)	~ Anadolu: nazik "taze" (Merzifon- Amasya) (DS.IX, 3242b).
nerm	yumuşuk, uysal	nermi/ nermin	yumuşak	nermin (kız adı)	<Fars. nerm (OTABL.II, 1206b)	
nermin	ince, narin	nermin	yiyerek	nermin	bkz. nerm	
nerx	vergi, resim	nârh	maddelerine konulan fiyat	nârh	<Fars. nîrh (OTABL.II, 1187b)	
nesîhet	ögüt	nâsihat	ögüt	nâsihat	<Fars. nâsihat (TS.II, 1073b)	
newroz	yeni yıl	nevruz	Mart'ın 22' si, yeni yıl	nevruz	<Fars. nev-rûz (TS.II, 1084b)	~ Anadolu: navruz "1. çiğdem; 2. zambak" (DS.IX, 3242a).
*nezaket	i n c e l i k , kibarlık	nezâket	incelik, naziklik	nezâket	<Fars. nâzuk'tan Ar. kalı- ba göre nezâket yapılmış.	
nezan	cahil,bilgisiz	nâdân	bilgisiz	nâdan	<Fars. nâdân (TS.II, 1067b)	
nêrgiz	nergisçiçeği	nergis	soğanlı bir sus bitkisi	nergis	<Fars. nergis (TS.II, 1082b)	
nigare	resim	nigâr	gözel yüzü sevgili;resim, nakış	nigâr (kız adı)	<Fars. nigâr (OTABL.II, 1226b)	~ Krm. nergiz, Osm. nergis, nerkis (EWT.353a)
nigarevan	ressam	nigârende	ressam	—	<Fars. nigâr+bân	
nikbin	iyimser	nilebin	iyimser	nikbin	<Fars. nik-bin (TS.II, 1086b)	
nimine(k)	numune	numûne	örnek	—	<Fars. numûne (TS.II, 1093b)	
nimre	numara	—	—	numara	<Tu.<It.numero (TS.II, 1093a)	
nikte	nokta	nokta	çok küçük boyutlarda işaret,benek	nokta	<Ar. nokta (TS.II, 1091a)	
niktebihnok	noktalıvirgül	—	—	—	<Ar. bkz. nikte	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
niyaz	dilek;yemin	niyaz	yalvarma, yakarma	niyaz	<Fars. niyâz (OTABL.II, 1223a)	
nîsan	nisan	—	—	nisan	<Tu. nisan <Ar. nîsân <Sûr- yaniceden (TS.II, 1087b)	bkz. EWT.353b: <Akkad.: nisannu.
nîşan	nişan, işaret	nîşan	ışaret, iz, belirti	nîşan	<Fars. nişân (TS.II, 1088a)	~ AH. Kom. Çağ. nişan (>Rus. Vasm. z 140 nişen', 222 nişan) (EWT.353b)
nîv	yarım	nîm	yarım,buçuk	—	<Fars. nîm (OTABL.II, 1219a)	
nîvçe	küçük yarılm	—	sıra, nöbet	—	<Fars. nîm+Tu.-çe küçült- me eki"	
*noker	e r k e k hizmetkar	nôker	—	—	<Tu. (eski)<<Moğ.nöker	~ krş. nöker: Bir erkekle evli kadın, ortak (DS.IX, 3255)~ Çağ.noker, S. Uyg. nöker, nüker, Tel. Leb. nökör, İdr. Kom. nöger, Kzk. nögör (EWT.355a)
*note	nota	—	—	nota	<Tu. nota<It. nota (TS.II, 1092a)	
nû	yeni	nev	yeni, taze	—	<Fars. nev (OTABL.II, 1210b)	
nûcivan	genç	nevçivan	genç, deli- kanlı	—	<Fars. nev-civân(OTABL. II, 1212a)	
-O-						
*obe	oba	oba	konak yeri; göçeve halk ateş yeri; aile,soy sop	oba	<Tu. oba(TS.II, 1097a)	~krş. oba, obacı (DS.IX, 3259) ~ Kom. oba, Kzk. Şor. Küer. Sag. oba, Oyr. Tel. obð, Oyr. obogo, Şor. Sag. Koyb. oma (EWT.356a).
*ocax	soyluların oturdukları ev	ocak	—	ocak	<Tu. ocak (TS.II, 1098a)	~krş. ocak: 1.Eski ve soylu aile (DS. IX, 3262a)~ bkz. EWT.356b.: ocak, oçak, oçuk, oçağ, oçok, oşak.

*ode	oda, göz	oda	oda, göz	oda	<Tü.oda(<otak) (TS.II, 1098b) <Tü.oda+Fars.	~ Anadolu: oda (DS.IX,3264a).
*odegerên	konuksever	—	—	—		~ *ötag: bkz. EWT.366b.-Moğ. otug, otug (KWb.291).
*oflaz	sevimli	oflaz	iyi, güzel	oflaz	<Tü. oflaz (TS.II,1099b)	~ oflaz,oflas, ohlaz: iyi, güzel, eksiksiz, tam; 1. Cömert. 2. Konuksever; 3. Cesur, kabadayı işe yarar, uygun vb. (DS.IX,3265b)
*ogzijen	oksijen	—	—	oksijen	<Tü.<Fr.oxygène (TS.II, 1102a)	
*olçek	ölçek,kile	ölçek	ölçek	ölçek	<Tü.ölç-ten ölçü (TS.II, 1134a)	~ Anadolu: Ölçek (DS.IX, 3329a)
omet	ümmet	ümmet	müsliumanların tümü	ümmet	<Ar.ummet(TS.II,1534b)	
*ordek	ördek	ördek	bir tür su kuşu	ördek	<Tü.[<DLT.I,103,104,222 vb.: ördek]	~ *(h) ördäk: EWT.374a-b.
*ordi	ordu	ordu	asker	ordu	<Tü.ordu[<DLT.I,124: ordu)]	~ Uyg. ordu, ortu, Çağ. Tar. Az.orda = Moğ. (KWb.288) ordu. (EWT.364b)
*ot	toz, barut	—	—	—	<Tü. ot	~ ot: Barut (Bahçeli)*Ürgüp-Nevşehir. *Bor-Nigde) (DS.IV,3292b)
*otel	otel	—	—	otel	<Tü.otel<Fr.hôtel (TS.II, 1120b)	
*otobüs	otobüs	—	—	otobüs	<Tü.otobüs<Fr.autobus	
*otoromobil	otoromobil	—	—	otoromobil	<Lat.<Yun.(TS.II,1112a)	
-P-						
*paçık	paçavra	paçavra	bez, çaput	paçavra	<Tü.<Yun.patsavra.	~krş. paç: Bez, çaput (DS.IV,3375b)
padişah	kral, kralice	padişah	hükümdar	padişah	<Fars.pâdshâh(TS.II,1152a)	~ Tar. patışa,Krm.padişah(EWT.377b)
padişa	ari beyi	—	—	—	<Fars.pâdshâh+meşe.	~ krş. meşe "Bal arısı" (DS.IX, 3172b)
mêşa	temiz, pak	pak	temiz	pak	<Fars.pâk (TS.II,1152b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKİLİ
pakkirin	arıtmak	—	—	pakla-	<Fars.pâk kerden	
pakdaw	erdemli,adil	—	—	—	<Fars.	
pakixane	rafineri	—	—	—	<Fars.pâk+hâne	
*pakêt	paket	—	—	paket	<Tü.<Fr.paquet (TS.II, 1152b)	
*palto	palto	—	—	palto	<Tü.<Fr.paletot<Eng.paltik	
*pape	papa	—	—	papa	(TS.II,1155a)	
paqij	temiz	—	—	—	<Tü.papa<It.pappa	
par	parça, pay	pâr	pay, hisse	—	(TS.II,1157b)	
parez	perhiz	perhîz	diyet, rejim	—	<Fars.pâk	
*part	yığın, kümeye	—	—	perhiz	<Fars.par (OTAL.1022b)	
*partî	parti, grup	—	—	—	<Fars.perhiz(TS.II,1178a)	
—	—	—	—	parti	<ET.bart	
*partî	parti, grup	—	—	—	<Tü.parti<Fr.partie (TS. II,1164a)	
*paxir	bakır	bakır	bakır	bakır	<Tü.<OT.(DLT.I,306;bakır)	
pembû	pamuk	"pamuk"	pamuk	—	<Fars.piş	
penah	sığınak,	penah	sığınma	—	<Fars.penâh(OTABL.1245a)	
pencebazî	korunak	—	—	—	<Fars.pençe+bâzî	
pencere	kavga,döğüş	pencere	çerçeve	pencere	<Fars.pencere (TS.II, 1175b)	
pend	pencere	—	camdan olusan açılık	—		
	ögüt,nasihat	pend	ögüt,nasihat	—	<Fars.pend (OTABL.II, 1245b)	

penir	peynir	peynir	sütten yapılan besin	peynir	<Fars.penir (TS.II,1182b)	
pentol	pantolon	—	—	pantolon	<Tü.<İtalyanca:pantalon (TS.II,1157a)	~ krş.pontur, pontır, pontul, pontür: Pantolon (DS.IV,3468b)
perçe	parça	parça	artakalan şey, bölüm örtü	parça	<Fars.pârçe (TS.II,1161b)	
perde	perde	perde	kuruşun kirkta biri doğalüstü güçleri oldu- guna inanı- lan hayatı dişi varlık	perde	<Fars.perde(TS.II,1177a)	~ Tar. pârdä (>Blg. TE 142 perde), Kmk. perden (EWT.383b)
pere	para	para	dağıtık, düzensiz	para	<Tü.para<Fars.pâre (TS. II,1158a)	~ MA. Çağ .para,Tar. pară (EWT .380a)
peri	peri	peri	—	peri	<Fars.peri (TSII,1178a)	~ IM. Osm. Kaz.pâri (>Çer. TLÇ 50 pâri) EWT.383b)
perişan	perişan	perişan	—	perişan	<Fars.perîşân(TS.II,1178b)	
perişanı *pertal	sefâlet mallar,emtia	—	—	partal "eskimiş"	<Fars. <Tü. (TS.II,1164b)	~ krş.partal: Ev, ambar,tarla (*Fatsa- Ordu) (DS.IV,3402a)
peyade *peyam	yaya badem;haber	piyâde payam	yaya badem	piyâde payam	<Fars.piyâde(TS.II,1189b) <Tü.payam<Fars.bâdem (TS.II,1170b)	-krş.payam,paya,pâyem, piyam poyam: Badem (DS.IV,3414b)
peyda *pêcame	hemen,derhal pijama	peyda pijama	açık yatak giysisi	peyda pijama	<Fars.peydâ(TS.II,1182a) <Tü.<Fr.piçama-<Eng.piçama <Hindistanî(TS.II,1185a)	
*pênc	beş	penc	beş	penc (tavlada)	<Fars.penc (OTABL. 1245a)	
pêncemb	perşembe	perşembe	çarşamba ile cumra arası gün	perşembe	<Fars.pencenbe (TS.II, 1179b)	
pênûs	kalem	—	—	penis (erkeklik organi)	<Tü.<Latince: penis (TS. II,1176a)	
*pêş	önünde, öñünde,	pîş	huzur, öñ, ileri	pêş	<Fars.pîş (TS.II,1181a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*pêşin	önünde öñünde	peşin	nakdi para; öñen, öñce armağan	peşin	<Tü.peşin<Fars.pişin (TS.II,1181a&OTABL.1250a)	~ Krm. peşin (EWT.384a)
*pêşkes	öñünde öñce,ilkin armağan	peşkes	—	peşkes	<Tü.peşkeş<Fars.piş-keş (TS.II,1181a)	(Tü.>Blg. TE 142 peşkes) (EWT.384a)
pêt	—	—	—	—	—	~ krş.pet: Büyük alev (DS.IX,3436a)
*piçik	alev	buçuk	—	buçuk	<Tü.buçuk.	~ krş.piçik: İnek yavrusu(DS.IX,3451b)
*piçük	az,biraz	—	—	—	<Tü.buçuk (<biç'-tan)	
*pirç	küçük, usak	—	—	pürçek	<Tü.(DLT.I,476:pürçek)	
*pirçe	tüyü,kıl,saç	—	—	fırça	<Tü.(BTS.381) bzk.pertal.(<Tü.)	
*pirçal	fırça mallar,emtia	—	—	—	—	
pirtikal	portakal	pisi pisi	kedi çağır- ma ünlemi	portakal	<Tü.<Fr.portakal(TS.1195a) <ses taklidi	krş.pisik, pisik, pişik, pisigen, pissik, piston, pisuk, pişik, pusuk, püsü, püs- sük, püsük (DS.IV,3460b)
*pising	kedi	—	—	pisik	—	
piyale	—	piyâle	içki kadehi	piyale(eski)	<Fars.piyâle(TS.II,1189b)	
pîr	kâse, tas	pîr	yaşlı, koca	pîr(eski)	<Fars.pîr (TS.II,1186a)	
pîrbun	ihtiyar,yaşlı	—	—	—	<Fars. pîr bûden'den	
pîrejin	ihtiyarlamak	—	—	—	<Fars.pîr-i zen.	
pîremerd	yaşlı kadın	—	—	—	<Fars.pîr-merd	
pîrereng	ihtiyar	—	—	—	<Fars.pîr-i reng (veya: pîr-reng)	
pîrik	adam	—	—	—	<Fars.pîr+ik	
pîri, pîritî	renge sol- muş	—	—	—	<Fars.pîri(OTAL.1083b)	
pîs	ebe	pîri	yaşlılık	—	<Fars.pîs (OTAL.1939b)	
	yaşlılık	pîs	kirli, pis;	pis	—	~Tü. (DLT.I,328): pis

pışeger	kırıcı, pis, korkak, ödlek, alçak sanatçı	pışe-kâr	sanatçı	—	<Fars. pîše-ger (OTAL. 10393)	
pivaz	soğan	piyaz	zeytinyağlı ve sirkeli fastulye haş- laması	piyaz	<Fars. piyaz (OTAL: 1040b)	~ Anadolu ağızları: bıvaz, pivoz (DAO.392)
*polis	—	—	—	polis	<Tu. <Eng. police (TS.II, 1193b)	
polisxane	polis	—	—	polisevi	<Tu. (<Eng.)+Fars.	
*por	polis	—	—	pürçek	<Tu. (DLT.I, 476: pürçek)	
poreş	komserliği	pürçek	insan kâkulu	—	<Fars.	
porzer	saç	—	—	postane	<Fars.	
*postexane	esmer	—	—	postane	<Tu. (<Fr. posta)+Fars. hâne (TS.II, 1196b)	
poşman	sarısun	postahane	posta hizmet yeri	pişman	<Tu. <Fars. peşimân (TS. II, 1188b)	
poşman	postane	peşiman,	nâdim	pişman	<Fars. pişmân+bûden	
poşmanbün	pişman	pişman	—	pişman	<Fars.	
poşmanî	pişman ol- mak	—	—	pişman ol-	<Tu. pot "cüce, kısa boylu" +ik. (DLT. bod: Boy)	
potik	pişmanlık	—	—	pişmanlık	<Tu. potin <Fr. bottine (TS.II, 1197b)	
*potin	paçavra	potin	konçlu ayakkabı	potin	<Fars.	
poz	ayakkabı	—	—	poz	<Fars. poz+bûlend "bo- yuk"	
pozbilind	burun	—	—	poz	<Fars.	
pozbilindî	kibirli	—	—	"duruş"	<Fr.-Eng. pro+nâm. (uy- durmadır.)	
pronav	gurur, kibir	—	—	—	<Fars. pul (TS.II, 1204a)	
pül	adıl, zamir	pul	pul	pul	— Tu.	~ Osm. Çağ. pul (>Rus. Vasm. 2:463 pul, pulo) (EWT.387a)
pûrt	pul	—	—	—	—	~krş. port, pirt, purt: Taranan yünüñ

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
püş	yumuşak tüyü (kuşlar- da) karaciğer	—	—	—	Anadolu	işe yaramayan bölümü (DS.IV, 3470a)
pûş û pelax	çalıcırpı	—	—	poşu,	Anadolu	~ krş. puş: Karın, mide, işkembe (Ki- razi, Yavuz, Çavdarlı-Şavşat-Art-vin) (DS.IV, 3491b)
*pûşî	yorgan, örtü, battaniye	poşu	vaktiyle erkeklerin giydikleri hafif sarık	poşu, pu- şu, puşî (BTS. 1002b)	<Fars. pûş "örten, giyen" (OTABL. 1255b)	~ krş. poşu: Minderlerin, sedir yastıklarının içine konulan kuru ot (Urfa) (DS.IV, 3491b)
pût	put	put	tapınacak, sanem	put	<Tu. put <Fars. but (TS.II, 1205b)	~ krş. poçu, puşu: Çarşaf giyen kadın- ların yüzlerine örtükleri peçe; Bele sarılan kuşak (DS.IV, 3492b)
pûtparêzî	putperestlik	putperestlik	puta tapma	putperestlik	<Fars. but-perest+i (TS.II, 1206a)	
-Q-						
qada şerî						
qail bûn	savaş alanı	kail	1) Söyleyen; 2) İnanmış, aklı yatmış	kail	<Ar. gazâ <Ar. kâil (TS.II, 762b)	
*qamir	değnek, baston, kamış	kamış	kamış, saz	kamış	<Tu.: DLT.I, 369, 439: kamış	~ krş. kamış. (ş>-r değişmesi olmuştur.)
qanî kirin	inanılmak	kani	inanmış, inanmış	kani	<Tu. kani <Ar. kâni' (TS. II, 780a)	~ bzk. EWT.229a.
qanûn	inanılmak	kânûn	yasa	kanun	<Ar. kânûn (TS.II, 782a)	

qanûndar	kanun, yasa yargıcı,hâkim	kanun (adamlı) kanûnî	yargıcı,hâkim		<Ar.kânûn+Fars.-dâr	
qanûnî *qapûqincor	yasal,meşru kapkacak	—	meşrû	kanûnî kapkacak	<Ar. kânûnî (TS.II,782a) <Tu.kap-kacak (TS.II, 782b)	
*qat	kat(ev,bina)	kat	tabaka	kat	<Tu.kat (TS.II,810b)	~ bkz. EWT. 241a: kat.
*qaz	kaz	kaz	kaz, bir tür su kuşu	kaz	<Tu.kaz(TS.II,824a)<OT. (DLT.):kaz.	~ Anadolu: kaz. ~ bkz.EWT.243a).
qazî	yargıcı, kadi	kadi	yargıcı, kadi	kadi	<Fars.kâdi (OTAL.574b)	
*qebe	kaba,kötü, elbise	kaba	özensis,sakil	kaba	<Tu.kaba (TS.II,749a)	~ bkz. EWT.215a: kaba.
gebûlkirin	kabul et-	kabul et-	razi olmak	kabul et-	<Ar.kabûl (TS.II,752b)	
qeder	alnýazısı	kader	alın yazısı,	kader	<Ar.kader (TS.II,755b)	
*qedife	kadife	kadife	yazgı	kadife	<Tu.kadife<Ar.katife (TS. II,756b)	
qedr	değer,mezi- yet	kadr,kadir	bir tür havl kumaş	kadr	<Tu.kadir<Ar.kadr (TS. II,756b)	
qehwe	kahve	kahve	değer,kiymet	kahve	<Ar.kahve (TS.II,761b)	
qehwevan	her zaman kahveye giden	—	—	—	<Ar.kahve+Fars.-bân.	~ Anadolu: gâve, kaffe.
qehwexane	kahvehane	kahvehane	kahve (yer)	kahvehane	<Ar.kahve+Fars.hâne (TS.II,762a)	
*qelem	kalem	kalem	kalem	kalem	<Ar.kalem (TS.II,766b)	
qelem dank	kalem kutusu	kalemdan	kalemlik	kalemlik	<Yun.kalamos.	
qelemtraş	kalemtraş	—	—	kalemtraş	<Ar.kalem+Fars.-dan	
*qeltax	ceset	—	—	kaltak "kusursuz eyer"	<Ar.kalem+Fars.-teraş (TS.II,767a) <Tu.kaltak (TS II,772b)	~krş.kaltak: Eski ayakkabı (Kandıra-Kocaeli) (DS.VIII,2610b)
qelûn	piro, çubuk	—	—	—	Tu.	~ krş.Anadolu ağızları: kalyon, kalayın, kallon, kaylin, kaylun (DS. VIII,2611b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
qemer	al (at)	—	—	—	Tu.	
qenc	iyi	genc	iyi; defina, hazine	—	<Fars.genc (OTABL.I, 415a)	~krş.kemer: Alacalı keçi (Eşke- *Divriği-Sivas) (DS.VIII,2738b)
qenc dîtin	beğenmek	—	—	—	<Fars.	
qencî	iyilik	—	—	—	<Fars.	
qencetîr	daha iyi	—	—	—	<Fars.	
*qenepe	kanepe	—	—	kanepé	<Tu.kanepe<Fr.canapé (TS.II,779a)	
qepqep	tahta kundura,nalın fundalık, taşlı arazi	—	—	—	<Tu.karaç (TS.II,853a)	~Tu.krş.cepkep (beş ayrı manası var) (DS.VIII,2749b)
*qereç	karaç	karaç	verimsiz ve- ya sulanma- yan, bitek olmayan (toprak)	karaç		
querer	karar	karar	kesin yargı	karar	<Ar. karâr (TS.II,794b)	
qerardan	karar ver-	—	—	—	<Ar.+Fars.	
qerargeh	ordugâh	karargâh	ordunun ko- nakladığı yer	karargâh	<Ar.+Fars.	
qeresi	kiraz	kiraz	kırmızı rengde bir meyve	kiraz	<Yun.kerasi (TS.II,875a; EWT.272a)	~ Kom.kiras, Osm. kirâs, kiraz (EWT. 272a)
*qertel	kartal	kartal	kartal,iri bir yurtıcı kuş	kartal	<Tu.kartal (TS.II,805b)	~ Hts.AH.MA. Çağ. Osm. kartal (EWT.239a)
quesd	kasd, niyet	kasd, kasıt	amaç, istek	kasıt	<Ar.kasd (TS.II,808a)	
qesdane	kasıtlı	kasden	kasıtla, bilerek	kasten	<Ar.kasden (TS.II,809a)	

qesdanî qesr qesrbend *qet qet	bilerek kâgir ev mimar kîsim, pança asla	<u>kas(i)r</u> <u>kat</u> katîyyen	köşk tabaka hiç bir za- man, asla dalananlı, güçlü, zorlu söz, anlaşma	<u>kasır</u> <u>kat</u> kat'iyen	<Ar. <Ar.kasr (TS.II,808a) <Ar.kasr+Fars.bend. <Tü.kat (TS.II,810b) <Ar.kat'iyen (TS.II, 813a) <Ar.kavi (TS.II,816b)
qewi	çok, fazla	<u>kavî</u>	<u>kavl, kavil</u>	<u>kavi</u>	<Ar.kavi (TS.II,816b)
qewl qeya kirin	anlaşma kaydetmek	—	—	<u>kavil-</u> krş. <u>kayıt et-</u>	<Ar.kavl (TS.II,816b) <Ar.kayd+Fars.kerden.
*qeysi	kayısı	<u>kayısı</u>	ağık turuncu renkte, eti sulu, güzel kokulu tek ve sert çekir- deklı tatlı meyve	<u>kayısı</u>	<Tü.kayısı (TS.II,821a)
qeza qible	kaza güney, kible	<u>kaza</u> <u>kible</u>	kötü olay namazda yönelinen yön; güney	<u>kaza</u> <u>kable</u>	<Ar.kazâ (TS.II,824a) <Ar.kible (TS.II,847b)
*qir(ej) *qirej kirin qiset qîtran	kirli, pis kirletmek roman katran	<u>kir(li)</u> — <u>katran</u>	pislik	<u>kir(li)</u> — <u>katran</u>	<Tü.kir (TS.II,874b) <Tü.+Fars. <Ar.kissa <Ar.katrân (TS.II,814b)
qîmet qîmetdar	kiymet, değer değerli, kiymetli	<u>kiymet</u> <u>kiymet(li)</u>	kara renkte, ağır, is ko- kulu, suda erimeyen madde	<u>kiymet</u> <u>kiymet(li)</u>	<Ar.kîmet (TS.II,866b) Ar.+Fars.
*qral	kral	<u>kral</u>	değer değerli hükümdar	<u>kral</u>	<Tü.<Slav.kral (TS.II, 918a)

~ bkz.EWT.241b: kat.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
*qralîce	kralîce	kralîce	kral karısı	kralîce	<Tü.<Slav.kralitsa (TS. II,918a)	
*qrêñ	savaş	kiran	öldüren, mahveden	kiran	<Tü.kiran (BTS.716b); TS.II,853a)	
qub	tonoz,kubbe	kubbe	yarım küre biçiminde olan ve ya- piyi örten dam	kubbe	<Ar.kubbe (TS.II,920b)	
*quçxane	tencere, çömlek, goveç delik,çukur	kuşhane	büyük tencere	kuşhane	<Tü.kuş+Fars.hâne	
qul qumaş *qunc	kumaş köşe	<u>kumaş</u> <u>konç</u>	kumaş ayağa giyi- len seylerde ayak bile- ğinden bal- dırıa doğru olan bölüm başsız, konçsuz ayakkabı dini törenle kesilen hayvan	<u>kumaş</u> <u>konç</u>	<Ar.kumâş (TS.II,927b) <Tü.konç TS.II,892a)	~ krş.kuşgana, koşane, kuşene, kuş- kuna, kuşkane: Tencere (DS.VIII, 3015a-b) ~ krş.kul: Helâ (DS.VIII,2993a) ~ Anadolu: konç.
*qundire	ayakkabı	kundura		kundura	<Tü.kundura<Yun. kothurne (TS.II,928a)	~ Anadolu: kundura.
qurban	kurban	kurban		kurban	<Ar.kurbân (TS.II,930a)	
qurban kirin	kurban et-	—		kurban	<Ar.+Fars.kerden	
qurs	ağır	kurs	yuvarlak cisim,cirm	—	<Ar.kurs.(TS.II,931b)	~ krş.kurs: Dolgun, dolu (TS.VIII, 3009a)

*qûti	kutu	kutu	ince tahta mukavva,te- neke,plastik vb.den ya- pılmış kap	kutu	<Tü.kutu (TS.II,939b)	
-R-						
*radyo	radyo	—	—	radyo	<Tü.radyo<Fr.radio (TS. II,1210a)	
rahet	rahat, iyi	râhat	rahat, huzur	rahat	<Ar.râhat (TS.II,1211b)	
rahet sekînîn	sakin dur-	—	—	—	<Ar.râhat+sâkin	
raheti	sakinlik; güven	rahat (lk)	—	rahat(lk)	<Ar.	
raz	sur, giz	râz	sur, gizli şey	—	<Fars.râz (OTAL.1055a)	
razi	memnun	râzi	uygun bulan, beninsiyen, isteyen	râzi	<Ar.râzi (TS.II,1216b)	
razi bunî	memnunluk	—	—	—	<Ar.+Fars.	
red kirin	red etmek	reddet-	geri çevir-	red et-	<Ar.redd+Fars.	
rencber	işçi, amele	rençper	gündelikçi; çiftçi	rençper	<Fars.rencber (TS.II, 1220b)	
reng	renk, tarz	reng, renk	renk	renk	<Fars.reng (TS.II,1221a)	
reng kîrin	boyamak	—	—	—	<Fars.	
rengaveti	solgun	—	—	—	<Fars.	
rengdar	renkli	—	—	—	<Fars.	
rengereng	çok renkli	rengâreng	çok renkli, renk renk	rengâ- renk	<Fars.reng-â-reng (TS.II,1220b)	
rengerengîn	cicili bicili	—	—	—	<Fars.	
rengîn	renkli, uyumlu	rengîn	renkli	rengîn	<Fars.rengîn (OTAL. 1063a)	
rengrast	düzenli	—	—	—	<Fars.	

~ Anadolu: rat "rahat" (Nigde) (DS.
IX, 3505b)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
resim çekirin	boyamak	—	—	—	<Ar.resm+Fars.	
resm resmî	imge, hayal	resm resmî	resim devletin olan	resim resmî	<Ar.resm (TS.II,1222a) <Ar.resmî (TS.II,1222a)	
reş	siyah	—	—	—	<Ar.reş.	
reşa xwe gîrêdan	yas tutmak	—	—	—	<Fars.	
reşahî	kita	—	—	—	<Fars.	
reşbelek	posta,mektup	—	—	—	<Fars.reş"kara"+Tü.benek	
reşîk	gözbebeği	—	—	—	<Fars.reş+ik "küçültme eki"	
rewnegdar	parlak	—	—	—	<Fars.revnak+dâr	
rewşen	ışıklı	—	—	—		
rewşenî	aydınlik	rûşen	aydınlik	rûşen	<Fars.rûşen	
rez	asma	—	—	—	<Fars.	
rezvan	bağcı	—	—	—	<Fars.	
rê	yol,geçit;	reh	yol	—	<Fars.reh/rah	
rêber	araç,yöntem	rehber	kılavuz	rehber	<Fars.rehber(TS.II,1219a)	
reç	kılavuz	—	—	—		
rêga,regeh	iz	—	—	—	<Fars.reh+gâh.	
rêvan	yol	revan	giden, yürüyen	revan	<Fars.revân(TS.II,1224a)	
rêzname	yaya yolu	rûz-nâme	gündük olay- ların yazılı- diği defter	ruzname (eski)	<Fars.rûz-nâme (TS.II, 1232a)	
rind	iyi, hoş	rind	gönlül eri, kalender	rint	<Fars.rind (TS.II,1226a)	

~ krş. reç: Iz (DS.IX,3506a)

riyakar	iki yüzü içi yazılılık geçim, nzk	riyakar riyakarı rzg	iki yüzü, içi yazılılık geçim, nzk	riyakar riyakar(ulk) rzk	iki yüzü, mura iki yüzünlük gun, gunes gundelik gunaydin gazete	riyakar riyakar rzk	<Ar. riyāt+Fars.-kār (TS.II.1226b) <Ar.+Fars. <Ar.rzk (TS.II.1225b)
roj	gün, gunes	rüz	rüz	gun, gunes	rüz	riyakar	<Ar. ruz (TS.II.1226b)
rujanı	gundelik	—	—	gunaydin	—	riyakar	<Ar.+Fars.
rojbaj	gunaydin	—	—	gazete	—	riyakar	<Ar.rzk (TS.II.1225b)
rojname	gazete	—	—	gazete	—	riyakar	
rojnamekarı	gazetecilik	—	—	gazete	—	riyakar	
"roman	roman	—	—	gazete	—	riyakar	
romî	Türk	rûni	rûni	Anadoluda yaşayan gazete	—	Rumi	<Ar. rûni (TS.II.1231b)
rozname	takvim	rû-nâme	rû-nâme	yazık, çehre	—	—	<Ar. rû-nâme
rû	yazık, çehre	—	—	yazık, çehre	—	—	<Ar. rû-nâme
rûbaligh	—	—	—	—	—	—	<Ar. rû-nâme
rûdemî	guncel	—	—	—	—	—	<Ar. rû-nâme
rûnase	masa	—	—	—	—	—	<Ar. rû-nâme
rûnigar	örtsü	—	—	—	—	—	<Ar. rû-nâme
—s-	engebe	—	—	—	—	—	<Ar. rû-nâme
sa	gölge;jölik,	sâye	sâye	gölge; hima- ye	—	—	<Ar. rû-nâme
sabûn	yardum	sabun	sabun	bir temizlik	—	—	<Ar. rû-nâme
sade	şabun	sâde	sâde	maddesi yalın, basit,	—	—	<Ar. rû-nâme
				gösterisiz	—	—	<Ar. rû-nâme

129	KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçe'sti- deki Sekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Sekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARINDAKI ŞEKLİ
sadegi	basitlik	<u>sâat</u>	<u>sâat</u>	saat	<u>sâat</u>	<Fars <Ar.sâat (TS.II.1235a)	
saet	saat	<u>sâat</u>	<u>sâat</u>	saat	<u>sâat</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâat+Fars.dñ (TS.II. 1240a)	
saetçeler	göntü temiz	<u>safâdî</u>	<u>safâdî</u>	datilin saf	<u>safâdî</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâfâ+Fars.dñ (OTABL.II.1322a)	
safî kirin	artmak	<u>sal</u>	<u>sal</u>	yl, sene	<u>sal</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
sal	yl, sene	<u>sal</u>	<u>sal</u>	yl, sene	<u>sal</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
salane	her sene	<u>sal</u>	<u>sal</u>	yl, sene	<u>sal</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
salanî	ylük	<u>sal</u>	<u>sal</u>	ylük	<u>sal</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
salidî	ylük	<u>sal</u>	<u>sal</u>	ylük	<u>sal</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
*satil	kova	<u>stîl</u>	<u>stîl</u>	stîl	<u>stîl</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sâl(OTABL.II.1322a)	
"saxbün	iyilesme,şifa	<u>—</u>	<u>—</u>	"hamam tasi"	<u>—</u>	<Ar.+Fars. <Ar.sât (TS.II.1105)	
*saxelem	sağlık,tamiz	<u>—</u>	<u>—</u>	sağlam	<u>—</u>	<Tu.sâg+Fars.bûden	
*saxi	sağlık,sihat	<u>—</u>	<u>—</u>	(ol-) sağlılm	<u>—</u>	<Tu.sâg+dan	
say	gelge,yardım	<u>sâye</u>	<u>sâye</u>	gölge hima- ye	<u>sâye</u>	<Tu.sâg+dan <Ar.sâye(OTAL.1107a)	
"saz	dilemek	<u>saz</u>	<u>saz</u>	saz	<u>saz</u>	<Tu.saz<Fars.sâz(TS.II. 1270a)	
saz kırın	mitasyen	<u>—</u>	<u>—</u>	<Tu.saz+dan	<u>—</u>	<Tu.saz+dan	
saz bend	konser	<u>—</u>	<u>—</u>	<Fars.sâg+dan	<u>—</u>	<Fars.sâg+dan	
sezdirân	aranıman	<u>—</u>	<u>—</u>	<Fars.sâz+dan	<u>—</u>	<Fars.sâz+dan	
sazkırın	köpek	<u>—</u>	<u>—</u>	<Fars.sâz+dan	<u>—</u>	<Fars.sâz+dan	
se	sebeb	<u>seg</u>	<u>seg</u>	köpek, it bir şeyin olmasına veya belli	<u>sebeb</u>	<Ar.sebeb (TS.II.1270b)	
seb, sebeb	sebeb	<u>sebeb</u>	<u>sebeb</u>	sebeb	<u>sebeb</u>	~ Km., Km., Km., sebeb, Sbz.serap (EWT. 406b)	
						~ Tu>Blg. sebeb, Sbz.serap (EWT. 407a)	

sebr	sabr	sabır	sabır	
sed	yüz(sayı)	sad	—	<Ar. sabr (TS.II.1236b)
sedsal	yuzyl	—	—	<Fars. sad(OTABL.1306b)
sef	saf, sira	saf	saf	<Fars. sad "yol+sal" "yıl"
sefhendi	çit	—	—	<Ar. saff (TS.II.1240a)
senil	sefil,yoksul	sefil	sefil	<Ar. saff+Fars. bend (1)
sefil	yoksulluk	sefalef	sefalef	<Ar. sefil (TS.II.1273b)
sefir	sefir	sefir	sefir	<Ar. sefir (TS.II.1274a)
*segman	piyade eri	segmen	segmen	<Tu. <Ar. segħan (TS.II.1274a)
*seho	sura, bank	seki, sekü	divan, sekı	<Tu. (OT..D.L.T. III, 230: sekü
*sekretär	kâtip	—	—	sekreter
selef	grup,	selef	selef	<Tu. sekreter<Fr. secrétaire (TS.II.1275a)
sellik	topluluk	—	—	<Ar. selef (TS.II.1277a)
selw	sepet	—	—	<Ar. serv (TS.II.1287a)
sendüg	sedir ağacı	selvi, servi	ince uzun bir ağaç	<Fars. serv (TS.II.1280b)
senede	sandık	sandık	tatlıdan dört köşe kapaklı ev	<Ar. sandük (TS.II.1255a)
girtine	alındı	sened	eyası. belgit	<Ar. sened (TS.II.1280b)
senger kirin	tahkim et-	—	—	Tu.
sengerbesü	istihkâm,	—	—	bkz. senger
	kale	—	—	~ krs. senger. Siper (Kurşehr) (DS.X.3582a)

bir halde bulunmasına yol ayan şey.	sabır	sabır	
dayanç, katlama yüz sayısı	sad	—	<Ar. sabr (TS.II.1236b)
sra, saf, dizi	—	—	<Fars. sad(OTABL.1306b)
yoksul, sefat let çeken yokşulluk elçi seymen	saf	saf	<Ar. saff (TS.II.1240a)
yoksul, sefil, yokşul	sefil	sefil	<Ar. saff+Fars. bend (1)
sefil	yoksulluk	sefalef	<Ar. sefil (TS.II.1273b)
sefir	sefir	sefir	<Ar. sefir (TS.II.1274a)
*segman	piyade eri	segmen	<Tu. <Ar. segħan (TS.II.1274a)
*seho	sura, bank	seki, sekü	<Tu. (OT..D.L.T. III, 230: sekü
*sekretär	kâtip	—	sekreter
selef	grup,	selef	<Tu. sekreter<Fr. secrétaire (TS.II.1275a)
sellik	topluluk	—	<Ar. selef (TS.II.1277a)
selw	sepet	—	<Ar. serv (TS.II.1287a)
sendüg	sedir ağacı	selvi, servi	ince uzun bir ağaç
senede	sandık	sandık	tatlıdan dört köşe kapaklı ev
girtine	alındı	sened	eyası. belgit
senger kirin	tahkim et-	—	—
sengerbesü	istihkâm,	—	—
	kale	—	—

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Sekti	KELİMENİN KÖKENİ (Meseli)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİYELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
sengereh	istihkâm	sengin	taştan olan	~ krs. sengin. Az kurumuş nemli ağaç (Çivril-Denizli) (DS.X.3582a)
sengin	ağrılık	—	baş, kafa devlet başkanlarının oturduğu balyık yeri	~ krs. seray (TS.II.1282a)
ser	baş	ser	—	<Fars. ser (TS.II.1282a)
seray	şaray	—	ser(esti) saray	<Fars. seray(TS.II.1259b)
serbajér	serbest	—	—	~ krs. ser+Tu.bayar (bkz.DAO 63)
serban	dam	—	—	<Fars. ser+bân "dam, satılık" (OTAL.87a)
serbaz	memur,	serbaz	—	<Fars.ser+bâz (OTAL. 1126b)
serbest	subay	serbest	—	<Fars.serbest(TS.II.1282b)
serbestkirin	hîr,bağımız	serbest	—	<Fars.serbest kerden
serbestî	serbest	serbestî	erkinlik, serbestlik	<Fars.serbestî (TS.II. 1282b)
serbilind	sayın,	—	—	<Fars.
serbilindi	değerli	—	—	<Fars.ser+derî()
serderî	gurur, kibir üst esik	—	—	<Fars.ser+dest+bûden
serdestî	başarmak	—	—	<Fars.
serdeste	şekkin kimse	—	—	<Fars.ser+ek>+Ar. vezir
serdestî	başkan, şef başbakan	—	—	<Fars.
serék	—	—	—	<Fars.
serkwezîr	—	—	—	<Fars.

serfizar	galip	serfiraz	benzerlerinden üstün olan	—	<Fars.serfirâz (OTABL. 1352b)
serkar	müdür	serkâr	müdür, kâhya	—	<Fars.serkâr (OTABL. 1353a)
serkeşî	serkeşlik, itaatsizlik	serkeşî	dikbasılık serkes(lik)	serkes(lik)	<Fars.serkeşî (OTABL. 1353b)
sermaye	kapital, servet	sermâye	anamal, esas para	sermâye	<Fars.sermâye (OTABL. 1353b; TS.II, 1284b)
sermayedar	kapitalist	sermayedar	sermayesi olan	sermayedar	<Fars.ser-mâye-dâr (TS. II, 1284b)
sermayedarı	kapitalizm	—	—	—	<Fars.
sername	bölüm(kitap), fasıl	sernâme	önsöz	—	<Fars.ser-nâme (OTABL. 1354a)
sernerm	uysal, yu- muşak başlı	—	—	—	<Fars.ser+nerm
serpênuş	tüyü kalem	—	—	—	<Fars.ser+penus
sersal	doğum	—	—	—	<Fars.ser+sâl
*sersem	günü	sersem	bilinci ve duyguları zayıflamış olan	sersem	<Tû.sersem<Fars.sersâm (TS.II, 1285b)
serserî	haylaz, tembel	serserî	başboş(kim- se), kabadayı	serserî	<Fars.serserî (TS.II, 1286a)
serxweş	sarhoş	serhoş	esrik, mest	sarhoş	<Fars.ser "baş"+hoş "iyi, hos" (TS.II, 1260a)
serxweşî	sarhoşluk	—	—	—	<Fars.
serwizad	sedir	servi	kışın yap- raklarını dökmenen ince uzun bir ağaç	servi	<Fars.serv (TS.II, 1287a)
serzeniş	sitem, kina- ma	serzeniş	sitem etme, başa kakma	serzeniş	<Fars.ser-zeniş TS.II, 1287a)
sewz	yeşil	sebze	göveri, zer- zavat	sebze	<Fars.sebze(TS.II, 1271a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
sewzedar sewzedarî sextiyan	yeşil, taze yeşillik, sepe deri	—	—	—	<Fars.sebze+dar <Fars. <Fars.sahtiyân (TS.II, 1245a)	
seylak seylav sezabûn	kum sel değerinde olmak, lâ- yık olmak	seyl seza	tabaklanarak boyanmış ve cilalanmış deri	sahtiyân	<Ar.seyl'den <Ar.seyl+Fars.âb <Fars sezâ+bûden	
sê sêgûşe sêni	uç uçgen tepsi, sini	se sini	sel lâyık, dege- rinde, uygun, yaraşır	sel seza(eski)	<Fars.se <Fars.sê+gûşe "köşe" <Fars.sîni (TS.II, 1312a)	
sêreng. sêv sêwan sêyek	uç renkli elma semisiye uçtebir, uçuncu	sib sâyebân seyek	elma semisiye uç (ve) bir	—	<Fars.se "uç"+reng <Fars.sib (OTAL. 1140a) <Fars.sâye+bân <Fars.se+yek	
sibat	şubat	şubat	yılın ikinci ayı	—	<Ar.şubât<Suryanice (TS. II, 1391)	
sibeh	sabah	sabâh	günün başlangıcı	—	<Ar.sabâh (TS.II, 1235b)	
sifr *sigare	sifir sigara	sifir	sifir, hiç yok	sifir	<Ar.sifir (TS.II, 1294b) <Tû.sigara<İspanyolca: cigarо (Amerika yerlileri dilinden) (TS.II, 1366a)	

<i>silav silah</i>	<i>selam silah</i>	<i>selâm silâh</i>	esenleme savunmak veya saldurmak için kullanılan araç	<i>selâm silâh</i>	<Ar. selâm (TS.II,1276a) <Ar. silâh (TS.II,1307a)
<i>sinbêl *sinbil sinet</i>	<i>büyük başak sünnet</i>	<i>sünbul sünnet</i>	başak erkeklik organının ucundaki derinin çepçe çevre kedilmesi taş, hacer ismarlama	<i>sünbul sünnet</i>	<Ar. sebele(OTAL.1110a) <Fars. sunbul(TS.II,1353b) <Ar. sunnet (TS.II,1355a)
<i>sing sipariş</i>	<i>göğüs ismarlama</i>	<i>seng sipâriş</i>	Slav kolundan bir halk pek, katu	<i>sipariş</i>	<Fars. seng(OTAL.1349a) <Fars. sipâriş (TS.II, 1314a) <Tu. <Slav
<i>*sirb</i>	<i>surp</i>	<i>surp</i>	—	<i>surp</i>	<Tu.sert<Fars.serd (TS.II,1286a)
<i>*sirt</i>	<i>sert, haşin</i>	<i>sert</i>	—	<i>sert</i>	—
<i>siwar siwarî siyaset</i>	<i>binici</i>	<i>süvari</i>	binici, atlı binici	<i>süvari</i>	<Fars. süvârî(TS.II,1363a) <Fars. <Ar. siyâset(TS.II,1317b)
<i>sîmav</i>	<i>cîva</i>	<i>sîmâb</i>	politika, siyasa	—	<Fars. sim "gümüş"+âb "su" (OTAL.1143a) <Fars. sim (TS.II,1309b)
<i>sîme</i>	<i>sim, gümüş</i>	<i>sim</i>	civa	<i>sim</i>	—
<i>*sinema</i>	<i>tel senema</i>	—	—	<i>sinema</i>	<Tu.sinema<Fr.cinéma (TS.II,1311) <Fars. <Tu.<Yun.sinoron (TS.II, 1298b)
<i>sînor danîn *sînûr</i>	<i>çizmek sınır, hudut</i>	—	—	<i>sınır</i>	krş.sinor: Sınır (Gümüşhane) (DS:x,3643b) ~ Kırım Tu.: sınır, Osm. sinor (EWT.417)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AÇIZLARI'NDAKI ŞEKLI
<i>sîr sob</i>	sarmusak sabahun erken sasatı kırmızı	<i>sîr subh</i>	sarmusak sabah vakti	—	<Fars. sîr (OTAL.1146b) <Ar. subh (OTAL.111a)	—
<i>sor</i>	—	—	—	—	<Fars.sorh (İ. Olgun-C. Drahşan, Farsça-Türkçe Sözlük, Ankara 1966,s. 199) <Fars. sorh "kırmızı"+ik "küçültme eki" <Tu.<Ing. station <Rusça.	—
<i>sorik</i>	kızamık	—	—	—	<Fars. sitâre(OTAL.1147b; OTABL.1370b) <Fars. sitâre+nâs. <Fars. sitâre+zan. <Fars.	—
<i>*stasyon stekan stér</i>	istasyon çay bardağı yıldız	<i>sitâre</i>	yıldız	<i>istasyon</i>	<Fars. sitâre(OTAL.1147b; OTABL.1370b) <Fars. sitâre+nâs. <Fars. sitâre+zan. <Fars.	—
<i>stêrenas stêrezan stêrin stûn *sûç</i>	astrolog astronom yıldızlı sütun, direk hata, suç	<i>sütûn</i>	kolon suç, cûrûm	<i>sütûn</i>	<Fars. sütûn (TS.II,1363a) <Tu.suç (TS.II,1344b) <ETÜ. (DLT.):suç <Tu.suç+Fars.-dar "lî,+li, tutan (OTAL.198b) <Ar.sûk "çarşı, pazar" (OTAL.1153a)	— AH.MA. Osm. suç, Kaz. soc (EWT.341a)
<i>*sûçdar</i>	suçlu	<i>sûçlu</i>	suç işlemiş, suçu olan çarşı pazar	<i>sûçlu</i>	—	—
<i>sûk</i>	sokak	<i>sûk (BTS. 1080b)</i>	(sokak<Ar. zukak TS.II,1322a)	—	<Ar.sûk "çarşı, pazar" (OTAL.1153a)	—
<i>-ş-</i>	—	—	—	—	—	—
<i>şabâş</i>	hediye,bağış	<i>şâbâş (OTAL.1166b)</i>	taktir etme, beğenme	—	<Fars.Şâbâş(OTAL.1166b)	— krş. şabaş, şaba, şâbe: düzünde oyundan sonra davulcunun topladığı para (DS.X, 3732a)~ Azeri Tu.şabaş (AHYÖ.535)

sagirt	öğrenci	şagirt	öğrenci	—	<Fars. şâgirt(OTAL.1167b)	~ krş. şegirt, şeert, şeirt, şeyirt: çırak (DS.X.3756b)-AzerTü.şagirt(AHYÖ.533)
şahir	şair, ozan	şâir	şâir	şâir	<Ar. şâ'ir(OTAL.1170a)	~ krş. şan, şandalaz: Ün(DS.X.3742a)
şan	işaret, gösterge	şân(OTAL. 1171b)	şöhret,itibar, mertebe	şan(TS.II, 1370a)	<Ar. şân.	
şaredede	kasaba	şâr(OTAL. 2139b)	şehir, belde	—	<Fars.	
şarevan	belediye	—	—	—	<Fars.	~ krş. şar : Kent (DS. X, 3748a)
şarevanî	başkanı	—	—	—	<Fars.	
şaristan	belediye	şaristan	şehir yeri	—	<Fars. şehrîstân (OTAL. 1181a)	
şaristanî	kent, şehir	—	—	—	<Fars.	
şarmend	şehirle ilişkin; kentli uygar	—	—	—	<Fars. şar+-mend "sahip" manasına edat (OTABL. 931b)	
*şasman	şAŞırmak	şAŞmak	şAŞırmak	şAŞ(ir-)	<Tü. şas-. (TS.II, 1374b)	~ krş. şas : 1) Aptal, sersem; 2) şaskin (DS. X, 3751a)
*şasi	hayret, şAŞKINlik	şas-	—	şAŞ(kmhk)	<Tü. şas-. b.kz. şas	
şah	bütük dal	şâh(BTS. 1093a)	dalbudak	—	<Fars. şah.(OTAL.1167b)	
sayeste	değerli,lâyik	şâye s t e (OTABL.1398a)	uygun,yaraşır, lâyik	—	<Fars. şâyeste (OTABL. 1398a)	~ krş. şah: Yeni sürgün, filiz (DS. X, 3733b)
*şefke	şapka	—	—	şapka	<Tü. şapka <Rusça (TS. II, 1371a)	
şehadetname	diploma	şahadetnâme	diploma	şahadet-name	<Ar.+Fars.(TS.II,1365b)	~Anadolu: şavka, şevke, şepke, şafka (DS. X, 3733b; DAO. 439)
şehbender	konsolos	şehbender	konsolos	—	<Fars.şeh-bender (OT- AL. 1179a)	
şehbenderî	konsolosluk	şeker	şeker	şeker	<Fars.	
şekir	şeker	şem'	mum, ışık	—	<Fars. şeker	
şema	balmumu	—	—	—	<Fars. (OTABL. 1404b)	~Ar. sükkür (OTAL.1161, 1181)
						~ krş. şeme: kandil (Atabey-Isparta) (DS.X, 3759a)

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
şemate	gürültü	şamata	gürültü,patırı	şamata	<Ar.şemâte(TS.II,1369b)	
şembî	cumartesi	şenbe	gün	—	~şemâtet(OTABL.1405a)	
şer	savaş	şer	kötülük,fenalik	şer	<Ar. şerr(TS.II, 1379b)	
şerab	şarap	şarap	şarap	şarap	<Ar. şerâb (TS.II,1372a)	~krş. şer: yaramaz (DS.X 3762a)
şert	şart	şart	koşul	şart	<Ar. şart (TS. II, 1373a)	
şes	altı	şes	altı	şes(tavlada)	<Fars;ses(TS.II,1381b)	
şev	gece	şeb	gece	şeb	<Fars. şeb(TS.II,1375b)	
şeytan	şeytan	şeytan	kötüruhların başı olarak nitelenen varlık	şeytan	<Ar. şeytân(TS.II,1382b)	
şeytanok	salyangoz	—	—	—	—	
şérin	şirin,dostça	şirîn	sevimli,cana yakın,tatlı,hos	şirîn	<Ar.+Fars. / Tu. +k <Fars.şirîn:(TS.II,1388a)	~krş. şirin:Tath (DS.X,3748a)
şest	altmış	şest	altmış	—	<Fars.	
şîhr	şîir	şîir	şîir	şîir	<Ar. şî'r (OTAL. 1196a)	
şik	şûphe,kuşku	şek	şûphe	—	<Ar.şekk(OTABL.1404b)	
şîkl	şekil, biçim	şekl	biçim,diş göründüs, tarz	şekil	<Ar.şekl(OTABL.1404a)	
şimedan	mum	şamdan	üzerine mum yerleştirilen destek	şamdan	<Ar.şem' + Fars.-dân (TS. II, 1370a)	~krş. şeme: kandil (DS.X3759a)
şimşire	kapı man-dalı	şimşir	çok sert olan bir ağaç	şimşir	<Fars.şemşîr(TS.II,1387b)	krş. şimşire: dokuma tezgâhlarında yan ağaçlar (DS.X, 3779b)

şirik şirkahî *şivan	ortak ortaklık çoban	şerîk çoban	ortak	şerîk(eski)	<Ar.şerîk (TS.II,1381b) <Ar. + Fars. <Tü. çoban (<DLT.I,402: çupan)	-krş.Fars.çûbân,şûbân(OTAL.191b1199b)
şîr şîrin	süt hoş, güzel	şîr şîrin	ehli hayvan- ları gezdirip otlatan kişi süt güzell; tatlî; se- vimli, câzibeli	şîrin	<Fars.şîr(OTABL.1415b) <Fars.şîrin(OTAL.1197a)	
şîv	akşam yemeği	—	—	—	<Fars.şeb(OTAL.1175a)	
şîwe	hitabet ülkübu	şîve(OTABL. 1417b)	söyleyiş, tarz	şîve	<Ar. şîve(TS.II,1389b)	
şor	tuzlu	şor, şûr	tuzlu, kekremsi	çorba	<Fars. şûr(OTAL.1200b)	
şor	söz, lafız	şûr	şemnâ, gürültü	—	<Fars. şûr.	
*şorbe(bkz. DAO.449)	çorba	çorba	çorba	çorba	<Tü. çorba (BTS.236a) ~ şorba (1112a).	
şorbenan	ekmek üze- rine dökülen çorba	—	—	—	<Tü.çorba+Fars.nân	
şûb şûr şûşe	şube kulç şîşe	şûbe şîr şîşe	dal, kol, kışım kulç camdan yapılmış, dar ağızlı uzun kap	şûbe şîse	<Ar.şû'be(TS.II,1391b) <Fars. <Fars.şîşe (TS.II,1388b)	
şûx	sevimli, sık	şûh	neşeli ve ser- best (kadın)	şuh	<Fars. şûh (TS.II,1391b)	
şûxûşengî	şîlik, incelik	—	—	—	<Fars.	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
-T-						
tabût	tabut	tabut	tabut	tabut	<Ar. tâbût(TS.II,1398b)	-krş. tabut: yumurta sandığı (Kandıra-Kocaeli) (DS.X,3798b)
tac	taç	tâc	taç, soyuluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembole olarak başa giyilen süslü başlık uzun bacaklı, çekik karını, çok çevik bir köpek türü	taç	<Ar. tâc(TS.II,1399a)	~ Kom. Çağ. tac, Kom. dac, Trkm. tâc (EWT.453b)
tâji	tazi	tazi		tazi	<Ar. tâzi (TS.II,1433a)	~ el-Idr. Osm. Krm. tazi, Çağ. tazi, AH. tazi "Arap atı" (EWT.467b)
*tal	acı	—	—	talan	<Tü. (OT.DLT.I,447: talagu =tal "çabuk öldüren ağrı; iç ağrısı" +agu "zehir") <Tü. talan <ET.(Alt.. Gr.337a): tala-: tahrîb etmek,yıkmak"(DAO 453)	~Anadolu: tal (Keban)
*talan	yağma	talan	yâhma	talan	<Tü. + Fars. <Tü.+ Fars. <Tü. dulda.	~ bkz. EWT.458 a: talan.
*talanamîn *talankîrin *talde	talan et- talankîrin *talde	— — —	— — —	— — —		-krş.Anadolu ağızları: dalda,dalla, dalta, delde, dolda, dölde,dulda (DS.IV,1596b)
tâli	nihayet;son	tâli	ikinci dere- cede olan	tâli	<Ar. tâli (TS.II,1409a)	

taluke	tehlike	tehlike	tehlike; büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum	tehlike	<Ar.tehluke(TS.II,1439a)	
talukedar	tehlikeli	—	—	italyan	<Ar. + Fars. <Tu.'den	
talyan	İtalyan	—	—	italyan	<Ar. ta'am(TS.II,1395b)	
tam	lezzet, tat	taam	yener,yiyecek	—	<Ar. ta'am + Fars. -dar	
tamdar	lezzetli	—	—	—	<Ar. ta'am+Fars.kerden	
tamkirin	tatma	—	—	—	<Ar. ta'am + Fars. hoş	
tamxweş	lezzetli	—	—	tipa,tapa	<Tu.<lt.tappo(TS.II,1416a)	
*tapū	tikaç, tapa	—	—	—	—	-krş. tapa: Depoların su deliği tıkaç (DS.X, 3822b)
taq	kemer, tak	tâk	kemer	tak	<Ar. tâk (TS.II,1403b)	
taqet	direnç,takat	tâkat	għiċċhal,deman	takat	<Ar. tâkat (TS.II, 1403b)	
tarumarkirin	yaküp yık- mak	tarumar(et)	daġitmak,peri- şan etmek	—	<Fars. târ u mār (TS.II, 1421a)	
tawe	tava	tava	uzun saplı yayvan kap	tava	<Fars. tâvē (TS.II,1429b)	
tawüs	tavuskuşu	tâvüs	tavus kuşu	tavus	<Ar. tâvus (TS.II,1431b)	
taze	taze; hoş	tâze	taze, yeni	tâze	<Fars. tâze(TS.II, 1432b)	
*tazî	çıplak	taz	çıplak,dazlak	daz[lak]	<Tu. (DLT. taz)	
tebat	sabır	sebât	sözdünden veya kara- rından dön- meme, di- reşme	sebat	<Ar.sebât (TS.II,1270b)	
tebeq	kat, (ev)	tabaka	katman, kat	tabaka	<Ar.tabaka TS.II,1395b; OTAL. 1207b)	
tecribe	sınav, tec- rübe	tecrübe	deneme,sına- ma	tecrübe	<Ar.tecribe(TS.II,1435a)	

arşır-, so- ruşturma etki

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
tehik kirin	tahkik et-	tahkik(et-)	azarlama, paylama	tahkik	<Ar.tahkik (TS.II,1401a)	
tehsir	etki	te'sir	—	tesir	<Ar.te'sir (TS.II,1462a)	
tekdir	azarlama	tekdir	takke,baslık	tekdir	<Ar.tekdir (TS.II,1440a)	
*telegraf	telgraf	—	tam,üm,bütün hoşlanarak bakma;oyun, temsil	tegraf	<Tu.telgraf<Fr.télégraphe (TS.II,1446a)	
*telik	başlık,takke	terlik	—	terlik	<Tu.terlik (TS.II,1459a)	-krş.telik: Bez başlık (Eymir-Bozdoğan-Aydın) (DS.X,3870b)
temam	tam,eksiksiz	tamâm	—	tamam	<Ar.tamâm(TS.II,1410b)	
temaşa	temsil,oyun	temaşâ	—	temaşa	<Fars. temâşâ (TS. II, 1448a)	
temaşa kirin	seyretmek	—	yay veya mızrapla çalınan,uzun saphı, telli tahta çalğı	—	<Fars.	
temaşager	seyirci	—	—	—	<Fars.	
temaşaxane	tiyatro	—	—	—	<Fars.	
*tembur	saz	tambur	—	tambur	<Ar.tunbûr(TS.II,1411a)	
temburwan	saz çalan	—	—	—	<Ar.+Fars.	
tena	yalnız	tenha	yalnız, tek	tenha	<Fars.tenhâ(TS.II,1452b)	
tenakirin	yalnız bi- rak-	—	—	—	<Fars.+Fars.kerden	
tenahî	yalnızlık	—	—	—	<Fars.	
*tendurust	sağlıklı	—	—	—	<Tu.	
*tendurustî	sağlık,sıhhat	—	—	—	<Tu. (bkz.tendurust)	
tenha	valmız sevrek	tenha	yalnız, tek	tenha	ks tenha	~ krş.tendürüs: Temiz, titiz, düzenli (Aşağı Kayı *Tosya- Kastamonu; *Tirebolu-Giresun; *bor-Niğde; *Mut ve köyleri-İçel) (DS.V,3877b)

tenür	fırın, ocak	tandır	yere çukur kazılarak yapılan bir tür fırın	tandır	<Ar.tennür(TS.II,1412a)	
tekdis kirin teklid kirin	kutsamak tahkik et-	takdîs(et-) taklid(et-)	kutsama belli bir örneğe benzmeye veya benzetmeye çalışma yaş.rutubetli, isiak; taze	takdis et- taklit et-	<Ar.takdîs (TS.II,1404b) <Ar.taklit (TS.II,1406b)	
*ter	taze(sepze)	ter (BTS. 1163b)		ter	<Tu. (OT.DLT.): ter	- Fars.ter (OTAL.1299a)
*terati terazü	tazelik terazi	terazi		terazi	<Tu.+Fars. <Fars.terazü(OTAL.1301a)	-MA.tarazu, Kzk.Bar.Tar. tarazı, Tel. tärəzi, Trkm.terəzi, Çuv. taraza (EWT. 463b)
terh	ağaççık, çalı	târh	bahçelerde çicek dik- meye aymış yer	târh	<Ar.târh (TS.II,1418b)	
teriqet	tarikat	tarikat	Tanrı'ya ulaşma arzu- suyla tutulan yollardan her biri	tarikat	<Ar.tarikat(TS.II,1419b)	
terkeseri	bırakma	terk	burakma, ayılma	terk(et-)	<Ar.terk (TS.II,1458a)	
tesdik kirin tahmin kirin texminî texminkarı text	onaylamak tahmin et- yaklaşık yaklaşık yatay	tasdik(et-) tahmin	doğrularna oranlama	tasdik et- tahmin	<Ar.tasdîk (TS.II,1422b) <Ar.tahmîn(TS.II,1401b)	
		tahminî	aşağı yukarı	tahminî	<Ar.tahmîn(TS.II,1401b) <Ar.+Fars. <Fars.taht(OTAL.1223a)	
		taht	hükümdarların oturdukları büyük	taht (TS. II,1402b)		- krş.taht: Ayluda kurulan ve evlerin ikinci katından geçen tahta balkon, çardak.

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ	
textebend teyr	sura, bank kuş	—	tayr	kuş	—	<Fars.tahte+bend <Ar.tayr (OTAL.1247a)	
terşeref ticar	şerefli,saygıñ tâccar	—	tüccar	ticaret yan- pan, tacir türülü ürün, mal vb. alım satımı	tüccar	<Fars.+Ar. <Ar.tüccâr[tâcir'in çogulu](TS.II,1501a) <Ar.ticâret(TS.II,1475a)	
ticaret	ticaret	ticâret					
*tifing	tüfek	tüfenk	uzun namlulu ateşli silah	tüfek	<Tu.(OT.DLT.I,388:tüwek =patlangıç)>Fars.tofeng, FTS.91a).Bkz.EWT.503a; DAO.486 <Fars.turş.(OTAL.2339a).	- Tu.(>Blg. TE 181 tufek), Kmkk. tûbek (EWT.503a).	
tırş	ekşi	turş	ekşî	turuş		- krş. Anadolu ağızları: turş, turşu (DS.X,3995b)-Az turş, Çağ Krm. Turşu (>Srb. TE 181 turşija) (EWT.501a)	
tiryeşirin tirşin *titin	mayhoş ekşî, acı tütün	—	tütün	bileşiminde nikotin bu- lunan, otsu bir bitki	tütün	<Fars.turş'dan <Fars.turş'dan <Tu.tüt'-den: tütün (TS.II,1505b)<ET. (DLT., Alt.Gr.346a:tütün=duman	- Trkm. tütün, Hak. tûdüñ, Kaz. tööm, Yak. tütüm, Çuv. teDem, tödöm (EWT.507b)
*titindank tizbik	tütün keseti tesbih	—	tesbih	duaları say- mak için ha- zırlamış ta- neler dizisi	tesbih	<Tu.tütün+Fars.dân. <Ar.tesbih(OTAL.1308b)	- Anadolu ağızları: tuzbî, dîsbâh, dîzbê, tespîk, tîspîk (DS.) krş.Srb.desbik <Tu.'den (EWT.476b) - Tu.(>Srb. TE 175 desbik), Kzk. dâspâ (EWT.476b)

tij	sivri keskin uçlu	—	—	—	<Fars.	~ krş.tij: keskin (DS.X,3929)
tijav	sel	—	—	—	<Fars.tij+âb	
tir	ok	tir	ok	—	<Fars.tir (OTABL.1547b)	
tir avetin	ok atmak	—	—	—	<Fars.	
tîrmâr	engerek	—	—	—	<Fars.tir"ok"+mar"yılan"	
tobe	yılanı- esef, üzülmeye, tevbe	tevbe,tövbe	Allah'tan af dilemek	tövbe	<Ar.tevbe (TS.II,1489b; OTABL.1536a)	
tobe kırın	(özür) dilemek	tevbe et-	pişmanlık duymak	tövbe et-	<Ar.tevbe+Fars.kerden.	
*t olaz	tembel, haylaz	—	—	—	Tü.	~krş.Anadolu ağızları: tolaz:Başboş, işsiz güçsüz, serseri (Diyarbakır, Milas-Muğla) ~ talloz (Kilis- Gaziantep) (DS.X,39852b)
*tonel	tünel	—	—	tünel	<Tu.<Eng.tunnel(TS.II,1503a)	
*top	kalabalık, halk, yığın	top	bütün, cümle	top	<Tu. (Alt.Gr.432b): top.	~Çağ.Osm.top,Kaz.tup (>Çer. top TLÇ 70) (EWT.489a)
*tor	ağ	tor	balık ağı	tor (TS. II,1486a)	<Tu.(OT.DLT.III,39,57,121: tor=ağ, tuzak	~Anadolu ağızları: tor: İnce örgülü balık ağı (DS.X,3967a) ~*tör: Uyg.tor, Yak.tuor, Uyg.torig, torug, toruk; Oyr.Tel.toro <Moğ. (KWb.401) tor-ai (ET.489b)
*tov	tane,hububat	tohum	bitkilerin çicekten sonra ver- dikleri tane	tohum	<Tu.(Alt.Gr.342b): togum, tokum.	~Fars.tuhm (OTAL.1338a)
*toz	toz, kir	toz	toz, ince toprak	toz	<Tu.(DLT.I,29b; Alt.Gr. 343): toz (TS.II,1488a)	~*tokyn: Krç.tohum, Kaz.tokin, dugum (>Çuv. toGën, tuGun, Çer. TLÇ 70), Yak. tokuj (EWT.485a-b)
trümpe	tulumba, pompa	tulumba	pompa	tulumba	<It.tromba (TS.II,1494a)	~*tōz: Uyg. toz, Çağ. Kaz.Kug. toz, Çağ. Oyr.tos, Kaz. tuz, Kur. tus, Yak. tuos (EWT.491b)
*turtûr	turtul	turtul	kelebek kurtçugunun	turtul	<Tu.turtul (TS.II,1474b)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve SİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*tû	dut ağacı	dut	yumurtadan çıktıktan sonra kriza- lit oluncaya kadarki drumu dut ve dut ağacı	dut	<Tu.dut(BTS.304b)-Fars. tût	~ krş. Anadolu ağızları: tut: Dut (DS.X,3997a) ~ Çağ. Osm.tut, Blk. tut-uya (>Rus. Vasm.3:157 tut) (EWT.502a).
-U-						
ûris	Rus	rus	rus	rus	<Tu.<Slav.	~ urus / orus
-W-						
wad	vaat, söz verme	vaad	bir işi yeri- ne getirmek için verilen söz	vaat	<Ar.va'd (TS.II,1547a)	
wade	o zaman	vade	möhlet,mehil	vade	<Ar.va'de (TS.II,1547a)	
wagon	yük arabası	—	—	vagon	<Tu.<Eng./Fr.wagon (TS. II,1547b)	
wahe	vaha	vâha	çölde tarım veya yerleş- me bölgesi	vaha	<Ar.vâha (TS.II,1547b)	
*wapor	vapur, gemi	—	—	vapur	<Tu.<Fr.vapeur (TS.II, 1550a)	

war	arazi, yer, konaklama yeri	va'r	sağlam yer, sert yer	—	<Ar.va'r(OTABL.1580b)	-krş.var: Kale (Türkistan göçmenleri-Malatya) (DS.XI,4090b)
waridat	gelir,hasılat	vâridat	gelirler	varidat (eski)	<Ar.vâridât (TS.II, 1551a)	
wasita neqlê	taşit	nakil vasi- tası	taşit aracı	nakil vasıtası	<Ar.vâsita+nak(l)iL (TS. II,1553a,1069a)	
webal welat	günah vatan, ülke	vebâl	günah	vebâl	<Ar.vebâl (TS.II,1555a) <Ar.vilâd "doğumak" (OTABL.1595a)	
welidîn	doğmak	—	—	—	<Ar.vilâdet "doğmak" (OTABL.1595a)	
*werdek	ördek	ördek	ördek	ördek (TS.II,140b)	<Tu.(w)ördek(BTS.975b) <OT.(DLT.I,103,104,222 vb.): ördek	- Anadolu ağızları: urduk (Çoğanlı), verdek (Özalp) (DAO.489). -*(h) ördek: OTü. hördek, Trkm. ördek, Kzk. ördök, ürök, Soy. ödürük, Hak. örtek, Şor. örtök, örtök, Yak. ördükân (EWT.374a-b).
wesiyetname	vasiyet	vasiyet- nâme	bir kimsenin vasiyetini yazdığı belge	vasiyetnâ- me	<Ar.vasiyyet+Fars.nâme (TS.II,1553b)	
wext wexte ko	saat,vakit,an oysa, ma- demki	vakt vaktâki	zaman ne zaman ki, -diği zaman	vakit vaktâki	<Ar.vakt (TS.II,1549a) <Ar.vaktâ+Fars.ki (TS.II, 1549b)	
wezaret	Bakanlık	vezâret	vezirlik	vezaret (eski)	<Ar.vezâret (TS.II, 1561b)	
wezife	yazılı ev ödevi	vazîfe	ödev	vazîfe	<Ar.vazîfe (TS.II,1554b)	
wezir weran	bakan yıkılmış, viran	vezîr viran	bakan yıkık, harap	vezir viran	<Fars.vezir(TS.II,1560b) <Fars.vîrâne(TS.II,1562b)	- Tu. ören
wêran kirin	yok etmek	—	—	—	bkz.viran	
*wergi	gelir	—	—	vergi	<Tu.ver-ten: vergi (TS. II,1557b)	
wicdan	vergisi bilinc,vidan	vicdan	duyma,duygù, inanç, şur	vicdan	<Ar.vicdân(TS.II,1561b; OTABL. 1594a)	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimelerin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
-H- (X)						
xaç	haç,istasv- roz	haç	put; istavroz	haç	<Ermeniceden (OTABL. I, 441a)	
xaçêre	dört yol ağu	—	—	—	<haç'dan.	
xadîm	hizmetçi	hâdim	hizetçi, ha- deme	hademe	<Ar.hidmet'ten(OTABL. I, 44a)	
*xal	kız dayı	—	—	—	<Tu.kal "ihtiyar, yaşı"	
*xaliçe	tüylü yün hah	haliçe,kaliçe	küçük hahı	—	<OT.(DLT.I,409): kal. <Tu.hali+ça	
*xanîm	hanum,bayan	hanım	kadın	hanım	<Tu.han adının mülenne- sidir.	
xanî	ev; ikâmet- gâh	hâne	ev	hane	<Fars.hâne(OTAL.388a)	
*xapandim	hile yalan	—	—	kapan (hile,ditzen)	<Tu.kapan (TS.II,783b)	
*xapiyan	aldanmak	—	—	—	bkz. xapandin	
*xapinox	sahtekâr	—	—	—	bkz. xapandin	
xas	güzel, hoş	has	saf, temiz	has	<Tu.has (BTS.494a)	
xatir	lütuf,koruma	hatır	zihin; fikir, gönül	hatır	<Ar.hâss(OTAL.400b) <Ar.hâtit(OTAL.405a)	
(bi)xatire te	veda, hoşça kal	—	—	—	bkz.xatir	

xatirwazi *xatün	ziyaret hanım,bayan	hatun	hanım	hatun	bkz.hatır <Tü.kadın<katun(DLT.I, 138,376,410)(>Ar.hâtün> Fars.hatún)	~*xatün: ETü.katun,Uyg.Osm. hatun, OTü.katun,Kmk.Kar.Blk.katın, Tar. hotun,Yak.hatin,hotun (EWT.157a-b)
xav xeber	ham, kaba haber, söz	haber	yeni hava- dis; ağızdan ağzına nakle- dilen söz	ham haber	<Fars.hâm(OTAL.382b) <Ar.haber(OTABL.I,435a)	~ Kom.Osm.habar, Çağ.Osm. habär, Tar.hâbär, Az.hâvâr (>Cer. ÇLÇ 157 oßer,ußer) (EWT.151a)
xeberdan xebername xelas (jé)xelas bun	konusmak sözlük son,kurtuluş kaçmak, kurtulmak	— halâs	— halâs,kurtuluş	— —	bkz.xeber <Ar.haber+Fars.nâme. <Ar.halâs(OTABL.I,454a)	
xelas kirin xeliç xelq	bitirmek körfez halk, ahali	haliç halk	liman;boğaz insan toplu- luğu	haliç halk	bkz.xelas <Fars.haliç(OTABL.I,456a) <Ar.halk(OTABL.I,458a)	
xençer	hançer	hançer	ucu sıvri, iki tarafı keskin büyük bıçak batı,güneşin battığı yer	hançer	<Fars.hançer (OTABL.I, 465a)	~Krm.hançer,Tüm.hâncär(EWT. 155a)
xerb	batı	garb	garb	garb	<Ar.garb(OTABL.I,407a)	
xerite	harita	harita	harita	harita	<Tü.<Yunanca (OTABL.I; 475a)	
xesar xestaxane	zarar, ziyan hastane	hasar hastahane	zarar, ziyan hastaların tedavi edil- diği yer	hasar hastane	<Ar. <Fars.	
xestaxanok xew	klinik uyku	hâb	uyku, rüya	—	<Fars.hasta+hâne+ok <Fars.hâb (OTABL.I, 432b)	
xew hatin	uykusunu gelmek	—	—	—	bkz.xew	
xewgeh	yüklük	—	—	—	<Fars.hâb+gâh	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n- deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n- deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
*xezal	ceylan, ahu	gazal	ceylân	gazal	<Tü.gazal< Ar. (TS.II, 527a)	
xezine	hazine	hazine	define,çymeli esyaları sak- layacak yer	hazine (TS.II,629b)	<Ar.hazîne(OTABL.I,503a)	
xeznok	kumbara	—	—	hazne (TS.II,630a)	<Ar. hazine+ok "küçült- me eki"	
xêr	iyi, güzel	hayr	faydalı,nurlu ve sevablı amel	hayır	<Ar.hayr (OTABL.I, 498a)	
xêxwaz	iyi niyetli	—	—	—	<Ar.hayr+Fars.bâz	
xêz	çizgi	hat	çizgi, sınır	hat	<Ar.hatt(OTABL.I,489a)	
xêz kişandin	çizmek	—	—	—	bkz.xêz	
xêhesin	demir yolu	hizmet	birinin işini görme	hizmet	<Ar.hat+hesin "demir" <Ar.hizmet(OTABL.I, 539b)	
xidmet	servis	—	—	—	bkz.xidmet	
xidmetkirin	hizmet et- uşak	hizmetkâr	hizmet ya- pan kimse	hizmetkâr	<Ar.hizmet+Fars.kâr (OTABL.I,539a)	
xidmetkar	—	—	çoğu ipek	—	<Tü.kaftan(TS.II,759b)	
*xiftan	entari,fistan	kaftan	bir çeşit	kaftan	<kap+*tôn(EWT.134b).	
xirab	kötü, fena	harâb	uzun, sâslı üst giysisi	harap	<Ar.harâb(OTABL.I, 468b)	~Ç a g . k a p t a n , O s m . k a f t a n , Tel.Bar.kaptal,Blk.kaftal,Krç.kaptal (>Fars.haftân,Ar.quftân, Eski-Rus. kavtan',koftan',Rus.kaftan)(EWT.234b)
xirbe	yıkıntı,virane	harâbe	harap yet,	harâbe	<Ar.harâbe(OTABL.I, 468a)	
xisar	kayıp; zarar	hasar	ziyan, zarar	hasar	<Ar.hasâr(OTABL.I,476b)	

*xişr	süs, takı, ziynet	—	—	hişir (TS.I,641b)	~ Tü.	—krş. hisir, hisil: Kadınların kullandıkları mücevher (Aşağılıca-Eskişehir; Urfa; Nizip-Gaziantep; Elbistan-Maraş; Antakya-Hatay) (DS.VIII,2377b)
xiyal	hayal	hayal	zihnen tar- sarlanan şey	hayal	<Ar.hayâl(OTABL.I,495a)	
xiyar	salatalık	hiyar	salatalık	hiyar (BTS.525a)	<Fars.hiyâr (TS.I,642a)	
*xizm xizmatî xodkam	akraba akrabalık bencil	hisim hodgam	akraba kendi key- fini düşünen	hisim hodgam	<Tu.hisim(TS.I,641b) bkz.hizm <Fars.hod- gâm(OTABL.I, 540a)	~ Kirim Tu.hisim ~ krş.hort: Delikanlı, babayıgit (Nazimiye-Tunceli) (DS.VII,2413b)
xort	genç erkek	—	—	—		
xoşnûd kırın	memnun et-	hoşnûd(et)	memnun et-	hoşnut (et-)	<Fars.hoşnûd (OTABL. I, 542b)	~ Krm.Blk.hoş (EWT.161b).
xubar	toz	gubar	toz	—	<Fars.gubâr(OTABL.I,422a)	
xudâyî	ilahi	hudâî	ilâhî	—	<Fars.hudâ+i	
xulam	bizmetçi	gulam	kôle,esir,genç, delikanlı	—	<Fars.gulâm(OTABL.I,423a)	
xulg	karakter	hulk	huy, ahlâk	—	<Ar.hulk(OTABL.I,550a)	~krş.hulk: Ruh (Civanyayası-Mersin-İçel) (DS.VII,2442a)
xuman	sis	—	bir sıcak iklim mey- vesi	—	~Tü.	
xurme	hurma	hurma	—	—	<Fars.hurmâ(OTABL.I,55b)	~krş.humam:Sis(Bitlis)(DS.VII,2442b)
xurt	kuvvetli	—	—	—	~Tü.	
xurtî	kuvvet	—	—	—	bkz.xurt	
xwedê	Allah	hudâ	Allah	—	<Fars.hudâ(OTABL.I,545a)	
xwes	iyi, güzel	hoş	iyi, güzel	—	<Fars.hôş(OTABL.I,541b)	
xwes bext	talihi	hoşbaht	talihi,kaderi	—	<Fars.hôş+baht	
xwesbextane	çok şükür, iyi ki	—	iyi	—	<Fars.hôş+baht+âne	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'ndeki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'ndeki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
xwesbân	iyileşme	—	—	—	<Fars.hôş+bûden	
xwesçikiri	mükemmel	—	—	—	bkz.xwes	
xweshâlfî	neşe, rahat	—	—	—	<Fars.	
xwesî	haz, sağlık	—	—	—	<Fars.	
xwê	tuz	—	—	—	<Fars.	
xwin	kan	hûn	kan,dem; öc, intikam	—	<Fars.hûn(OTABL.I,553a)	
xwîn avêtin	kanamak	—	—	—	<Fars.hûn'dan	
xwindar	kanlı	—	—	—	<Fars.hûn+dâr	
xwingerm	cana yakın	—	—	—	<Fars.hûn " kan" +germ	
xwîngermî	sıcak kan- lik	—	—	—	"sıcak"=sıcak kanlı	
xwînî	kanlı, katil	hûnî	kan dökme- ye meyilli, kanlı	—	<Fars.hûn+germ+i	
				—	<Fars.hûnî (OTABL.I, 553b)	
-Y-						
yen	bir, birisi	yen	bir	yen (tav- lada)	<Fars.yek (OTABL.II, 1604b)	
yen kırın	birleşmek	—	—	—	<Fars.	
yen bûni	birlilik	—	—	—	<Fars.	
yençav	tek gözü	yen çesm	tek gözlü	—	<Fars.yekçesm(OTABL.II, 1604b)	
yekman	başkan	yen-şenbih	birinci gün,	—	<Fars.yek+Tü.man	
yeksemb	pazar günü	yen-şenbih	pazar günü	—	<Fars.yek+şenbih(OTAL. 1394b)	
yekta	tek, biricik	yektâ	tek, yalnız, misli ve	yekta	<Fars.yek-tâ (OTAL. 1394b)	

*yerken	yelken	yelken	benzeri olmayan teknelerin direğine uygun biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaşların tümü	(erkek adı) yelken	<Tu.yel'den: yelken (TS. II,1616a)	~*yel için bkz. (EWT.195b): Çağ.Osm. yel-ken, Kaz.cil-gān
-Z-						
zalim	zalim,zorba	zâlim	kıyncı, zulmeden bilgin, bilen	zâlim	<Ar.zâlim(TS.II,1662a)	
zana	bilgin	dânâ	—	—	<Fars.dânâ(OTAL.197a)	~krş.zanayır, zamayırlar, zanagır: Bedeni geliştiği halde aklı, zekası gelişmemiş (DS.IV,4346b)
zamandin	öğretmek	—	—	—	<Fars.dânâ(OTAL.197a)	
zandûr	dönem,devre	—	—	—	<Fars.+Ar.devr	
zaniyar	çok bilgili	—	—	—	bkz.zana	
zaniyâri	ilmî	—	—	—	bkz.zana	
zanin	bilgi	—	—	—	bkz.zana	
zanineh	üniversite	zâr	inleyen,sesle ağlayan	—	<Fars.zâr (OTABL.II, 1617)	
zarîn	şikâyet	—	—	—	bkz.zarin	
zarzar	şikâyet	zahmet	sıkıntı,eziyet	zahmet	<Ar.zahmet(TS.II,1661b)	
zehmet	göç, zor	—	—	—	<Ar.zahmet+Fars.-keş	
zehmetkêş	isiçi	salata	genellikle bazı çığ ot ve sebzelerle yapılan, limon gibi maddeler	salata	<Tü.<İt.insalata (TS.II, 1249a)	
*zelate	salata	—	—	—		

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Menşei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AĞIZLARI'NDAKI ŞEKLİ
zemzeme	tavuk ⁹	zemzeme	konulan yiyecek	—	<Fars.(OTABL.II,1625b)	
zencir	zincir	zincir	nağne, hoş ses zincir, birbirine geçmiş metal halkadan oluşan bağ	zincir	<Fars.zencir(TS.II,1675a)	
zer - zerdelû	sarı, soluk zerdali, kayısı	zer zerdali	altın zerdali;kayısunun küçük bir türü	zer(eski) zerdali	<Fars.zer(TS.II,1669a) <Fars.zerd-âlû(TS.II, 1669a)	-Kz.zemzeme: Öteberi, ufak tefek gereç (Kandilli-Adana) (DS.XI,4360a) ~ krş. zencir (Aliköy-Çaycumaya-Zonguldak) (DS.XI,4360a) Ayrıca bkz. zencir kemiği, zencirkili-mi, zencirleme (DS.XI,4360a-b)
zerer	kayıp, zarar	zarar	ziyan,mazarrat	zarar	<Ar.zarâr (TS.II,1664b)	-Kz.zer,Az.zär (EWT.531a).
zererdar	zararlı, fena	—	—	—	<Ar.zarâr+Fars.dâr	~zerdeli: Zerdali (Hasanoğlu-Ankara); zerdeli aşması: Kayısı (Rize) (DS. XI,4361a)
zerergihayî	zarara uğramış	—	—	—	<Ar.+Fars.	~ Krm.zärdälä (>BİG. TE 188 zarzala) (EWT.531a)
zerf	zarf	zarf	kapaklı, sarma	zarf	<Ar.zarf (TS.II,1664b)	-Krm.zarb (EWT.529b)
zerûri	gerekli	zarûri	zorunlu	zarûri	<Ar.zarûri (TS.II,1665b)	
zewqîrane	gazino	—	—	—	<Ar.zevk+Fars.hâne	
zeyt	zeytinyağı	zeytinyağı	zeytin tanelerinden çıkarılan bitkisel yağı	zeytin yağı	<Ar.zeytun(TS.II,1670b)	~ krş.zetyağlı: Zeytin yağı (Erciş-Van) ~ zeyt (Gaziantep; Bor-Niğde) (DS.XI; 4362b)
zér	altın	zer	altın	zer(eski)	<Fars.zer (TS.II,1669a; OTABL.II,1627a)	bkz.zer maddesi
zerek	usta,hünerli	zeyrek	anlayışlı, uyanık, zeki	zeyrek	<Fars.zîrek(TS.II,1670b)	
zêreki	ustah,hüner	—	—	—	bkz.zerek	

zérin	yıldızlı	zerrin	altından yapılmış, altın rengi, sarı altın işleyen; kuyumcu	zerrin (eski)	<Fars.zerrin(TS.II,1669b)	
zérker	kuyumcu	zerger	altın işleyen; kuyumcu	—	<Fars.zerger (OTABL. 1627b)	bkz.zer maddesi
zétun	zeytin	zetin	zeytin meyvesi	zeytin	<Ar.zeytün(TS.II,1670b)	
zik	karın, mide	—	—	—	<Fars.	-krş. zig: Mide (Baluk-Pütürge-Malatya) (DS.XI,4386a)
zinar	kayalık tepe	—	—	—		-krş. zinar: Sarp (Bitlis) (DS.XI,4388b)
ziraet	bilimsel bilimsel	ziraat	tarım,çiftçilik	ziraat	<Ar.zirā'at (TS.II,1675b)	
ziyan	ziraat kayıp	ziyan	zarar	ziyan	<Fars.ziyan(TS.II,1676b)	-Kom.İM.MA.Osm.Krm. ziyan,ziyan (>SrbTE 189 ziyan) (Rus. Vasn. 1:476 iz'yan) (EWT.531b)
zîm	sim,benz	sim	sim,benz	sim	<Ar.zim(TS.II,1677a)	
zîv	gümüş	sim	gümüş	sim	<Ar.zim(TS.II,1677a)	
zîvker	kuyumcu	simker	kuyumcu	—	<Fars.sim+kâr	
zman	dil,konuşma	zebân	dil	—	<Fars.zebân(TS.II,1667a)	
zmanazin	dilbilgisi	—	—	—	bkz.zman	
zmanlok	hatip	—	—	—	bkz.zman	
zoup	(böylük)çekic	—	—	—		
zordan	zorlamak	zor(lamak)	zor kullanmak,mecbur etmek	zorla	<Fars.zor (TS.II,1677a)	
zorbâzî	terör,tedhiş	—	—	—	~ zûr (OTABL.1639b)	
zordar	sert, zorlu	—	—	—	<Fars.zûr-bâz (OTAL. 1434b)	
zordarı	şiddet	—	—	—	<Fars.zor+dar	
zorker	şiddetli,sert, zorba,despot	—	—	—	<Fars.zor+dar+i	
				—	<Fars.zor+ker	

KÜRTÇE olarak gösterilen kelime	ANLAMI	Aynı Kelimenin Osmanlı Türkçesi'n-deki Şekli	ANLAMI	Aynı Kelimenin Türkiye Türkçesi'n-deki Şekli	KELİMENİN KÖKENİ (Mensei)	AYNI KELİMENİN TÜRK LEHÇE ve ŞİVELERİ ile ANADOLU AÇIZLARI'NDAKİ ŞEKLİ
zorkeri	terör,şiddet	—	—	—	<Fars.	
zorkeri kırın	baskı yapmak	—	—	—	<Fars.zor+ker+i	
zozan	yayla	—	—	—		~ krş. zozan: Yayla (Bitlis) (DS.XI, 43098b)

PROFESÖR DOKTOR TUNCER GÜLENSOY'UN HAYAT HİKÂYESİ

1939 yılında Uşak'ta doğdu. Babası Cumhuriyet Türkiyesi'nin ilk polislerinden emekli Emniyet Amiri Şevki Bey, annesi Lütfiye Hanım'dır.

Babasının görevi dolayısıyla, ilk, orta ve liseyi Uşak, Ankara, İstanbul, Zonguldak, Eskişehir gibi illerde okudu.

1960 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi TÜRKOLOJİ bölümünde girdi. 1962-1963 öğretim yılında Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne naklederek, 1964 yılında bu bölüm bitirdi. 1967 yılında, Prof. Dr. Ahmet TEMİR'in yanında DORTORA çalışmalarına başladı, 1970 yılı Ocak ayı başında "MOĞOLLARIN GİZLİ TARİHİNDE HAL EKLERİ VE CÜMLEDE KULLANILIŞ ŞEKİLLERİ" adlı tezi ile "EDEBİYAT DOKTORU" ünvan ve payesini aldı.

15 Ekim 1970-31 Aralık 1971 tarihleri arasında, vatanı görevini Bursa Personeli Okulu'nda Yedek Subay olarak yaptı.

1963 30 Mart 1974 yılları arasında "TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ"nde "İlmî Uzman" olarak görev yaptı; Nisan 1974'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde açılan asistanlık sınavını kazanarak, Türk Dili Kürsüsü'ne Doktor Asistan olarak atandı.

15 Ekim 1976'ta ABD'nin Texas Eyâletinde bulunan TEXAS TECH UNIVERSITY (Lubbock)'ye misafir öğretim üyesi olarak davet edildi ve buradaki "ARCHIVE OF TURKISH ORAL NARRATIVE"de Prof. Dr. Warren S. WALKER ve Türk masalları yazarı Barbara K. WALKER ile çalıştı. (1976-1977)

1980-81 öğretim yılında "Konferansçı" 1981-82 öğretim yılında da misafir öğretim üyesi olarak Fırat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Elazığ)'nde dersler verdi ve aynı zamanda bölüm başkanlığında bulundu.

1982-86 öğretim yılında, 2547 sayılı YÖK Yasasının 40/b maddesine göre gönüllü olarak Fırat Üniversitesi'nde görev yaptı ve 1

Temmuz 1987 tarihinde bu üniversitenin kadrosuna doçent olarak atandı.

14.12.1983 tarihinde, Başbakanlıkça, ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU-TÜRK DİL KURUMU'nun "Asıl Üye"liğine atandı ve bir dönem bu kurumun "Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu" Başkanlığı yürüttü. 1989 yılında TÜRK DİL KURUMU'na ikinci defa asıl üye olarak atandı.

1986 yılında "DOĞU ANADOLU OSMANLICASI" (Etimolojik Sözlük Denemesi) adlı eseri ile TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ tarafından "TÜRK DİLİNDE BAŞARI ÖDÜLÜ-1986" ve Türk folkloruna hizmetlerinden dolayı FOLKLOR ARAŞTIRMALARI KURUMU tarafından "İHSAN HİNÇER TÜRK FOLKLORUNA HİZMET ÖDÜLÜ-86" ile ödüllendirildi.

Üniversitelerimizde, "Bölüm Başkanlığı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Senatörlük, Üniversite-Fakülte ve Enstitü Yönetim Kurulu üyelikleri, Rektör Yardımcılığı ve Rektör Vekilliği" görevlerinde bulundu.

15 Eylül 1987 tarihinde, MOĞOLİSTAN İLİMLER AKADEMİSİ-MİLLETLER ARASI MOĞOL ARAŞTIRMALARI CEMİYETİ'nin Yönetim Kurulu'na, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa, Türkiye temsilcisi olarak seçildi.

21 Aralık 1988 tarihinde "Üniversite Profesörlüğü"ne yükseltildi.

16 Ağustos 1989 tarihinde, Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Dili Profesörlüğe atandı. 21 Kasım 1990 / Ağustos 1992 tarihleri arasında bu üniversitede Rektör Yardımcılığı ve Rektör Vekilliği görevlerinde bulundu.

Profesör Dr. Tuncer GÜLENSOY, hâlen:

- 1) Türk Dil Kurumu,
- 2) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
- 3) Türkiye Yazarlar Birliği,
- 4) İLESAM,
- 5) TÜRK-KÜLEM,
- 6) PIAC (Milletler Arası Daimi Altayistler Konferansı),
- 7) TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU,
- 8) Selçuk Üniversitesi TÜRK HALK KÜLTÜRÜNÜ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ,
- 9) FOLKLOR ARAŞTIRMALARI KURUMU,
- 10) MOĞOLİSTAN BİLİMLER AKADEMİSİ'nin asıl üyesidir.

Ignacz Kunos: Türk Halk Edebiyatı (1977); Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası (1981); Kırmançı ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma (1983); Kütahya ve Yöresi Ağızları (1988); Doğu Anadolu Osmanlıcası (1986); ALTAN TOPÇI (Moğolcadan tercüme: Tarih Belleten'inde); Trabzon Yöresi Türküleri ve Atma Türküler (1985); Türkçe Ders Notları (İki Cilt, 1985-1986); Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları (1989); Türkçe Dersleri (1992); Rumeli Ağızlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme (1992); Tunceli ve Yöresi Ağızlarından Derlemeler (Dr. Ahmet BURAN ile) (1992); Türk ve Kurt Deyim ve Atasözleri (1991); Doğu ve Güneydoğu Ağızları Üzerine Düşünceler (1992); Elazığ ve Yöresi Ağızlarından Derlemeler (1994); Anadolu Türk Yer Adları Kılavuzu (1994); Kürçe ve Osmanlıcanın Etimolojik Sözlüğü (1994) gibi eserler olmak üzere 18 basılmış kitabı; 500'den fazla ilmi makale ve tebliği; 200'e yakın milli ve milletler arası kongrelere sunduğu tebliği; çok sayıda tenkid-tanıtma ve nekroloji yazısı ile pek çok gazete makalesi bulunmaktadır.

Prof. Gülensoy, "ABD (2 defa), Almanya (peki çok şehri), Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç, Yugoslavya (3 defa), Bulgaristan, Romanya, Moldavya, Gagavuzistan, Kırım (2 defa), Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Moğolistan (2 defa), Dubai, Pakistan ve Afganistan gibi ülkeleri gezip gördü.

Çok zengin "tarih-folklor-halk edebiyatı-eski Türk/yeni Türk edebiyatı ve etnografiya" kitaplığına sahip olan Gülensoy'un yine çok zengin "giyim-kuşam, kap-kacak, halı-kilim-cecim, bakır-madeni-çini- seramik-ağaç eşya, orjinal giyimli Türk ve dünya bebekleri, kaşıklar... vb. gibi özel koleksiyonu bulunmaktadır.

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY, GESAM ve İLESAM üyesi Ressam-Yazar Hatice GÜLENSOY ile evlidir. (Hatice Gülensoy da "İHSAN HİNÇER TÜRK FOLKLORUNA HİZMET ÖDÜLÜ-93" sahibi olup, basılmış 5 kitabı, peki çok makale, şiir ve hikaye ile seyahat yazısı vardır). Baybars ve Bahadırhan Aybars adlı iki çocuk babasıdır.

Büyük oğlu Baybars da Selçuk Üniversitesi'nde "Grafiker-Ressam" olarak görev yapmaktadır. Gelini Hayrigül, Uygur Türkü olup, "minyatür" sanatçısıdır. İsenbike Asena adlı bir kız torunu (1994) vardır.

**BİR KÜRT AĞZI ÜZERİNDE
OSMANLICA - TÜRKÇE
DENEMESİ**

Doç. Dr. Saime İnal Savi

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI

İSTANBUL - 1992

Bu eser

Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1980 tarih ve 8/1307 sayılı kararıyla
kamu yararına hizmet verdiği kabul edilerek vergi muafiyeti
tanınmış olan TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'nın
yayınıdır.

Her hakkı mahfuzdur. TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI
VAKFI'nın müsaadesi olmaksızın tamamen kısmen veya
herhangi bir değişiklik yapılarak iktibas edilemez.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	V
ÖNSÖZ	IX
Sözlükte İzlenen Alfabetik Düzen	XI
Ses Düşmesi	XIV
Ses Değişmesi	XV
Ünsüz Değişimeleri	XIX
Ön Seste Ünsüz Türemesi	XX
İkiz Ünsüz Tekleşmesi	XXI
Yer Değişmesi	XXI
Hece Düşmesi	XXI

S U N U §

Kürt konusunun Türk toplumunda tartışılması, İmparatorluk döneminde üniter millî devlet dönemine geçiş ile başlamıştır. Cumhuriyetten evvel de bölgede bir takım toplu olaylar yaşanmış ve bu olaylara özellikle Batı'nın bazı ülkelerinin ırkî bir karakter kazandırma girişimleri olmuştur. Ancak bunlar Aşiret liderleri ve büyük ailelerin çıkar sürüsmesi hüviyetinde olmuşlardır.

Cumhuriyetten ve bilhassa 1960'tan sonra Kürt meselesi olarak sahneye sürülen senaryoya etnik bir muhteva kazandırılmak istenilmiştir. Bölgenin insanına bu kimlik arayışı, özellikle 1980'den sonra kültürel yapı karakteri üzerinde toplanmıştır. Yöre insanının tarihi, sosyal yapısı, inançları, kültürü ve bu arada dili, araştırma alanı olarak seçilmeye başlanılmıştır. Bu alanda araştırma yapan Enstitüler kurulmuş üniversitelerde kursiler faaliyete başlamıştır. Ne varki bütün bunlar Türkiye, İran, Irak, Suriye'de değil de Fransa'da, İsveç'te veya Belçika'da kurulmuştur. Bu ülkelerin bünyelerindeki alt kültür unsurları akademik araştırmalara konu olmamışken, bu ülkeler araştırma alanı olarak özellikle Ortadoğu'nun belirli kesimini seçmişlerdir.

Biz başkalarının neler yaptığını bir tarafa bırakıp bizim yapmadıkken yapamadıklarımız üzerinde durmalıyız. Özette denilebilir ki, Kürt konusu bir araştırma alanı ise bu alan evvela bizim ilgimizi çekmeli idi. Zira alan çalışmasına en uygun imkân bizdedir. Ayrıca arşiv malzemesine de doğal olarak en fazla sahibiz. Konuya dair literatürde bizim ülkemizi ve bizim insanımızı hedef almaktadır. Maalesef gerek araştırma merkezi ve gerekse araştırcı itibariyle biz olmamız gereken yerin çok uzağındayız. Bu yapımız ve bu tutumumuzla haklılığımızı kendimize dahi izah edemeyiz.

Kürt kültürel kimliği konusunda üzerinde çok durulan hususlar dan birisi de literatüre Kürtçe olarak yansıyan dildir. Bu konu da tartışılan hususlar arasında; Kürtçe'nin dil karakteri göstermediği, homogen olmayıp bölgelere göre bariz farklılıklar gösterdiği, yazı dili olabilecek seviyede gelişmediği, eğitim dili olmayacağı zira literatürü nın bulunmadığı, kapsamına girdiği üzerinde durulan Zazaca'nın Kürtçe ile hiç bir ortak noktasının bulunmadığı gibi hususlar vardır. Ancak bütün bu görüşler ve bunlara karşı olan görüşler ciddi ilmî çalışmalar olmadığı taktirde slogan olmaktan ileri gidemez ve ilim nazarda itibar taşımazlar.

Kürtçe'ye konulan iki önemli teşisten birisi onun Hint Avrupa dil grubuna girdiği hususu ile onun Arapça ve Farsça kural ve kelime itibarıyle istilaya uğramış bir Türkçe olduğunu savundur. Bu ikinci tanıma göre Kürtçe; Osmanlı Türkçesi'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki şeklidir. Teşhisin sağlıklı olabilmesi, yapılacak çalışmaların ilmî olması ve sahanın uzmanları tarafından yapılmasına bağlı idi. Şüphesiz bu boyutta bir problemin çözümünü bir uzmandan ve sadece bir çalışmadan beklemek mümkün olamazdı. Çalışmalara bir noktadan başlamak gerekiyordu. Bir taraftan gerçekleri aydınlığa kavuşturacak çalışmaları geciktirip diğer taraftan maksatlı yapılmış çalışmalara karşı sadece tepki göstererek bir yere varılamazdı.

Şurası muhakkaktır ki, Kürt diye teşmil edilen toplum Türk-Fars ve Arap coğrafyasının üçgeninde yaşıyordu. 20. yüzyıla ortak İslâm kültür karakteri taşıyan bölgenin kültürel özelliklerini yansıtıyordu. Bu kültürel etkileşim doğal olarak dile de yansımısti. Şu halde Kürtçe'yi inceleyecek araştırmacı sadece dil bilimci olmakla kalmamalı idi. Türkçe-Arapça ve Farsça dillerinden en azından ikisini bilmeli idi. Böylece araştırmacı Türk ise bildiği ikinci dile göre Kürtçe'nin Farsça ve Arapça ile ilişkisini irdeleyebildi. Hatta bulabildiği kadar eski ve yeni Kürtçe yazılı metin incelemeli ve bölgede kalmış olmak ve bölgeyi tanımış olmak gibi hasletleri de bulunmalı idi.

Kürtçe'nin Türkçe ile ilişkisini ortaya koyabilmek; Türkçe'nin yüzyıllara göre farklı coğrafyalarda gösterdiği şekillenmeyi bilmekle

mümkündü. Bölgedeki dil tabakalaşmasını ve Türkçeyi bölgede etkileyen faktörlerin bilinmesi gerekiyordu. Anadolu Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi'nin Farsça'dan etkileniş farklılıklarının sebepleri açıklanmalı, Selçuklularda resmi dilin Farsça oluşunun tesirleri incelenmeliydi. Bu arada Divan edebiyatı dilinin bu üç kültürün adeta ortak dili olduğu hesaba katılmalıydı. Cumhuriyet Türkisesi'nin dilinin sadelenşirken geçirdiği merhaleler ise konumuz itibariyle gözardı edilemeyecek bir husustu.

"Bir Kürt Ağzı Üzerinde Osmanlıca-Türkçe Denemesi" isimli inceleme yapan Doç. Dr. Saime İnal SAVİ 1963 tarihinden beri Fars dili araştırmalarını sürdürün bir bilim adamı klâsik Farsça'nın yanısıra Modern Farsça'ya da hakim uzun süre İran'da Akademik çalışmalarla bulunmuş bir araştırmacı; bir batı dilini literatür inceleyecek seviyede biliyor. Atatürk Üniversitesi'nde hizmet süresi ise 16 yıldır.

Doç. Dr. Saime İnal SAVİ'nin yaptığı bu ciddi inceleme, sahada atılmış birkaç ilmî adımdan birisi. Evvelce Prof. Dr. Tuncer GÜLEN-SOY ve Doç. Dr. Ahmet BURAN'ın çalışmaları vardı. Bu çalışmalara yenileri eklenildikçe bize ait konuların inceleyicisi biz olmaya başlamış olacağız ve şüphesiz hakkımız ve vazifemiz olan bir işi yapmış olacağız. Araştırmalar yoğunlaştıkça, ilmî tarafsızlık elden bırakılmadıkça, problemlerimiz sağlıklı çözümlere kavuşacaktır.

Bu alandaki araştırmalarda amaç; eğer var ise bir dili peşin hükümlerle inkâr etmek olmamalı. Keza eğer böyle bir dil yok ise; dil birliğimizin bozulmasına seyirci kalınmamalı. Suni dillerle bölgedeki çocukların eğitim geleceğini kesmemeliyiz.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı olarak, kıymetli bir alan çalışması teşkil eden bu eserini yayinallyamaktan dolayı, Doç. Dr. Saime İnal SAVİ'yi kutlar, bu denemenin araştırcılara faydalı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Turan Yazgan

Ö N S Ö Z

Bu çalışma, Michigan Üniversitesi tarafından yayımlanan Kürtçe-İngilizce Sözlük⁽¹⁾te geçen Osmanlıca ve Türkçe kelimeleri tarama denemesidir. Adı geçen sözlük Michigan Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Edebiyatları tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde okutulan Kürtçe ders kitapları, Irak, Süleymaniye lehçesinde olup sözlük, bu derslerde takip olunan temel kurs ve okuma kitaplarına⁽²⁾ yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır. Kelimeler çoğunlukla edebi olmakla birlikte konuşma dilini de içermektedir.

Sözlük 3474 kelimededen oluşmaktadır. Bu kelimelerin her biri önce Osmanlıca⁽³⁾, sonra da Türkçe sözlükte⁽⁴⁾ bulunmuş ve çalışmamızda yer alan Osmanlıca kelimelerin sağına sayfa numarası yazılmış, Türkçe sözlükte bulunanların ise sayfa numaralarının önüne T harfi ilave edilmiştir.

-
- (1) Ernest N. Mc. Carus, A Kurdish-English Dictionary,
(Dialect of Sulaimania, Iraq) University of Michigan Press, 1967
 - (2) Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. Mc Carus, Kurdish Basic Course (Dialect of Sulaimania, Iraq), University of Michigan Press, 1967.
 - Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. Mc Carus, Kurdish Readers,
 Volume I. Newspaper Kurdish, University of Michigan Press, 1967
 - Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. Mc Carus, Kurdish Readers,
 Volume II. Kurdish Essays, University of Michigan Press, 1967
 - Jamal Jalal Abdulla and Ernest N. Mc. Carus, Kurdish Readers,
 Volume III. Kurdish Short Stories, University of Michigan Press, 1967.
 - (3) Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1962.

Kürtçe-İngilizce sözlük Süleymaniye lehçesinde geçen mahdut sayıda kelimeyi içermekte olup, daha önce hazırlanmış dört kitaba yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Yani çalışma alanımız sınırlıdır. Ama bu lehçenin, dili Arapça olan bir ülkede konuşıldığı göz önüne alınırsa, taramanın Türkiye'de yaygın bir lehçede yapılması halinde, saptanacak kelime sayısının çok daha yüksek olacağı bir gerçektir.

SÖZLÜKTE İZLENEN ALFABETİK DÜZEN AŞAĞIDAKİ GİBİDİR :

<u>Transkripsiyon</u>	<u>Arap Alfabesi</u>	<u>Türk Alfabesi</u>
ɔ	و	a e i
c	غ	a e i u
* a	ا	a
* á	أ	a
b	ب	b
č	چ	ç
d	د	d
* e	إ	i
* ə	ء	e
* é	ء	e
f	ف	f
g	س	g
Y	غ	g
h	ه	h
h̄	ح	h
* i	ي	i
* ï	ي	i
* ı	ي	i
* í	ي	i

(4) Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1974.

Transkripsiyon	Arap Alfabesi	Türk Alfabesi
j	ج	c
k	ك	k
l	ل	l
* ı	إ	ı
m	م	m
n	ن	n
* ı	ئ	ng
* o	ء	o
p	پ	p
q	ڧ	ķ
* r	ڒ	r
ر	ڒ	r
s	س	s
ش	ش	ş
ص	ص	s
t	ت	t
* u	ۊ	u
* ú	ۊ	u
* u	ۊ	u
v	ڻ	v
w	ڻ	v
x	ڇ	h
y	ڻ	y
z	ڙ	z
ڙ	ڙ	j

İlk sütundaki transkripsiyon, Kürtçe-İngilizce sözlüğün başında verilmiş olup 44 harften oluşmaktadır * işaretli harflerle başlayan kelime yoktur. Bu harflerden a, e, ı, i, o, u ile başlayanlar sözlükte hemze (ء) ve ayın (ئ) harfinde verilmiştir. Bunların dışında ۉ, ۉ ve ۉ ile başlayan kelime de yoktur. Bizim çalışmamızda ise aşağıdaki alfabetik düzen izlenmiştir.

a b c ç d e f g h ı i j k l m n o p r s ş t u v y z

Yukarıda görüldüğü gibi "x" ile verilen harf ۉ; "q" ile verilen harf de "ķ" ile gösterilmiş ama bunlar h ve k harfleriyle birarada verilmiştir l ve ۉ ile ۉ ve r sesleri arasında pek az bir nüans farkı olduğundan l ve r olarak belirtilmiştir. "ۉ" ise yeri geldiğinde ng olarak gösterilmiş ve yeni bir karşılık düşünülmemiştir. h ve ۉ sesleri arasında fark olmadığı için ayırım yapılmamıştır. "ڻ" ise g sesinden farklıdır. Transkripsiyonda v olarak verilen f-v arası sesi veren harfle, w harfini v olarak verdik. Şimdilik üzerinde durulmayan ve pek fazla olmayan bu ses farklılıklarını ileride yapılacak çalışmalarda gözönüne alınabilir. Bizim çalışmamız bir deneme mahiyetinde olup, işin uzmanlarına ham maddeyi vermektedir.

Osmanlıca ve Türkçe kelimelerin taranması sırasında dikkatimizi çeken, ses değişimleri olmuştur. Bilindiği gibi ses olayları bir sesin düşmesi, yerini bir başka sese bırakması, yeni bir ses türemesi v.b şekillerde olur.

Bizim tesbitlerimizden en belirginleri aşağıdaki gibidir;

Ses düşmesi :

-d

ava	abad
aza	azad
ba	bad
ben	bend
diz	düzd
ho	hod
mirvari	mûrvarid
panze	panzde
şai	şadi

-h

aga	agah
bas	bahs
baregâ	bâr-gâh
cega	cây-gâh
cola	culah
dadga	dâdgâh
daniştgâ	dânişgâh
derga	dergâh
desga	destgâh
haneka	hân-kâh
kareba	kâh-rûba
kareman	kahramân
kave	kahve
palevan	pehlevân
pan	pehn
pena	penâh
penca	pencâh
riberi	reh-beri

rirev	reh-rev
şademar	şah damarı
şar	şehr
şazade	şâh-zâde
şoret	şöhret

Ses değişmesi : Ünlü değişimeleri :

a) e

behâ	bahâ
behâr	bahâr
cega	cây-gâh
çekel	çakal
çerh	çarh
çeşt	çaşt
dekiçe	dakika
demar	damar
entika	antika
eskeri	askeri
fezilet	fazilet
gelet	galat
helife	halîfe
kefes	kafes
kelem	kalem
kern	karn
mehkeme	mahkeme
şerabi	şarabi

a) i

hîrap	harâb
kirikar	kâr-ger
nirh	nârh

a) u

hutvat	hatavat
huzyeran	haziran

e) a

çaket	ceket
çare	çehre
kalek	kelek
pan	pehn
sard	serd
şar	şehr
tal	telh

e) i

çira	çerag
dirz	derz
fidakari	fedâ-kârfî
fitva	fetva
hilak	helak
hiva	heva
kifn	kefen
min	men
nir	ner
nirgis	nergis
tirs	ters
ziman	zeban
zistan	zemistan

e) u

sucad	seccade
zuban	zeban

i) e

begane	bîgâne
beşe	bîşe
bezâr	bîzar
bezâri	bîzârî

i) u

vulat	vilayet
şunas	şinas
şuhe	şîşe

o) u

Osmani	Osmani
nukte	nokta
utel	otel
utumbil	otomobil

u) i

bin	bun
kifte	kufte

u) o

coş	cûş
do	dûg
dozeh	dûzah
kondere	kundura
Koran	Kur'an
moz	muz
roj	rûz
roşin	rûşen
sofi	sûfi
zor	zûr

ü) e

cevender	cükündür
ceval	cüval

ü) i

bilind	bülend
bilindi	bülendi
bizin	büz
birincuk	bürümük
dijvar	düşvar
dijvari	düşvari
diro	dürug
diz	düzd
jimare	şümar
kifir	küfr
kilav	külah
mirdu	mürde
mirvari	mürvarid
nimune	nümune
nimayış	nümayış
sifre	süfre
şirot	şürüt
tutin	tütün

ü) u

cut	cüft
cut	cüfte
cumle	cümle
du	dü
dukan	dükkan
dunya	dünya
gurg	gürg
hukum	hüküm

mumkin	mümkin
sur	sürh
şukrane	şükrane
tund	tünd
tutin	tütün

Ünsüz değişimeleri :

b) v

âv	âb
avâ	âbâd
avadân	âbâdân
avaî	âbâdî
avrişim	ebrîşum
avs	abist
hev	hâb
sevz	sebz
siv	sib
şev	şeb
şevçire	şeb-çirag
şevnim	şebnem
tevir	teber

f) v

hevt	heft
kevş	kefş
nevт	neft

g) h

bah	bâg
dah	dâg

h) s

asın	âhen
asingeri	âhen-gerî
masi	mahi

m) v

dav	dam
daven	damen
kevan	keman
natevav	nâ-temâm
nav	nâm
navdar	nâm-dâr
niv	nim
nive	nime
niveru	nime-rûz
niveşev	nîm-şeb
silav	selam
tevav	tamam
tevavi	tamami

y) v

avine	ayine

z) j

direj	dırâz
jen	zen
jir	zir
roj	rûz
rojgar	rûzgâr
rojname	rûz-nâme
roju	rûze

Ön seste ünsüz türemesi :

+ h

henar	nar
hencir	encir
herzan	erzan
hevir	ebr
hevvel	evvel

vesta	usta
vutu	ütü
vutucci	ütücü

İkiz ünsüz tekleşmesi : (Arapça asıllı kelimeler ikizleme yapılmadan söylenir.)

bilur	billûr
dukan	dükkan
hase	hâsse
haseten	hasseten
hemal	hammâl
hemam	hemmam
kesab	kassâb
kuvet	kuvvet
madi	mâddî
mela	molla
merekeb	mürekkeb
muherem	muharrem
müteserif	mutasarrif
resam	ressam

Yer değişmesi :

birva	baver
kelebalgı	kalabalık

Hece düşmesi :

dân	dendân
israhet	istirahet
şir	şemşir
şu	şevher

Yukarıdaki örneklerde Türkçe'de bulunmayan ş (ş), ž (ž), d (đ), t (đ), z (ž) seslerini karşılayan harfleri ilâve edebiliriz. Bu harfler sözlükte yer almamıştır.

Tesbit ettiğimiz Osmanlıca ve Türkçe kelime sayısı 1522'dir. Bu sayıyı artırmak mümkünken bazı kelimeler alınmamıştır. Özel adları buna örnek olarak verebiliriz. Ahmet, Ali, Hasan, Hüseyin, Kasım, Muhammed, Ömer, Süleyman vb. şahis adları, Afrika, Amerika, Asya ve Avrupa gibi kıta adları, Belçika, Cezayir, Endonezya, İran, Pakistan vb. ülke adları, Bombay, Erbil, İstanbul, Kerkük, Musul vb. şehir adları ve özellikle Süleymaniye yakınındaki Daroğan, Gulup, Hürmal, Sarazur, Sarşakam gibi yer adları ile dil, din, mezhep, tarikat ve ulus adları alınmamıştır. Bunların sayısı ikiyüz kadardır. Çalışmamıza özel adlardan Huda, Hudavend, İslam, Kur'an, Mesihî, Müslüman, Yezdan; Sünnî, Yezidi, Zerdüşî; Arabî ve Osmanî gibi din, mezhep ve dil adları dışında hiçbiri alınmamıştır.

Sözlükte çok sayıda türemiş ad vardır. "Agah" kelimesi bunlardan biridir. Çalışmamıza sadece "aga" alınmış ondan türemiş agalar, agadarı, agaderi alınmamıştır. Lehçede "bira" ve "bişader" olarak geçen kelimedenden türeyen birabeş, birayeti, biraza, birazava, birazın de öyledir. Çare kirdin, çarenus, çareser, çareser kirdin "çar" olarak da geçen "çare" kelimesinden türemiştir. "Dil" kelimesi ile 16. "ser" kelimesi ile de 41 terkip yapılmıştır.

Son olarak Divanü Lûgat-it-Türk⁽⁵⁾'de yer alan belge [18], bürüncük [(26)] (bürümcük), çök-mek [33], kapug [57] (kapı), tamga [112] (damga), tüğme [129] (düğme), kat [60], kazganç [61] (kazanç), kışlag [67] (kishla), köç [71] (göç ve kol [69] kelimelerini zikretmek istem. Bu lehçede bulunmaları şayanı dikkattir.

— A —

abrû	âb-i rû(y)	2
abuhevâ	abuhava	T 2
aczî	âcizi	9
ademizad	ademi-zâd	11 1399
adet	âdet	11
adil	âdil	11
âferim, âferin	âferin	13
afret	avret	68
agâ	âgâh	14
agâ	ağa	T 13
agir	âzer	72
agirdân	âtes-dân	62
aheng	âheng	19
âhir	âhir	20
âhiri	âhir	20
âkil	âkil	28
al	al	T 28
alât	âlât	32
alem	âlem	34
amade	âmâde	38
amânc	âmâc	38
arâm	ârâm	45
araste	ârâste	46
ârd	ârd	47
arek	a'rak	45
arezu	ârzû	51
arezuker	ârzû-dâr	51

(5) Divanü Lûgat-it-Türk Dizini, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972

as	as	T 28
asa	âsâ	51
asân	âsân	52
asani	âsânî	52
asayış	âsâyış	53
asfn	âhen	18
asingeri	âhen-gerî	19
asmân	âsümân	58
asmani	âsümanî	58
asude	âsûde	58
asudefi	âsûdegi	58
aş	as	51
aşevân	âsiyâ-bân	55
aşık	âşik	59
aşkirâ	aşikare	59
aşnâ	âşinâ	59
aşt	âştî	60
aştî	âştî	60
âv	âb	1
avâ	âbâd	3
avadân	âbâdân	3
avaî	âbâdî	3
avare	âvâre	66
avâz	âvâz	62
avdan	abdân	4
avine	âyîne	69
avedân	âbâdân	3
avedanî	âbâdânî	3
avrîşim	ebrîşum	236
avs	abist	5
ay	ay	T 70
âya	âyâ	68
ayet	âyet	69

ayin	âyin	69
ayinde	âyende	69
aza	azad	71
azadi	âzâdî	71
azâr	âzâr	71
— B —		
ba	bad	76
babe	baba	76
babet	bâbet	76
bade	bâde	79
bah, bag	bâğ	79
bakı	bâkî	85
balâ	bâlâ	85
balaberz	bâlâ-pervaz	85
bam	bâm	86
bamye	bamya	T 90
ban	ban	87
band	bando	T 90
bang	bâng	87
bâr	bâr	87
barân	bârân	87
bare	bâre	87
barega	bâr-gâh	87
barik	bârik	88
bas	bahs-bahis	82 81
base	bahsî	83
basketbol	basketbol	T 93
baver	bâver	91
baveş	âguş	16
bazâr	bâzâr	92

bazırgân	bâzergân	92	bereke	bereket	108
be	bî	124	bereket	bereket	108
be	be	93	berkiye	berkiyye	111
bed	bed	94	bername	bername	111
beg	bey	T 112	berpâ	berpâ	111
begane	bîgâne	126	bervar	bervar	112
begzade	beyzade	T 113	bes	bes	113
behâ	bahâ	80	besezman	bî-saman	135
behar	bahâr	80	besizman	bî-saman	135
behş	bahş	83	best	best	114
behşendegi	bahşende(i)	83	bestek	beste (paket)	114
behşîş	bahşış	83	bestelâk	yahbeste	1388
beht	baht	83	bestu	beste (donmuş)	114
behtever	baht-aver	83	beşe	bîşe	136
behtiyarı	bahtiyârî	83	beşelân	bîşe	136
bekarî	bî-kâr(i)	129	betâlf	betâlet	90
bekelori	bakalorya	T 85	bevezini	bîvezen (i)	138
belâ	belâ	102	bevis'eti	(bî)vüs'at(i)	1387
belam	velî	1377	beyan	beyan	118
bele	belî	103	bez	beze	T 113
belek	benek	T 107	bezar	bîzâr	138
belge	belge	T 105	bezarî	bîzârî	138
belke	belki	103	bezim	bezim	123
belku	belki	103	biber	biber	T 115
ben	bend	104	bilbil, bulbul	bûlbûl	144
bend	bend	104	bilind	bûlend	144
bende	bende	104	bilindi	bûlendi	144
bendegi	bendegi	104	bilûr	billûr, bilûr	131
bendî	bendide	105	bilyûn	bilyon	T 119
ber	ber	106	bin	bûn	140
beramber	beraber	106	bine	bina	132
berdevam	ber-devâm	108	binevše	benefše	105

bira	birâder	134
birader	birâder	134
bire	bira	T 122
birinc	pirinç	T 655
birincuk	bürümük	T 145
birjân	biryân	135
biru	ebru	237
birva	bâver	91
bist	bist	136
biste	piste	1039
bizin	büz	148
boce, bodce	bütçe	T 145
bomba	bomba	T 129
bon	bû	139
borcvaziyet	burjuvazi	T 142
boş	boş	T 131
boyag, boyah	boya	T 132
boyagçı	boyacı	T 133
boye	boya	T 132
boyunbag	boyunbağı	T 134
bugle	bukle	T 140
buklemun	bükalemûn	140
bum	bûm	140
bumelerze	bum-lerze	140 655
bun	bud	139
burc	burc	141

— C —

cadde	câdde	150
cam	câm	152
camie	câmia	153

can	cân	153
candırme	Jandarma	T 429
canever	cân-âver, cân-ver	153
canta	canta	T 168
ce	câ	149
cebece	câ-be-câ	149
cega	cây-gâh	156
cehennem	cehennem	160
cejin	ceşn	167
celalet	celâlet	160
cemaet	cemâat	162
cemahir	cemâhir	162
cemal	cemâl	162
cemhuriyet	cumhûriyet	177
ceng	ceng	164
cengi	cengî	164
cerge	cerge	166
ceride	cerîde	166
cerfime	cerîme	166
cevab	cevab	167
cevahiri	cevahîf	168
ceval	cüval	182
cevher	cevher	168
ceyş	ceyş	169
ceza	cezâ	170
cibehane	cep-hâne	157
ciger	ciger	172
cigere	sigara	T 711
cigergoşe	ciger-sûz	172
cigersutav	ciger-sûz	172
cin	cinn	175
cinab	cenâb	163

cinub	cenûb	165
cinubi	cenûbî	165
cizire	cezire	170
co	cev	167
cola	cûlâh	177
cos	cuş	177
coşuhros	cûş ü hurûş	177
coybar	cûy-bâr	178
cu	cehûd	160
cucele	cûce	176
cuda	cûda	178
cugrafiya	coğrafya	T 160
culan	cevelân	168
cut	cüft	178
cute	cüfte	178
cum'e	cum'a	177
cumle	cümle	180
cvan	cûvan	182
cvani	cûvani	182
cve	cûda	178

— Ç —

çâ, çây	çay	T 172
çadır	çader, çadır	183 T 163
çaket	ceket	T 153
çalâk	çâlâk	184
çar	çare	185
çare	çehre	187
çare	çâre	185
çarek	çâryek	186
çay, çâ	çay	T 172

çayıcı	çayhane, çâhane	çayhane	T 172
çe... çe	çehmahe	çi	190
çekel	çekel	çakmak	165
çeku	çeku	çakal	T 164
çemen	çemen	çaklı	T 164
çenage		çemen, çimen	187
çend		çane	184
çendî	çendî	çend	188
çenebaz		çendî	188
çep	çep	çenebaz	T 177
çepurast		çep	188
çerh	çerh	çep ü rast	188
çerh		çarh	185
çerhufelek		çarh	185
çerm		çarh-ı felek	185
çes	çes	çerm	189
çesin		çes	189
çest	çesin	çesen, çesen	190
çete		çâst	186
çetir	çete	çete	T 178
çevender		çetr	190
çi	çi	çükündür	190
çil		çi	190
çile	çile	çil	190
çilik		çile	191
çilkav		çirk	191
çilkin		çirk-âb	191
çimen, çemen		çirkin	191
çiminto		çimen, çemen	191
çinar	çimento	çimento	T 187
		çınar	190

çing	çeng	188
çira	çerâg	188
çok	çök(mek)	T 192
çol	çöl	T 192
çun	çûn	192
çünkü	çünki	192
çvar	çâr	185
çvarçeve	çar-çube	185
çvarde	çar-deh	185
çvarpe	çarpa	186
çvarşemme	çar-şenbih	186

— D —

dad	dâd	192
dadgâ	dâdgâh	193
dah	dâg	193
daimen, dayma	dâima	195
daire	daire	195
dame	dama	T 201
damge	damga	T 201
dân	dendân	207
dan	dân	197
dan	dâden	193
danâ	dânâ	197
dane	dâne	197
daniş	dâniş	197
daniştgâ	dânişgâh	197
dansaz	dendân - sâz	207 1108
dâr	dâr	198
dârâ	dârâ	198
darai	dârâ-yî	198

darçin	dârçin	198
dardest	dâr-dest	198 212
daristan	dâr-istân	198 542
darperver	dâr - perver	198 1033
dartaş	dâr - tiraş	198 - 1335
darû	dârû	199
darudreh̄t	dâr u diraht	198 222
das	dâs	201
dastân	dâstân	201
dav	dâm	202
dava	da'vâ	202
davan	dâmen	196
dayek	dâye	202
dayire, daire	daire	195
dayma, daima	dâimâ	195
de	dih	219
de	deh	210
debo	depo	T 215
defter	defter	204
dehol	dühül	229
dekişe	dakika	196
dem	dem	206
demançe	tabanca	T 754
demar	damar	T 201
deng	deng	207
der	der	207
derbâr	der-bâr	208
derbeder	der-beder	208
derd	derd	208
derdeseri	derd-i ser	208
derebeg	derebeyi	T 215
derebegi	derebeylik	T 216
derece	derece	208
derga	dergah	209

derhal	derhâl	209	dimukrati	demokrat	T 212
derman	dermân	209	dimukratiyet	demokrasi	T 212
ders	ders	210	din	dîn	222
derun	derûn	210	dinar	dînâr	222
dervaze	dervâze	211	dini	dînî	222
derzi	derzi	211	dinya, dunya	dünya	229
desga	destgah	212	direht	diraht	222
desgir	dest-gîr	212	direj	dîrâz	217
dest	dest	212	direjai	dîrâzî	217
deste	deste	212	direji	dîrâzî	217
destkar	dest-kâr	213	direng	direng	223
destupe	dest ü pa	212	direvş	dirahş	222
destur	destûr	213	direvşendneve	dirahşende	222
deşt	deşt	213	dirindei	derende	209
devam	devâm	214	diro	dürung	230
devlemend	devletmend	215	dirozin	dürug-zen	231
devlet	devlet	214	dirşt	dürüst	231
devr	devr	215	dirust, durust	dürüst	231
devre	devre	215	dirz	derz	211
devri	devrî	216	div	dîv	223
dezga, desga	dest gâh	212	divar	dîvâr	224
dijvar	düşvar	231	diyanat	diyânet	224
dijvari	düşvari	231	diz	düzd	232
dil	dil	218	do	dûg	225
dilaver	dilâver	219	dost	dost	224
dilfîrin	dil-fîrb	220	dostayeti	dosti	225
dilgir	dil-gîr	220	doşek	döşek	T 243
dilhoş	dil-huş	220	dozeh	dûzah	227
dilpak	dil-i pâk	219	dr, dir	der	207
dilsuz	dil-sûz	221	du	dü	227
dilteng	dil-teng	221	dubare	dübar, dübare	227
diltengi	dil-tengi	221	dudil	dü-dil	228
			duhem, duvem	düvüm	232

dugme	düğme	T 248
dukan	dükkan	229
duktor	doktor	T 234
dunya	dünya	229
dur	dür	226
durbin	dür-bin	226
duri	düri	227
dur u dirij	dur ü diraz	226
duşemme	düşenbe	231
duşmin, dujmin	düşmân, düşmen	231
dvanze	düvazdeh	232
dwene	dün	T 249

— E —

ebâ (aba)	abâ	2
edeb	edeb	241
edebî	edebî	241
edîb	edîb	241
efendi	efendi	T 256
efsos	efsus	246
eger	eger	247
egerçi	egerçi	247
ehali	ahali	17
ehil	ehl	249
ehrar	ahrar	22
ehrimen	ehrîmen	250
ekil	akıl	28
eleykumusselam	aleyküm e-s-selam	36 281
emar	a'mar	38
emaret	emâret	259
emin	emîn	259

encam	encâm	263
encumen	encümen	264
endam	endâm	264
endami	endâmi	264
entike	antika	T 47
erebi	Arabî	44
eri	âri	48
erz	arz	50
esip	esb	276
esir	asr	57
esker	asker	56
eskeri	askeri	56
esmer	esmer	280
esselamu eleykum	e-s-selâm aleyküm	281 36
estere	istare, sitare	542 1147
eşraf	eşraf	284
etom	atom	T 68
etomi	atomik	T 68
evkaf	evkaf	288
evvel	evvel	290
ey	ey	291
eyb	ayb	68
eylül	eylül	T 285
eyn	ayn	70
eziz	aziz	73

— F —

fanile	fanila	T 288
farsi	fârisî	299
fasolya	fasulye	T 290
fekir	fakir	298

fereh	ferah	307
ferec	ferec	309
ferheng	ferheng	310
ferman	ferman	311
fermanber	ferman-ber	311
fermandari	fermân-revâ	311
fermanrevai	fermân-revâ	311
fermude	fermûde	311
ferş	ferş	311
fezilet	fazilet	303
fidakari	fedâ-kârî	304
fikr	fikr, fikir	318
fil	fil	319
filis	füls	324
firavan	firavan	320
fırka	fırka	317
fitva	fetva	314
fizya	fizik	T 300
fuad	fuâd	322
furset	fursat	323
futbol	futbol	T 304

— G —

geç	gec	338
gelet	galat	328
genim	gendum	339
genimreng	gendum-gûn	339
genc	genc	338
ger	ger	339
gerdin	gerden	340
gerdinkes	gerden-keş	340
germ	germ	341
germa	germa	341
germî	germî	341

gerek	çaryek	186
geş	geş	341
geşt	geşt	341
geyri	gayrı	336
geznedar	vezne-dâr	1382
giti	gîti	348
giftugo	güft u gu	354
gilei	gile	345
gil	gil	344
giran	giran	345
gird	gird	346
giryân	giryân	348
giti	gîti	341
gogird	kükürt	T 531
gorevi	çorap	T 191
gor	gûr	351
gorstan	gûristân	351
goşe	gûşe	351
goşt	gûşt	353
guman	gûman	356
guzeran	güzeran	360
gul	gul	350
gul	gül	354
gulle	gülle	T 341
guncanin	güncayış	357
gurg	gûrg	358
gya	giya, giyah	349

— H —

haci	hacı	365
hafiz	hâfız	371

hak	hâk	373	henar	nâr	965
hakim	hâkim	375	hencer	hancer	387
hal	hâl	376	hencir	encir	264
hal	hâl	376	her	her	426
hame	hâme	383	her	hayr	413
hamoş	hamuş	386	herac	harâc	390
han	hân	386	herare	harâret	390
han	hân	386	herc	harc	392
haneka	hân-kâh	389	herçend	her-çend	426
hanu	hâne	388	herçi	herçi	426
hase	hâsse	401	herekat	harekât	392
haseten	hâsseten	401	herem	harem	393
havli	havlu	T 367	hergiz	hergiz	427
heb	hap	T 358	herite	harita	395
heftâ	heft-ad	418	herkes	herkes	T 374
hefte	hefte	419	herzan	erzân	274
hek	hakk	375	herzekar	herze-kâr	427
hel	hayl	412	hesar	hasâr	397
helal	helâl	420	heşt	heşt	428
helife	halife	379	heşta	heştâd-heşted	428
helk	halk	381	heştem	heştum	428
helva	helva	420	het	hatt	406
hem	gam	330	heter	hatar	1396
hemal	hammâl	385	hetiv	yetim	1396
hemam	hammâm	385	hev	hâb	361
heman	hemin	423	heva	havâ	408
heme	heme	422	hevai	hevâî	428
hemişe	hemişe	423	hevâs	hâvâss	409
hemle	hamle	385	heves	heves	428
hemse	hamse	385	hevir	ebr	236
hemu	heme	422	hevît	heft	419
hemze	hemze	425	hevvel	evvel	290

hevz	havz	410
heyal	hayâl	411
heyar	hiyar	T 378
heyf	hayf	412
heyvan	hayvan	414
hez	hazz	418
hezar	hezar	430
hezret	hazret	417
hicri	hicrif	439
hiç	hiç	439
hikumet	hükûmet	464
hilak	helâk	420
harab	harâb	390
huroşan	hurûşân	458
hişt	hişt	434
hiva	hevâ	428
hivadar	hevâ-dâr	428
hizan	hîşân	445
hizb	hizb	447
hizim	hisim	T 378
hizmet	hizmet-hidmet	447 440
hizmetkar	hidmet-kâr	440
hkuk	hukuk	453
ho	hod	447
hod yahod	yâhûd	1389
hoperist	hôd-perest	447
hopesendi	hôd-pesend	447
hor	hûr (güneş)	456
hor	hûr (iyien)	456
hos	hoş	448
hosshal	hoş-hâl	449
hrap	harâb	390

hrape	harâbî	390
hu	hûy, hû	461
hukum	hükm	463
hulya	hulya	454
humar	humâr	455
hurma	hurma	T 386
hutvat	hatavat	404
huzeyran	haziran	T 371
hva	Hudâ	451
hvan	hân	386
hvar	hâr	390
hvardemeni	hûrdeni	457
hvâri	hari	394
hvavend	Hudâvend	451
hven	hûn	455
hvendin	hânden	387
hvenehve	hûn-hâh	456

— I —

ibka	ibka	480
ibtidai	ibtidâî	483
iftade	üftade	1354
ihsa	ihsâ'	499
ihtimam	ihtimam	502
iktirah	iktirâh	509
imla	imla	517
impiryalizm	emperyalizm	T 269
imtihan	imtihan	518
insan	insân	526
islam	İslam	540
israhet	istirâhat	553
istimtar	isti'mâr	551

— İ —

idare	idâre	488
il	il, el	T 405 T 264
ilmi	ilmî	513
iman	îmân	516
ışkan	üstühân	1358
ister	ester	281
ış	iş	T 421

— J —

jimare	şümar	1203
jin	zen	1417
jir	zir	1430
jir	zîrek	1430
jirdeste	zir-dest	1430

— K —

ka	kah	577
kaba	Kâ'be	571
kabine	kabine	T 431
şadir	kadir	575
kaf ir	kâfir	576
kagez	kâgaz	577
şaid	kaid	578
şa şa	kahkaha	578
kalek	kelek	T 474
şali	halı	T 354
şalib	kalib	582

kam	kim	T 494
kameran	kâm-rân	584
kameranî	kâm-rânî	584
kan	kân	584
kanun	kânûn	586
şapi	kapı	T 448
şaput	kaput	T 450
kar	kâr	586
kareba	kâh-rûba	578
kareman	kahramân	578
karemani	kahramâni	578
karge	kâr-gah	588
karhane	kâr-hâne	588
kariz	kârız	589
karker	kâr-ger	588
karvansera	kârvân-serây	590
karzar	kâr-zâr	590
kase	kâse	591
şat	kat	T 483
katib	katib	595
şave	kahve	578
şayış	kayış	T 468
şaz	kaz	T 470
şazanc	kazanç	T 471
şazi	kadî	574
ke	ki	621
kebab	kebab	599
şababçi	kebapçı	T 472
şaber	kabr	573
şebul	kabul	573
keç	kec	600
kef	kef	601

kefes	kafes	576
kejave	kecâve	600
ķela	kal'a	580
ķelebalgı	kalabalık	T 437
ķelebalıq	kalabalık	T 437
ķelem	kalem	581
kelle	kelle	605
kem	kem	605
kemençe	kemânçe	606
kemer	kemer	607
kemerbend	kemerbend	607
kemere	kemer	607
kenar	kenâr	608
kenise	kenise	609
ker	har	390
ker	ker	609
kerena	korna	T 508
kerim	kerîm	610
ķern	karn	589
kersek	kesek	T 479
ķeryole	karyola	T 461
ķerz	karz	590
kes	kes	611
ķesab	kassâb	593
keşf	keşf	612
keştevan	keşti-bân	613
keşti	keşti	613
ketan	keten	T 481
kev	kuh	629
kev	kebg	600
kevan	kemân	606
kevçek		602

kevdan	kevdan	614
ķevs	kavs	597
ķevş	kefş	602
key	key	614
keyek	kepek	T 477
keyf	keyf	615
keyser	kayser	598
ķeysi	kayısı	T 468
ķeza	kazâ	598
ķiblenima	kible-nüma	616
kifir	küfr	636
kifn	kefen	602
kifte	kufte	629
kil	kuhl	637
kilav	külah	637
kilise	kilisa	623
kilogram	kilogram	T 494
kilometir	kilometre	T 494
ķimet	kîymet	620
kimya	kîmyâ	623
kirikar	kâr-ger	588
kirim	kirm	624
kise	kîse	624
ķise	kissa	618
ķışle	kışla	T 489
kiteb	kitab	625
kitebhâne	kütüp-hâne	642
klasiki	klasik	T 498
klav	külah	637
koç	göç	T 326
ķol	kol	T 500
kon	köhne	626

konag	konak	T 504
ķondere	kundura	522
konfirans	konferans	T 504
kongre	kongre	T 504
ķonterat	kontrat	T 505
ķopçe	kopça	T 507
kôş	âgûş	16
koşış	kûşîş	633
koşk	kûşk	633
koter	kebûter	600
Koran	Kur'an	631
kre	kirâ	624
ķse	kîssa	618
kşan	keşan	612
ku	kuğu	T 519
ķufl	kufl	629
kulliye	külliye	638
ķumar	kumâr	630
kunci	küncûd	639
kur	kuz	636
ķurban	kurban	631
Kurd	Kurd	639
ķurkuşim	kurşun	T 524
kuştar	küştar	642
ķutu	kutu	T 528
ķuvet	kuvvet	635
kva	küca	636
kve	küca	636
kver	kur	630
kveri	kûrî	631

— L —

lak	lak	646
lalezar	lâle-zâr	647
laliş	lâle-veş	647
laşe	lâşe	648
lazım	lâzım	650
leklek	laklâk	646
lenc	lenc	655
lerz	lerze	655
lerzin	lerze	655
lerzok	lerze-nâk	655
leşkir	leşker	656
letif	latif	648
levh	levh	657
lezzet	lezzet	659
liç	leb	651
life	lihâf	659
lifke	lif	659
liter	litre	T 542
liv	leb	651
liva	liva	661
lokanteçi	lokantacı	T 543
lutf	lûtf	663
lutfen	lûtfen	663

— M —

maç	mâç	668
madi, maddi	mâddî	668
mais	mayıs	T 558
makine	makine	T 549

mal	mal	689
malum	ma'lûm	690
nâna, mena	ma'nâ	691
rang	mâh	673
manga	manda	T 551
mangane	mâh-âne	674
mar	mar	693
marke	márka	T 554
marşal	mareşal	T 554
mart	mart	T 555
masi	mâhî	676
mast	mâst	697
mat	mât	698
matem	mâtem	699
maye	mâye	702
me'aş	maâş	666
mecelle	mecelle	709
mecid	mecîd	710
meclis	meclis	710
mecme'	mecmâ'	711
mecol	mec'ül	712
me'den	ma'den	668
meshum	meshûm	716
meger	meger	718
mehdi	râehdî	719
mehelli	mahallî	674
mehkem	muhkem	804
mehkeme	mahkeme	677
mekine	makine	T 549
meknatis	mîknâtîs	766
mekteb	mekteb	723
mela	molla	783

memleket	memleket	729
memnun	memnûn	730
me'mur	me'mur	730
men'	men'	731
me'na	ma'na	691
me'nevi	ma'nevî	691
merdane	merd-âne	740
merdum	merdüm	740
merkek	mürekkeb	875
merg	merg	741
merg	merg	741
merhaba	merhabâ	741
merked	merkad	742
merkez	merkez	743
mermer	mermer	743
mesder	masdar	695
mesele	mes'ele	747
mesihî	Mesîhî	749
meslehet	maslahat	697
mesrif	masraf	697
mest	mest	751
meşhur	meşhur	753
meşik	meşk	754
met'em	mat'am	699
metr	metre	T 567
mevlevi	mevlevî	760
mevlud	mevlûd	760
mevludname	mevlîd	760
mevzu'i	mevzu'	761
meydan	meydan	762
meyneti	mihnet	772
meze	meze	765

mijde, mujde	müjde	854
mikaniki	mekanik	T 561
mikrob	mikrop	T 572
mikrofon	mikrofon	T 572
mikeyas	mikyas	774
miladi	milâdî	774
milimetr	milimetre	T 572
millet	'millet	775
milli	milli	775
milyar	milyar	T 573
milyon	milyon	T 573
min	men	730
mine	mine	T 573
mir	mîr (emir)	778
miravi	mûrg-ab	876
mird	merd	740
mirdu	mürde	874
mirg	merg	741
miri	mîrî	779
mirvari	mûrvârîd	879
mirza	mîrza	779
misyo	mösyö	T 577
mivan	mihmân	771
mivandari	mihmân-dârî	771
mivani	mihmânî	771
mive	mîve	781
miz	mîz	782
mosika	mûsikî	822
moz	muz	T 584
mu	mû	783
muamele	muâmele	785
muariz	muâriz	786

mudekkilik	müdekkik	846
muddet	müddet	845
muellim	muallim	785
muhami	muhâmî	797
muhendis	mühendis	853
muherem	muharrem	799
muhim	mühimm	853
muise	maişet	684
muķate'e	mukataa	811
mulkdar	mulk-dâr	860
mumkin	mümkin	864
munaķeše	münâkaşa	865
murace'e	mürâcaat	873
muste'mere	müsta'mere	888
musulman	Müsliman	884
muştiri	müşteri	903
mutedil	mû'tedil	828
muteserif	mutasarrif	826
mutevessite	mutavassit	827
muvafeke	muvâfakat	830
muveffek	muvaffak	830

— N —

naçar	nâ-çâr	950
naçari	nâ-çârî	950
nadi	nâdî	951
nadir	nâdir	951
nahek	nâ-hakk	953
nahemvar	nâ-hem-vâr	954
nahiye	nâhiye	955
nahoş	nâ-hôş	955

naib	nâib	957	nev'	nev'	988
nale	nâle	961	neve	neve	992
namakulî	nâ-ma'kul(i)	962	neved	neved	992
name	-nâme	962	nevroz	nev-rûz	994
nan	nân	964	nevt	neft	979
nan (ne)	-nih	999	nevzad	nev-zâd	995
nankveri	nân-kör	964	nezani	nâdânî	950
narenc	nârenc	965	nigar	nigâr	998
nareva	nârevâ	965	niheni	nihânî	999
natevav	nâ-temâm	969	nim	nem	981
naumid	nâ-ümid	970	nimayış	nümâyiş	1015
naumidi	nâ-ümfidi	970	nimune	nümûne	1015
nav	nâm	961	nir	ner	983
navdar	nâm-dâr	962	nirgis	nergis	983
nayab	nâ-yâb	970	nirh	narh	965
naylon	naylon	T 597	niru	nîrû	1005
nazdar	nâz-dâr	972	nisan	nisan	T 603
ne	ne	974	nisbet	nisbet	1006
ne ne	ne ... ne	T 598	nişan	nişan	1006
nebun	nebud (bud u nebud)	139	nişane	nişane	1007
necat	necat	975	niştimen	nişîmen	1007
necib	necib	976	niv	nîm	1002
nefi	nefy	979	nive	nîme	1003
negbet	nekbet	981	niveru	nîme-rûz	1003
nehoş	nâ-hoş	955	niveşev	nîm-şeb	1005
nehoşî	nâ-hôşî	955	niyabi	niyâbet	1008
nejad	nejâd	981	niyaz	niyâz	1008
nekîb	nakîb	959	nizam	nizâm	1008
ne'ne	na'nâ	964	nizik	nezdik	996
nenik	nâhun	956	no	nüh	1013
nerim	nerm	984	nok	nohut	T 605
nesrin	nesrin	986	noker	nev-kâr	993

novem	nühüm	1014
nufus	nüfûs	1013
nuk	nûk	1010
nukte	nükte	1014
nukte	nokta	1009
nukul	nukl	1011
nve, nev	nev	988

— O —

ordu	ordu	T 617
osta	usta, üstad	1358
otomobil	otomobil	T 621
otomobilçi	otomobilci...	T 621

— P —

pa	pâ	1018
padaş	pâdaş	1019
pak	pâk	1020
palevan	pehlevân	1025
pan	pehn	1025
pantol	pantolon	T 640
panze	pânzde	1021
papor	vapur	T 829
par	pâr	1021
parçe	pâr-çe	1021
pare	para	T 640
parleman	parlamento	T 643
parsek	pârse	1022
parti	parti	T 644
paru	pâre	1021

pasevani	pâs-bân	1022
paşa	paşa	T 645
paye	pâye	1024
payiz	pâyîz	1024
payteht	pây-i taht	1024
pemei	pembe	T 649
pena	-penah	1026
penaber	penâh-bürde	1026
penca	pencâh	1027
pence	pence	1027
pencere	pencere	T 649
pend	pend	1028
penhan	pinhân	1038
penir	penir	1028
pensilin	penisilin	T 649
perçem	perçem	1028
perde	perde	1028
perişan	perişân	1031
perihan	peri-hân	1031
perist	-perest	1030
peristiş	perestiş	1030
perver	-perver	1033
pesend	pesend	1033
pest	pest	1034
pesti	pesti	1034
peşiman	peşimân	1034
peyam	peyâm	1034
peyda	peydâ	1035
peyker	peyker	1036
peyrev	pey-rev	1036
peyvendi	peyvend	1037
peyvest	-peyvest	1037

peyvesti	peyvestegi	1037	pola	pülad	1041
pi	pey	1035	polis	polis	T 658
piç	piç	1037	postal	postal	T 660
piçan	piçan	1037	poste	posta	T 660
pif	püf	T 664	poş	-puş	1041
pigember	peygam-ber	1035	program	program	T 661
pigemmer	peyem-ber	1035	propelanta	propaganda	T 662
pilan	plan	T 657	pul	pûl	1041
pile	pelle	1026	pul	pul	T 663
pinc	penc	1027	pyase	piyasa	T 657
pincer	pencere	1027	pyaz	piyaz	1040
pincemme	pencenbih	1027		— R —	
pir	pîr	1038	ra	rây	1054
pirezin	pîre-zen	1038	radyo	radyo	T 665
piroje	proje	T 661	ramazan	ramazan	1051
piroz	pîrûz	1039	ran	rân	1051
piroze	pîrûze	1039	ran	-rân	1051
pirozi	pîrûzî	1039	rast	râst	1052
pirtikal	portakal	T 659	rastgoi	râst-gûyi	1052
pis	pis	T 655	rasti	râstî	1053
piş	pîş	1039	razi	râzî	1055
pişe	pîse	1039	rca	recâ'	1056
pişinan	pîşiniyân	1040	refik	refik	1058
pişnirav	pîş-nihâd	1040	regbet	ragbet	1046
pişniyar	pîş-nihâd	1040	rehet	râhat	1046
pişniyaz	pîş-nihâd	1040	rehm	rahm	1047
pişt	püşt	1043	rejim	rejim	T 669
pişu	pîşin	1040	renc	renc	1062
pişunyan	pîşiniyan	1040	reng	reng	1063
pitir	beter	115	rengavreng	reng-â-reng	1063
pling	peleng	1026			
plav	pilav	T 654			

rengin	rengîn	1063				
resam	ressâm	1064				
resim	resm	1064				
resmî	resmî	1064				
reşid	reşid	1065				
revac	revâc	1066				
revan	revân	1066				
revane	revâne	1066				
revişt	reviş	1067				
reza ...	riza	1069				
ri	reh	1059				
riberi	reh-beri	1060				
rîrev	reh-rev	1060				
riş	rîş	1073				
rişe	rîşe	1073				
rivi	riv	1074				
riyaze	riyazet	1074				
roh	ruh	1076				
roj	rûz	1079				
rojgar	rûzgâr	1079				
rojname	rûz-nâme	1080				
roju	rûze	1079				
ron	revgan	1067				
roşin	rûşen	1078				
roşinbir	rûşengir	1079				
roşnai	ruşenâyi	1079				
ru	ru(y)	1075				
rubar	rûd-bâr	1076				
ruhsar	ruhsâr	1077				
runak	revnak	1067				
— S —						
sabun	sâbûn	1086				
sade	sâde	1087				
			sag	sağ	T 679	
			saguselim	sağsalim	T 679	
			sahe	sâha	1092	
			sal	sâl	1098	
			salih	sâlih	1100	
			saman	sâmân	1101	
			sanevi	sânevî	1103	
			sard	serd	1027	
			sarda	serd	1027	
			sargı	sargı	T 688	
			sat	sâat	1084	
			sava	sabî	1083	
			se'at	sâat	1084	
			sebete	sebed	1109	
			sed	sad	1087	
			sedef	sedefe	1113	
			seg	seg	1114	
			sehil	sehl	1115	
			seht	saht	1095	
			se'i	sa'y	1106	
			selam	selâm	1117	
			selamet	selâmet	1117	
			sema	sema'	1119	
			semaver	semaver	T 698	
			semmun	somun	T 720	
			senger	senger	1124	
			ser	ser	1125	
			sera	serây	1126	
			serbaz	ser-baz	1126	
			serbest	serbest	1127	
			serbesti	serbestî	1127	
			serçave	ser-çeşme	1127	

serdar	ser-dâr	1127	siyasi	siyâsî	1150
seretan	seretan	1128	siyid	seyyid	1136
serf ...	warf	1104	siza	sezâ	1136
sergerdani	ser-gerdânî	1128	skut	sükut	1161
serguzeşte	ser-güzeşt	1128	snok	sandûk	1103
serma	sermâ	1130	sofi	sûfi	1152
sersam	ser-sâm	1131	spas	sipas	1145
seru	serv	1131	sud	sûd	1151
sevz	sebz	1111	suk	sebük	1111
sevze	sebze	1111	sur	sürh	1164
sey (seyid)	seyyid	1136	surav	sürh-âb	1164
seyr	seyr	1135	su'al	suâl	1151
seyran	seyran	1135	sucad	seccade	1112
si	se	1108	sulte	sulta	1154
si	si	1139	sunni	sunnî	1164
sifon	sifon	T 711	supa	sipah	1145
sifre	süfre	1159	supas, spas	sipas	1145
siftah	siftah	T 711	svalet	sifale	1140
sihir	sihr	1141	svar	süvar	1166
sihirbazi	sihr-bâzî	1141	svari	süvari	1166
sikirter	sekreter	T 696			
silav ...	selam	1117			
sinema	sinema	T 714			
sinif	sinf	1138	şa	şah	1168
sinur	sınır	T 707	şademar	şahdamarı	T 740
sipi	sepîd	1125	şadimani	şâd-mânî	1167
sirud	sürûd	1165	şahenşa	şâhen-şah	1168
siruşt	sırışt	1147	şahenşahi	şâhen-şâhi	1168
sitem	sitem	1148	şai	şâdi	1167
siv	sîb	1140	şalla	in-şâ'-Allah	527
siyadet	siyâdet	1149	şane	şane	1171
siyane	siyânet	1139	şar	şehr	1180

— Ş —

şari	şehirî	1181	şirini	şirini	1197
şaristaneli	şehir-istan(i)	1181	şirot	şürüt	1203
şayan-i	şayan(i)	1174	şirpence	şir-pençe	1198
şazade	şâh-zâde	1169	şive	şîve	1198
şebek	şafak	1167	şkur	şûkr	1202
şefke	şapka	T 743	şoh	şûh	1200
şehin	şahin	1169	şohî	şûhî	1200
şekir	şeker	1181	şoret	şöhret	1199
şemen[d]efer	şimendifer	T-750	şoris	şûriş	1201
şemme	şenbih	1185	şu	şevher	1190
şer'i	şer'i	1187	şubat	şubat	T 752
şerabi	şarâbî	1172	şukrane	şûkrane	1202
şeref	şeref	1186	şum	şûm	1200
şerm	şerm	1188	şunas	-şinâs	1196
şert	şart	1172	şuşe	şîše	1198
şer	şerr	1188	şuştin, ştin	şûste	1203
şest	şast	1173	şvan	şûban, şubân	1199
şes	şes	1188		— T —	
şeşem	şesüm	1189	ta	ta	1204
şetrinc	şatranc	1174	ta	-tâb	1207
şev	şeb	1175	tac	tâc	1210
şevçira	şeb-çirag	1175	tak	tek	T 775
şevnim	şebnem	1176	taket	tâkat	1226
şevk	şevk	1190	takım	takım	T 758
şih	şeyh	1191	tal	telh	1283
şî'ir	şî'r	1196	tam	taâm	1205
şikar	şikar	1194	tar	târ	1234
şikist	şikest	1195	târik	târik	1237
şir	şîr	1196	târikî	târikî	1237
şir	şemşir	1184	taş	taş	T 767
şirehor	şir-hâr	1197			
şirin	şîrin	1197			

taze	tâze	1248	tep	tepe	T 782
tebaşır	tebâşir	1252	tepolke	tepe	T 782
tebek	tabak	1207	ter	ter	1299
tebeke	tabaka	1207	te'rif	ta'rif	1236
tebi'et	tabiat	1209	terih	târih	1236
tebi'i	tabîî	1209	tesik	teng	1295
tedrib	tedrib	1262	teşekkür	teşekkür	1316
tefritura	tefrika	1268	teşrif	teşrif	1318
tehkiç	tahkik	1219	teşrih	teşrih	1318
teht	taht	1223	tetbiği	tatbiki	1243
tehte	tahte	1223	te'til	ta'til	1243
tekdir	takdîr	1227	tevav	tamam	1232
teketek	takatuka	T 758	tevavi	tamâmi	1233
tekiye	tekye	1281	tevijm	tehacüm	1271
tel	tel	T 777	tevir	teber	1253
telak	talâk	1230	teyare	tayyare	1247
telebe	talebe	1231	tfeng, tifeng	tüfeng	1340
telefon	telefon	T 778	ticareti	ticaret (ticari)	1334 1334
te'lilik	ta'lik	1232	tig	tîg	1334
temasa	temâşâ	1286	tij	tîz	1336
temate	domates	T 237	timar	tîmâr	1334
te'mir	ta'mir	1233	tir	sir	1146
temmal	tenbel	1293	tir	tîr	1335
temmuz	temmuz	T 780	tirs	ters	1305
temrin	temrin	1289	tırsan	tersan	1305
temsil	temsîl	1290	tişrin	teşrin ...	1319
tenekte	teneke	T 781	to	tuhm	1338
teng	teng	1295	tobe	tevbe	1322
tengi	tengi	1295	top	top	T 795
tenha	tenha	1296	trumpel	otomobil	T 621
tenik	teneke	T 781	tu	tût	1340
tenya	tenha	1296	tur	turp	T 803

tund	tünd	1340
tutin	tütün	T 808
tvana	tüvân	1342

— U —

ud	ûd	1343
umid	ümid	1355
urf	örf	1018
usmani	Osmâni	1017
usuli	usûlf	1351
utel	otel	T 620
utumbil	otomobil	T 621

vezir	vezîr	1382
viran	vîrân	1384
virane	vîrâne	1384
virani	vîrânî	1384
vucud	vûcûd	1386
vulat	vilâyet	1383
vun	güm	356
vurd	hurd	457
urde	urde	457
vurduhâş	hurde-hâş	457
vuşik	huşk	460
vutu	ütü	T 825
vutuçi	ütücü	T 825

— V —

vacib	vâcib	1360
vakî'i	vâkî'	1365
vali	vâli	1366
valibol	voleybol	T 835
vaste	vâsîta	1368
ve	ve	1371
ve'd	va'd	1360
vekt, vekit	vakt	1365
vekti	vaktî	1365
vellahi	v'Allahi	1366
venevşe	benefşe	105
verziş	verziş	1379
vesta	usta	T 814
veteni	vatanî	1369
vezaret	vezâret	1382
vezife	vazîfe	1371

ya	yâ	1387
yad	yâd	1387
yani	ya'ni	1390
yanze	yâz-deh	1391
yaprah	yaprak	T 850
yar	yâr	1390
yari	yârî	1390
yarmeti	yârmend	1390
yasa	yasa	T 853
yen	yen	1392
yek	yek	1392
yekdil	yek-dil	1393
yeke yeke	yekâ-yek	1393
yekser	yek-ser	1394
yekşemme	yek-şenbih	1394
yektir	yek-dîger	1393
yezdan	Yezdan	1397

yeyzidi	Yezidi	1397	ziyafet	ziyafet	1431
yuranyum	uranyum	T 814	ziyan	ziyan	1432
- Z -					
zana	dâna	197	zor	zûr	1434
zanin	dânisten	197	zu	zûd	1432
zanistge	dâniş-gâh	197	zuban	zeban, züban	1411 1435
zebr	zebr	1412	zuban şunas	züban şinâs	1435 1196
zehmet	zahmet	1401	zulm	zulm	1433
ze'if	zaif	1402	zuruf	zurûf	1434
zeman	zemân	1416	zyad, zya	ziyade	1431
zemin	zemin	1416	zyatir	ziyade - ter	1431 1299
zeng	zeng	1418			
zengin	zengin	T 887			
zera'et	zirâat	1430			
zerd	zerd	1420			
zeredeşti	Zerdüştî	1420			
zerengeri	zer-geri	1421			
zerif	zarf	1405			
zerre	zerre	1422			
zevk	zevk	1423			
zevki	zevki	1424			
zin	zin	1429			
zindegani	zindegani	1429			
zindu	zinde	1429			
zinet	zînet	1429			
zirek	zîrek	1430			
ziman	zebân	1411			
zincir	zencir	1418			
ziruf	zuruf	1434			
zistan	zemistan	1416			